

39/1 1999

glasnik slovenskega etnološkega društva

bulletin of the slovene ethnological society

S.E.D.

RAZGLABLJANJA

KAJ JE

"SLOVENSKEGA"

V SLOVENSKI

ROCK GLASBI?

Izdajatelj/PublisherSlovensko etnološko društvo/*Slovene Ethnological Society*,
zanj dr. Duša Krnel-Umek**Urednici/Editors**Tanja Roženberger Šega (glavna urednica/*managing editor*)
Mateja Habinc (odgovorna urednica/*editor-in-chief*)**Uredniški odbor/Editorial Board**dr. Duša Krnel-Umek, Polona Sketelj, Tanja Hohneč, Aleš Gačnik,
dr. Naško Križnar, dr. Zmago Šmitek, Mojca Račič Simončič**Lektorja/Language editors**

Andreja Lavrič, Marijan Pušavec

Korektorji/Proof readers

Dan Podjed, Simona Čater, Tanja Roženberger Šega

Prevodi angleških povzetkov/Translation of English Summaries

Tina Potrato

Oblikovanje/Designer

Lilijana Praprotnik Zupančič

Fotografija na naslovnici/Cover photography

Aleš Gačnik, Korant, 1999

Računalniški stavek/Layout

ENTER d.o.o., Dejan Jenko

Tisk/Printed by

SO-RA d.o.o., Celje

Naklada/Number printed

700 izvodov

Naslov uredništva/AddressMetelkova 2, 1000 Ljubljana, Slovenija
telefon: (+386) 61 1325-403, telefax: (+386) 61 1325-377Revija subvencionirata Ministrstvo za znanost in tehnologijo in
Ministrstvo za kulturo. Prispevke svojih sodelavcev subvencionira tudi
Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.Po mnenju Ministrstva za kulturo št. 415-591/92 sodi publikacija med
proizvode, za katere se plačuje 5% davek od prometa proizvodov.**Marec 1999****Napotki avtorjem**

1. *Prispevke, namenjene objavi, pošljite na disketah, v programih Word 2.0 - 7.0 in v dveh natisnjenih izvodih.*
2. *Med vrsticami je dvojni razmak, velikost pisave 12 pik (oziroma 14 za naslov).*
3. *Naslov članka, priimki avtorjev, katerih dela so navedena v seznamu virov in literature, so izpisani z velikimi tiskanimi črkami in krepko natisnjeni. Ime in priimek avtorja besedila in mednaslovi pa naj bodo izpisani z malimi tiskanimi črkami.*
Podčrtave, krepki natisi besed, poševni tisk in zamiki odstavkov niso zaželeni.
4. *Fotografije, diapozitivi, skice in risbe naj bodo priložene v posebni kuverti, označene s številko, v izpisu pa mora biti določeno, kam sodijo. Podnapisi naj bodo že v tipkopisu glavnega besedila in na disketi.*
5. *Besedilu naj avtorji pripišejo svoje podatke (ime, priimek, funkcija oziroma delovno mesto, naslov)*
6. *Avtorski prispevki (razprave, znanstvena in strokovna besedila) naj poleg zgoraj navedenega vsebujejo:*
 - *na začetku besedila tudi krajši izvleček in na koncu dve do tri strani dolg povzetek (če je možno že v angleščini),*
 - *citiranje literature in virov mora biti v skladu z uveljavljenimi pravopisnimi normami, možna pa je uporaba sprotnega ali / in ameriškega načina citiranja,*
 - *na koncu prispevka, pred povzetkom v angleščini je seznam virov in literature*
 - *avtorji citiranih prevodov iz tujejezične literature naj bodo navedeni poleg citata v oklepaju, prvokrat s polnim imenom in priimkom prevajalca, nato z inicijalkami.*

Novemu letniku na pot

O branju, ki je pred vami, bi si želela - kot vsak koliko toliko spodoben in samopropagande več pisec ali urednik - zapisati predvsem kaj takšnega, kar vaš pogled ne bi ohranilo le pri kazalu in tistih tekstih, ki bi bili po vašem vtisu bolj vredni časa kot drugi. Poskusila bi vas vsaj povabiti tudi k ostalim besedilom, da bi jih pretehtali, o njih razmislili, se angažirali ... ampak vse, s čimer vas lahko premamim, še vedno po vsej verjetnosti ostaja v domeni vsebine.

Če je novo uredništvo lani z delom "zaštartalo", naj bi ga letos predvsem vsebinsko okrepilo in prispevalo predvsem več in še boljših besedil za razdelek Razglabljanja. Ko smo oddajali prošnje za financiranje tudi v tekočem letu, se je namreč izkazalo, da je bila kljub - po našem mnenju - zadovoljivemu, pravočasnemu in uspešnemu delu, to nekako največja luknja, ki bi jo bilo treba pokrpati. Prošnja za financiranje s strani Ministrstva za kulturo je bila odobrena, odrezali so nam še nekoliko večji kos pogače kot prejšnja leta, na Ministrstvo za znanost in tehnologijo (MZT, drugi, a v lanskem letu finančno najmočnejši podpornik publikacije) pa je naša prošnja prispela ravno nekako te dni. In da v pričujoči številki pojasnimo dejavnike, ki bodo v tem letu vplivali na Glasnik: na kratko - MZT letos "ponuja" dve možnosti sofinanciranja izdajanja periodičnih publikacij - za leto 1999 in za triletno obdobje. Pogoji (opisani v grobem) za "kandidate" za oboje pa so, da so vsi zvezki periodične publikacije ("kandidatke") izšli v tekočem koledarskem letu (torej vse lanske številke do 31. 12. 1998 oziroma kot navaja razpis do njegove objave v Uradnem listu, kar

praktično pomeni dvomesečno razliko, ki je za publikacijo - tudi vsebinsko - bistvena ..., a smo pri Glasniku vseeno upoštevali bolj striktno različico prednovoletnega časa). Med minimalnimi zahtevami pa MZT med drugimi navaja še: pisne recenzije znanstvenih člankov, dokumentirane v uredništvu, abstrakt v tujem jeziku (oziroma za tujejezične članke v slovenščini) in katalogiziranost vseh člankov in prispevkov za obdobje 1996-1998. Ločena so tudi osnovna (pomen publikacije, znanstvenost in strokovnost vsebine, tehnična kakovost, indeksiranost revije) in dodatna merila (domača stran na internetu - ki vam jo, mimogrede, predstavljamo v tej številki - dvojezičnost oziroma skrb za razvoj slovenskega strokovnega izrazja, skrb za objavo izsledkov doktorskih nalog v domači periodični publikaciji pred objavo v tujini, stopnja citiranosti publikacije). Potem so tu še prednostni seznam glede na izpolnjenost meril in vprašanje (tudi za Glasnik verjetno eno bolj bistvenih), koliko denarja bo MZT namenilo podpisnikom enoletnih pogodb. V tej finančni kuhinji je bilo govora tudi o drugačnih merilih, vlogi Znanstvenega inštituta FF in drugih virih (sofinancerjih), pri katerih je bilo lani vseeno tudi nekaj odziva.

Tokratno vsebino vpenjamo med glasbo in tihotapstvo, prvo npr. kot pozdrav pomladi in drugo v povezavi s spominom, ponujamo pa še nekatere zapoznele odzive na prejšnjo muzejsko-konzervatorsko številko. Lepo je videti, da neka tema oziroma poziv naletí na odziv, zato to priložnost izkoriščam tudi za v naprej, ko uredništvo, kot zadnje letošnje številko ob pomoči strokovnjakinje Brede Čebulj Sajko načrtuje Glasnik, edini po letu 1982, ponovno namenjen obravnavam izseljenskih tem. Zato vabim vse etnologe in etnologinje, muzealce, konservatorje,

raziskovalce, študente, strokovnjake ..., ki menijo, da bi nam tu lahko razprli kakšno obzorje in predvsem opozorili na trenutno stanje v zvezi z npr. kakšno zbirko, namenjeno izseljencem, na načrte in delo, ki ga opravljajo, da se vabilu odzovejo in da skupaj za ta opevan konec tisočletja pripravimo dobro, tehtno in z razmišljanji bogato publikacijo. Seveda pa bi bilo kot pljuvanje v lastno skledo, če bi ta poziv na stranski tir postavil vse tiste, ki bi želeli predstaviti svoje delo in njegove rezultate na kakšnem drugem področju etnologije - zato tudi vsem vam velja prisrčno povabilo.

In ravno, ko začenjajo odpirati razstavo Pozdravite mi Sarajevo ..., ne glede na dogodke, ki bodo sledili tem pomladnim dnevom, vsem skupaj en topel in sonca poln april.

Mateja Habinc, odg. ur.

RAZGLABLANJA

Alenka Barber Keršovan
NA SLEDI KULTURNI
IDENTITETI - KAJ JE
»SLOVENSKEGA« V
SLOVENSKI ROCK GLASBI? 4

Nataša Rogelja, Špela Pogorelc
KONTRABANT S SOLJO IZ
SEČOVELJSKIH SOLIN V
OBDOBJU MED OBEMA
VOJNAMA DO LETA 1945 10

AKTUALNO

Uredništvo
ETNOLOGINJI S
PREŠERNOVO NAGRADO 16

OBZORJA STROKE

Maja Kanop
PREDLOG MUZEJA NA
PROSTEM V LOVRENCU NA
POHORJU 18

Dr. Vito Hazler
OBNOVA
ŠKRABČEVE HIŠE V
HROVAČI PRI RIBNICI 25

Mojca Terceelj Otorepec
MATJAŽEVA DOMAČIJA -
BUDNARJEVA HIŠA 27

Damjana Pediček - Terseglav
KAŠČE NA VRHNIŠKEM 29

Ivica Križ
O RAZSTAVI OD
ANTIČNEGA VRČA DO
MAJOLIKE - POST FESTUM 30

Tanja Roženbergar Šega
KAJ SE SKRIVA POD
KLOBUKOM? 33

Dr. Naško Križnar
DOKUMENTARISTIČNI
VIDEO PRAKTIKUM 35
POLETNA ŠOLA
VIZUALNEGA

Irena Keršič
POROČILO O TRETJI
GENERALNI KONFERENCI 38
EVROPSKIH ETNOGRAFSKIH
MUZEJEV

Marjetka Balkovec Debevec
SLOVENSKI ŠOLSKI MUZEJ -
PRETEKLO JE STO LET... 42

gradivo

Benjamin Bezek
ZGODBE VSAKDANA 45

ETNOLOGIJA JE POVSOD

Dr. Julij Nemanič
MARTINOVANJE V
KINOTEKI 46

Tanja Hohenc
VEZILJE IZ SLOVENSKE
BISTRICE 49

David Pfeifer
STROKOVNA ŠTUDIJSKA
EKSKURZIJA ODDELKA ZA
ETNOLOGIJO IN KULTURNO
ANTROPOLOGIJO 51

Vera Poličnik
SRAMOTILNI KAMNI
(PRANGERJI) NA
SLOVENSKEM 54

Dan Podjed
OMREŽILI SMO GLASNIK 56

OBZORJA STROKE

ocene knjig

dr. Janez Bogataj Mojstrovine
SLOVENIJE: SREČANJA S
SODOBNIMI ROKODELCI
(VESNA MOLIČNIK) 57

poročila

Mag. Inja Smrdel
POROČILO O DELU SEM V
LETU 1998 58

ETNOMANIJA

<i>Zdenka Torkar Tahir</i>
POROČILO O DELU
KUSTOSINJE -
ETNOLOGINJE V MUZEJU
JESENICE V LETU 1998	61	<i>Mirjam Gnezda</i>
POROČILO MESTNEGA
MUZEJA IDRIJA O
ETNOLOŠKEM DELU V LETU
1998	69	DNEVNIK ETNOLOŠKE
PRAKSE	76
<i>Mag. Damjana Fortunat</i>
ČERNILOGAR TOLMINSKA
MUZEJSKA ZBIRKA - LETNO
POROČILO 1998	61	<i>Tanja Roženberger Šega</i>
MUZEJ NOVEJŠE
ZGODOVINE CELJE,
KUSTODIAT ZA
ETNOLOGIJO
(V USTANAVLJANJU),
LETNO POROČILO 1998	70		
<i>Lucija Kos Bartol</i>
RIBNIŠKI MUZEJ V LETU
1998	63	<i>Leon Gregorčič</i>
POROČILO O ETNOLOŠKEM
DELU V BELOKRANJSKEM
MUZEJU V LETU 1998	71		
<i>Mojca Šifrer Bulovec</i>
POROČILO O DELU
KUSTODIATA ZA
ETNOLOGIJO V LOŠKEM
MUZEJU ZA LETO 1998	64	<i>Ida Gnilšak</i>
DELO V ČEBELARSKEM
MUZEJU V LETU 1998	71		
<i>Tita Porenta</i>
POROČILO O DELU
KUSTOSA ETNOLOGA V
TRŽIŠKEM MUZEJU V LETU
1998	64	<i>Tatjana Dolžan Eržen</i>
POROČILO O DELU
ETNOLOŠKEGA
KUSTODIATA
GORENJSKEGA MUZEJA V
LETU 1998	72		
<i>Helena Rožman</i>
POROČILO O DELU
KUSTOSA ETNOLOGA V
KOZJANSKEM PARKU V
LETU 1998	65	<i>Ivica Križ</i>
POROČILO O DELU
ETNOLOŠKEGA ODDELKA
DOLENJSKEGA MUZEJA V
LETU 1998	73		
<i>Andrej Brence</i>
POKRAJINSKI MUZEJ PTUJ -
POROČILO O DELOVANJU
ETNOLOŠKEGA ODDELKA V
LETU 1998	67				
<i>Magda Peršič</i>
POROČILO ETNOLOŠKEGA
ODDELKA NOTRANJSKEGA
MUZEJA POSTOJNA ZA
LETU 1998	67				
<i>Saša Florjančič</i>
MUZEJI RADOVLJIŠKE
OBČINE - KOVAŠKI MUZEJ
KROPA	68				
		SUMMARY			
		<i>Alenka Barber Keršovan</i>
SUMMARY CULTURAL
IDENTITY OF THE
SLOVENIAN ROCK MUSIC	74		
		<i>Nataša Rogelja, Špela Pogorelc</i>
SALT-SMUGGLING FROM
THE SEČOVLJE SALTPANS
BETWEEN THE TWO WORLD
WARS (UNTIL 1945)	74		

Alenka Barber-Keršovan

NA SLEDI KULTURNI IDENTITETI KAJ JE "SLOVENSKEGA" V SLOVENSKI ROCK GLASBI?¹

Navidezni paradoks

V pričujočem prispevku bomo na

osnovi konkretnih primerov skušali

odgovoriti na vprašanje, kaj je

slovenskega v slovenski rock glasbi.

Ukvarjali se bomo torej z

vprašanjem kulturne identitete

neke določene glasbene zvrsti.

Izhajali bomo iz predpostavke, da je pojem "identiteta" semantično soroden izrazom, kot so "odkriti", "razkrinkati", "prideliti", "umestiti", "prepoznati", "na novo spoznati", "razločiti", "označiti" in "enačiti" (prim. Fuchs et al. 1978; Bernsdorf 1985; Langenscheidt 1997) oziroma samostalnikom, kot so "oseba", "osebnost" in "karakter" (Maslow 1977). Vsi ti pojmi implicirajo, da določeno osebo ali stvar zaznavamo kot nekaj, kar ima specifične, prepoznavne in le malo spremenljive lastnosti. Lep primer tovrstne stalnosti predstavlja angleški izraz "identity card" v smislu "osebna izkaznica". Analogno temu primeru se nanaša tudi pojem "kulturna identiteta" na tiste pojavne oblike neke določene kulture, ki ostajajo več ali manj nespremenljive. Te pojavne oblike tvorijo neke vrste topološko konstanto, ki nam omogoča, da dekodiramo neko kulturo kot celoto, ki se sicer neprestano spreminja, a ima kljub temu določeno kontinuiteto in specifično izraznost.

Če upoštevamo zgoraj skicirano teoretsko izhodišče, predstavlja iskanje kulturne identitete glasbe anglo-ameriškega izvora v Sloveniji navidezni paradoks. Obstoj te glasbene zvrsti v naši deželi je namreč rezultat dramatičnih kulturnih sprememb v drugi polovici 20. stoletja, kot so vedno intenzivnejša izmenjava idej in dobrin, povečano število osebnih kontaktov med pripadniki različnih kultur, neustavljiva komercializacija kulturnega konzuma in predvsem eksplozija sredstev javnega obveščanja, ki omogoča, da najdejo kulturne dobrine svojo pot tudi v okolja,

kjer ima kultura prejemnika le malo skupnega s kulturo oddajnika.

Pod omenjenimi pogoji so postale določene oblike popularne kulture oziroma popularne glasbe internacionalni ali celo globalni fenomen (prim. Taylor 1997). Ker pa je konkretna glasbena praksa vedno umeščena v specifične, lokalno obarvane socialne, kulturne in politične pogoje (prim. Brake 1981), te kulturne oblike nimajo neke univerzalne pojavnosti, ampak le partikularne in včasih še celo izključujoče inačice (prim. Larkey 1993; Muršič 1995). Kar zadeva slovensko popularno glasbo, predstavlja nazoren primer tega mehanizma Muršičeva disertacija o punku na Tratah (Muršič 1997), torej o neki določeni glasbeni subkulturji v nekem določenem času, v nekem določenem prostoru, ki jo je bilo moč identificirati kot tako, kljub dejstvu, da je imela le malo skupnega s tem, kar so bili njega dni Malcolm McLaren in njegove "Sex Pistols" (prim. Vermorel 1987; Marcus 1992).

Medijsko pogojena internacionalizacija kulturnih dobrin gre torej z roko v roki z njihovo "regionalizacijo" oziroma "nacionalizacijo" (Faulstich 1986, 78), to je s prilagoditvijo na dane pogoje in je kot taka podvržena vrsti sprememb, ki jih kulturna antropologija opisuje s pojmi "kulturni transfer", "akulturacija", "difuzija", "transkulturacija" ali "rekontekstualizacija" (prim. Herskovits 1938; Malinowski 1949; Linton 1979; Larkey 1993). Vsem omenjenim procesom je skupno, da prejemniki kulturnih dobrin ohranjajo zavest svoje skupinske identitete (prim. Bernsdorf 1985). Zatorej nekega

kulturnega elementa ne bodo nikoli prenesli mehanično, ampak ga bodo vedno spremenili in prilagodili značilnostim obstoječe tradicije (prim. Fuchs et al. 1978). Kateri vedenjski vzorci oziroma katere vrednote in vsebine bodo sprejete neposredno, katere bodo modificirane, reinterpretirane ali rekontekstualizirane, pa je v glavnem odvisno od recipienta (prim. Linton 1979, 185), ki - v prenesenem smislu - ne more iz svoje kože, ampak lahko samo zamenja obleko.

Rock'n'roll petdesetih let

Isti mehanizmi učinkujejo tudi pri rekontekstualizaciji anglo-ameriških glasbenih zvrsti, kot so beat, rock, folk, pop, rap ali techno v Sloveniji. V primerjavi z drugimi državami nekdanje vzhodne politične hemisfere tukaj sicer nobena od omenjenih zvrsti ni bila eksplicitno prepovedana oziroma podvržena resnejši represiji - z izjemo jazza v poznih štiridesetih letih (prim. Adamič 1979) in punka v zgodnjih osemdesetih letih (prim. Malečkar & Mastnak 1985). Toda hkrati je obstajala tudi vrsta (ideološko obarvanih) predsodkov, ki sicer niso mogli ustaviti presaditve teh "negativnih izrastkov zahodne dekadence" v dolino Šentflorjansko, so pa pomembno zavirali živahnejši razvoj domače glasbene scene. Kljub omenjenim zadržkom pa lahko iz historične perspektive ugotovimo, da je rekontekstualizacija anglo-ameriške glasbe na Slovenskem potekala v fazah s podobnimi splošnimi značilnostmi kot v drugih evropskih državah (prim. Humann & Reichert 1981; Haring 1984; Larkey 1993). Prva faza se je dogajala v petdesetih in zgodnjih šestdesetih letih. Glavna značilnost tega obdobja je bil relativno pasiven konzum v glavnem ameriške glasbe. Slovenski ljubitelji so spoznali to glasbeno zvrst predvsem prek tujih radijskih postaj, kot so bile "Radio Luxembourg", "American Forces", "Österreich III" in "RAI". Tudi slovenske radijske postaje so občasno vrtele rock'n'roll songe, predvsem v oddaji "Melodije po pošti", ki je bila koncipirana po želji poslušalcev. Omeniti velja tudi, da so jugoslovanske gramofonske hiše "Discos", "Jugoton" in "Kasetna produkcija RTV Beograd" izdale tudi nekaj malih plošč z uspešnicami tujih zvezd, kot so bile Pat Boone, Elvis Presley, Perry Como, Harry Belafonte, Paul Anka, Fats Domino and Catharina Valente (prim. Ovsec 1976, 42-45). Nadaljnji viri informacij so bile tuje plošče ter glasbeni

časopisi. Le-te so po navadi prinašali svojim otrokom starši, ki so imeli možnost službeno potovati v tujino, kajti meje na Zahod so bile takrat še zaprte.

Tako je imel dostop do te glasbene zvrsti le zelo ozek sloj privilegiranih mladostnikov, katerih starši so imeli radio ali celo gramofon, kar je bil v petdesetih letih pravi luksuz. Diskotek ni bilo, rock koncertov tudi ne, tako da se je ljubiteljstvo rock'n'rolla odvijalo predvsem v zasebnem okviru. Sem so sodili pikniki - tukaj so omogočili poslušanje glasbe prenosni gramofoni na baterijski pogon - šolski izleti in predvsem t. i. *hausballi*, torej domače zabave, na katerih se je - ob obvezni odsotnosti staršev - zbralo tudi po 30 mladih (prim. Barber-Keršovan 1989).

Beatlomanija in pojav prvih slovenskih rockovskih skupin

Druga faza se je dogajala v šestdesetih letih. V nasprotju s prejšnjim desetletjem, ko so spodbude prihajale iz ZDA, je v tem času na glasbeni okus mladih Slovencev in Slovenk vplivala predvsem Anglija. Osrednjo vlogo so pri tem odigrali "Beatlesi", ki so v Ljubljani povzročili pravo "Beatlomanijo". Če postavimo to prvo avtohtono slovensko subkulturo v širši politični kontekst, bomo ugotovili, da se je pojavila v razmeroma liberalnem času, ko so se meje proti Zahodu odprle in ko je socialistični režim polagoma popuščal svoj politični pritisk. Elektronski mediji so v svoje programe uvrstili več anglo-ameriške glasbe, industrija plošč je razširila svojo licenčno produkcijo in tudi modna industrija je pričela izdelovati ustrezne produkte. Na šolah so se pojavili prvi plesi z beat in rock glasbo in leta 1965 so odprli prve tri diskoteke. Zelo pomembno vlogo pri popularizaciji te glasbene zvrsti sta odigrala tudi tednika "Antena" in "Stop". V takšnem ozračju so se formirale prve slovenske rock skupine, katerih osnovna značilnost je bilo posnemanje tujih vzornikov. Te skupine so v glavnem preigravale internacionalne uspešnice, in to najpogosteje v angleščini. Sledili so jim "Mladi levi" in "Bele vrane" iz Ljubljane, ki so s pomočjo bulvarskega tiska tekmovali za kulturni status med mladimi. Pomembno rokovo središče je bil tudi Koper. Od tukaj so prišli "Faraoni", "Kalamari" in predvsem legendarni "Kameleoni", ki so

bili znani tudi v sosednji Italiji.

Prve rock skupine so imele le malo priložnosti za igranje na radiu ali za snemanje plošč. Njihova glavna dejavnost je bilo igranje na plesih. Ta situacija se je delno spremenila po letu 1968, ko je bilo pod okriljem tedanje "RTV Ljubljana" organizirano prvo rock tekmovanje. Na njem so lahko sodelovale samo slovenske skupine z lastnimi pesmimi v slovenščini. Leto 1968 pa je bilo v zgodovini slovenske rock glasbe prelomno tudi zato, ker je na festivalu "Slovenska popevka" takrat prvič zmagala rock skupina. To so bile "Bele vrane". Naslednji pomembni dogodek se je zgodil leta 1969, ko je tedanja "Zveza socialistične mladine Slovenije" poslala "Mlade leve" kot svojega uradnega predstavnika na "Mednarodni mladinski festival" v Sofijo. Omenjene dogodke lahko interpretiramo kot določeno družbeno priznanje te glasbene zvrsti, ki so jo do tedaj negovali predvsem v zasebnih krogih.

Sedemdeseta leta

Tretja faza se je odvijala v zgodnjih sedemdesetih letih. Tuji mediji so postali manj pomembni, število rock skupin, ki so se pričele formirati tudi v manjših krajih, pa je naraslo. Kot nove vidike velja omeniti množično produkcijo in množično potrošnje anglo-ameriške glasbe in sorodnih dobrin. To se je lahko zgodilo pod specifičnimi pogoji razvoja socialistične industrijske družbe, ki so jo označevali tudi povečani glasbeni import, organizacija koncertov in festivalov z znanimi tujimi gosti, kot so bili "Weather Report", "Blood, Sweat & Tears", Ike in Tina Turner, Frank Zappa in pa "The Rolling Stones", ki so leta 1976 gostovali v Zagrebu. Zaznati je bilo mogoče tudi pojav avtentičnih subkulturnih ritualov in drugih oblik fenizma (prim. Tuksar 1978), začele pa so delovati tudi prve slovenske skupine z določeno kulturno identiteto.

Slovenski mladostniki so pričeli izgubljati svoje manjvrednostne predsodke in niso več nerefektirano oponašali vsake glasbene mode, ki je prišla iz Zahoda. Zgledovali pa so se tudi po nekaterih jugoslovanskih skupinah (npr. "Bijelo dugme" iz Sarajeva), ki so igrale glasbeni slog, imenovan

¹ Besedilo je bilo predstavljeno pri Splošnem seminarju na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani v sredo 9.12.1998

“jugorock” (prim. Tomc 1998, 41) - ta je bil po svoje celo bolj popularen od glasbe mednarodnih zvezd. Te težnje so podpirali tudi mediji ter industrija plošč in kaset, ki je v domačem rock'n'rollu odkrila donosen vir dohodkov.

Od “jugoslovanske” k “slovenski” kulturni identiteti

Če si postavimo vprašanje, na kakšni osnovi lahko tem produkcijam pripišemo določeno kulturno identiteto, bomo ugotovili, da predvsem na osnovi uporabljenih glasbenih drobcev, ki so bili prevzeti iz različnih lokalnih tradicij. Kar zadeva jezik, je bilo namreč veliko pesmi slovenskih skupin napisanih v srbohrvaščini. Tovrstna uporaba jezika je imela tako ekonomske kakor tudi politične razloge. Jugoslovanska glasbena industrija sicer ni bila nikoli centralizirana, tako kot v drugih socialističnih državah, ampak je vedno obstajala vrsta gramofonskih hiš, ki so se dopolnjevale oziroma si med seboj konkurirale. Toda kljub temu, da smo tudi Slovenci imeli svoje glasbene producente, je obstajalo skupno jugoslovansko glasbeno tržišče. To je propagiralo v glavnem srbohrvaške proizvode, ki niso šli v denar le na srbohrvaškem govornem področju, ampak tudi v drugih republikah. Glasbeniki, ki so hoteli uspeti, so se morali (nenazadnje tudi iz ekonomskih razlogov) prilagoditi tej situaciji. Tako je npr. celo “Buldožer”, prvi predstavnik slovenskega undergrounda, uporabljal tako slovenščino kakor tudi srbohrvaščino. Hkrati pa za tovrstno strategijo lahko domnevamo unitaristične politične tendence, ki so izrabljale popularno glasbo, da bi po ovinkih etabrirale srbohrvaščino kot skupni jezik nekdanje multinacionalne države.

Konec sedemdesetih let je postajala kulturna identiteta, ki se je deloma - kot npr. pri skupini “Bijelo dugme” - nanašala na celotno Jugoslavijo, vedno pogosteje kodirana kot nacionalna identiteta, saj se je v evforiji narodnega prebujanja pričela - podobno kot v vseh drugih delih javnega življenja - tudi popularna glasba zapirati v svoje nacionalne oziroma republiške meje. Radijske postaje so predvajale bodisi internacionalne uspešnice ali pesmi domačih glasbenikov, gostovanja t. i. jugozvezd, ki so jim včasih ploskali po celotni nekdanji Jugoslaviji, so postala redkejša, gramofonske hiše niso več sklepale pogodb

z glasbeniki iz drugih republik in njihovi produkti se niso več prodajali zunaj republiških meja.

Nadaljnje težnje k regionalizaciji anglo-ameriške glasbe v Sloveniji kaže pripisati punku poznih sedemdesetih in zgodnjih osemdesetih let (prim. Malečkar & Mastnak 1985). Ta glasbena subkultura je uporabljala izključno slovenski jezik oziroma lokalne dialekte, tako v nasprotju s transnacionalno angleščino glasbenega »main-streama«, kakor tudi v nasprotju z dominirajočo srbohrvaščino jugoslovanskega pop establishmenta. Punk je med drugim vplival tudi na skupini “Laibach” in “Borghesia”, s katerima slovenska popularna glasba ni dosegla le določene mednarodne reputacije, ampak sta ti skupini postali celo vzornik vrsti tujih glasbenih formacij.

Čeprav že v melodijah, fraziranju in pevski tehniki prvih slovenskih rock komadov ni bilo mogoče preslišati nekaterih tipičnih značilnosti, te pesmi v glavnem niso imele kakšne določene kulturne identitete. Slonele so na dobesednem posnemanju, pri čemer slovenski mladostniki niso oponašali le mode in sproščene vedenja tujih sovrstnikov, ampak tudi njihovo glasbo. Toda čim dlje je trajala rekontekstualizacija, tem močnejša je bila splošna usmerjenost k domači tradiciji, tem bolj so slovenski glasbeniki upoštevali lastno kulturno dediščino, tako da je slovenskost postala neusahljiv vir novih glasbenih impulzov.

“Agropop”

Za demonstracijo omenjenih mehanizmov nam bo služila zgodnja produkcija skupine “Agropop”. “Agropop”, ki se je priktalil na sceno 1985, lahko stilistično uvrstimo med “novi primitivizem” oziroma “novo komponirani narodni pop”. Ta glasbeni slog se je pojavil kot reakcija na nihilistični trušč punka, novega vala in industrijskega rocka, ki so po eni strani pripadali umetniški avantgardi in po drugi strani grozili dokončno uničiti glasbo kot estetsko disciplino. Novi primitivizem je znova odkril melodije, na katere je bilo moč plesati ter teme, ki so v nasprotju z “nihilističnosti-vse-je-sranje” filozofijo zgodnjih osemdesetih let znale spregovoriti tudi o čem drugem.

“Agropopov” vulgarni eklekticizem predstavlja kondenziran substrat zvočnega okolja, kakor ga poslušalcem dnevno ponujajo domači mediji. Plošča oziroma kaset, ki jo bomo analizirali, se imenuje

“Za domovino - z Agropopom naprej”, kar je parafraza nekdanjega pionirskega pozdrava “Za domovino - s Titom naprej”. Tudi obe strani plošče/kasete imata svoj naslov. Stran A se imenuje “Malo za šalo” in stran B “Malo za res”, s čimer “Agropop” ponovi znani slovenski rek.

“Malo za šalo”

Na strani A velja omeniti predvsem pesem “Pijanski špricer”. Ta zavestno diletantski komad je veček slovenskih napitnic, v katerem je Agropop dobesedno prevzel tako besedilo kakor tudi melodijo. Če primerjamo “Agropopov” posnetek z originalom, bomo ugotovili, da lahko najdemo spremembe predvsem v aranžmaju, čeprav se tudi tukaj pogosto prepletajo za rock tipični glasbeni prijem s tradicionalnimi elementi. Tako spominjajo npr. grleni glasovi pevcev bolj na slovensko ljudsko petje kot na “umazano” petje jazzovskega in rockovskega porekla. Harmonski postopki se deloma zgledujejo po čitalniški zapuščini. Netipična za rock glasbo je tudi uporaba harmonike, ki pa je v zvočnosti slovenske pokrajine že tako udomačena, da predstavlja “najmanjši skupni imenovalec, na katerega lahko reduciramo slovenstvo” (Jerca Mrzel na kaseti “Sklicujem zborovanje”). Kar zadeva ritem, se težki rock beat v tej pesmi križa s počasno polko. Prav tako netipično za rock glasbo, pač pa tipično za slovenske ljudske napeve, je občasno pospeševanje tempa.

Če se vprašamo, katero sporočilo prenašajo te pesmi, na prvi pogled ne bomo našli ničesar, kar bi bilo videti pomembno. Spomnimo se vrstic: “Mi Slovenci vinca ne prodamo, saj ga sami dobro piti znamo. Vince pijemo, dobre volje smo in veselo pojemo (...) En glažek je prazen, ne gremo več narazen. En glažek je prazen, ne gremo še domov (...) Slovenec mora piti, če ne dobi po riti (...) Kaj nam pa morejo, morejo, morejo, kaj nam pa morejo, če smo vesel?”

Da bi prodrl h globljemu pomenu teh vrstic, si bomo pomagali s popularnim nemškimi stereotipom, ki je strnil pojem nekdanje Jugoslavije na Tita, Avsenike in slivovko, pri čemer bomo v nadaljnjem razmišljanju posvetili svojo pozornost ključnima pojmom “alkohol” in “Avseniki”. Za dovršen del prebivalstva je namreč “Ansambel Slavka Avsenika” - kot prototip narodnozabavne glasbe - predstavljal oziroma še vedno predstavlja enega od ključnih elementov slovenske kulturne oziroma nacionalne identitete. To velja predvsem za Slovence, ki živijo v

tujini. "Na drugi strani meje postane slovenska beseda slovesna", je v sedemdesetih letih zapisala kritika ob festivalu narodnozabavne glasbe v italijanskem Števerjanu. "Tukaj postane razgovor med udeleženci prava manifestacija narodne pripadnosti" (Stare 1979, 43).

Da sodi tovrstno potrjevanje nacionalne identitete k osnovnim motivom njihovega ustvarjanja, so v naslednjem intervjuju potrdili tudi člani skupine "Slovenija":

Alenka: "Zakaj se skupina imenuje 'Slovenija'?"

Erika: "To ime smo izbrali zaradi narodnih instrumentov, kot so harmonika, cimbele in orglice. Pa tudi zaradi ljudi, ki prihajajo iz različnih predelov Slovenije. Ta ideja se je rodila na Triglavu. Cela skupina je šla tja s kitaro in tam smo se tudi odločili vzeti Triglav za svoj znak."

Alenka: "Ali to pomeni, da ste zelo slovenski Slovenci?"

Cita: "Ja, smo."

Franci: "Ne, jaz nisem. Jaz še nisem bil na Triglavu."

Erika: "Mi vsi ljubimo hribe."

Alenka: "Kaj je slovenskega v vaši glasbi?"

Erika: "... da pojemo o Sloveniji ..."

Cita: "... da se zavedamo, da smo Slovenci, da smo na to ponosni in da predstavljamo to deželo kot našo domovino."

Jože: "Danes je bolj moderno igrati rock glasbo - in če igraš narodnozabavno glasbo, te imajo za kmeta. Ampak jaz sem prepričan, da se mi bolj čutimo kot Slovenci kot tisti, ki igrajo rock glasbo. Nekateri med njimi pišejo celo v angleščini. Tu se moram vprašati, ali se sramujejo svojega materinega jezika? Ali pa mislijo, da so nekaj boljšega, če se spakujejo v angleščini?" (Slovenija 1986).

Da bi poudarila povedano, nastopa skupina - kot večina narodnozabavnih ansamblov - v stiliziranih narodnih nošah. In kot kaže npr. pesem "Tebi Slovenija", so tudi njihovi songi prave himne slovenski deželi:

SLOVENIJA: TEBI SLOVENIJA

Tam, kjer beseda domača živi,
dobri ljudje živijo.

Tja, kjer preživel najlepše sem dni,
znova želje hitijo.

Majhna, a lepa si, vsak te pozna,
sončna dežela moja.

Ti si, Slovenija, biser sveta,
ljubljeni dragi dom.

Tebi v pozdrav, domovina,
pesem naj zapojem,
glej, v naročju Tvojem
rad za vedno bom ostal.

Pesem budi v prsih skrito
tiho hrepenenje,
zate vse življenje
moje naj gori srce.

Ne bi na svetu enako našel,
kdo bi želel spoznati,
kdo bi mi pesem najlepšo zapel,
kakor jo zna le mati.

Tebi Slovenija zvest bom ostal,
sreča doma me čaka,
z žuljavo roko bom polje oral,
kaj bi želel se več.

V tej idealizirani podobi Slovenije, ki predstavlja našo državo kot domovino, mater in utelešenje sreče, igrajo vino in družabnost izredno pomembno vlogo, kar nas pripelje nazaj k Agropopovim napitnicam. Če analiziramo besedila narodnozabavnih pesmi, bomo namreč ugotovili, da nobeni aktivnosti ne posvečajo toliko pozornosti kot prav vinogradništvu. Te pesmi opevajo vinsko trto kot dar božji, ki ga je treba negovati s potom in žulji. Seveda pa je na svetega Martina vse delo pozabljeno in zlahtni napitek podari vinogradniku srečo in moč. Naslednji priljubljeni topos te glasbene zvrsti je opis gostilniške atmosfere, v kateri predvsem moški svoje probleme utapljujejo v vinu. V taisto atmosfero sodi tudi glasba lokalnih narodnozabavnih ansamblov, ki pogosto zvenijo prav tako diletantsko kot "Agropopov" vinilni povzetek.

Kako globoko je simbolika vina zasidrana v slovenskem avto-stereotipu, kažejo tudi promocijska gradiva, s katerimi se Slovenija prezentira v tujini. Lep primer predstavlja video, ki ga je leta 1989 izdala nekdanja "Gospodarska zbornica Slovenije". Analiza posameznih scen kaže, da je kulturna identiteta naše dežele kodirana v manjšem številu medsebojno povezanih pomenskih motivov, kot so narava, zgodovina, katolicizem, narodne noše in družabnost, personificirana v vinu, pri čemer so pivske scene pogosto povezane z naravo in narodnimi nošami ter slikajo Slovenijo kot obljubljeni deželo v enakem smislu, kot je to storila skupina "Slovenija" v obravnavani pesmi.

"Malo za res"

Če igra simbolika vina pri konstrukciji kulturne identitete tako pomembno vlogo, verjetno ni naključje, da smo si Slovenci izbrali za himno prav Prešernovo "Zdravljico" z njenim sporočilom radosti in partnerstva med narodi. Tako kot vrsta drugih narodnih stereotipov, je bila v procesu rekontekstualizacije anglo-ameriške glasbe na Slovenskem tudi "Zdravljica" predmet rokavske reinterpretacije. Skupina "Lačni Franz" je npr. sredi osemdesetih let razcefrala to nacionalno glasbeno ikono na podoben način, kot je Jimmy Hendrix v šestdesetih letih razgradil glasbeno substanco ameriške himne "The Stars Spangled Banner". Kitica "Bog živi vas, Slovenke, prelepe, zlahtne rožice" je bila z mislijo, da ga ni tujega dekleta, ki bi bilo tako "seksi", kot so Slovenke, reinterpretirana tudi v pesmi "Slovenke" na B-strani obravnavane "Agropopove" kasete. V nasprotju s prvo stranjo, ki je bila naslovljena z "Malo za šalo", gre na tej strani "zares". Tukaj so pesmi nanizane po določeni dramaturgiji, ki daje prešernemu auf-biks muziciranju globlji konceptualni pomen. Pesmi "Slovenke" zato sledi navidezno naivna otroška pesmica z instrumentalno spremljavo, ki spominja na socialistične zborčke. Tretja pesem z naslovom "Samo milijon" sicer vzbuja asociacijo na Mateja Bora. Toda če so se pri Boru nanašale vrstice "Samo milijon nas še živi, umirajočih med mrljici, ki pijejo jim kri biriči" na drugo svetovno vojno oziroma na nemško okupacijo, meri Agropopov tekst na politično situacijo sredi osemdesetih let:

AGROPOP: SAMO MILIJON

Hodil sem po zemlji naši,
srečal dobre sem ljudi.
Skromni, majhni, a pošteni,
to smo mi.

Že stoletja tu živimo,
se z viharji bijemo.
Bratje, sestre, ne pustimo,
da zginemo.

Samo milijon nas se živi
Na svoji zemljici.
Samo milijon nas dobro ve,
da dobri smo ljudje.

Ta pesem potrjuje pozitivno podobo samega sebe v smislu "mi smo skromni, pošteni in dobri ljudje", prenaša pa hkrati tudi občutke ogroženosti slovenskega

naroda, to je topos, ki ga je doslej tematizirala predvsem literatura. To ni naključje, saj je obravnavana kasetna nastala v času, ko so enako sporočilo dnevno ponavljali tudi mediji in politiki. V takih okoliščinah ne preseneča, da je pesem postala hit, s katerim je na Silvestrovo leta 1986 slovenska televizija povabila na ples v novo leto.

"Če vino teče, naj še teče kri"

Za razumevanje naslednje pesmi je treba omeniti, da se je skupina "Agropop" predstavljala v stilu "kmetavzarskih anti-zvezd" in temu primerno so si za svojo maskoto izbrali rožnatega prašička. V dramatični ekonomski in politični situaciji so "prašičem", torej "normalnim Slovencem" pričeli "popuščati živci", kar je "Agropop" upesnil takole:

AGROPOP: PRAŠIČEM POPUŠČAJO ŽIVCI

Vsi sovražniki ljudstva,
kapitalisti, fašisti, teroristi!
Naj se vam tresejo hlače ...

Dovolj nam je laži,
dovolj nam je obljub,
vaši časi zdaj so mimo,
ljudstvo zdaj naj pije vino.

Prašičem popuščajo živci.

Zakaj nas mučite,
zakaj nas koljete,
kdor z ljudstvom se igra,
izbije sodu tla.

Dovolj nam je laži
Dovolj nam je obljub,
zdaj stisnimo pesti,
če vino teče, naj še teče kri.

Temu besnemu izbruhu političnega nezadovoljstva, ki se med drugim z vrsticami "če vino teče, naj še teče kri" sklicuje na Matijo Gubca in kmečke upore, sledi energični komad, ki po svoji genezi nima prav nič skupnega z rock glasbo:

AGROPOP: NA JURIS

Hej tovariši, pod orožje vsi,
tujec mora z naše zemlje.
Čaka Korotan, čaka Štajerska,
čaka sinje Jadransko morje.

Zdaj v roke puške,
zdaj naj zapoje mitraljez.
Sovrag bo čutil,
kako gorak je z nami ples.

Hej tovariši, ni nam žal krvi
za svobodno Slovenijo.

...
Hej brigade, hitite, razpodite, zatrite,
požigalce slovenskih domov!
Hej mašince, zagodi, naj odmeva povsodi
naš pozdrav iz svobodnih gozdov.

Čez poljane požgane,
tja do bele Ljubljane,
naša vojska prodre kot vihar.
Dokler tu so brigade,
kdo nam zemljo ukrade,
na Slovenskem smo mi gospodar.

...
Na juriš, na juriš, na juriš,
krik borcev vihra skozi hoste.
Sovragove vrste so goste.
Udari, napadi, usekaj, zapali,
na juriš, o hej partizan,
pred tabo svobode je dan.

...
Lepo je v naši domovini biti mlad.
V deželi, kjer so si ljudje kot bratu brat.
In toplo sonce, ki nas greje,
in morje, ki poživlja kri.
Lepo je v naši domovini biti mlad.

Z izjemo zadnje kitice predstavlja ta komad splet partizanskih pesmi, ki so desetletja veljale kot preresne za plesni ritem. Vključitev teh napevov v "Agropopov" koncept zatorej dopušča več možnih interpretacij. Ker so partizanske pesmi predstavljale zvočni simbol narodno-osvobodilnega boja, na katerega se je komunistična partija sklicevala kot na legitimacijsko bazo svojega političnega gospostva, bi prva interpretacija sugerirala, da pesem predstavlja hvalnico socializmu, saj v nasprotju z "Zdravljico" "Lačnega Franca" ne najdemo ne v tekstu ne v melodiji nobenih sledi ironične dekonstrukcije.

Seveda pa lahko beremo/interpretiramo isti komad tudi popolnoma drugače, kajti kljub svojemu poljudnemu imageu je bil "Agropop" pozni slednik slovenske punk scene in je kot tak deloma prevzel njene estetske kode in provokacijske strategije. Med drugim je sem sodila tudi subverzija skozi afirmacijo, kar pomeni, da si je punk prilastil kode in simbole socialistične oblasti z namenom, da bi se na temelju ironične identifikacije s socialistično ideologijo le-ta prevesila v svoje nasprotje.

Dejstvo, da se je v poslednji kitici omenjenega komada "Agropop" poslužil fragmenta himne nekdanje "Zveze socialistične mladine Slovenije", bi to hipotezo potrdila, saj je slovenska punk scena to himno pogosto uporabila v podobnem kontekstu. Po tej logiki omenjeni komad ne predstavlja hvalnice, ampak kritiko socialističnega režima. Obstaja pa še tretja možnost, saj je obravnavana kasetna izšla sredi osemdesetih let, ko je postajala napetost med posameznimi narodi nekdanje multinacionalne države nevzdržna, tako da bi lahko bile vrstice, kot so "Hej tovariši, ni nam žal krvi za svobodno Slovenijo" in "Na Slovenskem smo mi gospodar" naperjene proti srbskemu unitarizmu. Če je "Agropop" skušal posredovati to sporočilo, potem sugerira ovitek kasete, ki kaže do zob oboroženega prašička, da so bili Slovenci pripravljeni za svojo neodvisnost voditi tudi oborožen boj, kar se je nekaj let kasneje izkazalo kot potrebno.

Sklep

V sklepu lahko ugotovimo, da je kulturna identiteta slovenske rock glasbe kompleksen splet različnih elementov, v katerem so različne plasti slovenske tradicije rekontekstualizirane na različnih nivojih. Kljub temu, da teh elementov ne moremo strniti na skupni imenovalac, lahko trdimo, da je naša kulturna identiteta kodirana predvsem v jeziku. Vse pesmi, ki smo jih analizirali, so bile napisane v slovenščini. Vsebovale so teme, imena, jezikovne kode in politične parole, ki so splošno znane - tudi pri tistih plasteh ljudstva, ki ne poznajo njihovega izvora.

Kot je zapisal Altermatt, predstavlja v Evropi jezik najpomembnejši simbol posameznih kultur (prim. Altermatt 1996, 125). Da ta trditev velja tudi za Slovenijo, kaže nenazadnje dejstvo, da se je slovenska kulturna oziroma narodna identiteta konstituirala predvsem preko literature. Tukaj velja omeniti npr. zbornik esejev o slovenstvu z naslovom "Slovenska misel" (Pogačnik 1987), politično vlogo "Društva slovenskih pisateljev" ali pa dejstvo, da so bili temelji slovenske državnosti položeni v "Novi reviji" kot literarnem časopisu. V kontekstu, v katerem igrata jezik in literatura osnovno vlogo pri konstrukciji kulturne identitete, zatorej ne preseneča, da so se tudi rock skupine imenoval "Martin Krpan" in "Deseti brat" oziroma da smo v "Agropopovih" pesmih našli nekaj referenc na slovensko literarno tradicijo.

Kar zadeva glasbo, najdemo v "Agropopovi" ironični produkciji reinterpretacije najrazličnejšega izvora, od ljudskega izročila preko čitalniške tradicije pa tja do partizanskih pesmi. V nekaterih primerih je skupina prevzela celotne pesmi, v drugih značilne melodije, ritme, melodične fraze ali harmonske povezave. Zelo pomembno vlogo igrajo tudi ikonografski elementi. Tako je bil npr. na ovitku "Agropopove" plošče "Pesmi s Triglava" neizogibni prašiček zataknen med očkove tri glave. In kakšno vlogo igra Triglav kot simbol slovenstva, nenazadnje priča tudi dejstvo, da predstavlja konstitutivni element grba in zastave slovenske države.

Poleg omenjenih glasbenih, tekstovnih in ikonografskih stereotipov pa vsebuje slovenska kulturna identiteta tudi vrsto fiziognomičnih variabel. Ker je kultura v večji meri psiho-socialni kot materialni fenomen (prim. Linton 1979, 208), se nanašajo te variable na podzavestne vrednote in implicitne vedenjske vzorce. Zanje je značilno, da imajo zelo visok emocionalni naboj in predstavljajo tisti del skupinske osebnosti, v katerem počiva kolektivni spomin nekega določenega občestva. Le-ta nam daje občutek zavesti samega sebe kot del določene skupnosti in polarizira realnost v domače, slovensko, nam pripadajoče v nasprotju do tujega, od zunaj vnesenega ali nečesa, kar je treba izključiti iz slovenske kulture. S tem je potegnjena meja med neko določeno *in-group* ter vsemi ostalimi *out-groups*, tako da ima kulturna identiteta hkrati integrativno in tudi disjunktivno funkcijo (prim. Giesen 1991).

Nazadnje je treba poudariti še, da kulturna identiteta ni nekaj statičnega, ampak je podvržena stalni konstrukciji, dekonstrukciji in rekonstrukciji. Zato lahko vsebuje tudi elemente, ki so bili prevzeti od drugod in so torej neki specifični kulturi sprva tuji, zato jih določeno občestvo sprejme kot svoje šele takrat, ko jih nabije z novimi in včasih originalu celo nasprotujočimi sporočili in pomeni (prim. Larkey 1993, 23). Kot smo to ponazorili z obravnavanimi primeri, je tako v desetletjih rekontekstualizacije rocka na Slovenskem ta glasbena vrst ne samo postala domača, ampak se je celo slovenizirala do te meje, da je postala pomemben nosilec kulturne identitete na množični osnovi.

Viri in literatura:

- ALTERMATT, U. 1996: Das Fanal von Sarajevo: Ethnonationalismus in Europa. Zürich.
- BARBER-KERŠOVAN, A. 1989: Tradition and Acculturation as Polarities of Slovenian Popular Music. V: S. Frith (ur.), World Music, Politics and Social Change. Papers from the International Association for the Study of Popular Music. Manchester in New York, str. 73-89. 3
- BERNSDORF, W. (ur.) 1985: Wörterbuch der Soziologie. Frankfurt/Main.
- BOSSA, T. 1989: Akkulturation und interkulturelle Kommunikation. Ist jede Verwestlichung kulturimperialistisch? Gegenwartskunde 29/2.
- BRAKE, M. 1981: Soziologie der jugendlichen Subkulturen. Eine Einführung. Frankfurt/M, New York.
- FAULSTICH, W. 1986: Zwischen Glitter und Punk. Tübinger Vorlesungen zur Rockgeschichte. Teil 3. Rottenburg-Oberndorf.
- FUCHS et al. 1978: Lexikon der Soziologie. Opladen.
- GIESEN, B. 1991: Nationale und kulturelle Identität. Studien zur Entwicklung des kollektiven Bewußtseins in der Neuzeit. Frankfurt/Main.
- GRAČANIN, T. 1985: Agropop. Mladina, 25. 10. 1985, str. 38-39.
- 1986: Agropop. Melodije polja in sonca. Mladina, 7. 2. 1986, str. 43.
- Haring, H. 1984: Rock aus Deutschland West. Reinbek bei Hamburg.
- Herskovits, M. J. 1938: Acculturation. The Study of Culture Contact. New York.
- HRIBAR, T. 1990: Slovenska osamosvojitvev in kultura. Nova revija 9, str. 544-563.
- HUMANN, K & C. L. Reichert (ur.) 1981: Euro-Rock. Länder und Szenen. Reinbek bei Hamburg.
- Internationales Forum für Gestaltung 1998: Globalisierung/Regionalisierung. Kritisches Potential zwischen den Polen. Ulm.
- INTERVJU z Bojanom Adamičem, avgust 1979.
- INTERVJU s skupino Slovenija, 23. 8. 1986.
- LANGENSCHIEDT 1997: New Concise German Dictionary. English German - German English. Berlin, München.
- LARKEY, E. 1993: Pungent Sounds. Constructing Identity with Popular Music in Austria. New York etc.
- LIPP, W. (ur.) 1984: Industriegesellschaft und Regionalismus. Untersuchungen zu Europa. Köln.
- Linton, R. 1979: Mensch, Kultur, Gesellschaft. Stuttgart.
- OGRINC, M. 1985/86: Agropop. Pesmi polja in sonca. Glasbena mladina 4, str. 21.
- POGAČNIK, J. 1987: Slovenska misel. Eseji o slovenstvu. Ljubljana.
- MALEČKAR, N. & T. Mastnak (ur.) 1985: Punk pod Slovenci. Ljubljana.
- MALINOWSKI, B. 1949: Eine wissenschaftliche Theorie der Kultur und andere Aufsätze. Zürich.
- MARCUS, G. 1992: Lipstick Traces. Von Dada bis Punk. Kulturelle Avantgarden und ihre Wege aus dem 20. Jahrhundert. Hamburg.
- MASLOW, A. H. 1977: Motivation und Persönlichkeit. Freiburg in Breisgau.
- MURŠIČ, R. 1995: Besedila punk rock skupin iz Slovenskih goric. Legitimacijski odsev lokalne mladinske podkulture z globalnimi razsežnostmi. Traditiones 24, str. 341-352.
- 1997: Dinamika medkulturnega stika. Odnos med rokovo podkulturo in lokalno kulturo na Tratah v Slovenskih goricah. Doktorska naloga na

- Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Tipkopis. OVSEC, D. 1976: Beatlemania v Ljubljani. Neobjavljen tipkopis.
- SNOJ, V. 1987: Slovenski narod in Nova revija. Problemi/Literatura?, str. 186-194.
- STARE, M. 1979: V Števerjanu dobijo viže drugačno dimenzijo. Stop, 2. 8. 1979, str. 43.
- Vermorel, F. & J. 1987: Sex Pistols. The Inside Story. London.
- TAYLOR, T. D. 1997: Global Pop. World Music, World Markets. New York.
- TOMC, G. 1989: Druga Slovenija. Zgodovina mladinskih gibanj na Slovenskem v 20. stoletju. Ljubljana.
- Tome, G. 1998: Trdoživi jugorock. Delo, 30. 4. 1998, str. 41.
- TUKSAR, S. 1978: Prisutnost pop i rock glazbe u jugoslovenkom glazbenem životu. Zvuk 10, Zagreb.
- ZUCKER, M. 1983: Wörterbuch der Symbolik. Stuttgart.

Diskografija:

- Agropop: Pesmi s Triglava. RTVL, SOKOJ.
- Agropop: Za domovino z Agropopom naprej! RTVL, SOKOJ.
- Ansambel Slovenija: Tebi Slovenija. RTVL, SOKOJ.
- Lačni Franz: Sirene tulijo. Helidon, SOKOJ.

Videografija:

- Center for tourist and economic promotion. Chamber of economy of Slovenia (1989): Experience Slovenia.

Nataša Rogelja, Špela Pogorelec

KONTRABANT S SOLJO IZ SEČOVELJSKIH SOLIN V OBDOBJU MED OBEMA VOJNAMA DO LETA 1945

Posebnost istrskega prostora, kjer sva zbirali podatke o ilegalni trgovini s soljo, je predvsem nenehno spreminjanje mej in oblasti na tem območju.

Vsakokratna novonastala situacija je zarezala tudi v istrski vsakdan in že kratek izsek iz zgodovine priča o tej dinamiki. Po razpadu avstroogrške monarhije pridejo v te kraje Italijani, leta 1922 je ustanovljena Julijska krajina, 1945. leta se ta razdeli v dve coni, dve leti kasneje pa je bilo ustanovljeno STO. Prav zaradi hitrega menjavanja politične oblasti, je bila prilagodljivost skorajda nujna za preživetje. Ena od posebnosti, ki so jo pogojevale tako politične kot gospodarske razmere obdobja med obema vojnoma, je bila ilegalna trgovina oz. tihotapstvo. Drobna ilegalna trgovina s soljo je bila le ena izmed mnogih inačic nelegalnega zaslužka v času kriz.

Ilegalna trgovina spada skupaj z drugimi marginaliziranimi družbenimi dejavnostmi med manj preučevane probleme tako v zgodovinopisju kot etnologiji. Vzporedno z "veliko zgodovino", zgodovino velikih imen, se v kulturnem podzemlju nezapisanega in neraziskanega odvija tudi zgodovina vsakdanjega življenja. Ker sta obe zgodbi tesno povezani in dajeta logiko druga drugi, ter obenem vsaka zase specifični, moramo pri interpretaciji zgodovine načina življenja upoštevati tako samosvojost mikro-zgodovine kot tudi njeno povezanost s socialnimi, političnimi in gospodarskimi vezmi. Omenjeno področje ilegalne trgovine je še prav posebej zanimivo opazovati z obeh stališč, s stališča kolektivnega spomina¹ in s stališča objektivno strukturirane zgodovine. Sliki, ki ju dobimo ob tem, sta si namreč lahko tudi povsem nasprotujoči. Delo tihotapca, preganjanega s strani zakonov, lahko uzakonja in opravičuje socialna stiska določenega okolja in obdobja, odtujenost ljudi od političnega vodstva in drugo.

Zanimivo je, da imata kontrabant in tihotapstvo v Slovarju slovenskega knjižnega jezika enak pomen, medtem ko v pogovornem jeziku v Istri in v spominu ljudi ne živita kot soznačnici. Prav zaradi tega uporabljava v tekstu vseskozi besedo kontrabant in vse njene izpeljanke, ki pogosto živijo le v pogovornem jeziku. Beseda tihotapstvo navaja bolj na

meddržavno ilegalno trgovino, medtem ko se je v obravnavanem obdobju med obema vojnoma, kot kontrabant štelo vse, s čimer si prevaral finančno službo, torej davkarijo znotraj države. Poleg tega pa nosi kontrabant s seboj tudi vsakdanjost in kontinuiteto tega dejanja skozi zgodovino, socialno noto oziroma način preživljanja.

O načinu pridobivanja podatkov

Kontrabant je hkrati privlačna kakor tudi nevhvaležna tema za raziskovanje. Nehvaležna praviva zato, ker je o tej tematiki možno dobiti le malo strokovne literature, še posebej za obdobje tega stoletja, druga prepreka pa leži v tem, da je spomin na kontrabant v prvi polovici dvajsetega stoletja še zmeraj tako živ, da se ljudje o tem neradi pogovarjajo s tujci. Kontrabant še vedno sodi med teme, o katerih se ne govori ali pa se govori bolj potih.

Največ podatkov o solnem kontrabantu med letoma 1918-45 sva zbrali z vodenimi razgovori. Te sva opravljali v vaseh v okolici Sečoveljskih solin, ki so z delovno silo gravitirale proti solinam (vasi Seča, Parecag, Vinjole), nadalje v Piranu, od koder je bila večina solinarjev, del informacij pa sva zbrali tudi v dolini Dragonje (vas Dragonja ter manjši zaselki

in osamljene kmetije v Dragonji). Ker je veliko ljudi, ki so se ukvarjali s solnim kontrabantom v omenjenem obdobju že mrtvih, sva nekatere informacije zbrali tudi z ustnim izročilom bodisi sorodnikov, prijateljev in znancev tistih, ki so se s kontrabantom ukvarjali. Pri tematiki kontrabanta se je tak način posrednih informacij izkazal še za prav posebej uspešnega, saj je ljudem bilo lažje govoriti o kontrabantu kot o nečem, kar so počeli drugi. Za bolj poglobljene pogovore sva na podlagi dobrega osebnega stika izbrali 17 informatorjev, z nekaterimi sva opravljali vodene razgovore tudi večkrat.

Pri izbiri literature sva se prav zaradi zgoraj omenjenih problemov navezovali tudi na dela, ki se s kontrabantom ukvarjajo le posredno, na dela, ki obravnavajo kontrabant v Istri v starejših časovnih obdobjih, ter na izbrano slovensko leposlovje. Lik kontrabantarja v leposlovju sva analizirali posebej. Analizirano leposlovje je vezano na slovensko etnično ozemlje, vsi primeri pa se ne ukvarjajo izključno s kontrabantom s soljo ter niso vezani le na območje Istre, ampak zajemajo lik kontrabantarja širše, tako lokalno kot v smislu zvrsti dejavnosti. Med deli, ki so obravnavala kontrabant, socialni banditizem ter razbojništvo nasploh sva uporabljali predvsem tujo literaturo, vezano na preučevanja v mediteranskem prostoru. Med strokovnimi deli, ki so vezana na Sečoveljske soline, so nama bili zanimivi predvsem podatki o delovnih razmerjih, zastraženosti solin ter kaznih, ki so sledile za ilegalno prodajo soli.

V koprskem arhivu sva našli italijanske zakonike v zvezi z monopolnimi dobrinami ter zapiske iz družinskih arhivov. Iskanje kazenskih obsodb in zapisov finančnih služb v Italiji se je zaradi neurejenosti gradiva izkazalo za brezupno. Za podatke v zvezi s kazenskimi procesi v italijanskem obdobju se je za najboljšo možnost izkazal arhiv v Trstu, kjer so ti podatki urejeni dokaj sistematično.⁷

“Trgovanje z morskim zlatom” pod Italijo

V obravnavano obdobje po 1. sv. vojni je Istra vstopila v revščini. Takratna situacija na tem delu Slovenije je izgledala približno

takole: vojna škoda, novi italijanski davki, brezposelnost, revščina, posesti na dražbi ... Krošnjarjenje, kontrabant in razbojništvo³ so bili tako del malega gospodarstva in način vsakodnevnega preživljanja v Istri. Najbolj razširjena strategija “nelegalnega preživljanja” je bil prav gotovo kontrabant. Kontrabantirali so se predvsem proizvodi, ki so spadali pod državni monopol. V Julijski krajini je bil najbolj razširjen kontrabant s tobakom, mesom, oljem, žganjem, kavo, konji in soljo.

Takoj, ko je Kraljevina Italija zasedla pokrajino, je začela tudi v solinah uvajati nov režim. Soline je spravila pod državno monopolno oblast in uvedla urnik od osmih do štirih “dalle otto alle quattro”, uvedli so plačano enodnevno delo ali jurnade (pri čemer je bil plačan le delovodja), poleg tega pa so znatno zmanjšali ceno soli pri odkupu.⁴ Država je določala ceno in količino pridelane soli, vso sol pa je solinar moral prodati državi. Prav zaradi nizke odkupne cene, ki jo je nudila država, se je kontrabant s soljo v tem obdobju izplačal. Zaradi nezaupanja do lokalnega prebivalstva, ki je z nostalgijo gledalo na avstrijsko obdobje,⁵ so Italijani uvedli strog nadzor tako v Leri in Luciji, kot Fontaniggah.⁶ Pazili so, da sol ni nelegalno potovala iz solin, vsakodnevno so vpisovali prekrške ter stražili glavne vhode v soline. Straže so bile postavljene na štirih koncih: ob starem toku reke Dragonje, od poti iz Sv. Jerneja, ki je vodila mimo stavb v Leri, od vhodu v kanal sv. Jerneja pri današnjem gostišču Ribič in ob izlivu kanala Sv. Odorika v morje. Kljub temu pa veliko kilogramov soli ni končalo svoje poti v državnih skladiščih.

S kontrabantom so prišli v stik praktično vsi, če ne neposredno pa posredno, vseeno pa je moč izluščiti nekaj specifik, pomembnih pri kontrabantu s soljo: fizična moč, starost, delovno razmerje v solinah in socialni položaj so bili namreč odločilnega pomena za tovrstnega kontrabantarja. Ker je bila redna plača solinarja-delovodje v tem obdobju redka in dragocena, so bili ti v strahu pred takšnim nelegalnim početjem, ki bi jih lahko poleg kazni stalo še delovnega mesta. Največkrat se ga solinarji tako tudi niso oprijemali. Nekatere solinarske družine so sicer imele v tla solinarskih hiš vkopano luknjo, kamor so skrili sod s soljo, iz solin pa so sol odnašali

večinoma sinovi solinarjev, najeti delavci, ali pa ljudje iz okoliških vasi, ki jim je preprodaja različnih stvari enostavno pomenila del vsakodnevnega nujnega zaslužka. Sin solinarja je takole povedal zgodbo o očetovem strahu pred nelegalnim početjem:

1 Termin kolektivni spomin povzema avtorju Mauriceju Halbwachsu, ki v delu z istoimenskim naslovom govori o kolektivnem spominu kot o selektivni rekonstrukciji preteklosti. Individualen spomin je namreč vedno povezan z izseki kolektivnega spomina, v slednjem pa se zrcalijo interesi in potrebe sedanosti. (Halbwach 1996)

2 Za Piran, Koper in Izolo je v tržaškem arhivu podatkov sicer malo, vendar jih zaradi sistematičnosti ureditve arhiva lahko hitro poiščemo.

3 Poleg kontrabanta je bilo ob nenehnem spreminjanju mej v Istri razširjeno tudi razbojništvo. Lahko bi rekli, da sta si pojava precej različna, saj se je kontrabant povezoval z načinom preživljanja, socialno noto, ter prevaro zgolj v odnosu do države, medtem ko ima razbojništvo bolj negativen predznak. Povezano je z ropanjem, ki se ni oziralo na socialni status ljudi, ki so jih kraje razbojnikov prizadele. Kako razširjeno je bilo razbojništvo v Istri, lahko sklepamo tudi po tem, da je bil leta 1925 uveden poseben zakon proti razbojništvu. Dukovski je mnenje, da neke večje razlike med zlikovci, ki jih opisuje M. Bertoša v knjigi *Zlikovci i prognanici* (Bertoša 1989) in med sodobnim razbojništvom, naj tako ne bi bilo, ne po drznosti, na po okrutnosti (Dukovski 1994, 135).

4 Skozi vso avstrijsko dobo pa neke do začetka tega stoletja so bile Sečoveljske soline last zasebnikov, bodisi premožnejših družin, cerkva samostanov ali bratovščin. Sol so prodajali državnemu monopolu, na solnih poljih pa so ponavadi delali najeti solinarji, s katerimi so si gospodarji delili polovico letnega zaslužka. Za prijavljanje na delo v solinah ni bilo v tem obdobju državnega razglašja. V dogovoru z lastniki je to delo opravljal solni konzorcij, v realnosti pa je delovalo tako, da so iste družine ostajale na enem solnem polju tudi po sto in več let. Po naselitvi v solinah je bilo treba upoštevati nadzornike solnega konzorcija, za katere ljudje pravijo, da so bili za časa Avstrije demokratični. Čisto drugačna slika pa velja za financarje, ki so stražili soline v obdobju Italije. V zadnjih letih Avstrije doživijo Sečoveljske soline nekaj sprememb. Leta 1904 so avstrijske oblasti odkupile soline od zasebnikov, leto kasneje pa so v delu solin Lera, uvedli tudi tehnološke spremembe. (Pahor 1963, 86-94)

5 Ljudje, ki se še spominjajo obeh obdobj, velikokrat primerjajo dobro avstrijsko in slabo italijansko obdobje. Izsek iz knjige Šavrinke zgodbe, avtorice Marije Franca to lepo prikaže: » Za časa Franca Jožefa, avstrijskega cesarja, je bilo življenje mirno, davki so bili minimalni, še posebno za Istro, ki so jo obravnavali kot nerazvito. Bila je tužna Istra. Po prvi svetovni vojni pa se je to spremenilo. Bilo je kot noč in dan » (Franca 1990, 19).

6 Trije sestavni deli Sečoveljskih solin.

"Je prišel eden iz Pirana s čolnom po kanalu in pravi, pogledj, če si za to, jaz bom nakrcal tole barko, en čolniček je bil in pravi bom peljal v Trst tole sol. Pridem nazaj in za plačat ti pustim barko. Ni dal. Je bil tak tip moj oče. Strah je imel, vojno je probal in se ni upal dat. Mi mulci, ko brat smo rekli daj, daj pelje eno furo tja in imamo mi barko zastonj. Ne, ne, niente da fare, ni hotel dat."

(70-letni gospod iz Vinjol)

Najbolj primerno območje za kontrabant je bilo obrobno območje Fontanigg. Ta del solin se namreč odpira proti skriti dolini Dragonje, bližnjemu hrvaškemu Krasu, ter proti morju, od koder si lahko hitro dosegel savudrijski rt. Zasedili sva tri dokaj konstantne smeri, kamor je sol odhajala. Odnášali so jo **na savudrijski konec** (tu so sol največkrat zamenjali za meso), jo prodajali v **neposredni bližini solin** (drobna prodaja za gospodinjstva), ali pa so jo odnášali v **Furlanijo**. Tam je bila sol še posebej cenjeno blago, saj so jo potrebovali za soljenje mesa.

Večina najin informatorjev je povedala, da so se sami ali pa ljudje, o katerih so govorili, s kontrabantom ukvarjali le kot z dodatnim zaslužkom in še to le povečini pred poroko. Poleg ilegalnega zaslužkarstva so se ljudje večinoma ukvarjali še z drugimi stvarmi, bodisi so pomagali v solinah, ribarili, delali na barkah, se ukvarjali s prevozništvom, obdelovali zemljo in drugo. Le za peščico je bil to dobesedno življenjski poklic, v to pa jih je silil socialni položaj (ovdovelost, številna družina). Pri raziskavi sva naleteli le na drobce informacij, ki so govorili o takih primerih, konkretno pa sva se srečali z zgodbo ene takšne družine, ki jim je kontrabant s soljo pomenil v obravnavanem obdobju glavni način preživljanja. Pri družini Gorela je bilo tako na primer doma osem otrok, zemlje za obdelovanje niso imeli zadosti, nihče od staršev pa ni bil redno zaposlen.⁷

Različni ljudje so različno tvegali, vsak pa si je sam zarisal mejo predrznosti. Blagovna menjava je koristila vsem, oškodovala pa je državno davkarijo. Vrsta kontrabantskih artiklov je bila odvisna od lokalnih danosti in potreb. Najstrožji monopol v tem času je izvajala država prav nad soljo in tobakom. Po splošnem zakonu iz leta 1929, ki je bil v veljavi vsaj do leta 1937⁸ z vmesnimi dopolnili in spremembami, je država

preprečevala vsakršno pridobivanje soli iz morske vode, slanih izvirov in rudnikov, uvoz in prodajo na teritoriju kraljevine Italije ali drugačno pridobivanje soli brez njene vednosti in odobritve. Najmočnejše je bila zaščitena jedilna sol, katere prodaja je bila izključno v rokah države. Cene soli so bile uradno določene, spreminjala pa jih je država po potrebi z odloki. Določena so bila pristanišča in pravila, kjer se je lahko izkrcala sol na predpisan način. Vse, kar je bilo v nasprotju z zgoraj omenjenimi strnjenimi splošnimi določili, se je kaznovalo. Kazni so se spreminjale glede na težo prekrška. Najmanjše zlo je bila denarna kazen, ki pa se ji je lahko pridružil zapor in nadzor nad osebo po prestani kazni. Strogo so bile obravnavane združbe kontrabantarjev, kamor je spadalo vsako združevanje treh ali več oseb, ki so se združile z namenom kantrabandiranja, torej prodaje ali nakupa soli po nedovoljeni poti. Zakon določa tudi način obravnave prekrškov financarjev in vojaških uslužbencev, kar posredno pomeni, da se je država na podlagi izkušenj zavarovala tudi pred svojimi oportunističnimi uslužbenci, ki jim uradni zaslužek ni zadoščal. Po uradnem zakonu o monopolu soli iz leta 1929⁹ je država prodajala sol za soljenje rib po 50 lir za kvintal, rafinirano sol po 400 lir za kvintal, najboljšo jedilno sol pa po 500 lir za kvintal. Solinarji so za kilo kontrabantske soli običajno dobili 1 liro, kar pa je bilo vseeno več, kot bi jim plačala država pri odkupu na koncu sezone. Prevarati odtujeno državo in priseljene financarje¹⁰ ni pomenilo nič slabega. Z majhnim kontrabantom so ljudje preživeli krizo, poleg tega pa so imeli od kontrabantarjev vsi koristi. 73-letni gospod iz Seče, ki je pripovedoval, kako se je njegov stric preživljal v času Italije, je takole opisal vlogo kontrabantarjev:

"So bli vsi zadovoljni. So dobili sol. V trgovini je bla ena cena in oni so dali za pol cene in za njih je blo dobro."

Brezpravni čas druge svetovne vojne

Spremembe, ki jih je prinesla s seboj druga svetovna vojna, so vplivale tudi na preživetvene strategije ljudi. V novi situaciji se je bilo treba naučiti novih pravil igre.

Manj oster nadzor v solinah je prinesel s seboj tudi novosti v kontrabantu s soljo. Ljudje so v tem obdobju številneje hodili v soline po sol in jo tudi odnášali v večjih količinah. Cena za sol je na črnem trgu v tem času padla, verjetno tudi zato, ker je bilo v novonastali zmedu lažje priti do nje. Četudi je cena soli padla, je bilo tudi tveganje pri drobnem kontrabantu manjše, povpraševanje v zaledju in Furlaniji pa je ostalo nespremenjeno. Prav zaradi razširjenosti odnášanja soli iz solin v času druge svetovne vojne so nama ljudje najprej začeli govoriti o kontrabantu s soljo po letu 1943. Prav gotovo je bilo za ljudi, navajene stroge zaščite, fascinantno videti kupe soli, ki so ležali vse naokoli in so bili dostopni praktično vsem.

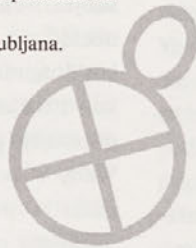
Poleg rednih odjemalcev soli v Furlaniji in na hrvaškem Krasu so se sedaj pojavile še novonastale potrebe vojske po soli. Vzporedno s tokom drobnega kontrabanta, opisanega poprej, je v času druge svetovne vojne obstajal tudi kontrabant na veliko. Ena od takšnih "solnih poti" med drugo svetovno vojno je potekala preko doline Dragonje.¹¹

Nekateri bivši solinarji so se tako prelevili v dobavitelje soli za vojsko, ki pa je bila razdeljena v dva tabora. Naenkrat je postalo zelo pomembno, komu si sol prodal. Velikokrat so sol ljudje prodajali tudi na »napačni strani«, pa ne zato, ker bi bili sami na »napačni strani«, ampak zaradi preproste človeške logike preživetja ali, kot pripoveduje 71-letni gospod iz Parecaga: *»Prodajali smo tistemu, ki je plačal.«* Če so dobavljali sol za partizane, so ljudje včasih zaslužili, včasih pa so dajali zastonj. Informacije o tem, koliko soli so zares dajali in koliko prodajali partizanom, so zavite v meglo.

Ljudje so se v vojnem kaosu naučili novih pravil, oprijeli novih taktik, pozorni so morali biti kar na troglavo oblast, kontrabant s soljo pa je preživel vso vojno obdobje in končal svojo dolgo zgodovino nekje v petdesetih letih tega stoletja, ko so zanimivejše za kontrabant postale druge dobrine. Cigarete, školjke, tartufi, avtomobilski deli, mamila in drugo so na svoj način in s posebnimi motivi in zahtevami nadaljevali tradicijo kontrabanta po letu 1950. O teh stvareh pa se še ne govori ali, kakor nama je nazorno povedal gospod iz Parecaga: *"Tihotapljenje je blo*

Viri in literatura:

- BERIGER**, Jean-Francois 1984: La storia del sale. Venezia.
- BERTOŠA**, Miroslav 1989: Zlikovci i prognanici. Pula.
- BEZEK**, Vanda 1984: Analitični inventar občine Izola. Koper. PAK, 1., 2. zvezek.
- BIANCO**, Furio 1995: Contadini, sbirri e contrabbandieri nel Friuli del Settecento. Pordenone.
- BOLHAR**, Alojzij 1976: Slovenske narodne pravljice. Ljubljana.
- BOŠKOVIČ-STULLI**, Maja 1986: Zakopano zlato. Pula.
- BRAUDEL**, Fernand 1988: Strukture vsakdanjega življenja - mogoče in nemogoče. Ljubljana.
- BURKE**, Peter 1993: Revolucija v francoskem zgodovinopisju. Ljubljana.
- ČADEŽ**, Ivanka 1988: Kontrabant. Ljubljana.
- ČERMELJ**, Lavo 1965: Slovenci in Hrvatje pod Italijo. Ljubljana.
- DAROVEC**, Darko 1992: Zgodovina Istre. Koper.
- DUKOVSKI**, Darko 1997: Svi svetovi Istarski. Pula.
- FENTRESS**, James & Chris **WICKHAM** 1992: Social Memory. Oxford-Cambridge.
- FRANCA**, Marija 1990: Šavrinske zgodbe. Koper.
- GIORDANO**, Christiano 1994: The Gulf Between State and Society in Mediterranean societies. V: Mediterranean Societies: Tradition and Change. Zagreb, str. 237-257.
- GUČEK**, Milan. 1976: Slovenska Istra v boju za svobodo. V: Prispevki in gradivo za krajevno zgodovino. Koper.
- HACE**, Matevž 1964: Tihotapci. Ljubljana.
- HALBWACH**, Maurice 1996: La Memoria Collettiva. Milano.
- HOLZ**, Eva 1987: Cestne povezave Goriške in Kranjske v 19. Stoletju. V: Zgodovinski časopis 41, str. 109-114.
- KELEMINA**, Jakob 1997: Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva. Renče.
- KROPEJ**, Monika 1995: Pravljica in stvarnost. Ljubljana.
- LAZAREVIČ**, Žarko 1994: Kmečki dolgovi na Slovenskem. Ljubljana.
- LEVI**, Carlo 1951: Kristus se je ustavil v Eboliju. Ljubljana.
- LEVSTIK**, Fran 1978: Martin Krpan. Ljubljana.
- 1981: Martin Krpan z Vrha. Ljubljana.
- LEVSTIK**, Fran 1981: Martin Krpan z Vrha. Ljubljana.
- 1981a: Martin Krpan. Trst.
- MARIN**, Leon 1992: Upravna in teritorialna razdelitev slovenske Istre v zadnjih treh stoletjih. V: Annales 2, str. 159-174.
- MEDVEŠČAK**, Pavel 1997: Štrped. Bilje.
- MIHELČIČ**, Darja 1985: Neagrarno gospodarstvo Pirana 1280-1320. Ljubljana.
- MIHELČIČ**, Darja 1996: O začetkih piranskega solarstva. V: Annales 8, str. 339-347.
- OVSEC**, Damjan 1991: Sol v simbolih, kultu, verovanjih, šegah in vražah. V: Muzej solinarstva katalog 7, Piran, str. 86-104.
- PAHOR**, Miroslav & Tatjana **Poberaj** 1963: Stare piranske soline. Ljubljana.
- PAHOR**, Miroslav 1957: Solna pogodba med Piranom in Benetkami iz leta 1616. V: Kronika V/1. Ljubljana, str. 14-20.
- PAHOR**, Miroslav 1957: Statuti Izole, Kopra in Pirana ter istrski zakoni o solarjih in tihotapcih. V: Kronika V/3. Ljubljana, str. 123-134.
- PAHOR**, Miroslav 1963: Predpisi o obrtnikih, prostih poklicih in trgovcih v statutih mesta Trst. V: Kronika XI/1. Ljubljana, str. 27-38.
- RAVNIK**, Mojca 1996: Bratje - sestre - strniči - zermani. Ljubljana.
- SAVNIK**, Roman 1951: Solarstvo šavrinskega primorja. V: Geografski vestnik 23. Ljubljana, str. 137-155.
- TITTL**, Julij 1965: Socialno geografski problemi na koprskem podeželju. Koper.
- TOMŠIČ**, Marjan 1986: Šavrinke.. Ljubljana.
- VILFAN**, Sergij 1962: K zgodovini kmečkega kupčevanja s soljo - Gospodarsko-pravne podlage o Martinu Krpanu. V: Kronika X/3. Ljubljana, str. 129-144.
- 1963: K zgodovini kmečkega kupčevanja s soljo - Gospodarsko-pravne podlage povesti o Martinu Krpanu. V: Kronika XI/. Ljubljana, str. 1-12..
- ŽAGAR**, Zora 1991: Solinarstvo na SV obali Jadranskega morja. V: Muzej solinarstva, katalog št. 7. Piran, str. 20-38.
- ŽELE**, Andreja 1996: Kaku so živjeli in si dejlali kratak cejt. Ljubljana.
- ŽITKO**, Salvator 1979: Solno tihotapstvo na območju piranskih, koprskih in miljskih solin v času beneške republike. V: Slovensko morje in zaledje. Koper, str.79-93.
- ARHIV KOPER**, družinski arhiv Cadamuro Zakoni kraljevine Italije v obdobju 1918-34.
- Arhiv SAZU**, gradivo iz arhiva slovenskih ljudskih pripovedk.
- ARHIV TRST**, Sentenze penali za leta 1924 in 1925.

RAZPIS

*za podelitev Murkovega priznanja
in Murkove listine za posebne
dosežke v etnologiji na
Slovenskem za leto 1998*

Na podlagi pravilnika o podeljevanju Murkovega priznanja in Murkove listine za posebne dosežke v etnologiji na Slovenskem, ki je bil sprejet na izrednem občnem zboru SED 15. marca 1994, objavljamo razpis za podelitev priznanja in listine za leto 1998.

Pri predlogih upoštevajte naslednja temeljna izhodišča za podelitev priznanja in listine:

Priznanje in listino prejme posameznik ali ustanova, ki s svojim delom prispeva k uveljavljanju slovenskih etnoloških spoznanj in spoznanj tujih etnologij o Sloveniji. Priznanje ali listino lahko prejmejo domači ali tuji strokovnjaki s področja etnologije, domači in tuji posamezniki, ki na tem področju delujejo ljubiteljsko, oziroma posamezne strokovne in ljubiteljske ustanove in društva (2. člen pravilnika).

Med posebne dosežke v etnologiji na Slovenskem štejejo (3. člen pravilnika):

- za podelitev Murkovega priznanja*
- Izjemni etnološki znanstveni in raziskovalni dosežki posameznikov, skupin ali ustanov,*
 - Dosežki, ki jih zaokroža življenjsko delo posameznikov*

- za podelitev Murkove listine*
- Dosežki na področju etnološke vede na Slovenskem (ali o Sloveniji) v preteklem letu.*

Predloge bo pregledala in ocenila komisija za Murkova priznanja in na občnem zboru podelila po eno priznanje in listino.

Podpisane predloge z utemeljitvijo pošljite do

15. septembra 1999

Naslov:

Slovensko etnološko društvo
Komisija za Murkova priznanja
Metelkova 2
1000 Ljubljana

ETNOLOGINJI S PREŠERNOVO NAGRADO

Med letošnjimi dobitniki

Prešernovih nagrad Filozofske fakultete

Univerze v Ljubljani

sta tudi mladi etnologinji Mateja Habinc

in Vesna Moličnik.

Nagrade za najboljša diplomska dela

so svečano podelili

ob kulturnem prazniku.

Dobitnicama iskreno čestitamo

in objavljamo oceni njunih nalog.

Mateja Habinc

»GREŠTA V NEDELJO POPOLDNE NA POKOPALIŠČE?«

O skrbi za grobove in njihovem obiskovanju na primeru brežiških pokopališč od tridesetih let 20. stoletja do danes.

Smrt in vse, kar je povezano z njo, je eno najmanj raziskanih področij v slovenski etnologiji, še posebej izven ožje tematike, ki je povezana s pogrebom in z obdobji žalovanja. Avtorica v svoji nalogi posega na področje obiskovanja pokopališč in skrbi za grobove v koledarskem letu. Pokopališče kot simbioza družbenega (javnega) in obenem zasebnega prostora je vpeto v način življenja ljudi. Pri izbrani skupini informatorjev poskuša ugotoviti, s katerimi dejanji (pričakanji, vrednotami ...) se obisk grobov v šestdesetletnem časovnem obdobju povezuje in kaj pomeni v posameznikovem življenju. Obiskovanja pokopališč in skrbi za grobove avtorica naloge ni raziskovala kot del končnega stanja pogrebnega rituala, del agregacije pokojnika in žalujočih v nove statusne položaje. Z informatorji je odprla pogovor o periodičnem obiskovanju pokopališč, o ohranjanju stikov z grobovi umrlih, odhajanjih na pokopališča zaradi različnih, morda ne več toliko (ožje) ritualnih vzrokov. Zanimala so jo nadaljevanja komunikacij z umrlimi po obdobjih žalovanja, kar se kaže v materializiranih oblikah, npr. v dejanjih, povezanih z grobovi pokojnikov. Nadalje so lahko čaščenja umrlih tudi verbalna, vizualna ali pa potekajo z apotropejskimi daritvami, »ki niso le podvojitev strežbe živim, ampak lahko pomenijo tudi vračanje skrbi umrlim staršem« oz. prednikom. Poleg apotropejskih so tu še običajne daritve mrtvim za "njihov" praznik (1. november.) pa tudi za božič ali veliko noč.

Habincева je zbrala obsežno gradivo s prebiranjem literature in virov, analizo pojavljanja vsebin v občilih, terenskim delom, opazovanjem in soudeležbo pri dogajanju. Ker je avtorica tudi študentka novinarstva na FDV, je z analizo pojavljanja vsebin razbrala številne informacije v zvezi s pokopališči in grobovi ter njihovo povezanostjo s praznikom spomina na mrtve. Vsebinsko je naloga široka. Avtorica je izločila zasebnost na

pokopališčih, vsaj v zvezi s praznikom spomina na mrtve. »Pod krinko zasebnega izkazovanja spoštovanja in spomina« so namreč tudi »(nacionalne, politične in družinske) socializacijske metode in javno (samo)potrjevanje splošno sprejetih vrednot ter vedenjskih vzorcev«. Z raziskavo je ugotovila, da smrt pomeni tudi enega od (ideoloških, sistemskih) temeljev za ohranjanje sodobnih razmer, pri čemer sta obiskovanje pokopališč in skrb za grobove skoraj v celoti javno in manifestativno dejanje. Spekter javnih dejanj, dogodkov in njihovo vsebino prikaže v pregledu pojavljanja vsebin. Ugotovitve oz. trditve je avtorica preverila tudi s pogovori, opazovanjem in soudeležbo.

Raziskava je vzorčni primer raziskovanja omenjenih vprašanj. Raziskovanje obiskovanja pokopališč in skrbi za grobove je eno specifičnih interesnih področij etnologije. Avtorica je posegla na gmotno področje posameznikovega življenja (urejanje, krašenje grobov ...), odkrila družbene razsežnosti (prenašanje oz. prevzemanje skrbi za določene grobove, delitev dela, najpogostejše skupine obiskovalcev, praznovanje dneva spomina na mrtve ...) in analizirala tudi duhovne razsežnosti, saj »pokopališče kot prostor in grobovi s prepričanji, strahovi, željami pušča tudi danes sledi tako v ustnem slovstvu (npr. s pesmijo o igranju nogometa z okostnjaki) kot na področju (verske, nacionalne, osebne) zavesti«. Raziskovanja omenjenih vprašanj, ki so povezana tudi z različnimi odnosi in hierarhijo grobov, nudijo etnologiji enega od možnih načinov obravnave družinskega življenja in sorodstvenih zvez, pa tudi razkrivanja družbene sestave nekega kraja ali širšega območja. Raziskava Mateje Habinc obsega 113 strani, med njimi so tudi slikovno gradivo in vzorno sestavljeni sezname virov, literature in informatorjev.

Raziskovalna naloga Mateje Habinc, izdelana kot diplomatska naloga, je izrazito **samostojno in inovativno delo** v slovenski etnološki vedi. Napisana je **kakovostno** in močno presega raven diplomskih nalog. Poudariti moramo tudi metodološko in metodično zahtevnost, saj se domača in tudi mednarodna etnologija še ni odmevneje posvečala vprašanju obiskovanja pokopališč in skrbi za grobove, ampak predvsem raziskavam smrti kot družbenega pojava. Habinceva je vnesla torej na področje metodologije in metodike vrsto novosti, kar pa izvira iz trdne predmetne opredelitve njene raziskave. Opozoriti moramo tudi na jezikovno in slogovno neoporečnost besedila. Uredništvo knjižne zbirke Glasnika SED se je odločilo, da bo diplomatsko nalogo Mateje Habinc izdalo kot samostojno publikacijo v letu 1999.

red. prof. dr. Janez Bogataj

red. prof. v pokoju dr. Vekoslav Kremenshek

Vesna Moličnik

ANALIZA KONSTRUKCIJE REALNOSTI S POMOČJO VIZUALNE PRODUKCIJE

Kandidatka s svojo nalogo vstopa v problematiko vizualnih raziskav v etnologiji, ne samo v vsebinskem, temveč tudi v metodološkem pogledu, kar je novost med diplomanti etnologije in kulturne antropologije. Specifičnost njenega pristopa se kaže v poudarjeni večdisciplinarnosti (povezuje vire in podatke s področja etnologije, antropologije, filozofije, estetike, pedagogike in teorije medijev) ter v osmišljeni uporabi fotoaparata. V uvodu, ki predstavlja petino obsega naloge, problematizira nasprotje med neverbalno in verbalno komponento kulture, kar skuša pokazati kot nasprotje med animizmom in pisavo. Avtorica domneva, da pisna komponenta ne omogoča celostnega izraza kulture v tolikšni meri kot vizualna komponenta.

V osrednjem, empiričnem delu raziskave pokaže na upravičenost osnovne hipoteze, da je fotografija pot, ki skupaj z gledalčevim odzivom tvori odsev sveta posameznika in njegove vpetosti v kulturo. To pokaže ob samopredstavitvah otrok s fotografijami (avtoportreti in okolje), risbe in komentarji.

Osrednji del naloge sodi v smer humanistike, ki daje prednost iskanju in ustvarjanju primarnih virov pred manipuliranjem z interpretiranimi viri. Tako se ohranja največ avtentičnih podatkov.

Inovativnost je kandidatka pokazala zlasti z uporabo fotografije kot pripomočka pri zbiranju, analizi in predstavitvi gradiva. Posebej je pohvalno, da je naloga nastajala v tesnem sodelovanju z informatorji, ki so na ta način postali tvorni udeleženci raziskave.

Naloga ima tudi aplikativni pomen - tako v otroškem vrtcu, kjer je raziskava potekala, kot tudi v širšem vzgojnem procesu. S primernimi predelavami je naloga primerna za objavo po poglavjih ali v celoti.

doc. dr. Naško Križnar

PREDLOG MUZEJA NA PROSTEM V LOVRENCU NA POHORJU

*Prispevek je povzetek diplomske
naloge, ki sem jo decembra 1998*

*zagovarjala na Oddelku za
etnologijo in kulturno*

*antropologijo pri mentorju
asistentu dr. Vitu Hazlerju.*

Diplomska naloga je sestavljena iz

treh delov: prvi, najboljšeježi, je

zgodovinski pregled razvoja kraja

in načina življenja prebivalcev do

začetka druge sv. vojne. V drugem

delu sem podrobneje opisala

objekte, ki sestavljajo predlog

bodočega muzeja na prostem. V

tretjem delu podajam konkretne

predloge za muzejsko ureditev,

dejavnosti, priveditve in ostalo

ponudbo muzeja na prostem.

V Lovrencu deluje turistično društvo, ki organizira tudi enodnevnne izlete po kraju in okolici. Med ostalimi zanimivostmi predstavijo "najstarejšo pohorsko hišo iz 15. stol." - Ladejenkovo ter "pohorsko pajštvo (sušilnico sadja)". Zavedajo se pomena kulturne dediščine in nevarnosti, da bi z njenim izginjanjem izgubili del svoje identitete. Turistično ponudbo želijo razširiti in predvsem privabiti več gostov v svoj kraj. Tako se je pojavila ideja, da bi uredili muzej na prostem, kjer bi si obiskovalci na enem mestu lahko ogledali čim več značilnih stavb kraja in okolice. Jedro tega muzeja naj bi tvorila hiša na Ladejenkovem, katere obnova se je začela

pod vodstvom ZVNKD Maribor.

Predlagala sem, da lahko izdelam možen koncept takšnega muzeja. Ker kraja pred tem nisem poznala, sem se najprej nekajkrat sestala s člani turističnega društva in drugimi zainteresiranimi krajanji. Na teh sestankih so mi predstavili kraj in dali napotke za začetek terenskega dela. Pri nastanku naloge so mi pomagali z dodatnimi informacijami, ki sem jih potrebovala. Moja naloga temelji na obstoječi ponudbi, ki sem jo nadgradila, ko sem spoznala zgodovinski razvoj kraja in današnje stanje. Predlog muzeja na prostem je sestavljen tako, da njegova izvedba ne bi terjala niti veliko časa niti veliko denarja. Ko je bila naloga končana, sem jo predstavila tudi članom turističnega društva in krajanom. Od njih in razpoložljivih finančnih sredstev je sedaj odvisno, v kakšni obliki bo muzej realiziran.

Lovrenc na Pohorju je trg, ki leži v kotlini severnega dela južnega Pohorja, na nadmorski višini 483 m. Šteje okrog 3250 prebivalcev. Naselje je razpotegnjeno okoli glavne poti, ki poteka skozi Spodnji in Zgornji trg. Na obeh straneh so nastali mlajši zaselki. Ko sem spoznala življenje

kraja danes in v preteklosti, sem ugotovila, da ni nujno, da bi stavbe prenašali na nove lokacije. Stroka namreč ne odobrava prenašanja stavb, če to ni nujno potrebno. Objekti so povezani z okoljem, v katerem so nastali, v novem prostoru pa izgubijo del svoje izpovednosti. Celotno naselje ni tako veliko, da se ga ne bi dalo prehoditi peš. Pri tem bi obiskovalcem lahko pod strokovnim vodstvom pokazali in povedali še kaj o ostalih pomembnih točkah v kraju, ki v muzej na prostem (še) niso vključene. S prehodom skozi kraj in obiskom muzejsko predstavljenih stavb bi obiskovalci dobili vtis o celotnem kraju, ne samo o nekaj stavbah, ki bi jih obiskali na enem mestu.

Predlog muzeja na prostem vsebuje štiri objekte, ki prikazujejo predvsem način življenja kmetov. Obiskovalci bodo z ogledom teh stavb ter z razlago ali s pomočjo informativne zloženke in vodnika lahko spoznali življenje kmetov v Lovrencu v prvi polovici 20. stol. Izbrani objekti so: Ladejenkovo (Puša 36), pajštva - sušilnica sadja pri župnijski cerkvi, Pernatova kovaeija (Žagarska pot 5) in Tarjenkova žaga (Kumen 10). Kasneje pa bi muzej lahko tematsko razširili z nekaterimi

Razglednica Lovrenca na Pohorju, poslana l. 1901, iz zasebne zbirke Primoža Premzla.

stavnimi, ki bi predstavljale življenje tržanov in delavcev. Da bi bila ponudba popolna, bi morali poskrbeti, da bi obiskovalci imeli možnost poskusiti domačo hrano, pripravljeno po receptih, znanih v okolici ter kupiti kakšen spominek. Zato bi lahko uredili tudi gostilno in trgovino po vzoru tistih, ki so delovale v trgu v začetku 20. stoletja.

Naloga muzejev na prostem je, da obiskovalcem omogočijo spoznati celovit način življenja prebivalcev nekega kraja v določenem časovnem obdobju. Obiskovalci tako ne dobijo predstave samo o materialni, ampak tudi o socialni in duhovni kulturi. Muzeji na prostem imajo veliko možnosti, da poleg ogledov v svojo ponudbo vključijo raznovrstno dogajanje, kot so npr. delavnice in projekti, v katerih obiskovalci aktivno sodelujejo. Program ogleda se lahko prilagaja letnim časom, starostni strukturi, zanimanju, predznanju in številčnosti obiskovalcev. Pester program pritegne obiskovalce od najmlajših do zrelejših let, primeren je za posameznike, družine in večje organizirane skupine.

Seveda je za opremo muzeja, sestavljanje vodnikov in organiziranje takšnih dodatnih programov treba veliko predhodnih raziskav. Izčrpne analize z množico podatkov in sodelovanje strokovnjakov so pogoj, da bo muzej urejen strokovno, brez nostalgčnih stereotipov in romantizacije v želji, da bi pritegnili obiskovalce. Vse organizirane dejavnosti morajo biti umeščene v ustrezen zgodovinski okvir. Obsežnejši zgodovinski pregled kraja tako predstavlja osnovo, na kateri lahko gradimo koncept muzeja ter vir idej za razširitev predlaganega programa dejavnosti.

Pri zgodovinskem pregledu sem segla nazaj do nastanka Lovrenca v 13. stol. ter se nato dotaknila vseh pomembnejših dogodkov do začetka 2. sv. vojne. Pri zgodovini gospodarstva sem se osredotočila predvsem na 19. ter začetek 20. stoletje do 2. svetovne vojne. V razvoju kraja in gospodarstva je bila velika prelomnica 2. sv. vojna. Z nastankom socialistične Jugoslavije je prišlo do sprememb na vseh področjih: precej se je spremenila nacionalna sestava prebivalstva, podjetja so bila podržavljena, manj ljudi se je ukvarjalo s kmetijstvom, vse več se jih je zaposlovalo, tudi izven Lovrenca ... Zato sem se pri orisu zgodvine omejila na čas do začetka 2. sv. vojne, ker naj bi tudi muzej predstavljal življenje ljudi v začetku 20. stol. Le pri stavbah, ki so predvidene za muzejsko predstavitev, sega opis do današnjih dni.

Parna žaga ob Radoljni, iz zasebne zbirke Primoža Premzla.

Nastanek in razvoj Lovrenca na Pohorju

Prvi ohranjeni dokument o tem območju je iz leta 1091. Takrat je grof Engelbert I. Spanheim podaril benediktinskemu samostanu v Labodski dolini na Koroškem posestvo v Dravski dolini. Tukaj je omenjena pusta pokrajina Radomlje, kjer se danes razprostira Lovrenc na Pohorju. Benediktinci so na tem območju začeli z obsežno kolonizacijo in agrarizacijo. Do 13. stol. je v Radomljah deloval samostan, ki so ga nato prenesli na Falu. V 12. stol. so v Lovrenškem podolju zgradili cerkev sv. Lovrenca, omejene trške pravice pa so dobili leta 1222. (Vresnik 1991, 20-22) Falska graščina je bila za šentpavelski samostan predvsem gospodarskega pomena. Reforme Jožefa II. so prizadele tudi šentpavelski samostan. Opatija je bila ukinjena oktobra 1792, naslednje leto pa je prišla uprava vseh samostanskih posesti pod državo. Lovrenška župnija je pripadla hočki dekaniji in sekovski škofiji. Po teh preureditvah je lovrenška župnija štela 2100 ljudi, njen obseg pa se je z ustanovitvijo samostojne duhovnije v Puščavi znatno zmanjšal. Leta 1859 je lavantinski škof Anton Martin Slomšek prenesel sedež škofije v Maribor. Župnija Sv. Lovrenc na Pohorju je bila pridružena lavantinski škofiji.

Demografski razvoj in socialne razmere

Pod vplivom šentpavelskega samostana se je začela obsežna kolonizacija, ki je trajala do konca 13. stol. Naseljenci so prihajali predvsem s Koroške. Vpliv koroškega dialekta je še danes opazen v govoric Lovrenčanov.

Gospodarsko-geografski razvoj je postal intenzivnejši v 19. stol. Pojavili so se začetki industrializacije. Velik razmah steklarstva, rudarstva, oglarstva, železarstva, prevoznitva po cestah in Dravi je zahteval vedno več delavcev. Lastniki mnogih obratov so postali tujci. Prihajali so Nemci iz Bavarske in Sudetov, Italijani, v steklarnah pa so prevladovali Čehi. (Pernat 1991, 15-17) Lovrenc je dobival vse bolj nemško podobo. Delavci so stanovali v trgu, v okolici pa so bile posejane kmetije. V popisih prebivalstva so ugotavljali tudi občevalni jezik. Tako je leta 1900 od skupno 1213 prebivalcev kot pogovorni jezik 426 (35 %) navedlo slovenski in 777 (64 %) nemški jezik. (Trgovski ... 1905, 284.) Od skupno 1278 prebivalcev leta 1910 se je za slovensko govoreče opredelilo 466 (36 %) ljudi in za nemško govoreče 793 (62%). (Specialni ... 1918, 105) Pred začetkom 2. sv. vojne leta 1939 se je od skupno 2888 prebivalcev na celotnem območju Lovrenca za slovensko govoreče opredelilo kar 2794 (97 %) in za nemško govoreče 78 (3 %) ljudi. (Splošni ... 1939, 12, 13)

Gospodarstvo

Gozdarstvo

V začetku 19. stol. sta na Pohorju prevladovali smreka in bukev. Listavcev je bilo 85 %, iglavcev pa le 15 %. Večino gozda je imela v rokah falska gosposčina, ostalo pa podložniki. Gosposčina je sekala gozd na golo, za razliko od kmečkih posestnikov, ki so sekali prebiralno. Poseke so po dveh ali treh letih pogozdili. Za spravilo lesa so uporabljali suhe in vodne drče. Cel sistem drč so zgradili v 60. in 70. letih 19. stol. Med njimi je bila najbolj znamenita drča ob Lobnici, ki je bila dolga 11 km.

Delo v gozdu je bilo do let po 2. sv. vojni ročno. Gozdarji ali drvarji ("olcarji") so preživeli večji del leta v planini. Ponavadi so bili gozdarji tudi oglarji. Hodili so okrog po kmetijah in kuhali kmetom oglje, ki so ga uporabljali v kovačijah. Veliko oglja so porabile tudi Tovarna kos in srpov, steklarne, fužine ... Oglje so izvažali s šajkami po Dravi. Oglarstvo ima na Pohorju že dolgo tradicijo, vendar je do njegovega večjega razmaha prišlo z razcvetom glažut in fužin, ki so porabile veliko oglja.

Rezan les so vozili po Dravi s splavi in "plitkami" ali "šajkami". Šajke so vozile po Dravi od 15. do 19. stol. Bile so podobne manjšim ladjam na vesla. Šajke so bila tehnično zahtevno sestavljena in za vodo dokaj nepropustna plovila. Splavi so bili zbiti iz debel smrek ali jelk. Dolgi so bili do 32 m. Plitke ali šajke so bile dolge do 12,5 m in široke 5 m. S šajkami so vozili predvsem rezan les in drugo blago. Splavi in šajke so imeli spredaj in zadaj po 4 ali 6 vesel. Krmari je veslar na sprednji desni strani. Rekli so mu "korman" ali "kormanoš". Veslar na zadnji desni strani je "zadnji korman". Šajke in splavi ene odprave so bili odgovorni enemu "gospodarju". Čas za vožnjo po Dravi je bil od aprila do oktobra. Smer dravskega toka je odpirala pot za prodajo v Podonavje, na Balkan in na Bližnji Vzhod. S prihodom železnice so šajke izginile. Proga od Maribora do Celja je bila zgrajena leta 1846, koroška železnica, ki je povezovala Maribor s Celovcem, pa je bila zgrajena leta 1863. Splavi so se še obdržali do 2. sv. vojne oz. do graditve velikih dravskih hidrocentral.

V prvih desetletjih 19. stol. so bile žage na Pohorju še precej redke. Bilo jih je samo toliko, kolikor so jih potrebovali za razrez gradbenega lesa za domove. Število žag je precej naraslo, potem ko so v drugi polovici 19. stol. začeli rezan les izvažati na veliko.

Postavljali so preproste žage na en list - venecijanke ali firenčanke z malim pogonskim kolesjem - "kobacljem". Večinoma so imeli kmetje po eno žago, le v ribniško - lovrenškem podolju veliki kmetje včasih po dve. (Gams 1959, 148)

Rezan les so kmetje prodajali lesnim trgovcem. To so bili posamezniki, ki so se ukvarjali samo s posredništvom. Kmetje so bili povezani v zadrugo, ki se je ukvarjala predvsem s prodajanjem lesa. V Lovrencu je bila prva zadruga ustanovljena že leta 1894. To je bila tudi prva zadruga na Slovenskem. Delovala je do leta 1902. Kmetijsko zadrugo so spet ustanovili leta 1933. To je bil čas krize, ko je močno padla cena lesa. Kmetje so se povezali v zadrugo, da bi varovala njihove koristi. Plačevali so nizko članarino. Zadruga se je ukvarjala s prodajo rezanega lesa in nabavo hrane na veliko ter z organiziranjem živinskih sejmov. (Bečan 1991, 142)

Veliko lesa je odkupil Avgust Lešnik - začetnik lovrenške lesne industrije. Imel je dve parni žagi, ki sta imeli zmogljivost vsaka po 8000 m³ hlodovine letno. Za pogon žage in razsvetljavo je leta 1901 zgradil napravo z vodnim kolesom. V nočnem času so razsvetljevali tudi Lovrenc, ki je bil tako prvi kraj na Štajerskem z električno razsvetljavo. Poleg obeh žag je imel Lešnik v obdobju od 1900 do 1940 še skupno 10 venecijank. Med obema vojnama je izdeloval lesene zaboje za izvoz. Svoje premoženje je širil z nakupovanjem zadolženih kmetij, predvsem na Rdečem bregu. Imel je 16 kmetij, skupno 1000 ha, kar je bil zemljiški maksimum. Zaposloval je 30 ljudi. (Bečan 1991, 146-147)

Steklarstvo

Osnovni pogoj za nastanek steklarn so obširni gozdovi. Zaradi tega je bilo Pohorje zelo privlačno za steklarstvo. Pomembna so bila še nahajališča kremenca in možnost pridobivanja pepelike. Prve glažute so nastajale v 18. stol., v 19. stol. pa je prišlo do pravega razcveta. Težave v razvoju pohorskega steklarstva je prinesla železnica. Zaradi slabših surovin in pomankanja premoga ni moglo konkurirati češkemu, dunajskemu in beneškemu steklarstvu. Z začetkom 20. stol. je pohorsko steklarstvo zamrlo, nadomestila ga je lesna industrija. (Baš 1951, 216-217)

V 19. stol. so na lovrenškem področju delovale tri steklarne: v samem Lovrencu, kjer je bil kasneje penzion Büttner, na Recenjaku in pod Klopnim vrhom.

Celjski odvetnik Maksimiljan Andre je

kupil posestvo v Lovrencu in zgradil steklarno, ki je začela delovati leta 1833. Poleg steklarne je postavil tudi stanovanjske hiše, brusilnice in druga poslopja. Po sedemletnem obratovanju je Andre umrl. Steklarno je kupil Mariborčan Andrej Tappeiner. V Lovrencu je aktivno deloval in so ga izvolili za župana. Kasneje je Tappeiner steklarno prodal. Delovala je še do leta 1887, nato so nastopile težave zaradi pomankanja lesa in zato so jo morali zapreti.

V steklarni je živel in delalo okoli 100 oseb. Strokovnjaki, ki so bili zaposleni, so bili: steklorezci, steklobrusci, graverji na steklo in stekloslikar. Izdelke so izvažali v Italijo in tedanjoo Turčijo. (Mlinarik 1966, 201-211)

Fužinarstvo in kovinska industrija

Gozdovi in rude so skupaj s potokoma Radoljna in Slepница omogočili razvoj fužinarstva, ki je bilo osnova za razvoj industrije. Začetki fužinarstva segajo v drugo polovico 18. stol. V 19. stol. je ponovno oživel. Fužina, ki je stala na mestu kasnejše steklarne, je delovala le pet let, saj sta hudo neurje in plaz leta 1817 onemogočila nadaljnje delo. Lastnik Rudolf Jožef Hackelberg je ob izlivu Slepnice v Radoljno postavil novo fužino in plavž. Ta kraj se je imenoval Hammerdorf. Kasneje so ljudje ime popačili in nastalo je Hühendorf, to je "Kurja vas", kakor še danes imenujejo to naselje. Fužina kasneje ni bila več donosna, saj je bilo železo slabo, zato je okrog leta 1850 prenehala delovati. Leta 1812 je ob Radonji pričela delovati še ena fužina. Do leta 1881 se je zamenjalo veliko njenih lastnikov. Takrat pa je celotno podjetje kupil Henrich Kieffer iz pokrajine Württemberg v Nemčiji. S seboj je pripeljal strokovnjake in pričeli so z izdelovanjem kos in srpov. Kasneje je kupil še eno posestvo in razširil proizvodnjo. Za delavce tovarne je uredil delavsko naselje.

Po smrti Henricha je podjetje prevzel sin Friderik. Za razsvetljavo v obratu in v delavskem naselju je zgradil električno centralo. Stroje je še naprej poganjala vodna sila. Po prvi svetovni vojni so uvajali novo proizvodnjo: slamorezne in strojne nože ter nože za reporeznice ipd.

Friderik Kieffer je umrl leta 1930 in podjetje je zašlo v krizo, saj ni bilo naslednika. Po štirih letih je tovarno prevzelo mešano podjetje in proizvodnja je ponovno stekla. Leta 1935 je družba zaposlovala 40 kvalificiranih in 40 nekvalificiranih delavcev ter 10 delavk.

Zmogljivost je bila 800 kos in 1000 srpov dnevno, vsako leto se je še povečala. (Bečan 1991, 156-157)

Plače v tovarni so bile vedno dobre. Delavci so dobili 750 din v času, ko so učitelji zaslužili 600 din in trgovski pomočniki 300 din. Nemški strokovnjaki, ki so bili zaposleni v tovarni, so zaslužili celo med 1800 in 2000 din na mesec. Za takšno vsoto denarja se je v tistem času dobilo dve dobri kravi. Srajca je stala 20 din, ena žemlja pa 2 din.¹

Gostinstvo

Gostinstvo je bilo v Lovrencu precej razvito, saj je skozi kraj veliko furmanov vozilo les s planine. V gostilnah so se ustavljali okoliški kmetje, ki so prišli v Lovrenc po opravkih, včasih pa so se v njih ustavili tudi tržani – delavci, ki so imeli več denarja kot kmetje. V gostilnah so se sklepale kupčije pri trgovanju z lesom, dobro pa so bile obiskane tudi ob različnih praznikih in veselicah, ki so jih prirejale.

Za časa Avstroogrske je v Lovrencu in njegovi okolici delovalo 17 gostiln, v samem trgu jih je bilo deset. V času kraljevine Jugoslavije se je njihovo število še povečalo. V Lovrencu z okolico jih je bilo 20, od tega 11 v trgu.

V gostilne so ponavadi zahajali moški. Ženske so prišle v gostilno le v spremstvu moških, otroci pa vanje niso hodili. Znani so primeri, ko so ljudje ostajali v gostilnah po več dni ter zakartali in zapili celo premoženje. Nekateri kmetje so zaradi dolgov morali prodati cele kmetije. V gostilnah se je točilo: vino, pivo, mošt – jabolčnik, žganje, od nealkoholnih pijač so imeli "kraherli" (gazirana pijača), malinovec, sifon, čaj. Pili so iz "firtlcov" (2,5 del), vino so nosili na mize v štefanu (pribl. 2 l). Najbolj priljubljene jedi so bile: golaž, goveja in kislja juha. Ponekod so na stojalih, imenovanih ruslji, imeli obešene preste. Prodajali so še cigarete in tobak za žvečenje. Prežvečen tobak so pljuvali v lesene ali emajlirane pljuvalnike, ki so stali v vsakem kotu.

Turizem

Lovrenc je bil priljubljen kraj za letoviščarje. S turizmom sta se ukvarjala penzion Büttner in hotel Jelen.

Karel Büttner je leta 1888 dobil v dar posestvo s poslopjem opuščene steklarne. Odločil se je, da bo odprl penzion. V stavbi je uredil kuhinjo, restavracijo, knjižnico s čitalnico, v nadstropju pa sobe. Ob stavbi je

Ladejenkova hiša (foto Maja Kanop, oktober 1999).

bilo vzporedno z Radoljno kegljišče. Pred penzionom se je razprostiral park. Na južni strani je stala stavba, ki so jo imenovali Rdeča vila. V njej je bilo 16 sob za goste. Urejeno je bilo otroško igrišče s toboganom, na severni strani penziona pa je bilo igrišče za tenis. Za Rdečo vilo je bila hidroelektrarna, ki je penzionu dajala elektriko. Ob Radoljni je bil odprt bazen, ki je meril 24x12 m. Na posestvu je bila še stavba, imenovana "glashaus", v kateri je drugi lastnik Jovan Andrejkovič razmnoževal in vzgajal dalije.

Letovale so večinoma družine z otroki. Gostje so ponavadi ostajali štirinajst dni. Privabljali so jih sprehodi v naravi in čist pohorski zrak. Pred prvo sv. vojno so letoviščarji prihajali iz celotne Avstroogrske, po vojni pa tudi iz tedanje Jugoslavije, predvsem iz Srbije. Domačini so jih imenovali "zomerfrišarji" (iz nem. Sommerfrischler = letoviščar). Dravska banovina je Lovrenc razglasila za klimatsko zdravilišče. Penzion je imel naziv »Letovišče in klimatsko zdravilišče«. Njegova kapaciteta je bila 60 – 65 ljudi in poleti je bil ponavadi poln.²

S turizmom se je v Lovrencu ukvarjal tudi hotel Jelen. Sprva je bil last Jakoba Novaka. Imenoval se je Gostilna pri "Hirschenwirtu". Električno so imeli že takoj po letu 1901. Leta 1908 je gostilna zaradi kratkega stika v napeljavi pogorela. Naslednji lastnik, Alojz Geratič, je gostilno kupil leta 1933 in ji dal slovensko ime Jelen. Hotel Jelen je imel dve nadstropji. Skupaj je bilo v njem okrog dvanajst sob. V hotel so prihajali letoviščarji iz vse Slovenije in tudi iz tujine. Priljubljen je bil zlasti med ribiči in lovci ("jagri"). Na lov so hodili gostje iz

Italije in Hrvati iz Dalmacije. Hotel Jelen je bil znan kot zbirališče Sokolov. V njem je bila velika dvorana, v kateri so pogosto bile veselice in plesi. Vsako leto na pustno soboto so imeli kovači iz Tovarne kos in srpov svoj ples, imenovan "šmidenal".

Predlagane stavbe za muzej na prostem

Predlog muzeja na prostem vsebuje stavbe, ki predstavljajo predvsem način življenja kmetov na Lovrenškem Pohorju. Vendar je bilo življenje tistih, ki so živeli v okolici in se preživljali z delom na zemlji, z življenjem tržanov, ki so se preživljali predvsem kot delavci, zaposleni v tovarni, pri obrtnikih, v trgovinah ..., tesno povezano. Da bodo obiskovalci dobili popolno sliko Lovrenca v prvi polovici tega stoletja, bodo morali spoznati način življenja vseh slojev prebivalstva. Zato se lahko prvoten koncept muzeja kasneje razširi.

Ladejenkovo

Ladejenkova domačija leži na Puši, naselju, ki se razprostira zahodno od centra Lovrenca. Domačijo sestavljajo stanovanjska hiša z vrtom, deloma zidan hlev in novejši kozolec – toplar, ki je za te kraje posebnost.

Najbolj zanimiva je lesena cimprana kmečka hiša, ki je najstarejša v kraju. Čas njenega nastanka ni znan. Najstarejši zapis v zemljiški knjigi je iz leta 1792. Takrat je hčerka Marija podedovala posestvo od očeta Petra Ladinka. Marija se je leta 1808

Farška pajštva (foto M. K., oktober 1998).

poročila s Sebastjanom Švajgerjem (Schweiger), ime Ladinek pa je ostalo kot domače ime. (Zemljiška ... 1788-1825) Njun vnuk Luka je leta 1883 domačijo prodal Andreju in Mariji Pernat.

Novi lastniki Pernati so bili premožni posestniki, ki so poleg domačije imeli še dve "huobi" (kmetiji, kjer so stanovali podnajemniki). Na Ladejenkovem pa so od takrat živeli najemniki - "ofarji", ki so pomagali pri delu na kmetiji. V matičnih knjigah se leta 1877 še pojavlja domače ime Ladinek, leta 1938 pa je že spremenjeno v Ladejenk, kakor se uporablja še danes. (Rojstne ... Mrliška ...)

"Ofarji", ki so živeli v hiši, so dobili v obdelavo nekaj zemlje, da so si uredili vrt in nekaj prostora na njivi. Ostalo zemljo so obdelali Pernati s pomočjo "šihntnarjev" (dninarjev).

V hiši je prebivalo več družin. V času od nakupa kmetije do danes se je izmenjalo najmanj šest družin. Ponavadi so v hiši prebivale po tri družine, po drugi vojni so bile celo štiri stranke. Vsaka družina je imela svojo sobo, kuhali so na štedilniku, ki je bil v vsakem prostoru. Kuhinje in kopalnice ni bilo, vodo so nosili z bližnjega izvira. Prostor na vrtu, podstrešju in v hlevu so si razdelili med seboj. Lastniku so plačevali skromno najemnino. Lastnik pa je prišel "vsake toliko časa prekontrolirat, kaj je treba popraviti."

Hiša je pritlična lesena stavba, grajena iz ročno tesanih klad. Streha je dvokapna z delnimi čopi in širokimi napušči. Krita je s skodlami - "šintli". Delno je podkletena. Na zahodni (glavni) fasadi so enokrilna

vhodna vrata. Zraven je majhna elipsasta lina, ki se odpira z lesenim zapahom "na potisk". Okna so majhna, kvadratna, predeljena na križ. Tudi na vzhodni fasadi so enokrilna vrata. Na tej strani sta še dva sekundarna prizidka. Streho v desnem delu odpira lesen gank, ki se nadaljuje na čelno fasado.

Notranjost hiše loči veža v dve identični polovici. Oba dela imata "hišo" in "štibl". V vse prostore se pride iz veže. Takšen tloris je nastal z razvojem, kasneje pa so za potrebe najemnikov stavbo še prezidavali. V desni "hiši" so vidni ostanki saj in dima, kar bi lahko pomenilo, da je bila tu nekoč dimnica, ki so ji kasneje dodali ostale prostore. ZVNKD Maribor je izdelal konservatorski program za obnovo. Prekrili so streho in pričeli z obnovo obeh "hiš". Izdelati bo še treba natančen načrt, kako bodo prostori opremljeni, in nato zbrati ustrezno opremo, saj se ni ohranil noben kos starejšega pohištva. Zaenkrat si je mogoče ogledati zunanost, obe "hiši" pa sta še prazni.

Farška pajštva

Lovrenc je bil vedno bogat s sadjem. Nekaj so ga prodali, večino sadja pa je ostalo za domačo uporabo. Jabolka so stisnili in naredili jabolčnik, ki ga imenujejo mošt. Ta je bil glavna pijača ob delovnikih. Veliko hrušk, jabolk in sliv pa so posušili.

Na kmetijah so bile pogoste sušilnice sadja - pajštve. Med tržani in okoliškimi kmeti pa je bila priljubljena pajštva, ki je bila župnijska last. Župnija je v njej posušila

lastno sadje, uporabljali pa so jo lahko tudi vsi drugi.

Po pripovedovanju domačinov naj bi bila starejša od dvesto let. Del, kjer je sušilnica, je zidan iz kamna, prvi prostor in ostrešje pa sta lesena. Krita je z opečnim strešnikom. Ostrešje je leseno, takšni so tudi žebli. Kurišče je z zunanje (severne) strani. Notranjost je razdeljena na dva dela. V prvem delu so nalagali in prebiralali sadje, drugi del je sušilnica. Na levi in desni strani so po tri lesene "dere" (lese), na katerih se je sušilo sadje. Dere so bile na lesenih valjih, tako da jih je bilo mogoče pomikati in so lahko nalagali sadje.

Sadje za sušenje so doma očistili in pripravili. Jabolka so narezali na štiri dele, slive - "čvešple" so pustili cele, hruške so sušili cele ali pa so jih prerezali na polovico. Kdor je želel sušiti sadje, je moral s sabo pripeljati drva. Za sušenje je skrbel hlapec iz župnišča. Počasen ogenj je gorel dan in noč. Ponavadi se je sadje sušilo dva do tri dni. Vmes ga je bilo treba obračati in prebirati. Pajštvo so uporabljali še do začetka petdesetih let.

Suha jabolka so imenovali "platiči", hruške pa "kloce". Suho sadje so jedli za malico, pogosto pa so skuhal kompot, ki je vseboval dovolj naravnega sladkorja. Skupaj s kruhom so ga jedli za večerjo ali malico. Suho sadje so kuhali v redkem koruznem zdrobu. To jed so imenovali "turška župa". Najbolj priljubljeno pa je bilo suho sadje v sadnem kruhu - "klecnprotu".

Pernatova kovačija

Kovačije, kakršna je na Pernatovi domačiji, so bile pogoste na vseh večjih kmetijah. Služile so za izdelavo in popravilo domačega orodja in ponekod tudi za podkovanje konj in volov. Uporabljali so jih še do šestdesetih let. Pernatova kovačija stoji ob hlevu, ki je bil zgrajen konec 19. stol. Kovačijo so verjetno prizidali nekoliko kasneje. V njej so izdelovali in popravljali orodje za delo na polju in v gozdu ter izdelovali in popravljali verige, obode ("šine") za kolesa in sani, žeblje, podkve ... Konj in volov niso podkovali, saj so za podkovanje volov potrebovali posebno pripravo, imenovano "preša", s katero so jih dvignili. Ker kovačije ne uporabljajo že

1 Pričevanje Ivana Bedenika, bivšega delavca v Tovarni kos in srpov. Terenski zapiski avtorice.

2 Pričevanje Mirka Hartmana. Terenski zapiski avtorice.

3 Pričevanje Rozike Pliberšek. Terenski zapiski avtorice.

Pernatov hlev s prizidano kovačijo (foto M. K., julij 1998).

skoraj trideset let, se je nekaj orodja izgubilo. Preden bodo mogoči ogledi, bo treba dodatno opremiti in urediti notranjost.

Desno od vhoda je ognjišče. Ponavadi je bil zraven ognjišča meh za vpihovanje zraka. V Pernatovi kovačiji pa je bil ta na podstrešju in je zrak prišel do ognjišča po cevi. Nad ognjiščem so obešene klešče različnih velikosti. Pred ognjiščem sta na tnalu pritrjena večji primež, ki so ga imenovali "šrauf štok" in nakovalo - "hampus". Na steni je pritrjen še ročni vrtalnik. Manjši prostor zraven je bil namenjen spravljanju oglja.

Ko so na kmetiji potrebovali kovača, so ga poklicali. V štero so ponavadi hodili pomočniki, ki so bili zaposleni pri obrtnikih ali kovači iz Tovarne kos in srpov. Na kmetiji je kovač ostal nekaj dni, da je naredil vse potrebno. Na večjih in bolj oddaljenih kmetijah je ostal tudi po 14 dni. Na kmetiji je dobil hrano, plačan pa je bil po urah ali s protiuslugami.

Tarjenkova žaga

Žage so imeli skoraj vsi večji kmetje. Največ žag je nastalo v obdobju od 1782 do 1870. V obdobju od 1825 do 1980 je bilo vseh žag na Lovrenškem Pohorju 112. Od teh je bila večina kmečkih žag firenčank. (Sgerm 1991, 197-236)

Na Tarjenkovi kmetiji je v letih od 1840 do 1929 obratovala enolistna firenčanka z velikim pogonskim kolesom in z enim vozom. Leta 1930 so postavili novo, na turbinski pogon. Ta stoji in deluje še danes. Uporabljajo jo le še za razrez lesa za lastne

potrebe. Žaga ima en voz in dva lista ter "cirkular" (krožno žago), njena povprečna letna zmogljivost je 400 m³. Turbina na vodni pogon daje elektriko za pogon žage in potrebe kmetije. Če je domače elektrike premalo, vklopijo elektriko iz elektrarne Fala.

Med obema vojnama so v žagi vedno imeli zaposlenega delavca. Ta je stanoval s svojo družino v majhni koči, ki je stala zraven žage. Žagar - "žamašter" je skrbel za žaganje, gospodar pa mu je delo plačeval po količini rezanega lesa. Koča je bila majhna, imela je samo kuhinjo in sobico. Zraven kočice sta bila majhna njiva in vrt, kjer so si pridelali nekaj zelenjave. Za uporabo kočice

in zemlje okoli nje so "žamaštru" odtegnili od plače, ostalo je dobil izplačano v denarju enkrat mesečno. Žena je pomagala na kmetiji kot "sihtnarka".

V žagi je bilo največ dela poleti, pozimi velikokrat ni delovala, ker je potok zamrznil. Hitrost žaganja je bila odvisna od trdote lesa. Povprečna dnevna količina lesa, ki so ga zrezali, je bila 2 m³. Dolžina hlovov, ki so jih rezali, je lahko bila največ 6 m. Debelino desk so uravnavali z razmakom listov. Ta je lahko bila od ene cole (1 cola = 2,63 cm) do 8 cm. Kadar "žamašter" ni imel dela v žagi, je pomagal na kmetiji. Veliko žagarjev je bilo tudi mesarjev in so pozimi hodili pomagat pri kolinah.

Na kmetiji so imeli žagarja do začetka druge sv. vojne. Po vojni so se razmere spremenile. Leta 1954 je Zakon o registraciji žag prepovedal delovanje vsem domačim žagam. Kmetje so lahko razrezali le 5 m³ lesa letno, kolikor naj bi ga potrebovali za lastno kmetijo. Vse žage, razen šestih, so takrat ukinili.

Predlog ureditve muzeja na prostem

Osnovni koncept muzeja je zastavljen tako, da se bo lahko sproti dograjeval in dopolnjeval. Obiskovalci bodo na posebno željo obisk razširili z ogledom cerkve sv. Lovrenca ali katere druge. Muzej bo kasneje mogoče tematsko razširiti še s predstavitvijo načina življenja tržanov. V ta namen bi uredili eno od trških hiš na Gornjem ali Spodnjem trgu. Obiskovalci bi

Žaganje hloda v Tarjenkovi žagi (foto M. K., september 1998).

si lahko ogledali tudi današnja proizvodnjo v Tovarni kos in srpov ali obratu Marles.

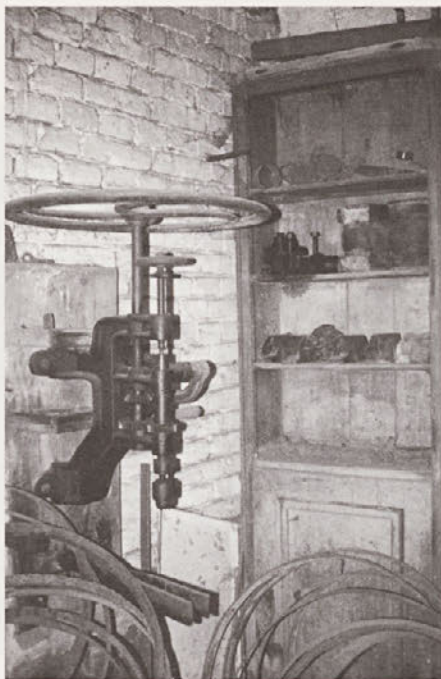
Muzej bo združeval pedagoško, znanstveno, turistično in kulturnozgodovinsko funkcijo. Primeren bo za obiske otrok vseh starostnih stopenj, za družine, posameznike in organizirane skupine. Za njegovo prepoznavnost bo oblikovan simbolni zaščitni znak, ki se bo pojavljal na vseh promocijskih izdelkih in spominkih. Različne dejavnosti in projekti, ki jih bo muzej organiziral, bodo objavljeni na koledarju, ki bo izdan vsako leto.

Na Ladejenkovem danes živi tričlanska družina. Zato bo v začetku muzejsko urejen samo del hiše, to sta obe večji sobi, štibla pa bosta namenjena stanovalcem. Kasneje bo muzejsko urejena cela domačija in bo funkcionirala kot "živeča zgodovinska kmetija". Prikazovala bo življenje na podobnih kmetijah v okolici v dvajsetih in tridesetih letih. Zaradi svoje specifične preteklosti bo prikazan tudi njen predhoden razvoj (gradnja hiše po fazah od enocelične dimnice do sedanje podobe) in kasnejše spremembe (gradnja kozolca v petdesetih letih).

Različne dejavnosti za obiskovalce bodo vodili animatorji. Njihova naloga bo, da bodo razložili, kako je neko opravilo potekalo nekoč, nato pa bodo dali navodila, kako se lahko obiskovalci vključijo v dejavnost. Tako bo npr. v jesenskem času organizirano luščenje bučnic, trenje orehov in stiskanje olja. Luščenje je bil nekoč priljubljen družaben dogodek, zato se bodo obiskovalci ob tej priložnosti lahko naučili tudi kakšno ljudsko pesem, ki jo bodo skupaj zapeli. Izluščena semena se nato zmeljejo in pražijo ter v posebni stiskalnici stisnejo. Sveže iztisnjeno olje bodo obiskovalci lahko poskusili in tudi kupili za domov. Obiskovalci se bodo lahko naučili pripraviti še kakšno jed. Iz suhega sadja bodo kuhali "turško župo" in jedi, ki so bile pogoste ob kolinah.

Organizirani bodo tudi prikazi dela obrtnikov in drugih domačih dejavnosti. Tako bodo obiskovalci spoznali npr. izdelovanje cokel, cepljenje skodel in pokrivanje z njimi, pletenje košar, izdelovanje čebrov in škafov, predenje volne ... Občasno bodo organizirani tudi tečaji in šole znanj, ki so nekoliko pozabljena, vendar jih v zadnjem času ponovno začenjamo ceniti.

Z obnovo fasade na farški pajštvi so pričeli leta 1998. Obnoviti bo treba še kurišče in »dere«, nato se bo v njej lahko ponovno sušilo sadje. Obiskovalci si jo bodo ogledali in spoznali postopek sušenja. Sušili bodo lahko domačini, pa tudi obiskovalci bodo

Ročni vrtalnik v Pernetovi kovačiji. (foto M. K., julij 1998).

lahko pripeljali lastno sadje in ga posušiti v pajštvi. Kot spominek pa bo moč kupiti lično pakirano suho sadje.

Pernetovo kovačijo si bodo obiskovalci lahko ogledali vedno, ob določenih dnevih pa bo kovač sam razložil in pokazal postopek dela. Ob tej priložnosti bodo obiskovalci tudi sami lahko poskusili skovati žebelj ali kakšen drug izdelek. Občasno bo organiziran tudi prikaz kuhanja oglja. Obiskovalci bodo spoznali, kako se kopa pripravljala, sam postopek kuhanja in nato razdiranje - "šteranje" kope. Pod vodstvom animatorjev se bodo obiskovalci naučili pripraviti značilno gozdarsko jed - "friko". Iz koruznega zdroba so v železni ponvi ("pani") skuhalo polento, ki so jo nato oblikovali v svaljke. Te so pomakali v posodo, v kateri so sprazžili čebulo, dodali slanino, ocvirke ali klobase in nazadnje jajca.

Obiskovalci si bodo lahko ogledali tudi Tarjenkovo žago. Iz razlage bodo obiskovalci spoznali njeno delovanje in zgodovino žag na Lovrenškem. Spoznali bodo tudi način življenja žagarjev, ki so stanovali v kočah ob žagi. Ob določenih dnevih pa si bo mogoče ogledati tudi prikaz žaganja.

Spominek in razglednice bodo sprva prodajali na sedežu turističnega društva, kasneje pa lahko uredijo trgovino z mešanim blagom, kakršne so delovale v trgu med obema vojnama. Kupiti bo moč spominke, razglednice, sladkarije, nekatere prehranske artikle in izdelke domače

obrtni. Lovrenc je imel v obdobju od začetka 20. stol. do 2. sv. vojne bogato izbiro razglednic. Narejene bodo replike originalov, ki bodo ponovno služile kot razglednice. Naredili bodo tudi kopije kozarcev, ki so jih delali v lovrenški in drugih pohorskih steklarnah. Kot spominek bodo naprodaj izdelki domače obrti: leseni in pleteni izdelki (grablje, čebri, košare ...), domača volna in pleteni izdelki, kovani izdelki (vile, žebli) Te domače obrti in dejavnosti še obvladajo nekateri, predvsem starejši posamezniki. V sodelovanju s turističnim društvom bi lahko izdelovali izdelke, ki bi jih prodajali v muzejski trgovini. Prirejali pa bi tudi tečaje za vse, ki bi se želeli naučiti teh spretnosti. Od prehranskih artiklov se bodo prodajali: med, domača marmelada, malinovec, "šnops", mošt, suho sadje, zdravilna zelišča ... Nekaj pa bo sodobnih, uporabnih predmetov z zaščitnim znakom muzeja: lončki, majice, kape, kemični svinčniki, torbe ...

Viri in literatura:

ACHLEITNER, Artur 1928: Planinski kralj. Povest s štajerskega Pohorja. Maribor.

BAŠ, Angelos 1967: Gozdni in žagarski delavci na južnem Pohorju v dobi kapitalistične izrabe gozdov. Maribor.

BEČAN, Franc 1991: Iz zgodovine gospodarstva. V: Lovrenc na Pohorju skozi stoletja 1091-1991. Lovrenc na Pohorju, str. 136-176

EKART, Anton (gl. ur.) 1905: Trgovski in obrtniški kazipot po slovenskem Štajerskem. Celje.

GAMS, Ivan 1959: Pohorsko Podravje. Razvoj kulturne pokrajine. Ljubljana.

GOSTIŠA, Lojze (gl. ur.) 1951: Likovni svet. Ljubljana.

GRICNIK, Anton 1997: Janez Koprivnik in njegovo »Pohorje«. Celje.

KANOP, Maja 1998: Terenski zapiski.

KASJAK, Olga (ment.) 1995: Če bi pisale kroniko, bi imele zanimivo, pestro in poučno branje. (12. srečanje Mladi za napredek Maribora.seminarska naloga. Tipkopis) Lovrenc na Pohorju.

KRAJEVNI leksikon Dravske banovine. Ljubljana 1937.

KRONIKA župnije Sv. Lovrenc na Pohorju od leta 1903 do ...

KURET, Niko 1987: Slovensko Štajersko pred Marčno revolucijo 1848. Gradivo za narodopisje Slovencev 3/2. Ljubljana.

MEDVED, Liljana 1992: Lovrenc na Pohorju, Puša št. 36 - konservatorski program. ZVNKD Maribor. Maribor.

MELIK, Anton 1995: Slovenija. Štajerska s Prekmurjem in Mežiško dolino. Ljubljana.

MIGLIČ, Darja (ment.) 1996: Domača obrt v Lovrencu na Pohorju. (13. srečanje Mladi za napredek Maribora. Seminarska naloga. Tipkopis) Lovrenc na Pohorju.

MIGLIČ, Darja (ment.) nedatirano: Pajštva - ohranimo to, kar so nam zapustili naši predniki. (Seminarska naloga. Tipkopis) Lovrenc na Pohorju.

MLINARIK, Franc 1977: Pohorske steklarne. Maribor.
MRLIŠKA knjiga za Lovrenc na Pohorju 1877. Škofjski arhiv Maribor.
PERNAT, Tanja 1991: Naravno-geografske značilnosti kraja in prebivalstva. V: Lovrenc na Pohorju skozi stoletja 1091-1991. Lovrenc na Pohorju, str.9-19.
ROJSTNE knjige za Lovrenc na Pohorju (1901 - 1938, 1835 - 1896). Škofjski arhiv Maribor.
SGERM, Franjo 1991: Žage na Lovrenškem Pohorju. V Lovrenc na Pohorju skozi stoletja. 1091-1991. Lovrenc na Pohorju, str. 197-136.
SKUHALA, Ivan 1881: Župnija in božja pot Device Marije v Puševci. Maribor.
SPECIALNI krajevni repertorij avstrijskih dežel. IV. Štajerska. Dunaj 1918.

SPLOŠNI pregled Dravske banovine. Ljubljana 1939.
TERENSKI zapiski skupin za raziskovanje kovačev, vaških trgovin in gostiln, 1998. Etnološka delavnica Lovrenc na Pohorju. Projekt Muzej na prostem - Račji dvor.
TERŽAN, Josip 1985: Ruška kronika. Maribor.
VREŠNIK, Ožbej 1991: Zgodovinski oris do zaeetka 17.stoletja. V: Lovrenc na Pohorju skozi stoletja, 1091-1991. Lovrenc na Pohorju, str. 20-30.
ZEMLJIŠKA knjiga za Lovrenc na Pohorju, 1788-1825. Št. 2, inv.št. 1706. Pokrajinski arhiv Maribor.
ZEMLJIŠKA knjiga za Lovrenc na Pohorju. Izp. št. 17324/98, str. 297-303, Zemljiška knjiga Maribor.
MAURIČ, Feliks nedatirano: Zgodovinski razvoj

kovaštva v Lovrencu na Pohorju. Neobjavljen zapis.

ZGONIK, Mavricij 1977: Dravska dolina. Novejši razvoj kulturne pokrajine. Maribor.
WWW.LOVRENC.SI

dr. Vito Hazler

OBNOVA ŠKRABČEVE HIŠE V HROVAČI PRI RIBNICI

V nedeljo, 11. oktobra 1998, so v Hrovači pri Ribnici slovesno odprli prenovljeno Škrabčevo hišo, v kateri se je rodil znameniti slavist, frančiškan pater Stanislav Škrabec. Obnovo hiše je financiral njegov pranečak Janez Škrabec, uspešen podjetnik iz Ljubljane, sicer hrovaški rojak. Otvoritev se je navezovala na svečanosti ob 80-letnici patrove smrti, ki so potekale skozi vse leto 1998. Osrednji prireditvi sta bili v soboto, 10. oktobra, ko je bil v župnijski cerkvi sv. Štefana v Ribnici koncert Filharmoničnega orkestra in zbora Consortium

musicum ter nato še naslednji dan, v nedeljo, ko se je pred hišo sredi Hrovače zbralo nekaj čez 1500 ljudi. Čez teden dni je bil v Novi Gorici še znanstveni simpozij o pomenu Škrabčevega slavističnega dela.

V Hrovači je svečanost potekala po podobnem scenariju kot leta 1921, ko so le nekaj let po Škrabčevi smrti na pročelju njegove rojstne hiše odkrili reliefno ploščo s patrovim portretom, ki jo je izdelal France Kralj. Tokratne svečanosti so se udeležili številni gostje, politični veljaki in župani ter prebivalci ribniške doline, hišo pa je odprl kulturni minister Jožef Školjč.

V pripravah na obnovo so sodelovali skorajda vsi Hrovačani, ki so temeljito uredili in z mlaji ter zastavami okrasili svojo vas. Gospodinje so napekle toliko peciva, da bi ga gotovo bilo več kot za en ar (ocena avtorja zapisa), če bi vse s pecivom

naložene pladnje postavili enega ob drugega. In kar je še posebej pomembno, pater frančiškan Niko iz Nove Štifte je podaril 200 litrov "ta mašnega" vina. Organizator prireditve in lastnik hiše Janez Škrabec je obiskovalce pogostil s kulinaricnimi mojstrovinami Adamljeve ekipe iz podjetja Maksim iz Ljubljane, s penecim vinom ter izbranimi vrstami belih in rdečih vin. Poskrbel je tudi za priložnostno promocijsko gradivo, zbrano v lično oblikovani mapi, v kateri je bil tudi tekst avtorja tega zapisa. Objavljamo ga v nekoliko skrajšani obliki, vendar v dovolj popolnem obsegu, da je iz spisa možno razbrati vse bistvene poudarke iz obdobju priprav in fizične obnove Škrabčeve hiše. Spis je zanimiv tudi zato, ker so pri odbiranju in inventariziranju predmetov sodelovali tudi študentje Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete iz Ljubljane. "Ob koncu septembra 1996 so organizatorji slovesnosti v spomin na osemdesetletnico smrti jezikoslovca, patra Stanislava Škrabca, sestavili delovno skupino za obnovo Škrabčeve hiše v Hrovači. Povabljeni so bili projektant, gospod Božidar Rot, dipl. ing. arh., nadzornik gradbenih del, gospod Anton Tanko, dipl. ing. gradb., lastnik podjetja "Grafit",

gospod Milan Henigman, gradbeni tehnik, predstavnik lastnika hiše, gospod Stane Klun, kustos ribniškega muzeja, in odgovorni konservator, Vito Hazler, dipl. etnolog in umet. zgodovinar.

Pred prvimi operativnimi sestanki delovne skupine je bilo treba pripraviti vso potrebno dokumentacijo. Podjetje Stanbiro je izdelalo tehnični posnetek hiše, podjetje Miroti d.o.o. iz Ljubljane pa je avgusta 1996 zbralo vso drugo dokumentacijsko gradivo, ki je bilo podlaga za konservatorski program. Tega je oktobra istega leta izdelal Vito Hazler.

Konservatorski program je predvidel koncept prenove po modelu "varovanje spomenika in situ s prilagojeno namembnostjo". Konservator je pri tem upošteval predloge in želje lastnika o preureditvi stanovanjskega dela stavbe v muzej z ambientalno postavitvijo in o preureditvi gospodarskega dela stavbe v lastnikovo stanovanje. Izbran je bil tudi časovni okvir za predstavitev muzejskega dela stavbe: čas do druge svetovne vojne. S tem je bil načrt strokovno utemeljen, določena pa je bila tudi trdna strategija prenove hiše in domačijskega kompleksa.

Pri obdelavi in vrednotenju gradiva (pisani viri, slikovno gradivo, pripoved Stanislava Škrabca, lastna opažanja in zapiski) je konservator uporabil metodo vrednotenja, ki se šele uveljavlja v spomeniškem varstvu in je blizu etnološkemu obravnavanju kulturnih pojavov. Domačijo je ovrednotil glede na njen:

Splošni kulturni pomen:

Na domačiji se je rodil pomemben slovenski jezikoslovec, pater Stanislav Škrabec (1844 - 1918).

Prostorski pomen:

Domačija ima zanimivo prostorsko zasnovo, ker so poslopja razporejena okrog osrednjega dvorišča v gruči. Zasnova verjetno izhaja iz srede 19. stoletja.

Zgodovinski ali časovni pomen:

Domačija je odlična priča gospodarskega razvoja ob koncu 19. in prvih štirih desetletjih 20. stoletja. Njen gospodarski in gradbeni razvoj se je ustavil pred več kot petdesetimi leti, zato so domačijske stavbe ohranile marsikatero stavbno zanimivost iz tega časovnega obdobja.

Etnološko-socialni pomen:

Dobršen del kvalitetno ohranjene stavbne opreme, orodja in naprav, pojasnjujejo gospodarsko in življenjsko raven velikega kmeta, rejca in preprodajalca konj ter govedi. V tem pogledu je domačija pomembna tudi kot okolje, v katerem je odraščal slovenski jezikoslovec, pater Stanislav Škrabec.

Likovni ali estetski pomen:

Domačijske stavbe krasi več likovno zanimivih detajlov, ki so jih izdelali usposobljeni mojstri kamnoseške, tesarske, zidarske, kleparske in mizarske obrti.

Gradbeno razvojni pomen:

Vse domačijske stavbe so pomemben člen za pojasnjevanje razvoja stavbarstva v Ribniški dolini, vse od 30-ih let 19. do 70-ih let 20. stoletja.

Nosilci prenove Škrabčeve domačije so se dogovorili, da bodo najprej obnovili hišo, nato pa kaščo, kozolec, svinjak in skedenj. Izbran je bil tudi koncept "oživljanja" domačijskih stavb. Za javnost bo dostopen muzejski del hiše, kjer bodo prirejali kulturne prireditve in družabna srečanja. V kašči bodo predstavili njeno prvotno namembnost (shrambni in sušilni pomen kašče), medtem ko je kozolec določen za razstavo lesenih vozov in kmečkih orodij. Skedenj bo po temeljiti obnovi skeletne konstrukcije in zunanjščine pridobil novo namembnost: v notranjščino bo vgrajen sodoben muzejski prostor za predstavitev suhorobarske in lončarske zbirke.

Opisani model deloma ustreza muzejskemu konceptu "žive zgodovinske kmetije", ki je v Evropi znan predvsem pri urejanju muzejev na prostem. Temu konceptu se v primeru Škrabčeve domačije ni dalo približati v celoti, saj je domačija v zasebni lasti in je zaradi tega njena namembnost povezana z lastnikovim zasebnim in poslovnim življenjem. Kljub temu bo domačija z lastnikovim dovoljenjem odprta tudi za obisk javnosti.

Na osnovi izbranega modela prenove je arhitekt do srede leta 1997 izdelal načrt obnove Škrabčeve hiše. Vzporedno s tem so študentje Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete v Ljubljani izvedli evidentiranje vseh pomembnih eksponatov, ki so še bili ohranjeni v hiši. Zahtevno nalogo izbora,

čiščenja in osnovnega inventariziranja so opravili pod vodstvom mentorja Vita Hazlerja. Nastavili so inventarno knjigo in predmete sistemizirali po tematskih sklopih (po namembnosti in lokaciji najdišča, npr. predmet iz "hiše" je pridobil zaporedno inventarno številko predmetov, najdenih v tem prostoru in zaporedno številko vseh najdenih predmetov na domačiji). V prvem pregledu predmetov, dne 9. 5. 1997, je bilo izbranih, očiščenih in inventariziranih 321 predmetov, v drugem pregledu, dne 23. 4. 1998, pa 150 predmetov. Skupaj so pregledali 471 predmetov, ki jih je nato restavriral Milojko Kumer iz Raven pri Šoštanju.

Prvi operativni sestanek delovne skupine za obnovo je bil 18. avgusta 1997, nekaj dni potem, ko so že stekla prva pripravljajna dela. Sestali so se B. Rot, V. Hazler, M. Henigman, S. Klun, A. Tanko in g. Leskovar kot predstavnik podizvajalskega podjetja IRMA d.o.o. iz Ljubljane. Pregledali so obseg do takrat opravljenih del na hiši in se med drugim dogovorili o izvedbi temeljev, načinu pranja zunanjih in notranjih zidov, o injektiranju, obrizgavanju in zaščiti zidanih sten ter lesenih stropov s fungicidnimi premazi, o izvedbi armiranobetonske plošče nad novim stanovanjskim delom, o obliki strehe, vetrnih zaključkov in kritine. Na tem sestanku so se nekateri še zavzemali za montažo starih ali postaranih pocinkanih cevi za odvod meteorne vode s strehe. Nekaj dni kasneje je konservator predlagal vgraditev novih pocinkanih cevi in s tem na splošno ovrgel pristop nasilnega staranja novih materialov. V tem smislu so sprejeli tudi temeljno doktrino prenove, ki je predvidevala le vgrajevanje kakovostnih in novih materialov. Tako so se izognili strokovno vprašljivemu pristopu, da je treba nove materiale z umetnim staranjem čimbolj približati videzu stavbe, kakršnega je imela pred začetkom obnovitvenih del. Seveda je taka odločitev zahtevala še večji napor izvajalcev in predvsem redni nadzor konservatorja in projektanta.

Z opustitvijo "romantično-nostalgicnega" načina prenove kulturnega spomenika so nosilci prenove preusmerili svoje znanje predvsem v izboljšanje tehnologije obdelave materialov. To so zahtevali od vseh izvajalskih skupin, zato je bila končna podoba obnovljenega spomenika razmeroma usklajena. Zlasti konservator in projektant sta sproti spremljala in preverjala izvedbo vsakršnega zidarskega, tesarskega, pečarskega, mizarskega ali kovaškega dela ter se o vsakem načrtovanem posegu temeljito pogovorila. Šele nato sta sprejela

končno odločitev o izvedbi.

Izvajalec del je priskrbel dobre in razumne delavce za vse vrste gradbenih in obrtniških del. Zato so bila pojasnila projektanta in konservatorja razmeroma kratka, saj so vsi hitro dojeli smisel njihovih navodil. Nekajkrat so tudi sami opozorili na še boljše rešitve, kar sta idejna nosilca prenove z veseljem upoštevala.

Obnova kulturnega spomenika je predvsem skupinsko delo, ki vsebuje vse oblike strokovnega konservatorskega dela, arhitektonskega načrtovanja ter vse možne sestavine sodobnega in klasičnega gradbeništva. Toda to skupinsko delo ne bi bilo uspešno, če bi nosilci obnove zanemarili detajle. Prav na njih si "prenovitelji" pogosto "polomijo zobe". Zato je treba vso skrb posvetiti tudi na videz nepomembnim fazam dela, kot so na primer zasnova in izvedba strehe, namestitvev zaščitnih letev, uporaba ustreznih kritine, oblika stavbnega pohištva, izvedba ometov, izdelava pečnic in kovaškega okovja ter še vrsta drugih

drobnih zidarskih in obrtniških del. Prav v tem pogledu so delovne ekipe v celoti izkazale in potrdile svojo kakovost. Mizar Starc iz Prigojice je kakovostno izdelal stavbno pohištvo, opaz na zunanjščini, položil podnice in opravil še vrsto drugih del. Tudi zidarski mojster Sakab Čuskić, njegov pomočnik Lojz Češark - Lukež, ki je skrbel za dobro voljo, in drugi delavci Milana Henigmana so delo opravili zelo dobro. Izkazali so se monterji centralne kurjave, ki so v hišo vgradili najnovejšo ogrevalno tehnologijo. Tudi električarji so povsem upoštevali navodila konservatorja za muzejski del in navodila projektanta za stanovanjski del stavbe. Pomemben delež h kakovostni prenovi stavbe je prispevalo tudi podjetje "GPS" KIT iz Rogaške Slatine, ki je izdelalo kovaško okovje za okna in vrata. Izjemen je tudi delež podjetja Peči - Keramika d.o.o. iz Novega mesta, ki je po originalnih izdelalo kopije peči v "hiši" in "kambri" in nato še pozidalo obe peči. V podjetju imajo prvovrstnega tehnologa, ki je pri izdelavi novih pečnic upošteval tudi

lončarjeve napake na originalih. Pri zaključnih delih v stanovanjskem delu stavbe je sodeloval mizar Vlado Koritnik, ki je izdelal prvovrstne hrastove stopnice. Ves projekt prenove je bil izpeljan kot šolski primer dobrega sodelovanja med lastnikom, konservatorjem, projektantom in izvajalci del. Prav delež lastnika, gospoda Janeza Škrabca in njegove družine, je bil v tem primeru odločujoč. Zato so priprave na obnovo, raziskave objekta in ves postopek fizične obnove potekali povsem nemoteno. Dveletna prenova spomenika je nedvomno slovenski rekord, zato je lahko vzor za podobna prizadevanja drugod.

Vsem, ki so sodelovali pri obnovi Škrabčeve hiše in so v to vložili vse svoje znanje, najlepša hvala!"

Mojca Tercelj Otorepec

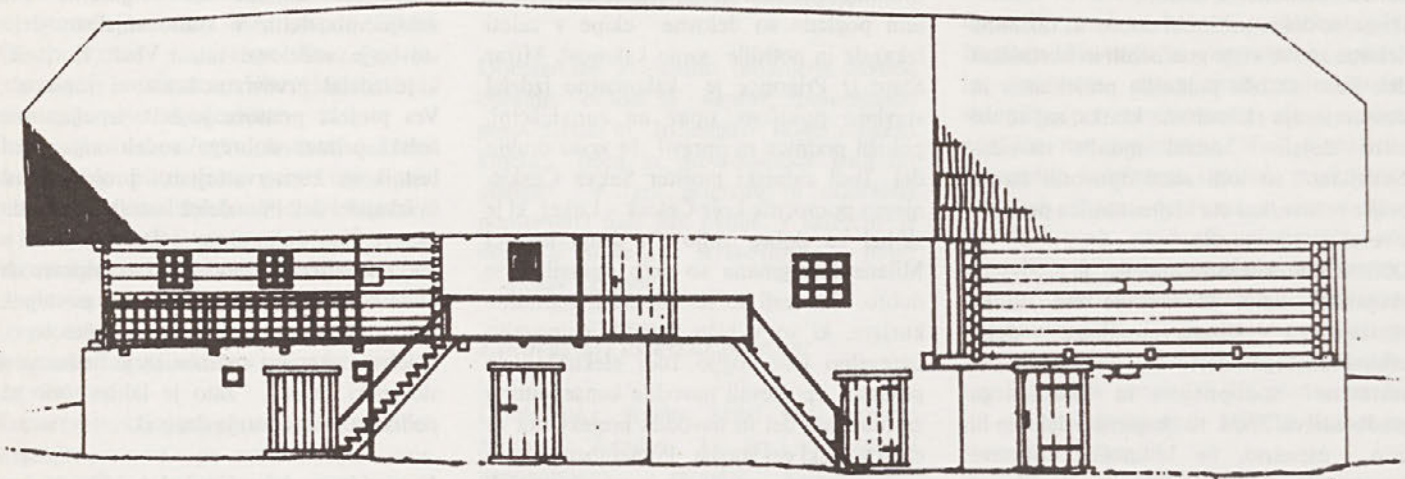
MATJAŽEVA DOMAČIJA - BUDNARJEVA HIŠA

Hiša, o kateri pišem, stoji v Zgornjih Palovčah številka 5, v kamniški občini. Domačija nosi dve imeni, kot je za slovensko podeželje značilno. Prvo je domače ime, drugo pa predstavlja ime zadnjega lastnika Florjana Budnarja. Konec šestdesetih let tega stoletja je hišo komisija v sestavi d.i.a. Bojana Schlegla in ravnateljice kamniškega muzeja Mirine Zupančič predlagala, da se spomeniško zaščiti. Zavod za

varstvo naravne in kulturne dediščine v Kranju in Kulturna skupnost v Kamniku sta se zavzela, da bi Budnarjevo hišo ohranila kot etnološki spomenik in situ. Tako je lastnik Florjan Budnar hišo leta 1986 prodal Kulturni skupnosti v Kamniku. Dve leti pozneje so se na stavbi pričela obnovitvena dela. Konservatorski program zanjo je bil izdelan šele leta 1991, ko je k njej pristopil etnolog konservator. Isti zavod je predlagal, da bi hišo

razglasili za kulturni spomenik, kar se je zgodilo 11. junija 1991.

Hiša je 20. novembra 1998 dočakala ponovno odprtje in je pripravljena za občasno življenje v njej.

Risba Budnarjeve hiše - južna fasada oz. dvorišna stran (Andrej Kocjan, študent Fakultete za arhitekturo).

Budnarjeva hiša stoji ob cesti Kamnik - Vranja peč, in sicer na izpostavljeni, prisojni, pribrežni legi. Domačija je tricelična, vrhhlevna in predstavlja prehodni tip med gorenjskim (stegnjenim) ter osrednjeslovenskim (vrhhlevnim) domom. Stanovanjska hiša je bila prvotno dvocelična, sestavljena iz veže in hiše. Ob veži so kasneje dodali še kamro, v zadnjih letih pred prodajo je bila spremenjena v belo kuhinjo. Po pripovedovanju domačinov sega nastanek hiše v začetek 17. stoletja; na prečnem, nosilnem tramu v hiši pa je letnica 1801. Danes sta v stanovanjskem delu ohranjeni veža s "črno" kuhinjo in hiša s krušno pečjo ter t. i. bohkovim kotom. Kamra je bila prizidana pozneje. V njej so sprva spali, potem je bila preurejena v belo kuhinjo.

Domačija je deloma muzejsko urejena (veža s "črno" kuhinjo in hiša). Današnja namembnost je funkcionalno prirejena za turistično-izobraževalne dejavnosti. Občasno je odprta za javnost. Takrat si obiskovalci lahko ogledajo nekatera kmečka opravila, ki jih sedanja oskrbnica Iva Šubelj Kramar predstavlja mlajšim in starejšim. Zgodovina načina življenja njenih prebivalcev je zanimiva. Hiša je v sto petdesetih letih trikrat zamenjala lastnika. Ob koncu preteklega stoletja je bila po pripovedovanju gospe Mici Budnarjeve kar šestnajst let prazna.¹ Obdelovalno zemljo so dajali v najem. Ker je življenjska moč kmetije začela upadati, se je njena ogroženost povečala. Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine v Kranju in Kulturna skupnost v Kamniku sta zato predlagala, da se domačijo zaščiti kot

spomenik kulturne dediščine, "kjer bi se dogajale kulturne dejavnosti etnološkega značaja".² Zavod za naravno in kulturno dediščino v Kranju je zato dal narediti tehnične izmere objekta.

Tehnične izmere objekta so sestavni del elaborata o prenovi Matjaževe domačije. Poleg načrtov dejanskega stanja vsebuje tudi osnovno opredelitev objekta, namembnost, konservatorski program in predvidena dela. Vsebuje pa tudi različne predračune, ki so bili potrebni za sanacijo, in fotografije - dokumentarno gradivo stanja pred konservatorskim posegom.³ Na domačiji so morali zaradi dotrajanosti najprej zamenjati celotno strešno konstrukcijo in tudi strešno kritino. Delo sta opravila mojstra domače obrti, tesarja Koželj in Kosirnik iz Tunjic pri Kamniku. Do leta 1990 je bila popravljena lupina hiše. Inventar hiše je bil do leta 1991 sekundarnega pomena. V ospredju je bila sanacija stavbe. To je bilo v interesu takratnega odgovornega arhitekta konservatorja. Inventar je bil v celoti prepuščen zobu časa. Tako je bil šele leta 1991 opravljen prvi popis predmetov v zelo okrnjeni obliki. Nekaj predmetov so spravili v gospodarskem poslopju Budnarjeve hiše, nekaj pa v Zavodu za varstvo naravne in kulturne dediščine v Kranju.

Junija 1998 sem se prvič srečala s hišo, prav tako tudi z Zgornjimi Palovčami in prebivalci kamniškega podeželja. Sedaj je tvoja, uredi jo, tako da bo primerna za ponovno življenje, je dejal ravnatelj Vladimir Knific. Dela sem se kmalu lotila. Najprej sem pregledala pisno gradivo o hiši. Ker sem bila v študijskih letih navajena na

terensko delo, sem kmalu odšla v Palovče in se spoznala z bližnjimi sosedi. Ti so mi pripovedovali o družini, ki je tu živela. Tako sem našla edino potomko te hiše. Z njeno pomočjo mi je uspelo ugotoviti, čemu so služili različni predmeti oz. inventar hiše in kako je bil razporejen v notranjih prostorih. Inventar je bil že popisani, a ker je bil popis slabo viden, sem se odločila za ponovni popis, ki sva ga skupaj s študentko etnologije Lidijo Uranič v juliju znova izvedli in napravili fotodokumentacijo. Celotni inventar je zbran v zavodskih fotokartonih. Hkrati je nastala tudi Inventarna knjiga Matjaževe domačije. Za boljše razumevanje načina življenja v hiši sva pregledali celotno katastrsko občino Palovče, torej tudi druge podobne hiše in njihovo ureditev notranjih prostorov.

Iz pridobljenega znanja o načinu življenja Palovčanov in družine Budnar sem izdelala koncept ureditve, nato sem s pomočjo tlorisne skice izrisala postavitev sedaj razstavljenega inventarja. S pomočjo zavodskih sodelavcev sem ga postavila v posamezne prostore.

Življenje se je v hišo ponovno vrnilo 20. novembra letos. Danes je Budnarjeva hiša last Občine Kamnik, zanjo pa skrbi oskrbnica gospa Iva Šubelj Kramar. Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine v Kranju bo še naprej skrbel za objekt in nadzoroval dejavnosti, ki se bodo tu odvijale.

Viri:

KUPOPRODAJNA POGODBA med lastnikom Florjanom Budnarjem in Kulturno skupnostjo Kamnik. Arhiv ZVNKD v Kranju, maja 1986.

GABRŠČEK Silvester: Prenova Matjaževe domačije v Zgornjih Palovčah. Arhiv ZVNKD v Kranju, maja 1991.

VRHOVNIK Marija, rojena Budnar, 1914, Mekinje pri Kamniku.

TERCELJ OTOREPEČ Mojca: Budnarjeva hiša, Zgornje Palovče 5. Pregled konservatorskih posegov na objektu ob njegovi novi namembnosti - etnološki

vidik. Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine v Kranju, januarja 1999.

1 Gospa Mici Budnarjeva je bila edina vez s preteklostjo družine Budnar. Spoznala sem jo pri raziskovanju načina življenja v Zgornjih Palovčah. K njej so me napotili domačini, s katerimi sem se srečevala pri svojem terenskem delu v okviru Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine v Kranju.

2 Kupoprodajna pogodba, 1986

3 S. Gabršček: Prenova Matjaževe domačije v Zg. Palovčah. Elaborat. Arhiv ZVNKD v Kranju

Damjana Pediček-Terseglav

KAŠČE NA VRHNIŠKEM

V okviru letošnjih Dnevov evropske kulturne dediščine, ki so potekali zadnji teden v septembru po vsej Sloveniji in v drugih evropskih mestih, je Zveza kulturnih društev iz Vrhnike izdala knjižico oz. vodnik Kašče na Vrhniskem.

Knjižica je nastala na podlagi terenskega gradiva, ki so ga zbirali učenci in dijaki, udeleženci arhitekturno-etnoloških taborov v letih 1995-1998 pod mentorstvom ga. Tatjane Oblak-Milčinski, d.i.a. Mladi raziskovalci, ki so se na taborih seznanjali s krajevno zgodovino ter z arhitekturno in etnološko dediščino Vrhnike in njene okolice, so zbrali, pregledali in dokumentirali veliko število še ohranjenih kmečkih gospodarskih poslopij - kašč. Na pobudo ga. Marte Rijavec, vodje Zveze kulturnih društev Vrhnika, je bila k izdaji publikacije pritegnjena tudi strokovna spomeniška služba, ki deluje na tem območju, to je Ljubljanski regionalni zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine. Sodelovanje spomeniške službe s predstavniki lokalne skupnosti se je tako izkazalo za zelo uspešno in plodno. Zbrano gradivo so udeleženci taborov predstavili v treh obsežnih katalogih, ki so bili osnova za strokovno obravnavo v publikaciji predstavljenih kašč. Seznamu evidentiranih objektov kašč, ki so ga sestavili udeleženci

taborov, je bilo treba dodati še nekaj kašč, ki so že bile evidentirane. Celotno gradivo je bilo nato treba preveriti na terenu, poenotiti terminologijo pri opisih, dopolniti fotodokumentacijo in napisati uvodno strokovno besedilo. Vodnik z opisom in z domačim imenom ter s fotografijami predstavlja sedemnajst kašč, nekaterim so dodane še arhitekturne skice. V uvodnem tekstu je predstavljeno območje obdelave - mesto Vrhnika in njena bližnja okolica (Stara Vrhnika, Verd, Mala Ligojna), Podlipska dolina, del Zaplane ter obrobje Ljubljanskega Barja (Blatna Brezovica). Nadalje so predstavljene splošne značilnosti obravnavanih kašč, namembnost posameznih prostorov, opis

materialov, arhitekturnih detajlov in časovna opredeljenost. Zaključek uvodnega besedila poziva lastnike še ohranjenih kašč, naj spremenijo odnos do te zvrsti materialne kulturne dediščine in jo ohranijo bodočim rodovom kot dragocen dokaz visoke kulturne in socialne ravni kmeta v prejšnjem stoletju.

Mala Ligojna 21 - Vogrinova kašča.

O RAZSTAVI OD ANTIČNEGA VRČA DO MAJOLKE – POST FESTUM

Pisati o lastni razstavi je nekoliko nevhvaležno delo. Res, da z neke časovne distance človek vidi tudi več pomanjkljivosti in nekako lažje oceni, kaj je bilo dobro in kaj ne. Pa vendar, ali nismo do sebe veliko bolj prizanesljivi kot do drugih in predvsem zelo težko objektivno in konstruktivno kritični. Žal je tudi res, da večina muzejskih razstav mine brez pravega odziva strokovne javnosti. Vedno bolj se uveljavlja pisanje avtorjev samih o razstavi, kar je seveda tudi prav. Pogrešam pa ocene in kritike kolegov. Kajti dobronamerna kritika nam bi vsem še kako pomagala pri našem strokovnem zorenju.

Tale moj zapis bo zato le obujanje spomina na minulo razstavo v Dolenjskem muzeju z naslovom Od antičnega vrča do majolke. Če priznam po pravici, so me nekoliko obhajali dvomi zaradi uporabljenega izraza majolka. Za naš dolenjski prostor bi bil morda ustrežnejši izraz »firkl«, ki je v splošni rabi za vinski vrč, čeprav se uporablja tudi ime majolka. Vendar sem se končno odločila za slednjo, ker tudi v drugih delih Slovenije ta izraz enačijo z vrčem za vino.

Razstavo s tem naslovom smo odprli novembra 1995 v prostorih galerije Dolenjskega muzeja v Novem mestu, odprta je bila do 4. marca 1996, nato smo jo preselili v Pokrajinski muzej Celje, kjer smo jo odprli 17. aprila. Tam je gostovala do konca avgusta istega leta. V zelo

skrčenem obsegu in pod naslovom Lončarstvo iz Šentjerneja smo jo predstavili še v Liznjekovi domačiji v Kranjski Gori, kjer je stala od 8. julija do 31. avgusta 1997. Avtorica razstave sem bila podpisana, sicer etnologinja v Dolenjskem muzeju, strokovni sodelavci pa arheologi dr. Vida Stare (Narodni muzej), dr. Verena Vidrih Perko (Mestni muzej Ljubljana), Uroš Bavec (ZVNKD Novo mesto), etnologa Ljudmila Bras in dr. Naško Križnar (AV laboratorij pri ZRC SAZU).

Osnovni namen je bil predstaviti segment kulturne dediščine Dolenjske, v našem primeru lončenine in lončarstva od antike do danes. Osnovni izziv sta mi predstavljali nasprotujoči si hipotezi o šentjernejskem lončarstvu kot enem najstarejših v Sloveniji, celo z antično tradicijo, oziroma enem najmlajših, ki naj bi ga sem prinesli šele Ribničani v 19. stoletju.

Od ideje do uresničitve pa je bila še dolga pot. Kmalu se je izkazalo, da dokaza o nepretrgani niti tradicije ni. Od ohranjenega antičnega do sistematično izkopanega

srednjeveškega gradiva manjkajo cela stoletja. Tudi sedanje raziskave niso prinesle niti materialnih niti drugih virov za čas, ki bi segal od prve polovice 19. stoletja nazaj. Domnevam pa, da bi s sistematičnim skupinskim delom arheologov in etnologov lahko našli tudi povezave vsaj z 18. in 17. stoletjem. Pritegniti bi bilo potrebno tudi strokovnjake s področja naravoslovnih ved, ki bi potrdili ali pa ovrgli izsledke zgodovinskih ved. Pri tem mislim zlasti na kemijske analize keramike.

Ob raziskavah lončenega gradiva so se nakazali tudi novi problemi. Tudi v samem Novem mestu je bila prisotna lončarska obrt, za katero pa žal razen pisanih in tiskanih virov nimamo nobenega materialnega dokaza. Živa je bila vsaj še v prvi polovici 19. stoletja, a kljub poimensko znanim lončarjem le-tem zaenkrat ne moremo pripisati niti enega ohranjenega izdelka. Žal v preteklosti ob številnih gradbenih posegih v samem mestnem jedru nihče ni shranjeval in proučeval keramike t. i. novega veka. Saj tudi arheološka stroka

Risba Marka Wolfa, udeleženca likovne delavnice. Foto: Borut Križ.

še v zadnjem času posveča oziroma daje veljavo raziskavam tudi mlajših obdobij od zgodnjega srednjega veka. Z novimi arheološkimi izkopavanji se bo naše vedenje izboljšalo tudi v tem pogledu.

Podobno kot v Novem mestu si tudi za dokazovanje avtohtonega obstoja lončarstva na Šentjernejem polju v prejšnjih stoletjih v bodoče ne morem zamišljati brez arheoloških raziskav.

Razstava je pravzaprav plod večletnega raziskovanja te teme. Resnično hvaležnost čutim do svojih predhodnikov, ki so pustili za seboj dragoceno in verodostojno gradivo, ki so ga zbrali ob svojem terenskem delu, pri tem mislim zlasti na zbrano gradivo terenskih ekip Slovenskega etnografskega muzeja iz leta 1952. Sama sem nato podatke preverjala na terenu, v arhivskem gradivu in izkazalo se je, da se lahko povsem zanesem na te terenske zapise.

Posebno presenečenje pa sem doživela, ko sem ob terenskih raziskavah naletela na ohranjeno delavnico pokojnega lončarja Jožeta Lešnjaka, ki je ostala po njegovi smrti več kot dvajset let nedotaknjena. V njej je bilo poleg običajnega inventarja lončarske delavnice ohranjenih še veliko mavčnih modelov za pečnice in nabožno plastiko. Ročni mlin za barve in glazuro, lonci z domačimi surovinami za barvanje lošča, kot so prežgana bakrova pločevina, železni kovaški okruški, bela glina z novomeškega Marofa, mavčni pečatniki z imenom Jožeta Lešnjaka. Svojci so jo bili pripravljeno odstopiti Dolenjskemu muzeju in tako smo jo po konservacijskih posegih

Opuščena lončarska delavnica Jožeta Lešnjaka in situ. Foto: Borut Križ.

na omenjeni razstavi tudi predstavili.

Pri delu sem naletela na težave pri datiranju predmetov, saj se nekatere oblike posod skozi desetletja niso kaj dosti spreminjale. Naj omenim na primer navadne kuhinjske lonce, posode za kis, posode za mast itn. Zato sem se lotila dela tako, da sem poskušala ugotoviti avtorja oziroma delavnico. Kmalu se je pokazalo tudi, da je ohranjenega lončenega gradiva iz 19. stoletja silno malo.

Postavitev razstave

Vsaka razstava je pravzaprav skupinsko delo ljudi, kjer vsak s svojim znanjem in delom prispeva h končnemu videzu in učinku.

Sama postavitev je bila koncipirana tako, da smo avlo galerije namenili arheološkemu izboru lončenine. Najdišče Otok pri Dobravi je predstavila dr. Vida Stare z izborom fragmentov in izdelanih rekonstrukcij posod, značilnih za določena stoletja. Uroš Bavec je pripravil izbor iz novoraziskanega najdišča Pleterje, dr. Verena Vidrih Perko pa izbor značilne domorodne antične keramike z nekaj primerki še predhodne poznolatske z različnih najdišč Dolenjske. Osrednja zgornja dvorana je bila namenjena predstavitvi šentjernejkega lončarstva od 19. stoletja do danes. Tu je bila postavljena tudi rekonstruirana lončarska delavnica Jožeta Lešnjaka. Ostali del je bil namenjen lončarskim izdelkom, ki smo jih postavili tipološko, glede na njihovo namembnost: ognjiščna posoda, namizna posoda, pivska posoda, posoda za shranjevanje, posoda za

kuhanje žganja, uporabna in okrasna lončenina in na koncu pečnice.

Na panojih po obodu dvorane pa smo poimensko in časovno opredeljeno predstavili posamezne lončarje oziroma lončarske družine, ki so delovale na šentjernejem polju od 2. polovice 19. stoletja dalje. Fotografije in risbe ter nekaj predmetov so dopolnjevala imena lončarjev na panojih. Na nekaterih panojih so bile »povečane« risbe terenskih ekip SEM iz leta 1952. Risbe je risal študent Akademije za likovno umetnost Borut Korošec. Na zadnji steni je bila predstavljena v obliki razprtega plašča treh sten Pungercarjeva lončarska delavnica z Gruče v približnem merilu 1:1.

V spodnjem prostoru galerije so bili s fotografijo in s svojimi izdelki predstavljeni vsi v času razstave delujoči lončarji s Krškega in Šentjernejkega polja. Del prostora pa je bil namenjen obiskovalcem za delo z glino.

S pomočjo dr. Naška Križnarja in Avdiovizualnega laboratorija pri ZRC SAZU smo posneli tudi dva filma. Prvi prikazuje delo v delavnici in različne stopnje izdelave od predelave gline do končnega izdelka. Posnet je bil v lončarski delavnici Stanka in Jožeta Pungercarja. Traja nekaj več kot eno uro. Ta film je bil na ogled ob rekonstruirani lončarski delavnici v osrednji dvorani. Za pedagoške namene pa je dr. Križnar pripravil tudi krajše nekajminutne verzije o postopku izdelave samo enega izdelka, npr. skleda, firkla.

Drugi film pa predstavlja lončarja ob prodaji svojih izdelkov na žeganju, posnet pa je bil na kvaterno nedeljo ob žeganju na

Lončarski sejem na muzejskem vrtu. Foto: Mitja Pelko.

Slinovcah pri Kostanjevici.

Ob razstavi je Dolenjski muzej izdal plakat, vabilo/zloženko in katalog s prispevki različnih avtorjev. Pokrajinski muzej Celje pa je natisnil vabilo.

Ob razstavi v Kranjski Gori je Muzej Jesenice pripravil zloženko s kratkim tekstom o šentjernejskem lončarstvu.

Z oblikovalskega vidika bi lahko bolj verodostojno spregovoril sam oblikovalec postavitev in vsega tiskanega spremnega gradiva, arhitekt Jovo Grobovšek. Temeljni material za postavitev razstave je bil masiven ali lepljen les, bodisi v naravni barvi ali barvan. Barve so bile izbrane skladno z barvami, ki so prisotne tudi na lončevini, vsi toni so bili topli in pastelni: svetlorumeni, opečnato rdeči in rjavi. Razstava je zato že na prvi pogled učinkovala toplo, prijetno in domače, kar je narekovala tudi lončevina, ki izvira iz človekovega vsakdanjega okolja. Zato pa so bili arheološki predmeti postavljeni na stekleno oziroma leseno masivno podlago in od obiskovalcev ločeni s steklom, kar je obenem nakazovalo tudi njihovo časovno odmaknjenost. Novodobna lončevina sedaj delujočih lončarjev je bila razložena na nekakšnih »prodajnih pultih«, izdelanih iz letov, podobno kot so sejmski »štanti«. Vsak lončar oziroma lončarska delavnica je imela svojo stojnico. S sten nasproti tem stojnicam je vsak lončar s svojega fotografskega portreta bodisi opazoval bodisi ponujal svojo lončevino obiskovalcem. V tej razstavni dvorani je bil posebej odmerjen tudi prostor za obiskovalce, ki bi po obisku razstave še sami želeli preizkusiti svoje spretnosti v oblikovanju gline.

Na razstavi je bilo zelo veliko lončenega gradiva, ki so nam ga posodile naslednje ustanove: Slovenski etnografski muzej, Narodni muzej, Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Novo mesto in številni posamezniki. Zato je bilo potrebno opraviti veliko število prevozov seveda ustrezno zaščitenega gradiva tako ob postavitvi, podrtju in ponovnih postavitvah.

Pred razstavo je bilo tudi nekaj primerkov gradiva v slabem stanju in jih je bilo potrebno restavrirati. Delo so opravili restavriratorji v skupni restavriratorski delavnici Zavoda za VNKD in Dolenjskega muzeja.

Spremljajoče dejavnosti ob razstavi

S kolegico pedagoginjo Ivano Tanko sva sodelovali že v času priprav na razstavo. Zdelo se nama je umestno, da kot sestavni

del razstave vključiva v samo postavitev nekakšno lončarsko delavnico z lončarskim kolesom, ki ga je muzej imel že od prej. Posebej za ta namen pa so bile izdelane delovne klopi. Glina je bila obiskovalcem na voljo ves čas odprtja razstave. Tu so se odvijale tudi nekatere strokovno vodene delavnice, ki jih je organizirala Ivana Tanko in jih bodisi vodila sama ali pa gostujoči lončarji, tako šentjernejski kot ribniški. Tako so si otroci lahko ogledali delo in tudi sami preizkusili svoje spretnosti na dveh različnih tipih lončarskih koles, kajti ribniško lončarsko kolo se precej razlikuje od šentjernejskega. Ker so skupine včasih številčno presegle prostor, namenjen oblikovanju gline na sami razstavi, so se delavnice odvijale tudi v prostorih muzeja, ki so namenjeni pedagoškim dejavnostim. V delavnicah so obiskovalci poleg dela na

Lončeno pivsko posodje. Foto: Jovo Grobovšek.

lončarskem vretenu glino lahko oblikovali tudi prostoročno, izdelovali posode, drobno plastiko, poskusili pa so se tudi v vlišanju ali vtiskovanju gline v mavčne kalupe. Izdelke smo nato žgali in razstavili v muzejski recepciji. Poleg tega je bila organizirana tudi izdelava glinastih piščali, ki sta jo vodila ribniška lončarja. V recepciji muzeja smo razstavili tudi nekaj lončenih krožnikov, ki jih je izdelal eden šentjernejskih lončarjev, poslikal pa akademski slikar Božidar Jakac.

Po razstavi smo vodile skupine obe kustodinji in receptorki muzeja. Pedagoginja je pripravila za šolske skupine tudi posebne delovne liste, ki so jih otroci izpolnjevali ob ogledu razstave.

Razstavo je v svoj program uvrstila tudi likovna delavnica pod vodstvom akademske slikarke Svetlane Jakimovske Rodič. Njihove ure risanja so potekale v samem razstavnem prostoru in nastalo je kar nekaj zanimivih risb razstavljenih eksponatov. Na

koncu smo izbor najboljših tudi vključili v samo razstavo. Dolenjski muzej jih je nato odkupil in uvrstil v dosje o tej razstavi.

Najbolj pa nas je razveseljevalo, da so posamezni otroci sami prihajali po pouku ali v prostem času v muzej in ustvarjali z glino.

Ob zaključku razstave in hkrati ob dnevu Dolenjskega muzeja 1. marca 1996 smo organizirali na muzejskem vrtu lončarski sejem z živo glasbo in pogostitvijo. Sejma se je udeležilo 15 lončarjev s svojimi izdelki iz vse Slovenije. K uspehi prireditvi je pripomoglo tudi prelepo in toplo vreme.

Razstavo je v domačem okolju predstavila polurna oddaja, posneta z avtorico na sami razstavi, ki jo je pripravila lokalna televizija Vaš kanal po scenariju gospe Helene Mrzlikar, in radijski intervju na novomeškem Studiu D. V slovenskem prostoru je razstavo na televiziji predstavil Jadran Strle.

Odzivi na razstavo in njeni učinki

Takojšnji pozitiven učinek razstave je bil, da smo za etnološko zbirko Dolenjskega muzeja ob njej pridobili veliko število (nekaj sto kosov) novega keramičnega gradiva in lončarskega orodja s Šentjernejskega polja. Del predmetov smo odkupili, veliko predmetov pa so muzeju podarili izdelovalci sami ali njihovi sorodniki.

Same otvoritve so se udeležili prav vsi delujoči lončarji s Šentjernejskega polja. Kasneje pa so obiskali razstavo s svojimi družinskimi člani. Ti obiski so tudi v strokovnem pogledu vedno doprinesli nove sadove, bodisi da so se ob pogledu na razstavljenno lončevino spomnili, da so doma še nekje založeni lončeni predmeti ali lončarsko orodje in se nato odločili, da jih podarijo muzeju, bodisi, da smo ob sproščenem pogovoru ob skupnem ogledu izvedeli še marsikateri podatek o lončevini in lončarski obrti.

Pozitivne odzive na razstavo kot muzejska delavka opažam tudi še danes, ko mi ljudje sami prinašajo v muzej lončenino, in v tem času smo v muzeju zbrali že kar nekaj novih predmetov iz druge polovice 19. stoletja, ki so nastali v šentjernejskih lončarskih delavnicah.

Naj na koncu nanizam še podatke o številčni obiskanosti razstave: v Novem mestu si je razstavo ogledalo okoli 3000 ljudi, enako tudi v Celju, v Kranjski Gori pa okoli 2000.

Tanja Roženberger Šega

KAJ SE SKRIVA POD KLOBUKOM?

Elegantne

damske klobuke

po globoko znižanih cenah
kot primerno

božično darilo

priporoča v najbogatejši izbiri

Karolina Koschier

modistka

CELJE, Gosposka ulica št. 8

Podružnica v SEVNICI ob Savi

Oglas, ki ga navajam, je le eden izmed različnih časopisnih oglasov, preko katerih so modistke vabile v svoje salone in strankam ponujale damske, dekliske in otroške klobuke, havbe in čepice, pajčolanec, žalne klobuke, špaterije, različne kinče, peresa, cvetlice, nojeva peresa, trakove in okrasne cvetlice. Klobuk so po želji tudi predelale, preoblikovale in prebarvale.

Že ti skromni podatki kažejo, da je bila modistovska obrt ena izmed pomembnih oblačilnih obrti, saj je bil ravno klobuk sestavni del celotnega oblačilnega videza. Še več – v družbi je pokrivalo delovalo tudi kot nekakšen statusni simbol in tako označevalo položaj tistega, ki ga je nosil.

In kdo so (bile) modistke, obrtnice, ki so med oblačilnimi obrtniki zavzemale prav posebno mesto? Izdelovalke klobukov in drugih priložnostnih pokrival, ki so jih nosile ženske in dekleta, ali tudi ustvarjalke drobnih modnih okraskov in dodatkov ter nekakšne modne oblikovalke, ki so svoje stranke obveščale o modnih smernicah ter jim pomagale z modnimi nasveti? Odgovore mi je pomagala poiskati modistka Mara Premšak iz Celja, ki pripoveduje « ... Predvsem je nujno, da ima modistka okus in potem pa smisel za ta poklic, voljo. Ko so bili boljši časi, sem se jaz veliko ven vozila. Sem šla na Dunaj, sem šla v Graz, sem pogledala modele v trgovinah in tako naprej, ker ideje

pa moraš imet, ker če idej nimaš, pa ne moreš delat. So kakšne dobre glave al pa tudi ne. Pa moraš ji dat tak klobuk, da ji bo pasal, ne. Včasih je katera stranka prišla in rekla, ja meni nič ne paše. Jaz sem jo pogledala, sem dala prvi klobuk na glavo in ji je pasal, da je rekla: kako to, pa nikol mi še ni pasal noben klobuk, res.»

O njihovi popularnosti pa tudi nujnosti priča tudi podatek, da je leta 1939, ko je Celje štelo 20.000 prebivalcev, v mestu imelo svoj lokal kar deset modistik.² Obrt je bila donosna in poklic modistke spoštovan, kar potrjujejo tudi besede gospe Premšak: «Po vojni, ampak ne tej vojni, uni vojni, so bili zlati časi za modistke. Sedem jih je bilo v Celju in v glavnem so vse može vzdrževale, verjela ali ne. Pol veste, da jim je dober kšeft šel, ne. Ugled modistke je bil kar precejšen. Tako da vem, da mi je naša omica rekla, ko sem imela eno kolegico, direktorico v česalnici: Marika, ti ne pašeš zraven njih, to se reče, da so strašno dali na ugled modistik v prejšnjih časih ...»

Zapeljivi klobuki in različni modni dodatki so vabili mimoidoče iz prikupnih izložb. Za

njimi se je ponavadi skrival skromen lokal, saj modisterija ni zahtevala veliko prostora. Nujna oprema so bili šivalni stroj, škarje, likalnik in seveda tulci za klobuke. Osnova za izdelovanje pa so bili modeli različnih oblik, narejeni iz lipovega lesa ali iz mavca, na katere so se »španali« klobučevinasti tulci in se tako po modelih tudi oblikovali. Modistka Mara opisuje svoj potek dela: « Jaz ponavadi tako začnem, da vzamem enih osem klobukov, tulcev in jih začnem delat. Prvo jih navlažim s paro, nato pa moram tistih osem tulcev v treh, štirih urah našpanat, se reče nategnit na razne modele. Potem se to suši dva dni in ko je to suho, moram to klobučevino obdelat s krpo in krtačo. Potem ko je to gotovo, daš dol z modela in začneš fazonirat. Recimo, al daš podlogo noter, če so take fazone, al pa daš trakec okoli in razne okraske. Najtežje je špananje, nategovanje na modele, še posebno če so filci neelastični. To moraš vedet že ko tulc v roke primeš, al bo šel narazen al ne.»

Lesene modele so izdelovali lesostrugarji. V eni izmed bolj umaknjenih ulic Celja ima svojo delavnico lesostrugar Počivavšek, ki še vedno, danes edini v Sloveniji, izdeluje tudi lesene modele za klobuke. Za izdelavo enega modela porabi približno tri ure dela,

Modistinja Mara Premšak, foto T.R.Š.

Modna revija "Klobukov s pridihom nostalgije", foto: T.R.Š.

oblikuje pa iz mehkega lipovega lesa. Modistovske delavnice oziroma lokali so bili značilni za urbana središča in prav tako so bile stranke modistik v večini meščanke. Damski klobuk je bil pač sestavni del meščanske ženske noše in njen zaščitni znak.

Danes klobuk kot uveljavljeni modni dodatek ne velja več. Modistovska obrt se vztrajno umika sodobnemu času s svojimi zakonitostmi. Tudi poslednja modistka v Celju, gospa Mara Premšak, je vrata svojega

salona na Stanetovi 20 v Celju zaprla leta 1996. Veščina modistovskega oblikovanja se utaplja v nostalgijem spominu in na tem mestu se zgodba seli v muzej. Izložba lokala je postala avtentičen muzejski eksponat, za katerim smo, predmet za predmetom, oblikovali rekonstruirano modistovsko delavnico. Tako ustvarjeni modistovsko-muzejski lokal je pomenil osnovo razstave z naslovom »Kaj se skriva pod klobukom?«. Razstava, ki je bila odprta v Muzeju novejšje zgodovine Celje maja lansko leto, je poleg

same rekonstrukcije ambienta obiskovalcem ponujala še kratek dokumentaren film o tej obrti, demonstracije o izdelavi klobuka in različne delavnice izdelovanja klobukov in modnih dodatkov. Že na sami otvoritvi so si obiskovalci lahko ogledali, kako nastaja klobuk izpod spretnih prstov modistke, ostalih napovedanih demonstracij pa so se udeležili v večini celjski srednješolci tekstilne usmeritve. Prav tako so se dijaki množično udeležili delavnic, kjer so izdelovali različne modne dodatke. Med slovenskimi srednjimi tekstilnimi šolami sva skupaj s pedagoginjo izpeljali tudi natečaj za izdelavo klobuka pod naslovom »Klobuk s pridihom nostalgije«. Kar nekaj šol se je odzvalo najinemu vabilu, tako da smo na modni reviji ob otvoritvi razstave predstavili dvaindvajset klobučkov, ki so se na različne načine spogledovali s tradicijo izdelovanja klobukov. Z navedenimi aktivnostmi smo poleg ostalih obiskovalcev k razstavi pritegnili tudi preko šeststo dijakov in nekatere med njimi resnično navdušili za ta poklic, kar pa seveda odpira povsem nove probleme.

Kot avtorica razstave sem želela preseči golo »konserviranje« dediščine in ji ponuditi neke nove oblike življenja z možnostmi, da deli tradicije živijo dalje. Zato bo modistovska delavnica že od jeseni dalje sestavni del nove stalne postavitve, ki jo pripravljamo v našem muzeju. Redni prikazi izdelave klobuka bodo namenjeni vsem obiskovalcem, pa čeprav jih bodo morda opazili le tisti, ki vedo kaj klobuk pomeni ...

1 Nova doba, 13. 12. 1929.

2 Adresar mesta Celja, Celje 1939.

Leseni modeli za klobuke, foto: T.R.Š.

Izložba lokala je postala muzejski eksponat, foto: T.R.Š.

dr. Naško Križnar

DOKUMENTARISTIČNI VIDEO PRAKTIKUM POLETNA ŠOLA VIZUALNEGA

V uvodu avtor predstavi izhodišča Poletne šole vizualnega, ki je potekala septembra 1998 v Novi Gorici. Sledi opis posameznih delavnic, ki so jih vodili Allison Jablonko, Amir Muratović in Naško Križnar. Šola je bila namenjena študentom, učiteljem in raziskovalcem, ki bi želeli pri svojem delu samostojno uporabljati video kamero in montažo ter se poučiti o različnih vizualnih pristopih na izobraževalnem in raziskovalnem področju. Rezultat šole sta dva dokumentarna video filma.

Lani septembra je v Novi Gorici potekala druga Poletna šola vizualnega v organizaciji Avdiovizualnega laboratorija ZRC SAZU in novogoriške Zveze kulturnih društev. Vodili so jo trije predavatelji, vsak s svojo delavnico. Iz Združenih držav je prišla Allison Jablonko, antropologinja, specialistka za vizualno analizo gibalne kulture, ki jo je preučevala zlasti na Novi Gvineji, v zadnjem času pa tudi v Ameriki in v Evropi. V svoji delavnici je slušatelje popeljala po poti vizualnega dokumenta, od produkcije do analize. Amir Muratović, režiser in arhitekt, je skupino najprej učil kako je treba pripraviti scenarij oz. načrt za snemanje kratke

televizijske predstavitve neke osebe ali kulturnega pojava. Nato je skupina pod njegovim mentorstvom posnela dokumentarni video film na izbrano temo. Podpisani sem vodil delavnico z delovnim naslovom Od veščine k metodologiji. Prikazal sem izhodišča vizualnih raziskav in vizualnega zapisa kulture ter vodil skupino od zamisli do realizacije dokumentarnega video filma na etnografsko temo.

V skupini je bilo 15 slušateljev iz Slovenije in zamejstva. Med njimi so bili študentje humanistike in družboslovja, mentorji šolskih medijskih skupin in raziskovalci humanističnih strok. Nekateri od njih so se udeležili že prve Poletne šole leta 1997, kjer so spoznali različne vizualne pojave, od filma do video arta in interneta v umetniški in znanstvenoraziskovalni praksi. Tedaj jih je bilo skoraj trideset, predavalo pa jim je 15 predavateljev. Ob koncu šole smo izvedli anketo, iz katere je bilo razvidno, da so slušatelji pogrešali predvsem prakso. Zato smo se organizatorji odločili, da v drugi poletni šoli zmanjšamo število slušateljev in

predavateljev ter se v celoti posvetimo načrtovanju in izvedbi dokumentarne video produkcije. Ker so imeli slušatelji različno predznanje na tem področju, smo vsi trije predavatelji v uvodu govorili tudi o teoretičnih in tehničnih vidikih filma in videa.

Še preden bom nadaljeval s svojim razmišljanjem, naj povem, kaj me je navedlo k pisanju. Omenjena Poletna šola je specifičen pojav v tovrstnem izobraževanju, vendar vsebuje tudi prvine splošne izobraževalne prakse. Zato so njene izkušnje lahko uporabne v vseh izobraževalnih oblikah na področju vizualnih medijev.

Izhodišča poletne šole

Namen

Med intelektualnimi poklici v Sloveniji (znanstveniki, učitelji, mentorji, študenti, video snemalci) je vse več takih, ki zahtevajo poznavanje sodobne vizualne

Delavnica Allison Jablonko

Snemanje "repkanja" v Višnjeviku.

tehnologije, kar ne pomeni samo poznavanje tehnike, temveč tudi metodologije, kamor štejemo analitične postopke in možnosti uporabe pri različnih nalogah, kot so npr. raziskovalne naloge in projekti, njihova predstavitev ter vizualno komuniciranje.

Ideja šole izhaja iz prepričanja, da je vizualna kultura naše civilizacije polno osmišljena šele z enakovrednim razumevanjem tehnološke in metodološke komponente. Ne zadošča samo poznavanje tehnologije ali samo teorije, temveč morata biti obe komponenti primerno uravnoteženi, tako pri razumevanju vizualnih pojavov kot pri realizaciji vizualnih izdelkov.

Nobena šola niti na srednji niti na višji in visoki stopnji pri nas ne nudi tovrstnega izobraževanja. Zapostavljeno je zlasti učenje praktičnih veščin, ki jih teoretiki radi podcenjujejo, češ da gre za obrt, ki naj se poučuje ločeno.

Izjema je predmet Vizualna antropologija, ki ga poslušajo študentje na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete, pa tudi tukaj pomanjkanji časa in opreme ustvarjata neravnotežje med teorijo in prakso. Tudi pomanjkanje možnosti za praktično usposabljanje profesionalnih etnologov in antropologov je med drugim botrovalo odločitvi za organizacijo poletnih šol.

Eden glavnih namenov poletne šole je, da bi prenesla v izobraževalno prakso najnovejša dognanja s področja vizualnih raziskav, ki potekajo v glavnem na področju humanistike. Na ta način bi se koristno povezali področji znanosti in izobraževanja.

Organizacija

Kot sem že omenil, je bila druga Poletna šola vizualnega usmerjena v praktično delo. V Novi Gorici smo postavili manjši video studio s snemalno opremo Hi8 in beta ter z montažno opremo v sistemu beta. Načrtovana video produkcija je narekovala organizacijsko obliko šole. Velika skupina slušateljev ne bi dopuščala intenzivnega praktičnega dela, npr. snemanja in montaže. Obstajal je alternativni predlog, da bi se slušatelji razdelili na manjše interesne skupine v posameznih delavnicah, vendar ga že na začetku nismo sprejeli. Vsem slušateljem smo želeli omogočiti, da se udeležijo vseh treh delavnic in na ta način najbolje izkoristijo znanje navzočih predavateljev. Zato je bilo število že v razpisu omejeno na 15 udeležencev.

Šola je potekala v Dijaškem domu v Novi Gorici, kjer so udeleženci tudi spali in se hranili.

Vsakodnevno delo je bilo razdeljeno na tri seanse, dopoldansko, popoldansko in večerno, na katerih so se zapovrstjo menjavali omenjeni trije predavatelji s svojimi delavnicami. Na ta način so slušatelji in predavatelji v medsebojnem stiku lahko neprestano preverjali in primerjali doseženo znanje.

Delavnica Allison Jablonko

Predavateljica je v uvodu pojasnila izhodišča vizualne antropologije, ki

vključuje tako snemanje kot analizo vizualnih pojavov. Že na uvodnem sestanku smo za vsako delavnico izbrali temo, ki jo bomo vizualno obravnavali. Pri Allison Jablonko je bila izbrana tržnica v Novi Gorici. Vsak slušatelj je z eno od številnih video kamer (Video 8, Hi8 in VHS), ki smo jih imeli na razpolago, posnel poljubno število posnetkov na tržnici, s poljubno vsebino, a z nalogo, naj njegovi posnetki čim bolj objektivno prikažejo značilnosti dogajanja na tržnici. Nato so slušatelji med natančnim ogledovanjem posnetkov primerjali svoje različne poglede in zorne kote na isto dogajanje. Hkrati so komentirali razloge, ki so jih vodili pri izbiri vsebine posnetka in načina snemanja (trajanje, zorni kot, plan, zaporedje itd.). Tako so se začeli zavedati svoje lastne pozicije v srečanju z realnostjo in tudi reflektiranja realnosti skozi objektiv video kamere. Po tej analizi nihče od slušateljev ni mogel več trditi, da edino njegov posnetek objektivno prikazuje posneto dogajanje. Nasprotno, vsak od njih se je začel zavedati, da je posnel zelo osebno (subjektiven) pogled na dogajanje na tržnici. Šele ko se začnemo zavedati razlogov za naše odločitve pri video snemanju, spoznavamo, da je snemanje mogoče načrtovati po ugotovitvah predhodne raziskave in tako postane vizualni zapis naše izrazno sredstvo. Po drugi strani pa natančno reflektiranje snemalskih razlogov in postopkov v nas samih sproži proces samospoznavanja. V svojih posnetkih odkrivamo naše lastne želje, nagnjenja, predsodke, občutek za estetiko, skratka naš neznan obraz.

Pri Allison so se slušatelji učili tudi razbiranja količinskih podatkov iz video posnetkov, prostorske orientacije dogajanja in neverbalne govornice (telesnih tehnik, neverbalnega poudarjanja govora). Z natančnim ogledom in primerjavo video posnetkov smo odkrili tudi specifične kulturne vzorce prodajalcev, kupcev in prodajanja na tržnici. Na vizualni ravni je postala razvidna razlika med amaterskimi in profesionalnimi prodajalci ter med prodajalci iz okoliških krajev in prodajalci iz nekdanje Jugoslavije.

Delavnica Amirja Muratovića

Režiser in oblikovalec mednarodnega magazina Alice na slovenski nacionalni televiziji ter ustvarjalec številnih televizijskih portretov znanih osebnosti in

kulturnih dejavnosti je slušatelj najprej vodil pri izbiri tematike. Pri tem so slušatelji spoznavali omejitve vizualnega medija, ko so se soočali z obsegom in z značilnostmi tematike ter s svojimi lastnimi sposobnostmi in razpoložljivo tehnično opremo. V Novi Gorici je leta 1998 potekalo praznovanje 50-letnice začetka gradnje novega mesta. Slušatelji so se pod mentorjevim vodstvom usmerili v iskanje virov, informatorjev, zgodb, anekdot in lokacij za to temo. Na podlagi selekcije vseh zbranih informacij (ki je bila tudi pomembna učna ura) so skupaj izdelali snemalni načrt. Posamezniki so dobili zadolžitve snemalca, raziskovalca, novinarja, lučkarja in kasneje montažerja. Amir Muratović je izvrstno vodil slušatelj, jih obilno zalagal s svojimi izkušnjami, hkrati pa jim ni vsiljeval svojega mnenja. Glavni namen realizatorjev je bil, da izjave prvih naseljencev Nove Gorice povežejo v komunikativno verbalno in vizualno pripoved.

V treh snemalnih dneh je bilo gradivo posneto, v naslednjih dneh pa zmontirano. Montažni načrt in sama montaža sta bila skupinsko delo, končne odločitve so sprejemali sporazumno. Nastal je kratek video film z naslovom "Nova Gorica 1948" (Hi8, beta, 7 min.), v katerem so začetki Nove Gorice povedani skozi usta protagonistov – staroselcev.

Delavnica Naška Križnarja

V svoji delavnici sem najprej predstavil idejo poletne šole in specifično terminologijo, ki jo uporabljamo ob srečanju glavnih tokov kinematografije in znanosti v referenčnem okviru vizualne antropologije. Na kratko sem predstavil kinematografske osnove dokumentarnega video zapisa (snemalne tehnike) in izrazna sredstva (kader, plan, kompozicijo, osvetljevanje, zvok). Slušatelji so se učili ravnanja s kamero tako, da so snemali drug drugega, kako predstavljajo sami sebe pred kamero. Na ta način je vsak slušatelj spoznal svojo vlogo za kamero in pred njo. V večernih terminih sem vodil praktični pouk avtomatske video montaže, da bi vsak slušatelj znal prispevati svoj delež v obeh delavnicah, ki sta bili usmerjeni v realizacijo video filma.

Od treh najvažnejših segmentov realnosti kulture (okolje, govor, dejavnosti), smo najprej vadili snemanje okolja in intervjuja. Snemanje dejavnosti pa smo si izbrali za

Delavnica Allison Jablonko

vsebinsko zaključnega vizualnega izdelka. V okoliških krajih je prav v času Poletne šole potekala trgatve. V Višnjeviku v Brdih smo izbrali vinogradnika, ki je trgal in prešal grozdje vrste sauvignon. Posneli smo trgatve, prevoz grozdja, repkanje in prešanje v sodobni zasebni kleti. Namen tega dela video delavnice je bil, da bi spoznali problematiko verodostojnega beleženja etnografske tematike in montažno urejanje gradiva, ki naj bi ohranilo čim več avtentičnosti dogajanja. Nastal je dokumentarni video film "Trganje, repkanje in prešanje" (beta, 7 min.). V kronološkem zaporedju prikazuje najznačilnejše sestavine vinogradniških opravil v teku enem delovnem dnevu. Kljub dokumentarni naravi naloge smo v zaključni fazi izdelave video filma preizkušali različne montažne postopke, od preproste kronološke ureditve do natančne montaže kontinuitete gibov z rezanjem na vrhuncu giba (akcije) ali v zaključku.

Sklepne misli

V prvi delavnici so se slušatelji učili ravnanja z malo video kamero in dokumentarnega snemanja kot osebnega zapisa. Z analizo posnetega gradiva so podrobneje spoznavali realnost, zakonitosti njene medijske preobrazbe in svoje vloge pri tem.

V drugi delavnici so slušatelji skupaj z mentorjem izbrali tematiko, jo predhodno raziskali s pomočjo virov in na terenu, pripravili snemalni načrt in v montažnem procesu ustvarili kratko reprezentančno

predstavitev za širšo publiko.

V tretji delavnici je bil najprej predstavljen metodološki okvir vizualne dokumentacije za znanost, sledila je samopredstavitev slušateljev pred kamero, vaje snemanja okolja in intervjuja ter realizacija etnografskega video filma.

Opisana oblika poletne šole vizualnega je koristna dopolnitev splošnega izobraževanja na vseh ravneh. Zaradi poudarka na osebni ustvarjalnosti je dostopna vsem, ki imajo vsaj srednjo izobrazbo. Predavatelji v zadnji poletni šoli (1998) so vodili tri delavnice, ki so se dopolnjevale. Slušateljem so nudile spoznavanje treh različnih oblik vizualne dokumentacije, njenega načrtovanja, produkcije in analize. Na ta način so spoznavali različne vizualne pristope, od katerih vsak zahteva specifično tehnologijo in delovno metodo. Vsi skupaj pa vodijo k novemu razumevanju in perspektivi interakcije med ljudmi in njihovim okoljem s pomočjo vizualnega medija.

Organizatorji dosednjih poletnih šol želimo, da bi v bližnji prihodnosti pripravili v Sloveniji mednarodno poletno šolo.

POROČILO O TRETJI GENERALNI KONFERENCI EVROPSKIH ETNOGRAFSKIH MUZEJEV

10.- 12. februar 1999, La Marlagne (Wépion, Namur, Belgija)

V Namurju, v Belgiji je bila od 10.

do 12. februarja 1999 pod

pokroviteljstvom Ministrstva za

kulturo francoske skupnosti

(Valonije) in Raphael programa za

kulturo pri Evropski skupnosti

tretja generalna konferenca Mreže

evropskih etnografskih muzejev

NET (Network of European

Ethnography and Social History

Museums), ki se je udeležilo okrog

devetdeset muzealcev iz

dvaintridesetih evropskih držav.

Tema konference je bila "Izzivi za

etnografske muzeje na pragu

novega tisočletja".

Na plenarnem zasedanju sta bila predstavljena uvodna referata na temo muzeološke predstavitve kulture. Najprej je imel referat Ivo Marojević, profesor z zagrebške univerze, nato pa še Jacques Hainard, direktor etnografskega muzeja v Neufchâtelu v Švici. Prvi govornik je podal zgodovinski pregled muzeologije kot informacijske znanosti ter izpostavil kulturno identiteto kot sestavni del muzealnosti. Gospod Jacques Hainard pa je govoril o projektih, ki jih je etnografski muzej v Neufchâtelu pripravil, "da bi zdravil družbo", kot se je sam izrazil. Po

njegovem je paradoksalno, da je muzej v Neufchâtelu do nedavnega predstavljal le zbirke neevropskih kultur, nič pa obiskovalci v tem muzeju niso mogli zvedeti o kulturi in ljudeh iz okolja, kjer je muzej. Zato so se odločili, da bodo v obliki občasnih razstav prirejali "provokativne razstave", ki bodo ljudi pripravile do tega, da bodo razmišljali o lastni kulturni identiteti. Opozoril je na dejstvo, da imajo obiskovalci muzeja izdelane stereotipe o drugih kulturah: npr. o Pigmejcih, o Indijancih itd, ki jih med drugim predstavljajo v njihovem muzeju v okviru stalne razstave, o lastni kulturi pa nimajo nikakršnega mnenja. Gospod Hainard je poudaril, da je odnos do drugih in drugačnih kultur v veliki meri odvisen med drugim tudi od kvalitete informacije, h kateri lahko veliko pripomorejo prav etnografski muzeji.

Dalje je delo na konferenci potekalo ločeno v okviru šestih okroglih miz, za njihove teme

so bila predhodno izdelana izhodišča, ki smo jih objavili v Glasniku SED 38/1,2.

1. okrogla miza

Zloraba kulturne dediščine in njena napačna interpretacija

Kajsa Ravin, raziskovalka iz Nordijskega muzeja v Stockholmu, je predstavila projekt, imenovan "Kulturna dediščina za vsakogar", ki ga je organizirala švedska vlada. Namen tega projekta je predvsem odvrniti rasizem in ksenofobijo, ki jo med drugim povzročajo tudi kulturne institucije. Švedska vlada daje en milijon SEK na leto (program bo potekal tri leta) muzejem in arhivom, da delajo na tej problematiki. Referentka je poudarila, da sta danes rasizem in ksenofobija očitna sindroma švedske družbe in zato morajo kulturne institucije biti bolj odgovorne pri

Konferenčni center, foto: Irena Keršič

komunikaciji s publiko in pri definicijah kulturne identitete in kulturne dediščine, zlasti pa morajo biti pozorne na to, na kakšnih ideologijah temeljijo te definicije. Slike, ki jih muzeji producirajo o kulturni različnosti v švedski skupnosti, največkrat temeljijo na emocijah, ki poudarjajo različnost med kulturami, namesto da bi poudarjale mnoge stvari, ki so tem kulturam skupne. Mlada raziskovalka je prvi del referata končala z mislijo, da muzeji ne morejo biti nevtralna mesta, ki predstavljajo objektivno in resnično podobo vsakdanje kulturne dediščine ter zgodovino le-te. Vedno se bo pojavljalo vprašanje interpretacije, saj je resnic več, ni le ena sama.

V drugem delu referata pa je Kajsa Ravin predstavila metodo dela, ki jo je uporabila pri raziskavi na predstavljeni temo v nordijskem muzeju.

Dr. Gerard Rooijackers iz Meertens instituta iz Amsterdama je v svojem prispevku govoril o manipulaciji z dediščino. Poudaril je, da na muzeje lahko gledamo kot na "delavnice spomina". V muzeju se, po njegovem, ne predstavlja preteklost sama, temveč neka podoba te preteklosti. Zato je tako pomemben koncept razstave. Ko obiskovalec sprejema vsebino razstave, se dogaja nek nevidni kreativni povezovalni proces mišljenja s tistim, ki je razstavo pripravil. In ko predmet v muzeju razstavimo, ga predstavljamo v novem okolju in mu moramo "umetno dodati kontekst". V drugem delu predstavitve pa je govoril o komercializaciji v muzejih, o sponzorjih, ki večkrat muzejem bolj škodijo, kot koristijo.

Naslednji referent je bil dr. Roman Kis iz Etnografskega instituta iz Ukrajine, ki je govoril o krizah nacionalne identitete v tranzicijskem obdobju ukrajinske družbe.

2. okrogla miza

Sodelovanje različnih etničnih identitet v evropski perspektivi

Uvodni referat na to temo je imela Vesna Marjanović iz Muzeja Vojvodine iz Novega Sada. Govorila je o etnični identiteti kot ogledalu družbe v etnografskih muzejih (zbirkah), podala je analizo dela v jugoslovanski muzeologiji, pri tem pa je izpostavila predstavljanje kultur etničnih skupnosti, ter njihov interakcijski odnos z večinskimi prebivalstvom. Predstavila je primere iz Vojvodine, pokrajine z multinacionalnim in multikulturnim

Udeleženci konference, foto: Irena Kersič

prebivalstvom, kjer imajo etnografske zbirke ne samo kulturno, temveč tudi politično konotacijo.

3. okrogla miza

Dokumentacija sodobnega življenja, zbiranje dediščine za novo tisočletje

Isabelle Barikosky iz ekomuzeja Saint-Quentin-en-Yvelines je predstavila zanimiv projekt "Comprendre la ville" - "Razumeti mesto". To je povsem nov ekomuzej, ki se je rodil v novonastalem francoskem mestu. Pri tem projektu sodelujejo urbanisti, arhitekti, sociologi, geografi, zgodovinarji, filozofi, etnologi ... Z razstavami, animacijami in konferencami obiskovalce oziroma publiko nagovarjajo, da bi bolje razumela funkcijo in logiko novo razvijajočega se mesta. Vloga ekomuzeja je tudi, da se sproti dokumentira zgodovina mesta. V ta namen proučujejo in zbirajo materialne dokaze in tudi dokumente, oboje na priložnostnih razstavah tudi razstavljajo.

Tanja Roženbergar Šega, kustodinja iz Muzeja novejšje zgodovine iz Celja, je v okviru teme Dokumentacija sodobnega življenja predstavila prispevek z naslovom Kustos etnolog - kronist mesta. Poudarila je, da sta ravno dokumentiranje sodobnosti ter zbiranje predmetov potrošniške družbe med slovenskimi etnologi prej redkost kakor pa ustaljena muzejska praksa. Ta podatek je še toliko bolj zaskrbljujoč in porazen ob dejstvu, da ima preučevanje urbanega prostora in sodobnosti v slovenski etnologiji

že tridesetletno tradicijo. Glede na osnovne funkcije muzeja, kot so zbiranje, hranjenje in dokumentiranje gradiva, je bilo rečeno, da bi si slovenska etnologija sodobnosti z muzejsko prakso lahko pridobila zanimive fonde različnih predmetov, fotografij, videodokumentacije ter drugih dokumentov časa, katerih izpovedna in dokumentarna moč sega še daleč izven muzejskih ustanov. Na koncu pa je Tanja Roženbergar Šega predstavila raziskovanje sodobnosti v urbanem okolju v njihovem muzeju, konkretno proučevanje in predstavljanje določenih obrtnih panog. Predstavila je tudi zanimiv etnološki dokumentarni film o modistovski obrti. Film je bil sestavni del razstave z naslovom Kaj se skriva pod klobukom - predstavitev modistovske obrti. V okviru tretje okrogle mize sem tudi sama sodelovala s prispevkom Razvojná strategija zbirk Slovenskega etnografskega muzeja. V njem sem skušala analizirati dejstvo, da so različni pristopi in nazoni o predmetu etnologije pogojevali nastajanje različnih zbirk Slovenskega etnografskega muzeja, tako v kvantitativnem kot predvsem v kvalitativnem smislu. V vsakokratnem zgodovinskem obdobju so se z določenim časovnim zamikom teoretična vodila stroke reflektirala tudi v zbiralni politiki muzeja, torej tudi pri odločitvi, kateri kulturni fenomen bomo v muzeju ohranjali zanamcem. V predstavljeni kratki zgodovinski analizi zbiranja predmetov, tvornih pomnikov določene kulture v Slovenskem etnografskem muzeju, sem nakazala, kako je bilo to stoletje polno sprememb v orientaciji predmeta etnologije. In tudi, da je med našim časom in pregledanimi razdobji vidna kvalitativna

razlika. Pomemben premik se namreč kaže v današnjem zajemanju širše kulturne problematike in ne le posameznih kulturnih sestavin. V prispevku sem tudi poudarila, da je danes večji poudarek na preučevanju socialnega zornega kota kulturnega fenomena, saj etnologa zanima predvsem odnos med človekom in njegovim kulturnim okoljem.

muzejske projekte z Inštituta za kulturne raziskave iz Rusije je govoril o zanimivih kulturnih tendencah, ki so se pojavile v Rusiji med tranzicijo v demokratično družbo. Ena od teh je naraščanje muzejev. Povedal je, da se je od leta 1991 število registriranih muzejev v Rusiji zelo povečalo, in sicer jih je lepo število nastalo na spontano iniciativo preprostih ljudi, ki želijo na ta način ohranjati svojo identiteto.

imel Michael Colardelle, direktor pariškega ATP muzeja, ki je opozoril na nekatere bariere pri izmenjavi informacij. Izpostavil je predvsem jezikovne ter tehnološke bariere (predvsem neenotno računalniško opremljenost). Poudaril je, da bi današnja Evropa s svojo mrežo muzejev morala sodelovanju dati prednost, pa ne le v regionalnih, oziroma nacionalnih okvirih, temveč bi se bolj morala odpreti predvsem mednarodnemu sodelovanju. Novi tehnološki trendi, zlasti internet, to sodelovanje tudi omogočajo. Predlagal je nekaj konkretnih sodelovanj, eno med njimi npr. s področja informacij o zbirkah. Petar Namičev iz makedonskega muzeja je v svojem prispevku govoril o izmenjavah razstav med evropskimi etnografskimi muzeji.

Dr. Roman Czmelyk, direktor ukrajinskega muzeja, je govoril o pomenu etnografskih muzejev v Evropi brez meja.

János Tari iz Etnografskega muzeja v Budimpešti je sodeloval s prispevkom Avdiovizualni in multimedialni aspekt etnografskih muzejev v preučevanju novega tisočletja: posebna vloga muzejev pri produkciji in pri varovanju filmov in avdiovizualnega materiala.

Pénélope Theologi-Gouti pa je kot predstavnica ICOM etno-grupe predstavila projekt klasifijskih sistemov za etnografske muzeje.

Delo v skupinah, foto: Irena Keršič

4. okrogla miza

Problemi sodobne kulturne identitete - etnografski muzeji kot akterji

Dr. Anthony D. Buckley iz Ulster Folk and Transport muzeja s Severne Irske je v svojem prispevku govoril o nekaterih konceptih "kulture", ki si prizadevajo ljudem odpreti horizonte, ter o drugih, ki si prizadevajo, da bi horizonte ljudem zapirali. To svoje videnje je apliciral predvsem na irsko družbo, na razlike med katoliki in protestanti.

Bjornar Olsen s Fakultete za socialne znanosti univerze v Tromsou na Norveškem je predstavil muzeje in reprodukcijo Saami kulturne identitete v severni Skandinaviji. V svojem referatu je govoril o procesu etnične in kulturne revitalizacije Saami Laponcev in o novih etničnih muzejih, ki prikazujejo njihovo kulturno identiteto.

Nikolaj Nickishin, direktor Laboratorija za

Borislav Surdić, direktor Muzeja za znanost in tehnologijo iz Beograda pa se je predstavil z referatom Totalna zgodovina v totalnih muzejih - mogoče združitve. V svojem prispevku je analiziral balkanske razmere in probleme obravnave in predstavljanja kulturne identitete v zgodovinskih in etnografskih muzejih s posebnim ozirom na Jugoslavijo. Amaia Basterretxea, direktorica muzeja za arheologijo, etnologijo in zgodovino Baskov pa je govorila o etnografskih muzejih in politiki.

5. okrogla miza

Izmenjava informacij med evropskimi etnografskimi in socialnozgodovinskimi muzeji

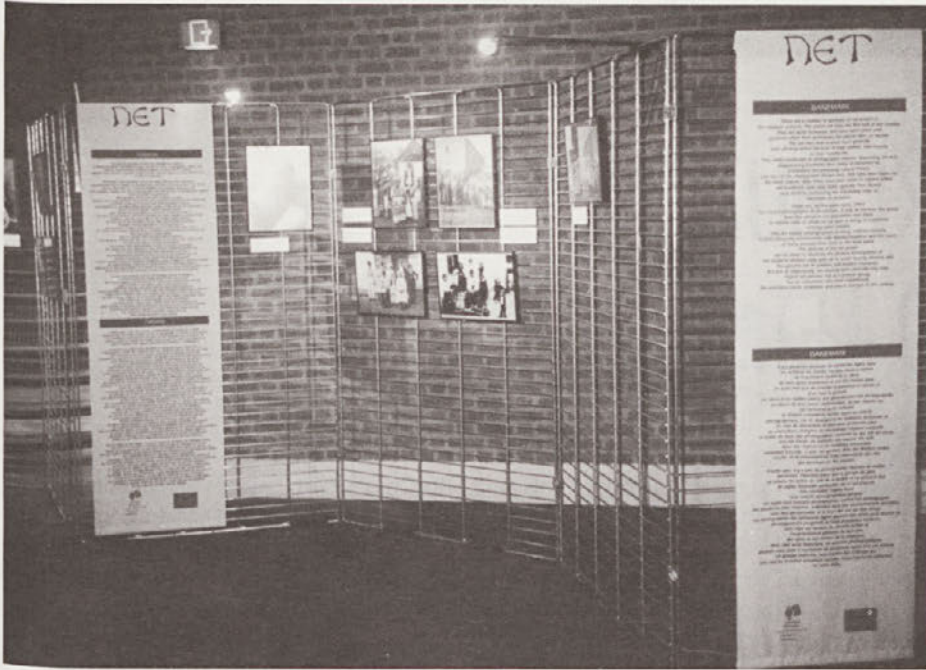
Težišče te teme so bili različni predlogi za sodelovanje med muzeji, z namenom, da bi formirali bazo podatkov evropskih etnografskih muzejev. Uvodni referat je

6. okrogla miza

Naravne in politične katastrofe, ki vplivajo na vsakdanje življenje in na kulturo

Na to temo je bil na konferenci predstavljen samo en prispevek, in sicer referat prof. Stepana Pavlinka, ki je obravnaval problematiko znanstvene rekonstrukcije etnološke tradicije na območju, kjer se je zgodila černobilska katastrofa.

Slovenija bi morala biti na kongresu močneje zastopana, saj so referate pripravile tudi kolegice, ki bodisi zaradi obilnega snega tiste dni, ali so bile drugače zadržane, žal niso mogle priti na kongres. Inja Smerdel je pripravila prispevek za okroglo mizo o različnih etničnih identitetah z naslovom Mi in drugi. Bojana Rogelj Škafar Vloga muzejskih knjižnic pri izmenjavi informacij med evropskimi etnografskimi in socialnozgodovinskimi muzeji, Tanja Tomažič Sodobni plakati kot

Fotografska razstava na temo starost, foto: Irena Keršič

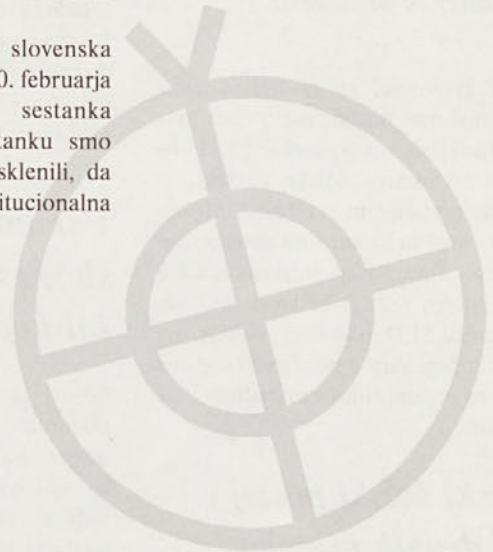
etnološki vir, Taja Čepič Ohranjanje industrijske kulturne dediščine v novem tisočletju - Primer iz Slovenije in Nina Zdravič Polič Komunikacija za in s kulturami. Čeprav so kolegice predhodno poslale referate, jih na konferenci niso prebrali, ker so bile okrogle mize pripravljene tako, da se je po vsakem prispevku razvila debata. Vsi referati, vključno z njihovimi, pa bodo objavljeni v posebnem zborniku.

Konferenco je spremljala tudi fotografska razstava na temo starost, na kateri se je predstavilo dvanajst evropskih etnografskih muzejev, med njimi tudi Slovenski etnografski muzej.

Podpisana sem se kot slovenska korespondentka NET od 8. do 10. februarja 1999 udeležila tudi sestanka korespondentov NET. Na sestanku smo razpravljali o statusu NET in sklenili, da NET ostane neodvisna, neinstitucionalna

organizacija, ki naj bi se delno financirala iz programa za kulturo pri Evropski skupnosti, delno pa naj bi prispevale denar vse evropske države, ki v NET sodelujejo. Na sestanku smo sklenili, naj bi predsedstvo vsake tri leta prevzela tista država, ki bo naslednja organizirala generalno konferenco, izvršilni odbor pa naj predstavljajo nacionalni in regionalni korespondentje NET. Za leto 2002 je organizacijo 4. generalne konferenc NET prevzela Slovaška. Na sestanku smo se tudi domenili, da bomo Bilten, glasilo NET zamenjali s predstavitvijo na internetu. Sestavljali bomo spletno stran s predstavljanjem baze podatkov vseh etnografskih muzejev. Na ta način naj bi se informirali strokovnjaki in tudi obiskovalci muzejev.

Sklenili smo tudi, da bi bilo v prihodnje dobro pripraviti skupno razstavo, ne zgolj s fotografijami, temveč tudi s predmeti, ki naj bi potem potovala po Evropi. Na koncu smo sestavili itinerarij za prvo skupno fotografsko razstavo, ki je spremljala tretjo generalno konferenco NET, ki bo potovala po evropskih etnografskih muzejih in bo v mesecu maju obiskala tudi Ljubljano.

Marjetka Balkovec Debevec

SLOVENSKI ŠOLSKI MUZEJ - PRETEKLO JE STO LET...

*Slovenski šolski muzej je v
minulem letu slavil velik jubilej.
Preteklo je sto let, odkar je bil leta
1898 ustanovljen in šestdeset let,
odkar neprekinjeno deluje po
ponovni obnovitvi leta 1938. Temu
dogodku na čast je bilo posvečenih
več prireditev in dejavnosti.*

Šolstvo je področje, ki se dotika prav vsakega izmed nas. Šolski muzej - kot prvi specialni muzej na Slovenskem - pa vso to brezmejno bogastvo šolske preteklosti zbira, hrani, proučuje in razstavlja. Morda sta med etnologi in kulturnimi antropologi delo in razvoj Slovenskega šolskega muzeja bolj malo znana, zato je bržkone prav, da tudi v Glasniku SED nekoliko pobližje, a v grobih orisih pogledamo po njegovi stoletni poti in se spomnimo prireditev ob praznovanju.

Slovenski šolski muzej v družbi drugih muzejev

Slovenski šolski muzej sodi v prvi cvet muzejev na slovenskih tleh. Deželnemu muzeju v Ljubljani, ustanovljenemu leta 1821 (od leta 1920 imenovan Narodni muzej) je leta 1882 sledil Mestni muzej v Celju, temu pa leta 1893 muzej na Ptuj. 2. avgust 1898 je ustanovni datum Slovenskega šolskega muzeja, ki je tako prvi vseslovenski in prvi specialni muzej pri nas. Od kod ideja po ustanavljanju šolskih muzejev? Druga polovica 19. stoletja je prinesla spremembe tudi na področje šolstva: pedagoške reforme šolstva, novi tipi šol, povečano število učnih predmetov,

nova učila, učbeniki, priročniki ... Marc Antoine Julien, generalni inšpektor šolstva v Franciji je spoznal, da bo šolstvo napredovalo le, če bo učiteljstvo seznanjeno z vsemi izsledki pedagoške znanosti. Zato je že leta 1817 sprožil misel o ustanovitvi vzgojnega muzeja, a je ta dozorela šele leta 1851, ko je bila ob svetovni razstavi v Londonu prikazana tudi razstava šolskih učil, na kateri je sodelovalo učiteljstvo iz različnih držav. Tej razstavi je sledila postavitve stalne razstave učil v Stuttgartu, ki jo štejejo za prvi šolski muzej. Sicer pa so prve šolske muzeje odprli v Torontu (1854), Londonu (1857), St. Petersburgu (1864), Washingtonu (1868), Rimu (1874) in tako do konca 19. stoletja skupno kar 43 šolskih muzejev v različnih državah, med njimi tudi slovenskega.

Ustanovitev slovenskega šolskega muzeja

Slovenski učitelji so imeli podobne želje kot učitelji drugod po svetu. Prizadevali so si izboljšati učni uspeh, tudi z razstavami učil, s šolskimi izdelki učencev in drugimi učnimi pripomočki.

Prvo samostojno razstavo so pripravili leta 1870 v Ljubljani. Učitelj in pedagoški pisatelj Jakob Dimnik je želel, da bi Slovenci imeli ustanovo, ki bi prikazovala razvoj šolstva in delo učiteljstva. Veliko prizadevanj je posvetil tej ideji in ima za ustanovitev Slovenskega šolskega muzeja največ zaslug. Zaveza slovenskih učiteljskih društev (danes Zveza društev pedagoških delavcev Slovenije) je 2. avgusta 1898, ob praznovanju 50-letnice vladanja cesarja Franca Jožefa, na letnem zborovanju skupaj s priložnostno razstavo učil ustanovila vseslovenski šolski muzej. Slovesnega

odprtja muzeja na I. mestni deški ljudski šoli v Ljubljani (danes OŠ Ledina) sta se med drugimi gosti udeležila tudi župan Ivan Hribar in deželni šolski nadzornik Šuman. Po petnajstih letih je zaradi finančnih in prostorskih težav delo muzeja zamrlo. Prizadevanja po obnovitvi muzeja so dozorela v tridesetih letih. Prof. Rudolf Kobilica, pedagoški vodja poskusne šole na OŠ Bežigrad je menil, da je za razumevanje sodobnega šolstva potreben tudi pregled zgodovinskega razvoja šolstva. Na njegovo pobudo je prosvetni oddelek banske uprave 27. maja 1938 ponovno ustanovil muzej slovenskega šolstva, ki od takrat neprekinjeno deluje.

Muzej se je vsebinsko in organizacijsko

Muzejski prostori v delu nekdanjih uršulinskih šol ob Slovenski cesti v središču Ljubljane, na Plečnikovem trgu 1.

dokončno oblikoval pod vodstvom Franceta Ostanka, ki je muzej vodil kar 23 let (1951-1974). Delo se je nadaljevalo pod 19-letnim vodstvom Slavice Pavlič (1974-1993) in dr. Andreja Vovka, ki je muzej vodil v letih 1993-1998. 1. maja 1998 je mesto direktorja v devetčlanskem kolektivu prevzel mag. Branko Šuštar.

Kako in kje deluje slovenski šolski muzej

Zanimive muzejske predmete in drugo bogato gradivo, ki je, menim, večini slovenskih etnologov kar premalo znano, muzej od leta 1951 združuje v treh oddelkih: razstavni zbirki, pedagoški knjižnici in arhivu z dokumentacijo. Od tega obdobja naprej je muzej začel preučevati vse učno-vzgojne ustanove, od vrtcev do univerze. Od leta 1960 je muzej, ki hrani in dopolnjuje dokumentacijo za vse šole na slovenskem etničnem ozemlju, dobil še podnaslov Dokumentacijski center za zgodovino šolstva. Naštejmo nekaj najpomembnejših skupin muzejskega gradiva: zlate in črne knjige, zvezki, spričevala, letna poročila šol, dokumentacijske mape šol s podatki o njihovi zgodovini, šolske kronike, fototeka, šolska učila, šolska oprema (šolske klopi, table, ...), šolske potrebščine (tablice, zvezki, peresnice, šolske torbe ..). V muzejski knjižnici je med več kot 54.000 deli največ pedagoške literature (učbeniki, šolska zakonodaja, učni načrti iz različnih obdobij, učiteljski imeniki in koledarji, pedagoški tisk). Tu je večina pomembnejših zgodovinskih, tudi etnoloških knjig in revij. V knjižnici najdemo tudi stare in redke pedagoške knjige iz osemnajstega in devetnajstega stoletja ter 8 knjig, ki so izšle pred letom 1550.

Slovenski šolski muzej redno izdaja strokovno revijo Šolska kronika. Izhajati je začela leta 1964 kot Zbornik za zgodovino šolstva in prosvete v sodelovanju s šolskima muzejema v Zagrebu in Beogradu. Od leta 1992 izhaja samostojno kot osrednja in edina specializirana revija v Sloveniji, ki se ukvarja z zgodovino in tradicijo šolstva in vzgoje.

V muzeju si obiskovalci lahko ogledajo stalno razstavo o razvoju šolstva na Slovenskem, ki zajema obdobje od prazgodovine do leta 1848. V pripravi je postavitve nadaljevanja stalne razstave, ki bo prikazovala obravnavano tematiko do zadnjih obdobij. Zanimiva je postavitve učilnice s konca 19. stoletja.

Za poznavanje šolstva in vzgoje skozi čas so pomembne tudi občasne razstave, ki jih v muzeju redno pripravljajo. V petdesetih letih, od prve razstave leta 1948, ki jo je Slovenski šolski muzej pripravil v prostorih Moderne galerije in je nosila naslov »Razstava šolstva LRS s prikazom moderno opremljene učilnice«, do leta 1998 je takih občasnih razstav nastalo kar 107. Ob večini razstav so izšli tudi katalogi s pomembnimi ugotovitvami o obravnavanih temah.

Da bi muzej postal še bolj zanimiv, topel in privlačen predvsem za mlade obiskovalce, je v zadnjih letih vedno živahnejša muzejska pedagoška dejavnost. Učenci z veseljem preživijo učno uro »s kredo po tablici«, velik odziv pa je tudi na delavnicah, lutkovnih predstavah in drugih spremljevalnih prireditvah ob posameznih razstavah.

Slovenski šolski muzej je domoval v različnih poslopih, najdlje, od leta 1953 do 1984, je imel prostore na Poljanski cesti v dijaškem domu Ivana Cankarja. Od leta 1984 naprej ima muzej prostore v samem središču mesta, na Plečnikovem trgu 1. Domuje v stavbi nekdanjih uršulinskih šol ob uršulinski cerkvi, torej med Kongresnim trgom in Maksimarketom, za Gimnazijo Jožeta Plečnika (»Šubičko«).

Učilnica, okoli leta 1900.

Praznovanje jubileja

S počastitvijo stoletnice ustanovitve in šestdesetletnice neprekinjenega delovanja Slovenskega šolskega muzeja so začeli že v maju 1998 z odprtjem razstave *Od mature do mature* in predstavitev kataloga o obravnavani temi. Razstava je zanimiv splet zgodovinskega, sociološkega in etnološkega pogleda na razvoj mature na Slovenskem, od prve leta 1850, do mature v najnovšem času. Vsemu bogatemu gradivu, fotografijam, eksponatom in spominom na maturo, ki so jih podale različne pomembne osebnosti in sodobni maturantje, se je pridružila še posebna zanimivost. Med intervjuvanci, ki so se spominjali svoje mature, se je višja kustodinja, avtorica razstave Mateja Ribarič, pogovarjala tudi z Leonom Štukljem. Predstavil je bogato in živo pričevanje o svoji maturi, ki jo je opravljal pred osemdesetimi leti. Sicer pa imata slavni olimpijec in Slovenski šolski muzej tudi nekaj skupnega. Letnica rojstva Leona Štuklja je tudi letnica ustanovitve Slovenskega šolskega muzeja.

V poletnem času so stene prostorov šolskega muzeja prebelili, postal je svetlejši in prijaznejši.

Prijetnemu, a za vse številne naloge, ki jih v muzeju opravljajo, malo premajhnemu kolektivu, sem se kot kustosinja pridružila 1. septembra 1998, ravno v vrvežu priprav na osrednjo počastitev pomembnega jubileja.

Čas od 12. do 15. oktobra 1998 je bil teden praznovanja stoletnice ustanovitve muzeja. V posameznih dneh so se zvrstile tri

okrogle mize in pogovori. Najprej so nas starejši učitelji (med njimi je bil najstarejši 89-letni gospod Ciril Merčun iz Kamnika) s svojimi spomini ponesli v šolo nekdanjih dni. Naslednji dan so strokovnjaki iz različnih ustanov, fakultet, muzejev, inštitutov izmenjali svoja spoznanja o raziskovanju tradicije in šolstva pred sto leti. Tema okrogle mize tretjega dne je bila muzejska predstavitev šolstva v šolah in muzejih. Ugotovitve, misli in prispevki posameznikov iz omenjenih treh okroglih miz bodo predstavljeni v naslednji številki Šolske kronike. Kustos Stane Okoliš je v muzeju pripravil priložnostno razstavo iz zgodovine šolstva, bibliotekarska svetovalka Tatjana Hojan pa razstavo o delovanju muzeja skozi čas.

Pentljo praznovanj je povezala slavnostna akademija 15. oktobra 1998 v Slovenski filharmoniji v Ljubljani. Po pozdravnem nagovoru direktorja muzeja, mag. Branka Šuštarja, smo se ob zanimivih tekstih sprehodili čez šolo v minulih obdobjih in prisluhnili slavnostnemu nagovoru ministra dr. Slavka Gabra, v kulturnem programu pa je navdušil koncert Učiteljskega pevskega zbora Slovenije »Emil Adamič«. Praznovanje se je nadaljevalo v Slovenskem šolskem muzeju, ki so ga, ob pihanju svečk na slavnostni torti, napolnile same dobre želje za novo stoletje. Jubilejno leto se je v decembru zaključilo z izidom sedme številke Šolske kronike, ki je v največji meri posvečena stoletnici ustanovitve.

Pot Slovenskega šolskega muzeja se nadaljuje. Letošnje leto se je začelo z gostujočo razstavo Koroškega pokrajn-

skega muzeja iz Slovenj Gradca z naslovom *NE! Razstava o drogah*, ob kateri smo pripravili bogat in odmeven spremljalni program.

Pa še to. Kljub temu, da je treba ob vходу v muzej pozvoniti, so vam vrata Slovenskega šolskega muzeja na široko odprta!

Literatura

OKOLIŠ Stanko, **ŠUŠTAR** Branko, **RIBARIČ** Mateja, **HOJAN** Tatjana, Zbirke Slovenskega šolskega muzeja v zadnjih letih. V: Šolska kronika. Zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje, Ljubljana 1998, str. 29-52.

OSTANEK France, Kratak oris nastanka muzeja in njegova ustanovitve. V: Ob sedemdesetletnici ustanovitve Slovenskega šolskega muzeja v Ljubljani 1898-1968, Ljubljana 1968, str. 5-17.

PAVLIČ Slavica, Ob osemdesetletnici Slovenskega šolskega muzeja. V: Osemdesetletnica Slovenskega šolskega muzeja, Ljubljana 1978, str. 13-22.

-- Mesto Slovenskega šolskega muzeja v zgodovini slovenskega muzealstva. V: Šolska kronika. Zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje, Ljubljana 1998, str. 11-15.

RIBARIČ Mateja, Ob stoletnici Slovenskega šolskega muzeja. V: Argo, 41/1,2, Ljubljana 1998, str.9-13.

ZGODBE VSAKDANA

Risba: Tamara Korošec

Živina na pogorišču na Veliki Planini

Med drugo svetovno vojno so bile pastirske bajte na Veliki Planini požgane, vključno s cerkvico Marije Snežne. Le Peskarjeva bajta je ostala.

Ko smo po končani vojni prvič prignali živino na planino, so krave same šle vsaka k svojemu pogorišču. To je bil žalosten pogled. Trije voli pa so šli na kraj, kjer je stalo znamenje in na vso moč tulili.

Pripovedovala Minka Humar iz Vodlic nad Mekinjami, sorodnica Jurija Humarja, župnika na Primskovem in čudodelnika, ki je zdravil z bioenergijo. 1997.

Sanje napovedo smrt v družini

Bila sem že poročena, ko sem živo sanjala, da je na glavnem trgu konj padel na moje noge, tako da ni mogel vstati niti konj niti jaz. Svoje sanje sem povedala mami. Dejala mi je, da to ne pomeni nič dobrega, ker konj ni mogel vstati.

V tistem času je moja sestra, ki se je priženila k Sprukovim, gradila hišo. Oče je hodil pomagati pri gradnji. Bil je star 59 let, toda izredno zdrav in močan. Delavci so vedeli povedati, da so ga kljub letom komaj dohajali. Na gradbišču je nerodno stopil, izgubil ravnotežje in padel. Z glavo je nesrečno udaril ob beton in za posledicami možganske krvavitve umrl v bolnišnici.

Ko smo kasneje v družinskem krogu o tem razmišljali, smo v pogovoru odkrili še več dogodkov, ki so naznanjali smrt v družini.

Sestra je rada "šlogala" iz kave. Malo pred očetovo smrtjo sta z mamo pili kavo in ona je potem pogledala v zos (zoc) in videla križ. To je povedala mami, ki je stvar pokomentirala tako, da je pač že stara in bolehnata in da je križ pač znamenje

prihajajočega konca. V resnici pa je bilo tako, da je bolehnata mama preživela očeta, za katerega nihče ni pomislil, da bo tako kmalu umrl.

Štirinajst dni pred tragičnim dogodkom sem očeta pripravila, da se je šel fotografirati z družino. To ni bila njegova navada in morala sem pokazati veliko spretnosti, da sem ga do tega pripravila. Nekako ni čutil potrebe po tem, da bi se fotografiral z nami. Fotografije še niso bile narejene, ko je že umrl. Mama mi je bila za to nadvse hvaležna.

Pripovedovala Antonija Hribar, 1997.

Živa v krsti

Stanovali smo v hiši "pod goro", ki je bila last moje birmanske botre. Botra z nami ni bila v sorodu, je pa botrstvo jemala zelo resno. Bila je izobrazena ženska in je večino svojega življenja preživela v Avstriji v Linzu.

Moja naloga je bila, da sem v poletnem času vsak dan hodila na žalsko pokopališče in zalivala rože na grobu njenih prednikov. Takrat še ni bilo vodovoda in vodo sem morala nositi od doma ali pa sem jo skrivaj vzela v Škrjančevem vodnjaku na Žalah. Že takrat se mi je zdelo čudno, da mi je botra strogo zabičevala, da moram pokopališče zapustiti pred temo. Tudi me je vprašala, po kateri strani prihajam in odhajam iz pokopališča. Ni bila zadovoljna, ko sem ji povedala, da po tisti strani, kjer je bila mrtvašnica. Šele čez čas sem razumela, kaj je bilo v ozadju teh njenih skrbi.

Povedala mi je, da so nekoč zelo hitro pokopali umrlo žensko. Krsto so položili v grob, ker pa je bil med pogrebom hud naliv, grobar jame ni zasul, ampak je to nameraval

storiti naslednjega dne.

Mimo jame je šel mežnar zvoniti Ave Marijo in zaslišal iz jame glasove. Prišli so moški in krsto odprli, v njej pa našli živo žensko. Tudi ona se je grozno prestrašila, tako da je v kratkem času osivela, kljub neprijetnemu dogodku je živela še dolgo let.

Po tej pripovedi me je prosila, da ji moram izpolniti željo, po kateri ji mora, ko bo umrla, zdravnik prebosti srce. Moram reči, da mi ob tem ni bilo prav nič prijetno, čutila pa sem se moralno obvezna.

Botra je imela sestro, ki je bila nuna v Trstu. Ljudje so govorili, da je bila provincialka. Dva tedna pred botrino smrtjo je prišla v Kamnik in bila v zadnjih dneh in urah pri svoji sestri.

Ko je botra umrla, se mi je zdelo potrebno, da nuni povem poslednjo željo

njene sestre. Toda ona mi je dejala, da prebadanje srca ni potrebno, ker je sestra umrla za rakom na želodcu in tudi pred pokopom je tri dni ležala na parah. Meni se je zdel odgovor razumen, pa tudi svojo obveznost in naročilo sem izpolnila.

Pripovedovala Antonija Hribar, 1997.

dr. Julij Nemančič

MARTINOVANJE V KINOTEKI

Na Martinovo leta 1998 je bila v

Slovenski kinoteki v Ljubljani

prireditve s projekcijo

dokumentarnih filmov z

vinogradniško vsebino. Predvajali

so naslednje filme oz. odlomke:

Vinska trgatev in sadjarstvo

(odlomek iz Filmskega obzornika,

okt. 1946), Jesen med trtami

(Triglav film 1948, France

Kosmač, 759 m), Zemlja kliče

(Triglav film 1956, Ernest Adamič,

402 m) in Soseska (Viba film

1976, Milan Ljubič, 350 m).

V nadaljevanju objavljamo uvodno

besedilo k prireditvi, ki ga je

pripravil dr. Julij Nemančič,

sodelavec Kmetijskega inštituta

Slovenije in poznan enolog.

Uvodna beseda

V samostojni Sloveniji se je praznovanje sv. Martina zopet vrnilo v mesta. V vinogradniških krajih je ta tradicija živela spontano, danes pa bolj organizirano.

Sv. Martin je bil rojen okrog leta 342 v Sabariji (današnji madžarski Szombathely) v Panoniji. Njegov oče, ki je služil kot vojaški tribun v rimski cesarski vojski, in njegova mati sta bila pogana. Z 12 leti se je proti volji staršev javil med katehumene (kandidat za krst). S petnajstimi leti je stopil v državno vojsko in postal častnik gardne konjenice. Pri vojakih je pokazal izredno skromnost in nesebičnost, s čimer se je ljudstvu še posebej približal. Po nekaj letih vojaške službe je šel k škofu, ki ga je posvetil v mašnika. Uspelo mu je krstiti mater, očeta ne. Kot misijonar je širil krščansko vero v Galiji, današnji Franciji, z velikim uspehom. Zaradi svoje posebne pobožnosti, izredne skromnosti, ljubezni in strogega življenja se je zelo priljubil ljudstvu, zato so se okrog njega hitro spletle številne legende. Ko je bil okrog leta 371 izpraznjen škofovski sedež v Toursu, je bil izvoljen za škofa, kljub temu, da je imel med duhovščino, ki se ni hotela odreči privilegijev, veliko sovražnikov zaradi svoje asketske strogosti. Umrli je 8. novembra 397. Dočakal je več kot 80 let in ljudstvo ga je začelo častiti kot svetnika. Bil je eden izmed prvih svetnikov nemučencev, ki mu je cerkev priznala svetniško čast.

Misijonarjem po drugih evropskih deželah je bil Sv. Martin vzornik, zato so mu radi posvečali oltarje in cerkve, predvsem v krajih, kjer mu je uspelo izriniti keltska božanstva.

Na Slovenskem so predstavljali sv. Martina kot usmiljenega vojščaka, ki z mečem reže svoj plašč, da ga bo dal golemu revežu. Najverjetneje je v običaju sv. Martin stopil na mesto kakšnega keltskega božanstva. Vse, kar je bilo v zvezi s poganskim jesenskim zahvalnim praznikom, so prenesli na martinovo. Tudi pri nas je bilo v zvezi z martinovim veliko pastirskih

obredij.

V vinorodnih deželah se je goski za martinovo pridružilo vino, ki dozoreva prav v tem času. Povezava z martinovim je rodila legendo, da je sveti Martin spremenil mošt v vino, kot Kristus v Kani galilejski vodo v vino.

MARTINŠČAKA SO V SLOVENSkih GORICAH IN DRUGOD PROSLAVLJALI V ZIDANICAH: »VINO PIJE SV. MARTIN, VODA NAJ PA ŽENE MLIN.« V BELI KRAJINI SO VSELEJ SLOVESNO KRSTILI VINO OD ZIDANICE DO ZIDANICE. GOSPODAR JE NAGOVORIL ZBRANE GOSTE, NAKAR SO STOJE SPILI VINO: "PREJ JE BIL MOŠT, OD TEGA TRENUTKA VINO". KO SO GOSTJE ODŠLI, SO PUSTILI NA MIZI V POLIČU IN KOZARCIH VINO, DA BI BILE TUDI VERNE DUŠE V VICAH DELEŽNE MARTINOVANJA, ČE BI SE PO NAKLJUČJU OGLASILE V ZIDANICI.

Martinovo je bilo v Stari Fužini v Bohinju pomemben dan v fantovskem življenju. Na martinovo nedeljo zvečer so v gostilni sprejemali fante v fantovsko družbo. To so bili fantje, ki so imeli listek za nabor. Sprejem se je imenoval »krst«. Fant je moral najprej dati za štefan vina, nato eno zapeti. Potem se je spovedal pred fantovskim vodjo. Odgovarjal je skozi rešeto. Potem je moral po svoje dekle. Če jo je pripeljal in mu je prižgala cigareto, je bil sprejet. Če se je vrnil brez dekleta, je moral dati še za pet litrov vina in čakati na sprejem še eno leto. Dokler ni bil sprejet, ni smel med fante na vas in ni smel nositi krivcev (pipecev). Včasih prinese sv. Martin še nekaj lepih in toplih dni, ki jim pravimo babje leto.

Za soncem sv. Martina kaj kmalu pride sneg zmrzlina. In če te tudi dobro greje le tri dni babje leto šteje.

Obred krščenja mošta

Škof sv. Martin: "Mošt, stopil si pred spoštovano občinstvo, pred razumne ljudi, ki dobro razlikujejo vino od vode."

Boter: "Da."

Škof sv. Martin: "Ti si pogan. Obseden si z raznimi nečistimi duhovi. Ves si meglen in nemiren. Zato so te kaznovali in ti naložili, da se moraš očistiti. Ko si bil še v grozdju, so te vrgli v pečjalnike, padel si v škof, potem so te stiskali v preši in iz tebe iztisnili zlahten sok. Nisi se popravil. Zato so te vrgli v globoki sod, da te temnica spravi k pameti. Tam si razgrajal in brundal kot čebelji panj. Prav gotovo bi ušel, če ne bi bil sod okovan z železnimi obroči. Dragi moštek, ali si končno prišel k pameti? Si se odločil, da odvržeš vso nečistočo, opustiš razuzdano življenje in postaneš vreden in dostojen svojega krsta?"

Boter: "Odločil sem se."

Škof sv. Martin: "Pazi se, mošt, kaj delaš. Ti si velik prepirljivec. Pravdaš se in razbijaš. Ljudem mešaš glave, želodce jim obračaš in nato zbežiš na zrak. Zato, mošt, poslušaj! Povej po pravici, ali se boš odslej odrekel tem grdobijam in ne boš vtikal svojega nosu tja, kamor ti ni treba?"

Boter: "Obljubim, bom."

Škof sv. Martin: "Mošt, mošt. Ti živiš pohujšljivo. Kolikokrat si se na skrivaj družil s studenčnimi hčerami in jih jemal k sebi! Ali se jim boš dokončno odrekel?"

Boter: "Zagotovo, zagotovo, verjemi mi!"

Škof sv. Martin: "Mošt, ali se obvezuješ, da boš v bodoče samo razveseljeval srca, tolažil žalostne in dajal moč potrebnim?"

Boter: "Bom, res, bom, bom."

Škof sv. Martin: "Dragi mošt. Želimo ti, da se očistiš, tako na videz kot v vonju in okusu. Bodí dober, svež, lepo dišeč, polnega okusa in lepe harmonije. Naj te slaba družba ne pokvari, zgleduj se po tistih, ki dobivajo zlate medalje in šampione. Mošt, stopi naprej, da te krstim."

Ministrant prinese solnico.

Škof sv. Martin: "Mošt, krstim te v imenu očeta Bakhusa, njegovega sina Martina in sv. Duha, ki moštek kuha. Dam ti malo soli, da nas od Tebe nikdar več glava ne boli. Mir naj bo zmeraj s Teboj. Amen!"

"Molimo!

Zahvaljujemo se ti vinski bog Bakhus, ker si nagradil dolgoletni trud vinogradnikov, trgacev, prešarjev in kletarjev, ki so iz umazanega nevernika napravili čisto in zlahtno vino. Nikoli ne usliši prošnjam tistih gostilničarjev, ki bi te v svoji goreči pobožnosti še dvakrat ali trikrat krstili. Amen!"

Razmišljanje:**VINO - KULTURA**

"Kaj je bilo prej, žeza ali vino?" se je vprašal pesnik Rabelais. Zgodovinarji mu odgovarjajo, da je bilo vino vedno več kot samo pijača. Je živilo, zadovoljstvo, pa tudi kulturni, politični in verski simbol.

Kdaj se je začela zgodovina vina? Ima tisočletno tradicijo in je sooblikovala človeško civilizacijo. Po Bibliji je vinska trta v mediteranski civilizaciji poleg oljke in figovca najpomembnejša kultura za ohranitev človeštva. Slavno drevo v raju je bila trta. Adam in Eva v mnogih besedilih nista bila pokrita s figovim listom, temveč z listom vinske trte, kar naj bi simbolično pokazalo mesti, kjer korenine začnejo življenje. Trta je sinonim za nesmrtnost, daje vodo življenja (l'eau de vie). Legendarni Noe je zasadil svojo trto, čim se je umaknila voda po vesoljnem potopu. Trta je imela prednost pred ostalimi kulturami, ker je simbolizirala novo življenje. Tisti trenutek se je pokazala na nebu mavrica, božje znamenje, da se je Bog spravljal z ljudmi, toda tudi znamenje, da bo pridelovanje vina zahtevalo veliko človeškega potu. Kako je pesnik Oton Zupančič v svoji pesmi prikazal to biblijsko izročilo? "Sveta si zemlja in blagor mu, komur plodiš, z oljem mu lečiš razpokano dlan, shrambe mu polniš in vina mu vračaš za znoj".

Zakaj je zapisal Ernest Hemingway, da je "vino najbolj civilizirana stvar na svetu"? Ker sooblikuje civilizacijo, kulture narodov od davnine in še danes. Stari Grki so zmerjali ljudi, ki so vino pili sami z "barbari". Vino naj bi se uživalo skupinsko. Od takrat izvira pregovor: "Povej mi, katero vino piješ, kdaj, s kom in kako, pa ti povem, kdo si". Vino je soustvarjalo pravila obnašanja, oblikovalo navade, običaje, skratka kulturo.

Zgodovinarji pravijo, da vinska kultura temelji predvsem na treh filozofijah:

- grško-latinski z Dionizijem oziroma Bakhusom,
- židovsko-krščanski - pitje vina je bilo prvotno verski obred, kasneje se je vino poistovetilo s Kristusovo krvjo,
- islamski - ta filozofija je izsilila prepoved pitja, čeprav ga je sproščena pesniška svoboščina v pesmih prikazovala z občudovanjem in skrivnostjo.

Grški filozof Platon je zapisal: "Lahna vinjenost pomaga filozofirati, odpre vrata

za umetniške in literaturne kreacije. Vino je otrok sonca in zemlje, ki osvobaja duha in razvija inteligenco."

Vino ni samo čudežna pijača, temveč je tudi ekonomska vrednota. Vinska trta je omogočila, da so pasivna zemljišča spremenili v rodovitna. Mnogim deželam, predvsem pa njihovim vinorodnim okolišem, je pomagala h gospodarskemu razvoju. Priviligirane lege, ustrezna geološka osnova, podnebje, nagib zemljišča in človek so pogoji, ki ustvarijo vino najvišje zlahtnosti. Med ljudmi in trto se je stkala navezanost, saj je ta medsebojna ekonomska soodvisnost rodila čustva, ki so prisotna v težkih in lepih trenutkih ter pomagajo prebroditi težave in lepšajo praznične dneve.

Poseben položaj, ki ga ima vinska trta v naravi, se kaže v odnosu med glivico Botrytis cinerea in zrelem grozdem. Šele na zrelem grozdju se ta škodljiva gliva spreobrne in pomaga v simbiozi doseči najvišjo zlahtnost jagodnega soka.

Vino je svojstvena umetnina. Preživelo je mnoge katastrofe in ostaja nesmrtno. Vedno znova se pojavijo vinogradniki umetniki, ki z novimi letniki in okusi potrjujejo, da se je zopet rodilo vino umetnina, ki vse očara. To vsakoletno pričakovanje vzpodbuja ljudi k novim stvaritvam, novim odkritjem zlahtnosti, ki so neponovljiva in edinstvena. Vse to zagotavlja nesmrtnost vina. Vino je pijača, ki nas pripravi do tega, da jo pokušamo, druge pijače pijemo. Cicero je zapisal: "Modri ne smejo prezirati užitkov, kot ljubiti ženo in spoštovati vino." Vino je od antike dalje najbolj uveljavljena pijača ob življenjskih prelomnicah: rojstvo, odhod k vojakom, poroka, smrt. Vino je večno; pridelano in zaužito v kulturnem okolju bo pivce vedno znova presenečalo s svojo izvirstnostjo in neponovljivostjo.

Kaj danes pričakujemo od vina?

Današnje vino mora biti odsev vinorodnega območja, lokalne tradicije, želje kupcev, ki je predvsem odkriti avtentičnost. Zato vino ne bi nikoli smelo biti sredstvo za špekulacije, temveč le zdrava pijača, ki se uživa zmerno, ki je sinonim veselja in družabnosti. E. Peynaud svetuje: "Piti malo, toda dobro, da bi ga lahko pili dolgo". "Zaman trka na vrata muze tisti, ki ne uživa vina", je rekel Platon. Človeštvo je tudi po zaslugi vina dobilo veliko dragocenega bogastva v pesmih, ki bodo večno napajale

človeška srca in duše. Slovenci imamo prave mojstrovine v pesmih, ki opevajo vino. Muze so nam bile naklonjene ali drugače povedano tudi pesmi so potrditev, da se v naših vinogradih rojeva zelo žlahtna kaplja. "Pod trto bivam zdaj, v deželi rajsko mili..." Trta in vinogradi sta okras pokrajine v vseh letnih časih. Simon Gregorčič je opazil tudi lepoto barvnih odtenkov vina: "Ko oko otožno v kupo uprem, skrivnostna čuda v kaplji zlati zrem." Tako tankočuten je lahko velik pesnik, saj je stroka šele kasneje povezala barvne odtenke s starostjo in predvsem sestavo vina.

Vinska trta je del naše dediščine, bogati našo domovino z vini izjemnih kakovosti. Čim več nas bo takih, ki se bomo zavedali, da je vino slovenskega porekla lahko uspešen ambasador naše domovine in naših sposobnosti, večji ugled bomo imeli v očeh naših gostov iz tujine in v širnem svetu. Vino je postalo del življenjskega sloga v pozitivni smeri velikega dela Slovencev. Na nas je, da zapustimo zanamcem poleg vinogradov in vin tudi vinsko kulturo. Vinska kultura je del celotne kulture naroda vinorodne dežele. Narod z bogato kulturo ne more izumreti, čeprav je majhen. Zato je naša dolžnost bogatiti jo, da bomo sami živeli lepše, bolj kakovostno življenje in se tako uspešno spopadli z nevarnostmi nezmerne in nepravilnega uživanja vina. Prešernova zdravljica, naša himna, poje o optimizmu, ki ga ponuja zmerno in spoštljivo uživanje vina: "Prijatljivi, obrodile so trte vince nam sladko, ki nam oživlja žile, srce razjasni in oko, ki utopi vse skrbi, v potrtih prsah up budi!" Tudi Oton Župančič nam je zapustil prekrasne verze, ki so zelo uporabni za zdravico:

"Ko se krog nas najtrši mrak je storil, nekdo je luč prižgal in spregovoril. Cekinasta se kaplja plemenita ponuja nam, prav do robu nalita; za hip zdaj pozabimo, kaj nas muči, kozarce dvignimo in proti luči skozi nje pogledimo: zlat se dan nam svita!"

Kulturno izročilo civilizacije samo vino priznava za pijačo, s katero se nazdravlja. Zdravica velja za resen in slovesen obred in izbor vina mora biti temu ustrezen. Za zdravico so praviloma namenjena samo vina vrhunskega razreda. Če je zdravica na koncu obroka, so primerne žlahtne starine iz arhiva. Pred začetkom obroka je najprimernejša penina, saj hkrati odigra vlogo aperitiva in svečanega vina. Lepo zrežiran obred zdravice naredi močan vtis na prisotne in sporočilo v nagovoru vpliva na njih, da ga pazljivo poslušajo in ga ne pozabijo kmalu. Izbrane, kratke, doživeto povedane besede polepšajo dogodek in poudarijo njegov pomen. Govornik je dolžan izkazati pozornost s pogledom vsakemu, ki je navzoč v prostoru, če je slavje v intimni, ožji družbi. Površnost vodi v polomijo, to pa zdravici jemlje ves smisel in čar. Spoštljivo opravljena zdravica, tako s strani govornika kot poslušalcev, kaže tudi na kulturo sodelujočih. V vseh jezikih se nagovor konča z besedama "Na zdravje!" Smisel teh besed nas opozori na veliko vrednoto, na naše zdravje. Vino ni kar tako izbrano za zdravico. Tudi vinu je v zdravici izkazana pozornost, kar vzgaja in oblikuje spoštljiv odnos do te žlahtne pijače, simbola zemlje, tradicije in tudi veselja do življenja in druženja.

Maksim Gorki je zapisal: "V vinu je največ sonca. Naj žive ljudje, ki ga pridelujejo in z njim vnašajo sonce v naše duše."

V vinorodnih krajih so doma gostoljubje, dobrodušnost, veselje. Gotovo postanejo

obogateni s temi lastnostmi vsi resnični ljubitelji vin. Zato širimo vinsko kulturo med ljudmi v naši domovini, da bi bilo čim več ljudi optimističnih, svobodnega duha, dobrosrčnih in gostoljubnih. S tem se bodo uresničevali verzi velikega pesnika Franceta Prešerna: "Dokaj dni naj živi Bog, kar nas dobrih je ljudi!"

Viri:

- GARRIER, Gilbert : Historie sociales et culturelle du vin, Bordas, Paris
 PATURET Jean - Bernard : L'esprit du vin O.I.V. 11 Rue Roquepine, 7500 Paris
 OVSEC, Damjan J. 1993: Velika knjiga o praznikih: praznovanja na Slovenskem in po svetu, Ljubljana Martinovanje v Mariboru 10.11.1990

Tanja Hohnec

VEZILJE IZ SLOVENSKE BISTRICE

Program za poklic vezilje so ob sodelovanju zunanjih sodelavcev različnih strok uspeli oblikovati na Ljudski univerzi v Slovenski Bistrici v šolskem letu 1995/96. Pobudnik je bil Zavod za zaposlovanje Maribor z obliko javnih del, ki jim je Ljudska univerza dala vsebino širšega programskega spektra z imenom ročna dela. Tu naj bi se po prvotni zamisli oblikovale tri skupine, in sicer za tekstil, za obdelovanje lesa in za obdelovanje keramike. Prva uspešna skupina ročnih del (lahko bi rekli spretnosti), ki se je osamosvojila, danes deluje v ustanovljeni zadrugi Biovez z blagovno znamko Vezilje. (Znotraj zadruge namreč v prihodnje načrtujejo delo na novih področjih domače obrti in z različnimi materiali.)

Prtiči kot darilo ali spominek (foto S. Brbre)

Preden so me na Ljudski univerzi Slovenska Bistrica kot etnologinjo povabili k sodelovanju, je skupina za ročna dela že pridobila nekatera nova znanja s področja trženja, udeleženske pa so osvojile tudi različne tehnike vezjenja.

Ob povabilu sem se najprej vprašala, kako posredovati temeljna znanja o dediščini in jih nato preoblikovati ter prenesti v sodbnost s poudarkom na uporabnosti.

Koliko zgodovinskih podatkov je za to potrebnih, koliko razumevanja in predvsem, kakšen je odnos udeleženk do dediščine tekstila in vezjenja?

Opozorjena sem bila, da moram poudariti predvsem uporabnost ter pozornost usmerjati h končnemu cilju, to je samostojnemu poklicnemu opravljanju pridobljenega znanja in spretnosti ter zaslužku. Slišati je bilo tudi pripombe, da je etnolog pri tem le ovira in "neuporaben." Moje delo je bilo celo preverjeno, ne da bi za to sploh vedela. Na "ocenjevanje" v Maribor so namreč povabili dr. Janeza Bogataja, kar pa je bila le potrditev, da delamo pravilno. Nezaupanje in dvomi v moje znanje etnologije so se s strani

nekaterih vodilnih tedaj razblinili. Omenjena dejstva pa so vendarle nekoliko oteževala raziskovalno žilico, čeprav je nismo pustili ob strani in jo še vedno negujemo.

Literatura, ki obravnava tekstil oziroma vezenine, je na Slovenskem skopa. Etnologi se bolj ukvarjajo z nošo in oblačilno kulturo. Še manj je literature, ki bi zajemala obravnavano območje Pohorja, Dravinjske doline, območje Haloz. Po besedah dr. Marije Makarovič, ki je imela predavanja na Ljudski univerzi v Slovenski Bistrici, nimamo slovenske vezenine, saj so višji sloji prevzemali oblike iz tujih okolij, nižji sloji so povzemali po višjih, mestni oz. meščanski vpliv je segal na podeželje ipd. Pomemben je npr. prispevek o barvanju platna v blatu z dodanim hrastovim lubjem (temno siva, skoraj črna barva) v okolici Poljčan konec 19. stol.¹

¹ Fran Kovačič, Muže in Mužanje. V: ČZN III. Maribor 1906, str. 33-40.

Prt (foto S. Brbre)

Sama sem skupini za ročna dela želela predstaviti oblike, ki naj bi jih nato vsaka vezilja nadgrajevala in podredila sodobnim tokovom.

Tekstil sem najprej razdelila na različne sklope:

- rjuhe, prevleke za blazine,
- brisače,
- prte in prtice,
- zavese.

Navedene oblike so bile raziskane na enem od mladinskih raziskovalnih taborov v Šmartnem na Pohorju², tako da so mi tedanje ugotovitve pomenile izhodišče za nadaljnje delo in raziskave.

Tekstil sem nadalje razdelila na sklope v povezavi s funkcijo prostora:

- oprema doma (posamezni prostori ali dom v celoti),
- oprema gostinskih obratov (gostilna, turistična kmetija, vinotoč ipd.),
- oprema drugih javnih prostorov.

Božena Lunežnik Pintarič, Sabina Trunkl, Štefka Perko, Elica Skrbinjek

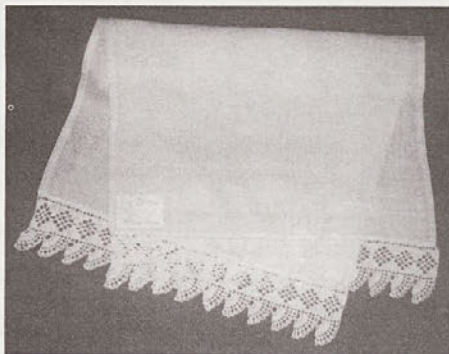
Navedeni elementi se izdelajo na osnovi lastnega oblikovanja in ponudbe ali na osnovi povpraševanja.

Razlikujemo tudi oblike, vezane na praznike koledarskega cikla, kot sta božično in velikonočno obdobje, in oblike, vezane na praznike življenjskega cikla, kot so krst, obhajilo, birma, poroka.

Poleg že ustaljenih tradicionalnih oblik je treba omeniti njihovo nadgradnjo, ki pomeni oblikovanje ustreznega turističnega spominka ali poslovnega darila.

Dogovorili smo se, da bo v uporabi

izključno laneno blago, od bolj grobega, hodnega, kot mu pravijo na Pohorju, do finega, tanjšega platna. Med seboj se razlikujejo po barvi, ki je odvisna od načina tkanja. Lahko je temno sive barve, različnih rjavkastih tonov do belega platna. Praznična vezenina je bela, saj se je barvna začela pojavljati šele v tridesetih letih 20. stol. Preprostejše oblike predstavljajo preprosti vzorci ali le kvačkani zaključki in obrobe iz ažura. Nekatere detajle, ornamentiko, so vezilje iskale tudi same na terenu in v "domaćih skrinjah", obiskali pa smo tudi Pokrajinski muzej v Mariboru, ki v etnološkem depozitu hrani prte, peče in brisače ter druge kose tekstila ožjega mariborsko-bistriškega območja.

Brisača z monogramom (foto S. Brbre)

Rezultati našega skupnega dela so naslednji:

- razstava izdelkov v prostorih Ljudske univerze Slovenska Bistrica, februar 1997,
- pridobitev mnenja Obrtne zbornice Slovenije, da štejejo izdelki za domačo obrt, marec 1998,
- predstavitev na Mednarodnem obrtnem sejmu v Celju, september 1998,
- priznanje Andragoškega centra Slovenije, november 1998.

Leta 1995 je bilo v tečaj ročnih del vključenih 18 udeleženk, v letu 1996 pa jih je delo nadaljevalo le 8, in sicer v obliki javnega dela. Danes opravljajo samostojni poklic le 4 nekdanje udeleženke tečaja, ki so v letu 1998 ustanovile zadrugo z imenom Biovez. K sodelovanju so pritegnile še skupino oblikovalcev, ki jim je izdelala celotno podobo in dala pečat njihovi lastni blagovni znamki "vezilje". Oblikovali so jim prtice s ponavljajočimi ornamentami s črno vezenino, izdelali so jim embalažo z ustrezno opremo, pisemsko opremo, vizitke ipd.

Veseli me, da sem lahko sodelovala že ob

nastajanju in oblikovanju tovrstne dediščine, da v skupini delajo vezilje s poslušom in estetskim čutom. Tako dajejo izdelkom lastno noto in prepoznavnost. Menim, da je tako začrtana pot vodi k uspehom, ki se že vrstijo. Če so nejeverneži na začetku zmajevali z glavami, morajo danes čestitati lepoti, uporabnosti in razpoznavnosti, saj je skupina s svojimi kakovostnimi izdelki izrazito presešla lokalne okvire. Njihovi izdelki so iskani zunaj naših meja, etnologi pa smo dokazali, da moramo svoje znanje povezati z znanjem drugih strok in tako našo dediščino predstaviti v sodobnosti. Pa le nismo tako "neuporabni".

Vizitka

Literatura:

- HOHNEC, Tanja 1995: Tekstil v pohorski hiši. MRT Šmartno 94. Ljubljana
 KOVAČIČ, Fran 1906: Muže in manje. ČZN III, Maribor
 LOŽAR, Marta 1952: Slovenska ljudska noša. Narodopisje Slovencev 2. Ljubljana
 NIKLSBACHER-BREGAR, Neli 1974: Narodne vezenine na Slovenskem. Ljubljana
 PETEK, Tone 1988: Etnološke raziskave. MRT Šmartno 88. ZOTKS. Ljubljana

² Tanja Hohneec, Tekstil v pohorski hiši. V: MRT Šmartno 94, ZOTKS, Ljubljana 1995, str. 29-34.

David Pfeifer

STROKOVNA ŠTUDIJSKA EKSKURZIJA ODDELKA ZA ETNOLOGIJO IN KULTURNO ANTROPOLOGIJO V BOSNO IN HERCEGOVINO

Ko je zgodovina pisala svojo debelo knjigo, se je v njo zapisalo mnogo zgodb. Tudi naša zgodba, ki je vzeta iz zadnjih strani te debele zakladnice, bi se lahko, kot že mnoge pred njo, začela z naslednjimi besedami: "Nekoč je bilo mesto, po imenu Sarajevo." Na srčno radost - ko so se izpolnile molitve preživelih in hrepenenja vseh nas - nam teh besed k sreči ne bo treba nikoli prebrati. V zgodovinskih učbenikih je bila vsaj delno ublažena še ena tragedija človeštva. Kljub dolgotrajnemu trpljenju, ko je bilo mesto v prvi polovici devetdesetih let vklenjeno v smrtonosni obroč kar cela tri leta, je ta prestolnica preživela grozodejstva in z njo je preživelo upanje. V Sarajevo se je vrnilo življenje, ne pa tudi smeh.

Minareti in "burekdžinica".

V okviru predavanj in seminarja pri predmetu Etnologija Balkana, ki se izvajata pri prof. Božidarju Jezerniku in asist. Rajku Muršiču, smo dobili študentje oddelka za Etnologijo in kulturno antropologijo (EiKA) Filozofske fakultete izjemno ponudbo, da se v obliki nekajdnevne ekskurzije po Bosni in Hercegovini seznanimo s povojnim stanjem BiH, preživelo bosansko in hercegovsko kulturo in težavnim povojnim načinom življenja tamkajšnjega prebivalstva.

Navsezgodaj, v hladnem decembrskem jutru, smo študentje s profesorjem in asistentom napolnili manjši avtobus in se iz Ljubljane zapeljali po Dolenjski cesti in prek Gorjancev ter smo že prišli na drugo stran meje s Hrvaško. Peljali smo se mimo

Karlovca in v daljavi so zazijale prve prestreljene hiše. Sledila je travmatična vožnja skozi nekaj opustošenih hrvaških vasi, kjer delno že poteka obnova. In ko smo prestopili mejo z Bosno in Hercegovino, nam je, če ne že prej, končno postalo jasno, da je tu - ne dolgo tega - divjala vojna. Požgani in do temeljev razbiti domovi, zrušene cerkve in džamije, v zrak štrleča ogrodja poslopij in zapuščene vasi si sledijo druga za drugo, brez premora. Ko z grozo opazuješ zmote sveta okoli sebe, si težko priznaš, da je ta brezmejna morija bila tu, tako blizu, v naši bivši skupni državi, in da brzkone nismo storili dovolj, da bi to preprečili. V ljudeh je preveč gorečnosti, preveč sovraštva, da bi balkanske preganjavnice lahko preprečile le mile opozorilne besede ali pa politična teroriziranja oddaljenih svetov, ki o tukajšnjih razmerah ne vedo prav dosti.

Vožnja skozi Bihač, kjer ljudje pogledujejo za našim avtobusom s slovensko registracijo, in že sledi krajši, že večerni postanek v Jajcu. Napotimo se proti slavnim slapovom, ki so nam bili znani še iz osnovnošolskih učbenikov. Kot da bi tudi narava nosila vojno na svojih plečih: vodostaj reke Plive je močno upadel in od bujnih slapov je ostalo le še bore malo. Tudi pot, ki vodi do boljšega razglednega mesta, je udrt - tako kot velik del previsnih sten. Nič ne bo s turistično atrakcijo, gremo naprej.

V noči pred nami zasije nebesni odsev luči Sarajeva. Že pri prihodu v mesto nas iz avtobusa pozdravi zastražena in močno utrjena ambasada ZDA z visoko vzdignjeno zastavo in bodečimi žicami ob vznožju. Sprašujemo se, če to ne meji že na absurd, saj so bile druge ambasade (denimo kanadska) popolnoma nezastražene, a smo po dolgotrajni vožnji po še razmeroma

ohranjenih cestah BiH preveč utrjeni, da bi se obremenjevali še z malenkostmi.

Cilj: študentski domovi Bjelave. Prvo srečanje s "Sarajlijami". Receptorji v domovih so nas, bivše rojake, pristrčno pozdravili.

Še isto noč smo strumno, a plaho naredili prvi krajši obisk mesta. Večina nas je prvič videla džamije z visokimi minareti, "kafane", "burekdinice" in slavno Baščaršijo. Olimpijsko mesto iz leta 1984 je - izjemo nekaj napol praznih gostinskih lokalov - ob deseti uri zvečer samevalo. V celem večeru smo srečali le peščico ljudi.

Naslednje jutro. Nad vrhovi Jahorine, Bjelašnice, Ozrena in Igmana so se zgrinjali oblaki in prav nič ni kazalo, da nam bo v naslednjih treh dnevih vreme naklonjeno. Polni pričakovanj smo se strpali v avtobus in se popeljali po razbitih ulicah povojnega Sarajeva. Med nami je hladno ozračje, polno vzdihljajev, zaprepadenosti in občutkov sočutja. Na vidiku požgane stolpnice, razbite šole in *zgranatirana* poslopja. Še park je prepreden z rumenimi trakovi, ki označujejo minirana tla, in pred nami stoji delno prenovljeno poslopje preseljene Narodne univerzitetne knjižnice. Vstopimo, prve besede, stisk rok in čudovit sprejem. Bosansko osebeje NUK-a nam je priredilo sprejem, kakršnega ni pričakoval nihče izmed nas. Kljub temu, da ljudje živijo v nezavidljivih življenjskih razmerah, zberejo skupaj toliko gostoljubnosti, da ta v naših srcih ne bo nikoli pozabljena.

Zgradba NUK-a BiH, ki je bila zgrajena ob koncu 19. stoletja, je bila ena izmed najčudovitejših zgradb v predvojnem Sarajevu. Ta čudovita trikotna stavba, zgrajena v arabskem stilu, ki je bila postavljena še za časa avstroogrskih oblasti, se je med jugoslovansko vojno po nekajdnevem obstreljevanju in požaru dobesedno sesedla. Od "večnice", kot so Sarajevčani poimenovali staro zgradbo NUK-a, je ostalo le še ogrodje - tri razbite, ožgane, a neverjetno trdne zunanje stene, ki se niso vdale sili granat.

Zgorela pa je večina bosanske in hercegovske knjižne zapuščine, z izjemo najdragocenejšega in nacionalno tvornega pomena dela knjig - rokopisnih raritet, ki so jih zaposleni že prej umaknili na varno. Prav ta ohranjeni del knjižnega fonda zgodovinskega pomena tvori podlago nove zbirke NUK-a. Danes NUK BiH gostuje v manjšem poslopiju, kjer je zelo vlažno in premalo prostora za kvalitetno vzdrževanje knjig in njihovo renoviranje, kakršnega si "preživele" starine tudi zaslužijo. V NUK-u sedaj skušajo zbrati in obnoviti zažgano ali drugače uničeno nacionalno knjižno zbirko,

Prizor iz Baščaršije.

ven dar se soočajo s strašanskimi finančnimi, prostorskimi in tehničnimi težavami. Zaposlene in gostujočo stavbo smo zapustili v upanju po aktivnejšem posredovanju slovenske Narodne in univerzitetne knjižnice ter drugih svetovnih institucij. Močno je bila prisotna želja, da se že naslednjič srečamo v izboljšanih razmerah in zavidljivejšem položaju NUK-a BiH. Še isti dan smo si ogledali ohranjeno tradicionalno, meščansko muslimansko hišo in v njej bivaajočo družino pri njihovem vsakdanjiku. Seznanili smo se z muslimanskim načinom življenja, z njihovo tradicionalno delitvijo hiše na moške, ženske in večje skupne prostore. Drugačna opremljenost, okrašenost in zgradba hiše ter družinski odnosi med člani gostujoče, tradicionalne muslimanske družine, so nas študente EiKA najbolj presenetili.

Tudi naslednji dan smo si člani naše ekskurzije lahko ogledali še eno podobno, staro, a prenovljeno muslimansko hišo, ki pa je le muzejski eksponat, v katerem nihče več ne prebiva.

Še pred ogledom te druge hiše pa smo obiskali tudi bivši deželni oz. "zemaljski" muzej, ki pa se je po letu 1991 preimenoval v Narodni muzej Bosne in Hercegovine. Kot vse druge pomembnejše stavbe v Sarajevu, je bil tudi ta objekt večkrat tarča vojaških izstrelkov, saj se nahaja tik ob takratni razmejitveni oz. frontni črti. Danes muzej - poleg finančnih težav - najbolj pesti pomanjkanje strokovnega kadra. Mnogi pred vojno zaposleni kustosi in kustodinje so se razbežali po svetu in se nimajo

namena vrniti, za nekaterimi so se izgubile vse sledi, tretji so bili žrtve genocida itd.

Danes v Federaciji BiH ni univerze, kjer bi bilo mogoče pridobiti etnološko izobrazbo. Enako je bilo tudi že pred vojno. Tako so si v muzeju zaposleni večinoma pridobivali svoje etnološko znanje na univerzah v Beogradu in Zagrebu.

Poleg kadrovskih težav in problemov, ki smo jih zasledili že pri NUK-u BiH, imajo še dodatne probleme z ogrevanjem stavbe in njeno preno. Ogrevanih je le nekaj sobic, kjer zaposleni restavrirajo. Stavbna prenovitvena dela pa so stekla le za silo. Muzej je dobil nova okna, nekaj soban so pokrpali, vsepovsod pa so še vedno rešeta in luknje projektilov. Večina zaposlenih v teh nacionalnih ustanovah dela skoraj na volonterski ravni, saj so njihove plače skromne in neredne.

Kljub nevzdržnim razmeram, s katerimi smo se soočili v muzeju, pa smo bili študentje zadovoljni, ker smo si lahko ogledali vse vzorno vzdrževane in urejene depoje ter stalno postavitev etnografske zbirke, čeprav je muzej za sedaj za javnost zaprt, lepo pa je bilo slišati tudi, kar so nam zaposleni v muzeju znali povedati tudi o sodelovanju in izmenjavi pomoči med Etnografskim delom Narodnega muzeja BiH in Slovenskim etnografskim muzejem. To sodelovanje pa bi moralo v prihodnje postati še plodovitejše.

Zadnji večer našega "potepanja" po Sarajevu smo gostovali še v katoliškem frančiškanskem samostanu, kjer smo se lahko seznanili še z življenjsko platjo

Nad Neretvo.

preživelih v vojni. Pogovarjali smo se s tamkajšnjimi redovniki in drugimi, ki so preživeli vojno za vrati samostana. Tako so nas, po enournem sprehodu za samostanski vrati, presenetili s pravo mizico pogostitve, kjer smo se vsedli skupaj z v samostanu živečimi frančiškani ter ob polni mizi pijače, kave in prigrizkov klepetali z gostitelji pozno v noč.

Zadnji dan smo se s težkim srcem poslovili od dobrodušnih "Sarajlij", pri katerih pa smo, kljub preteklim letom po uradnem

Člani ekskurzije pred Narodnim muzejem BiH.

podpisu premirja, še vedno lahko zaznali pečat vojne. Njihove zgodbe so nam prestrelile srca, ruševine so nam zameglile oči in solze preživelih so se zasedrale globoko v nas. Vojne pustijo dosmrtni pečat na še tako trdnem in stabilnem človeku, kar Bosanci vsekakor so.

Nato nas je pot vodila v Mostar. Ob čudoviti modro-zeleni Neretvi se slikovito vzpenjajo zasneženi vršaci in pod njimi znova porušena "sela". Igra otrok, sforjevci in vojaška kontrola. Pa jablaniško akumulacijsko jezero, vršaci Prenja, Čabulje in Veleža. Tako kot Sarajevo, če ne še bolj, je svoje utrpelo tudi mesto Mostar. Stari mostarski most danes leži nekje globoko na dnu kanjona Neretve. Vendar je tu-za razliko od Sarajeva-prisoten drugačen duh. Mostar je razdeljen in obstajajo posebne neodvisne cone. Danes je Bosna in Hercegovina razbita na tisoč koščkov, ki so umetne tvorbe in kot take neobstoje. BiH je nerazdružljiva. Zaman so vsi genocidi, vsi nasilni izgoni in pregoni ljudi ter njihove neprostoVOLjne migracije iz kraja v kraj. Sovraštva in verska razhajanja ne pojenjajo in zdi se, da kalvariji še ni konca.

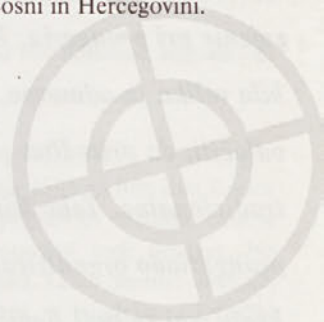
V Mostarju sta nas obdala topel mediteranski zrak in sonce, ki je privabilo na mestne ulice trume ljudi. Tudi mi smo se privadili na razbitine okoli nas in se še sami nastavili sončnim žarkom. Tako smo si decembra sredi Balkana skoraj privoščili kratke rokave.

In še opažena kulturna razlika med Bosanci oz. Hercegovci in nami. Začuden pogledi, vprašujoče oči, hihitanje in smeh domače

mladine so nas spremljali na obhodu mesta. Če že sam nisem našel vzroka začudenju domačinov, so ga pa našle sošolke. Ob izpostavljanju soncu so dekleta odkrila svoja pokrivala in izpostavila svoje kratko pristrizene lase radovednim očem. Nepozaben je pogled zamišljenega otroka, ki topo zre v mimoidočo sošolko in se podzavestno sprašuje: "Čakaj, tu pa nekaj ni v redu?!" Le kaj, dolge dekliške noge ali kratki lasje? V Bosni so za dekleta ponekod še vedno obvezni dolgi lasje. Kratke pričeske pri ženskah lahko vzbujajo med prebivalstvom začudenje in posmeh.

Sledila je še dolga pot v domovino in znova obremenjujoča vožnja skozi uničene vasi. Travnik, znova Jajce, Banja Luka ... Tako smo po štirih dnevih potovanja srečno prispeli v Ljubljano in se polni kvalitetnega znanja in nepozabnih spominov z Balkana napotili domov.

Ob tej priliki bi se še enkrat zahvalil v imenu vseh sodelujočih študentov prof. Božidarju Jezerniku in asist. Rajku Muršiču za enkratno izvedeno in neponovljivo ekskurzijo po Bosni in Hercegovini.

SRAMOTILNI KAMNI (PRANGERJI) NA SLOVENSKEM

Del naše kulturne dediščine so tudi sramotilni kamni. Kulturno - turistični društvi Pilštajn in Lesično sta lansko leto organizirali I. prangeriada, kjer so poleg ostalega programa, prikazali tudi sojenje pri prangerju. Udeležba je bila velika in odmevna, zato smo se odločili, da prireditev postane tradicionalna. Tako bomo letošnjo prangeriada organizirali v našem kraju, saj se tudi Rečica ob Savinji ponaša s takšnim kulturnim spomenikom. K sodelovanju bomo povabili predstavnike vseh krajev, kjer se prangerji še nahajajo. Od Gorenjske do Primorske, od Štajerske do Dolenjske stoji po naših podatkih še 12 prangerjev - etnoloških spomenikov naše preteklosti.

Brestanica

Pranger v Brestanici nosi letnico 1775 - 1799. V kroniki trga Rajhenburg je opisan kot 1,5 metra visok kamnit steber. Ob nedeljah so nanj privezovali prepirljivce, pretepače in ponočnjake, gostilničarje, peke in mlinarje, ki so goljufali pri meri in vagi. Mimoidoči so jih zasmehovali in opljuvali. Prangerja ni več. Verjetno se je izgubil pri gradnji novega mostu leta 1938 in preurejanju križišča. Po skici iz kronike trga Rajhenburg izdelujejo novega in ga bodo še letos postavili na prostor na trgu v Brestanici.

(vir: Kronika trga Rajhenburg iz leta 1857, v nemščini napisal nadučitelj Kovač, povzetek v slovenščino prevedel nadučitelj Ivan Matko 1902, str. 64; vir posredoval Mirko Avsenak, kovinar, upokojenec)

Koper

V Koprju je na trgu Brolo stal sramotilni steber s kipom pravice na vrhu. Na načrtu mesta Koper je leta 1619 že vrisan steber na tem mestu. Steber in kip sta danes postavljena na vrtu Pokrajinskega muzeja Koper. Kip je s konca 15. stoletja. Steber je bil s kipom opremljen verjetno leta 1619.

(podatke posredoval Matej Župančič, kustos arheolog)

Lemberg

Lemberg je postal trg leta 1244, pranger pa je bil postavljen leta 1769 ob spodnjo steno upravne in sodnijske hiše. Izklesali so ga iz sivega kremenčevega sljudnega peščenjaka z nekaj apnenčevimi zrni, kamen pa so dobili iz bližnjega Maclja. Pranger je visok 193 cm, je šesterokoten z ravno zadnjo stranjo. Širok je okoli 45 cm. Pranger še vedno stoji na istem mestu.

(vir: proteus 58, 1995 - 1996; vir posredovala Marja Lorenčak, kustodinja)

Pilštajn. Prikaz kaznovanja, I. prangarejida.

Motnik

Trg Motnik je dobil trške pravice leta 1443, pranger je bil postavljen leta 1793. Za privezovanje k prangerju sicer nimamo podatkov, vendar je gotovo, da si je trg leta 1793 omislil nov pranger. To priča tudi ustno izročilo. Pranger je visok približno 2 metra in širok 25 cm. Stoji v parku pod Lipami.

(vir: Pavel Urankar, Zgodovina trga Motnik, 1940, str. 50; vir posredoval Jože Šemprimožnik)

ETNOLOGIJA JE POVSOD

Pranger v Rečici ob Savinji

Negova

Sramotilni steber v Negovi je delno zakopan na ozemlju razpuščene graščine, imenovane »Stari blok«. Domnevajo, da je sramotilni steber iz leta 1100. Narejen je iz panonskega apnenca.

(vir: podatke posredoval g. Stanko Rojko, ing. gozdarstva)

Ptuj

Orfejev spomenik, visok 5 metrov in širok 1,82 metra, narejen iz pohorskega marmorja, se konča z levjim ovršjem. V srednjem veku so ta spomenik začeli uporabljati kot sramotilni kamen. Za ta namen je bila priločna že njegova lega pred mestno hišo. Na prednji del so pritrdili dve železni sponi za vklepanje zločincev. V 19. stoletju so opustili njegovo sramotilno funkcijo. Še danes pa bomo srečali kakšnega starejšega Ptujčana, ki spomeniku pravi pranger.

(vir: Ptujška znamenja in javni spomeniki; gradivo posredoval g. Albin Pišek, Ptuj)

Pilštajn

Trg je leta 1431 dobil trške pravice, verjetno je od takrat tudi sramotilni steber. Ljudsko izročilo pravi, da so nanj privezovali tatove, potepuhe, prešuštnice in razgrajače. Steber stoji v bližini cerkve.

(vir: Zgodovina Pilštajna; vir posredoval Andrej Kolar, učitelj)

Predgrad - Stari trg ob Kolpi

Približno iz istega obdobja kot graščina Ausperger je sramotilni steber, redek spomenik kazenskega prava, ki stoji zraven Zadružnega doma. Po ustnem izročilu naj bi tamkaj kaznovali ljudi za lažje prestopke in če se je kdo prekršil zoper pravice poljanskega gospostva. Nazadnje naj bi bila privezana ena izmed predgrajskih žensk na samo binško soboto in nedeljo.

Ugotovljeno je bilo, da je njen mož ustrelil srno v Graščici. Ker je mož pobegnil, so njegovi ženi okrog vratu privezali čreva in jo priklenili k stebru. Po pripovedovanju so ji k stebru prinesli podojit majhnega otroka, ker ga je še dojila je obupno jokala.

(ustni vir: Marija Kenda, Predgrad; podobne podatke navaja tudi Marija Makarovič v knjigi Predgrad in Predgrajci, Ljubljana 1985, str. 83-84)

Piran

Sramotilni kamen stoji na Ribiškem trgu. Visok je 1,5 metra in je štirioglate oblike. Na eni strani je podaljšek v obliki roke, kjer je pripeta veriga za vklepanje obsojencev. Kaznovali so jih za manjše prestopke, kraje, pretepanje in bogokletje. Obsojenec je lahko izbiral, da je bil privezan na sramotilni steber ali pa, da je bil trikrat s pomola vržen v morje.

(vir: Statut mesta Piran, l. 1307, Pokrajinski arhiv Koper, Knjiga 2, poglavje 1; vir posredovala Helena Volk Šribar)

Podsreda

Pranger v Podsredi je služil prestajanju kazni za manjše prestopke. Največkrat je šlo za kraje, klevete, seksualne delikte in

religiozne prestopke. Kaznovani čas se je gibal od ene do dveh ur, pa tudi celega dneva. Nad prangerjem je visela tabla, na kateri je bilo zapisano ime prestopnika. Posledice kazni so bile zaznamovanost osebe in največkrat izobčenje iz skupnosti. Premožnejši prestopniki so se lahko odkupili tovrstnih kazni. Pranger sedaj stoji na trgu v Podsredi.

(podatke posredovala Helena Rožman, kustosinja)

Radovljica

V 13. stoletju je Radovljica dobila trške pravice. Domnevno so v tem času postavili sramotilni kamen in sramotilno klop na trg pred strojarjevo hišo (danes Linhartov trg št. 25). Ko pa je Radovljica postala mesto, je mestni sodnik po zakonu kaznoval pijančevanje, prostitucijo in igre na srečo s priklenitvijo na sramotilni steber za en dan. Za večkratno ponavljanje istih prekrškov se je kazen podaljšala na dva dni. Privezovanje k prangerju je ostalo v veljavi vse do časov razsvetljenstva, torej do konca 18. stoletja.

(podatke posredoval Toni Bogožalec, dipl. etnolog)

Rečica

Drugega februarja 1585 so bile trgu Rečica podeljene trške pravice in v tistem času je bil verjetno postavljen tudi pranger. Na njem so prestajali kazni storilci manjših kaznivih dejanj. Ljudsko izročilo pripoveduje, da so k prangerju privezovali nezakonske matere. Povzročitelj dekletove sramote se je za ta čas »hrabro« skrnil. O tej vrsti dekletove pregrehe govori tudi oblika prangerja.

Zanimiva je usoda rečiškega prangerja. Dva tržana sta hotela »pospraviti« trško sramoto, pranger. Potopila sta ga v mlako pri Cegunah (pri opekarni). V tej zaroti pa nista imela srečne roke. Na zahtevo tržanov sta ga morala postaviti nazaj. Pranger so večkrat prestavljali, kot trška relikvija pa je ostal do današnjih dni. Danes ima stalen in urejen prostor na zahodni strani nekdanje Kmečke zadruge, hranilnice in posojilnice. Vse prireditve, ki jih prireja Turistično društvo Rečica ob Savinji - etnografske, kulturne in športne - nastopajo pod imenom »Od lipe do prangerja«.

(ustni viri: Zdravko Novak, učitelj zgodovine in upokojenec ter Jožefa Zabreznik)

OMREŽILI SMO GLASNIK

Kdor hoče v sodobnem medijskem svetu v korak s časom, se mora predstaviti na internetu. Za to sta se odločila tudi Slovensko etnološko društvo in Glasnik SED. Na spletni strani <http://www.sed-drustvo.si> bomo našli informacije o društvu in njegovih dejavnostih; pogledali bomo nove in stare številke Glasnika SED, nato pa »oddeskali« naprej po etnoloških internetnih straneh.

Za brskanje po spletnih straneh SED bomo poleg računalnika, opremljenega z modemom, potrebovali pregledovalnik spletnih strani, npr. Microsoftov Internet Explorer ali Netscape Navigator. Velikost strani je prilagojena ločljivosti monitorja 800x600.

Videz domače strani Slovenskega etnološkega društva je preprost, a prijeten na pogled. Kot osnovo za oblikovanje sva avtorja - Dan Podjed in Toni Pihlar - uporabila novo podobo in barve Glasnika SED. Zato je ozadje črno, ikone so oranžne, teksti pa so pisani z belimi črkami. Ker SED skrbi za svoje člane in simpatizerje, jim je z oblikovanjem skušalo olajšati deskanje po Internetu. Strokovnjaki so namreč ugotovili, da je branje belega teksta na črni podlagi za oči najmanj naporno. Po dolgih urah sedenja pred monitorjem so tudi takšne malenkosti zaželeno.

Pri oblikovanju domače strani je bilo potrebno upoštevati čim lažji dostop do podatkov, da bi obiskovalci prijadrali tja, kamor so se napotili. Zato je na levi strani, pod znakom društva, kazalo. S klikom na ustrezno besedo se prebijemo globlje v splet.

Elektronsko društvo

Na začetni, predstavitveni strani SED, nam predsednica, dr. Duša Krnel - Umek, na kratko opiše dejavnost in namen društva, ki deluje vse od leta 1975. Morda bo tudi leto 1999 na nek način prelomno zaradi »virtualizacije« SED. Prek interneta bo namreč imelo dostop do strani SED ogromno lastnikov računalnika in modema z vsega sveta. Tako bodo tudi Slovenci v zamejstvu lahko spremljali dogodke v naši etnologiji.

Osrednji del spletnih strani predstavlja Glasnik SED. Obiskovalec bo lahko »prelistal« najnovejšo številko Glasnika in pobrskal med starejšimi številkami. Povzetki člankov in zanimive fotografije ga bodo morda prepričali, da kupi (ali si vsaj sposodi) papirnato verzijo. Morebitni interesi si bodo lahko na preprost način - s pritiskom na napis NAROČILA - zagotovili, da bo Glasnik redno prihajal v njihove nabiralnike. Za pomoč avtorjem člankov so sedaj na spletnih straneh tudi napotki za pisanje. Tako bo delo uredništva lažje.

Predstavljena je tudi KNJIŽNICA SED s publikacijami, ki so bile do sedaj izdane. Nekatere od teh so še na voljo. Pogledamo lahko tudi koledar PRIREDITEV za tekoče leto, da bo razvidno, kdaj in kje so etno večeri ter druge zanimive aktivnosti društva. Podatke o vodilnih ljudeh v društvu lahko najdemo pod napisom VODSTVO. Tam bomo izvedeli tudi, v katere delovne skupine (stalne ali občasne) je vključeno SED.

S klikom na POVEZAVE bomo prišli do internetnih naslovov strani slovenskih in tujih društev ter inštitucij z etnološko dejavnostjo. Od tam nas bo odneslo na strani Slovenskega etnografskega muzeja, prebrskali bomo lahko Arhiv Republike Slovenije in obiskali Muzej novejšo zgodovine. Na straneh Znanstveno-raziskovalnega centra SAZU bomo lahko našli Inštitut za slovensko narodopisje, Glasbeno-narodopisni inštitut in druge sekcije ZRC SAZU. Ker sta glavna dobrotnika SED Ministrstvo za kulturo RS

in Ministrstvo za znanost in tehnologijo RS, so na naši strani tudi povezave do njihovih predstavitev strani. Napotili se bomo tudi v svet, na Inštitut za socialno in kulturno antropologijo oxfordske univerze in Smithsonian Institute pa na nekatere druge etnologom zanimive inštitucije.

Najbolj zanimive so spletne strani, ki jih avtorji že več let ne obnavljajo. Da bi temu ne bilo tako, bomo strani društva in Glasnika SED redno ažurirali, jim sčasoma morda ponudili novo podobo in čimprej poskrbeli za angleško verzijo besedil na internetu. Tako bodo dogodki v naši etnologiji razumljivi tudi tujcem.

Kdor prej pride, prej melje

Pričakujemo lahko, da bo internet čez nekaj let postal najmočnejši medij. Z združitvijo s tiskanimi mediji bodo nastali mrežni časopisi. Tudi televizija in radio se bosta sčasoma povezala z internetom. Strokovnjaki napovedujejo, da bo nov medij bolj demokratičen, na kar naj bi vplivala predvsem možnost neposrednega posredovanja povratnih informacij. Vendar bodo privilegirani še vedno uporabniki interneta, ki bodo imeli boljšo računalniško in programsko opremo. Prednost bodo imeli tudi tisti, ki so prej pričeli s procesom prenosa podatkov na internet.

Internet ni več zgolj modna muha ali znamenje prestiža, marveč postaja vse bolj pomemben vir podatkov za raziskovalce. Tudi slovenska etnologija bo morala stopiti v štrc s časom in na svetovnem spletu predstaviti čim več svojih inštitucij in dejavnosti. Prve korake na tem področju so, čeprav res pozno, storili Slovenski etnografski muzej, Slovensko etnološko društvo in nekatere inštitucije. Kaj kmalu se jim bodo morale pridružiti še ostale, predvsem tiste, ki jih financirajo državne inštitucije. Te bodo kot pogoj za odobritev sredstev postavile predstavitev na internetu. Tako bomo prej ali slej omreženi vsi. Pa četudi pod prisilo.

Vesna Moličnik

MONOGRAFIJA IN SPREMLJAJOČA RAZSTAVA JANEZA BOGATAJA (1999), MOJSTROVINE SLOVENIJE: SREČANJA S SODOBNIMI ROKODELCI

NE NAREDI KRUHA MOKA, AMPAK ROKA¹ je star pregovor, katerega bistvo - roka, daje novo veljavo rokodelstvu. Težišče se tako iz besede obrt, ki je bila prej v uporabi, zopet vrača na roko in s tem na rokodelstvo, ki je v obdobju po drugi svetovni vojni dobilo slabšalen pomen.

Kaj se zgodi, če bi ta pregovor prevedli na področje etnologije. Potem bi verjetno lahko rekli: Etnologije ne naredijo podatki,

temveč izbor in način obdelave le teh.

Knjiga *Mojstrovine Slovenije* je plod tiste etnologije, ki še ni doživela "antropologizacije", s tem mislim, da avtor izhaja iz predmetov ali pa vsaj prek predmetov do ljudi. Prek množice detajlov ustvari dinamiko človeškega ustvarjanja, ki ga zaznamujeta kontinuiteta tradicije in sedanja kulturna podoba slovenskega prostora. Z izrazom rokodelstvo pa avtorju uspe sinteza ustvarjalne energije in izdelka.

Knjiga je izšla v času, ko se pripravljamo na vstop v novo tisočletje, kar nas sili v prepričanje in ponovno vrednotenje prehojene poti. Predsednik Slovenije Milan Kučan je v uvodni besedi zapisal, da je ravno v tem obdobju "več kot nujna posamična in skupna samozavest, utemeljena v moči lastne ustvarjalnosti, in verodostojna podoba, ki more in zmore, zaradi svoje različnosti in odločnosti, biti prepoznavna in zanimiva tudi za širša in celo najzahtevnejša okolja" (Bogataj 1999, 6). O tem, da je namenjena tudi širšemu okolju govori podatek, da je knjiga izšla tudi v nemščini, angleščini, italijanščini in francoščini. Akademik prof. dr. France Bernik pa se je v svoji uvodni besedi osredotočil na problem iskanja srednje poti med serijsko proizvodnjo, ki je dopadljiva, a neprepoznavna, in obrtjo v tradicionalnem pomenu, ki ima mali krog potrošnikov, a je pogosto nepriljubljena. Srednjo pot najde prof. dr. Bernik v sodobnem rokodelstvu, ki združuje uporabnost in privlačen izgled ter se sklada s sodobnim načinom življenja.

Koncept monografije predstavlja dobro izbrano srednjo pot med znanstveno vsebino oz. globino in dopadljivo podobo. Čudovite fotografije (vseh skupaj je kar 543), naj gre za celostranske fotografije, izseke postopkov obdelave ali portrete mojstric in mojstrov sodobnih rokodelcev, so delo priznanega fotografa Janeza Pukšiča. Besedilo prof. dr. Janeza Bogataja kaže izjemen spekter

znanja, ki ga poglobljajo leta izkušenj pri ocenjevanju izdelkov domače in umetnostne obrti pri Obrtni zbornici Slovenije.

Ob pisanju o knjigi je potrebno spregovoriti tudi o spremljajoči razstavi, postavljeni na Ljubljanskem gradu. Pri postavitvi razstave so ob dr. Bogataju sodelovali študentje tretjega letnika Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete. Posebej velja izpostaviti ujemanje koncepta knjige in razstave. Rdečo nit med monografijo in razstavo predstavljajo po sredini razstaviščnega prostora razpostavljeni kubusi, na katerih so v istem vrstnem redu, kot si v knjigi sledijo poglavja, razporejene surovine, iz katerih rokodelci izdelujejo izdelke. Vsak kubus je opremljen z napisom, ki pomeni v knjigi uvod v eno izmed štirinajstih poglavij. Trinajstim poglavjem pomeni vodilo surovina, v štirinajstem pa avtor obravnava replike in njihove izdelovalce. Poglavja so sestavljena tako, da avtor najprej poda kratko zgodbo surovine, jo umesti v geografski prostor, nato pa sledi sprehod med mojstrice in mojstre. V zadnjem poglavju poda avtor pregled sodobnih rokodelskih panog², ter odpira vprašanja, ki so za obstoj rokodelstva eksistencialnega pomena: izobraževanje, dokumentacija, kraja idej, pomankanje strategij za interdisciplinarni pristop.

Kot dodatek knjigi so etnologinje in kulturne antropologinje Boža Grafenauer, Polona Pogačnik, Nataša Rogelja in Špela Pogorelec pripravile prvi kratki turistični vodnik, ki temelji na sestavinah kulturne dediščine. Pet enodnevnih izletov, ki jih bo že v aprilu svojim odjemalcem ponudil Kompas Holidays, ponuja možnost srečevanja z rokodelci v njihovem okolju in v njihovih delavnicah.

Knjiga je opremljena s stvarnim kazalom, seznamom rokodelcev in njihovih mojstric in mojstrov, seznamom občin in njihovih rokodelcev, ter z zemljevidom krajev, v katerih ustvarjajo rokodelci. Ob monografiji in razstavi je v sodelovanju s Televizijo Slovenije nastalo 15 oddaj, ki jih lahko spremljate ob nedeljah. Ob celostnem pristopu k trženju naj omenim še dostop do strani na internetu (<http://www.mojstrovine.com>), kjer si v treh jezikih (slovenskem, nemškem in angleškem) lahko preberete kratko predstavitev knjige in jo seveda tudi naročite. Poleg tega je omogočeno virtualno potovanje po poglavjih knjige³. Naj zaključim z besedami izrečnimi na Europrix 99 v Salzburgu: Trženje ohranja kulturo!

1 Naveden pregovor je vzeta iz uvodnega poglavja knjige *Mojstrovine Slovenije* Bogataja različnosti

2 Po uradnem seznamu iz 2. 9. 1997

3 Seveda v zelo skrajšani obliki

mag. Inja Smerdel

POROČILO O DELU SEM V LETU 1998

Slovenski etnografski muzej je svoje prvo leto na novem naslovu preživel zelo intenzivno, ustvarjalno, izjemno delavno in tudi odmevno. Izpeljali smo vse načrtovane, prijavljene ter sofinancirane projekte in poleg teh še nekaj manjših akcij, ki jih je sprožala želja po kulturni živosti muzeja. Pričujoče poročilo ni popolna kronika vseh dogodkov v novi muzejski hiši. Izpostavlja le osrednje in pripoveduje o raznolikem delovnem utripu naše kulturne, znanstvene in izobraževalne ustanove.

Razstavna dejavnost SEM

Naši provizorični razstavni prostori (hodnik in še nenaseljeni fotografski atelje) so do začetka marca v okviru mednarodnega sodelovanja gostili razstavo risb arh. Petra Namičeva, kustosa Muzeja Makedonije iz Skopja, **Makedonija - podobe podeželske arhitekture**.

V sklop približevanja kultur drugih med nami živečih etnij je potem v aprilu sodila še razstava, ki smo jo izpeljali z zunanijma sodelavcema Nado Žgank, agronomko in fotografinja, in dr. Svaniborjem Pettanom, etnomuzikologom in antropologom.

8. aprila smo odprli razstavo fotografij z naslovom **Hommage svetovnemu dnevu Romov**.

"Ciklus ljudskih noš", Akvareli Saše Šantla. (foto D.A.Gomez, junij 1998)

Od 20. maja do 15. junija smo razigrano odprli vrata razstavi ob petdesetem jubileju PIL-a, revije, ki jo bere velik del naših mladih obiskovalcev in s katero že več let uspešno sodelujemo na področju muzejskega pedagoškega dela. Ob razstavi **"Pil išče Pil najde petkrat deset najstniških let"** smo skupaj z organizatorji pripravili nekaj živahnih delavnic.

Naš osrednji razstavni dogodek v že naseljeni hiši na Metelkovi je bilo 23. junija slavnostno odprtje razstave **"Ciklus ljudskih noš"**, akvareli Saše Šantla. Pripravili sta jo mag. Marjeta Mikuž in oblikovalka Mojca Turk kot vizualni del projekta izdaje mape izbranih reprodukcij Šantlovih akvarelov s spremnima študijama, ki smo ga snovali v sodelovanju z Narodno in študijsko knjižnico iz Trsta. Natis mape z reprodukcijami je bil realiziran že ob odprtju razstave, celotna publikacija je izšla v septembru.

Naš najpomembnejši dogodek leta 1998 pa je bilo 16. julija slavnostno

odprtje razstave z naslovom **"Iz dežele sončnega sijaja in mesečevih senc"**, **Beblerjeva indonezijska zbirka SEM**. Zahtevni razstavni projekt mag. Mojce Terčelj, ki je ob sodelovanju dveh mednarodnih strokovnjakov (za indonezijski tekstil in za senčne lutke) slovensko indonezijsko zbirko ovrednotil in jo kot eno izmed kvalitetnejših umestil na zemljevid sorodnih evropskih zbirk, smo povezali z za marsikoga nepričakovanim korakom; prodrli smo v prostore svoje razstavne hiše na Metelkovi (ki še čaka na prenovo) in v njih uredili začasno razstavišče za občasne razstave. Prenovo je v kar največjem možnem obsegu od februarja tega leta dalje izvajala ekipa naših konservatorsko-restavratorskih delavnic (razen grobih zidarskih popravil, beljenja, električnih in varnostnih napeljav, tlakov).

V jesen smo stopili z razstavo **"Več od zlata in srebra nam sadno dreyje da"**, ki jo je v sodelovanju s Kmetijskim inštitutom Slovenije in s Slovenskim sadjarskim društvom pripravila kustodinja Polona Sketelj. Odprli smo jo 2. oktobra v okviru Slovenske razstave sadja v Cekinovem gradu. V tednu dni si jo je ogledalo deset tisoč obiskovalcev.

V hodniku domače muzejske hiše na Metelkovi smo po Šantlovih akvarelih od 8. do 22. oktobra gostili prodajno razstavo **Židovske izrezanke**, poljske slikarke Marte Golab iz Krakowa. Odprtje razstave del avtorice, ki se izraža s to starodavno tehniko, je podprlo Veleposlaništvo Republike Poljske v Sloveniji.

V sodelovanju s poljskim veleposlaništvom smo potem v novembru realizirali še eno poljsko gostovanje, razstavo **Angeli in demoni** v delih poljskih ljudskih umetnikov Muche in Chelmowskega, avtorice Bogne Jezernik (roj. Ciesielska). V prostorih razstavne hiše SEM je bila na ogled od 5. novembra do 7. decembra. Razstavo sta posredovala Pokrajinski muzej v Sieradzu in Zahodnokašubski muzej v Bytówu.

13. novembra smo odprli vrata Koroškim kulturnim dnevom v Ljubljani. V hodniku naše prenovljene muzejske hiše smo postavili gostujočo razstavo **Oblacilna kultura v Rožu**, avtorice dr. Marije Makarovič.

Razstavno leto 1998 smo 17. decembra sklenili s slavnostnim odprtjem prigodne razstave **SEM poldrugo leto na Metelkovi, vidni sadovi dela**. Razstava je svojstveno vizualno poročilo o delu muzeja: o njegovih razstavah, o novi celostni podobi, o založniški in pedagoški dejavnosti ter o novih pridobitvah - nakupih in donacijah.

Naša razstavna dejavnost je v tem letu segala tudi preko praga domače muzejske hiše. Sodelovali smo pri posameznih razstavah nekaterih drugih ustanov (npr. pri razstavi **Vrata** v Gradbenem centru Slovenije, pri razstavi o **Baragi** v Kočevskem muzeju), s svojo razstavo **Udomačena svetloba** (etnološki pogled na svetila ...) avtorice Irene Keršič pa smo izvedli že drugo gostovanje v pokrajinskih muzejih. Iz Celja smo razstavo preselili v Mursko Soboto, kjer je bila odprta od 23. aprila do 21. septembra. V jeseni je predstavitev publikacije o Šantlu v Miklovi hiši v Ribnici spremljala štirinajstdnevna razstava vseh štiridesetih originalnih akvarelov **"Ciklus ljudskih noš"**. Eden izmed rezultatov našega dela v mednarodnem projektu **Linen on Net** (Raphael) je bila konec septembra tudi manjša skupna razstava **Long Life to Linen!** na Finskem. In potem je prišel še 2. december, ko smo za nekaj ur gostovali v vili Področnik, na novoletnem sprejemu gospe Štefke Kučan, na katerem je domačim in tujim gostjam spregovorila o nacionalnem kulturnem pomenu lipincev. Pripravili smo razstavo votivnih figur z motivom konja, ki smo jo za tem prenesli še v našo muzejsko hišo na Metelkovi.

Redna dejavnost (raziskovalna, delo v muzejski dokumentaciji in knjižnici, delo v konservatorsko-restavratorskih delavnicah, pedagoške dejavnosti, nove pridobitve)

V okviru že več let potekajočega "rednega" hišnega projekta sistematičnega urejanja zbirk in njihovega raziskovanja lahko za prvo polovico leta 1998 z veseljem izpostavimo uspešno dokončanje razprave

Angeli in demoni v delih poljskih ljudskih umetnikov Muche in Chelmovskega. (foto B.Nučič, december 1998)

o zbirki igrač v SEM, ki jo je za objavo v Knjižnici SEM do izteka tega leta pripravila (knjiga je v tisku) muzejska svetovalka Tanja Tomažič, in sistematično ureditev zbirke modrotiskov z vzporedno potekajočo raziskavo, ki jo mag. Andrej Dular pripravlja za objavo v naslednjem letu. V ta okvir nedvomno sodita tudi dokončani sistematičnega urejanja in raziskovanja zbirke Šantlovih akvarelov noš, Beblerjeve indonezijske zbirke senčnih lutk in tekstila ter izida obeh katalogov. Mag. Janja Žagar pa je uredila in raziskala muzejsko zbirko namiznih prtov in otiračev (primerjalno, s predmeti iz zbirk nekaterih slovenskih pokrajinskih muzejev) in pripravila prispevek o tej zbirki za simpozij *Linen on Net* na Finskem ter za objavo v mednarodni publikaciji.

V sklopu raziskovalne dejavnosti je treba še posebej omeniti naše kontinuirano, vedno bolj detajlno delo na poti k stalni razstavi, ki se zaradi odlašanja s prenovo razstavne hiše sicer zdi iz dneva v dan bolj odmaknjena. V okviru tega dela ter na osnovi že izdelanega in objavljenega scenarija celote je dr. Gorazd Makarovič v poletnih mesecih dokončal besedilo scenarija za uvodno filmsko pripoved o "temeljnih okvirjih slovenskega etnosa", za Podobe preteklosti oziroma "Noč časa", in ga opremil z vsemi možnimi vizualnimi predlogami.

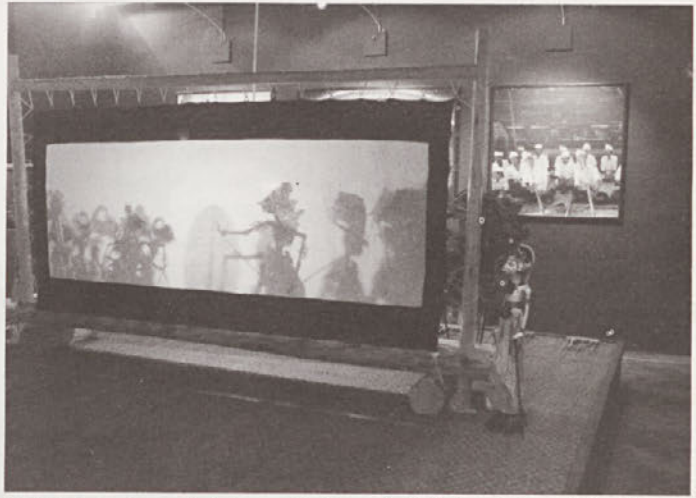
Naš *oddelek muzejske dokumentacije* je v prvih mesecih tega leta poleg rednega dela (inventariziranja fotografij, negativov in diapozitivov, urejanja fototečnega gradiva z dopolnjevanjem klasifikacijskega sistema ipd.) uspešno realiziral vzpostavitev računalniške mreže v muzeju in pripravil podatkovne baze za prenos iz starega programa Modes v novi kvalitetnejši program Promus (uveljavljen v posameznih hrvaških muzejih). Slednjemu smo se potem v jeseni odpovedali in se začeli dogovarjati za bolj izpopolnjeno različico, ki je v rabi v ljubljanskem Mestnem muzeju. Z njegovo nabavo bo lahko delo v mreži končno smiselno zaživelo. Za prenos v nov računalniški program je bil poenoten vpis krajev v predmetnih datotekah (22.000 zapisov) in klasifikacija iz prvih treh inventarnih knjig.

Zaradi dokajšnje angažiranosti obeh naših bibliotekark kot urednic znanstvene periodične publikacije *Etnolog* in knjižne zbirke Knjižnica SEM je bila v prvi polovici tega leta malce upočasnjena dokončna ureditev *muzejske knjižnice* (po selitvi s Prešernove 20 na Metelkovo 2). Knjižnica je sicer že odprta za javnost in njena čitalnica je živahno prizorišče strokovnih sestankov, društvenih srečanj, okroglih miz, predavanj ipd., le prost pristop do publikacij na knjižnih policah še ni dosledno izveden. Drugo redno knjižnično delo (nabave, izmenjave, vnašanje v Cobiss, urejanje hemeroteke, bibliografij ipd.) je v tem času sicer nemoteno potekalo. Med dejavnosti knjižnice SEM sodita tudi distribucija in popularizacija publikacij, ki jih izdajamo. Z namenom predstaviti to produkcijo čim širši javnosti smo od 25. do 29. novembra sodelovali na 14. Slovenskem knjižnem sejmu v Cankarjevem domu.

V naših *konservatorsko-restavratorskih delavnicah* so se v prvi polovici

tega leta ubadali zlasti s prenavljanjem prostorov v razstavni hiši, z redno skrbjo za predmete v depoju in s konserviranjem oziroma restavriranjem za oba razstavna projekta (Šantel, Indonezija). Še posebej kaže izpostaviti zahtevno restavriranje indonezijskih lutk in tekstila. Jeseni je sledilo restavriranje za razstavo o sadjarstvu in sodelovanje pri postavljanju ter podiranju gostujočih razstav. V predprazničnem času pa so se v delavnicah preizkusili tudi v izdelovanju replik posameznih predmetov za prodajo na muzejskem Miklavževem sejmu (pred tem so replike treh različnih ptic - obeskov za drevo prvih dam sveta, drevo prijateljstva in razumevanja pred Knjižnico Richarda Nixona v Kaliforniji - izdelali za gospo Štefko Kučan). Naš izdelek, sv. Duh v podobi goloba, je bil izbran za eno izmed najlepših replik.

Z vsemi razstavnimi projekti je bilo v celem letu povezano tudi delo naše *pedagoške službe* (izpostaviti kaže zlasti delavnice senčnih lutk in batik ob razstavi Beblerjeve indonezijske zbirke). Muzejska pedagoginja Sonja Kogej-Ru pa je še posebej uspešno izpeljala svoj

"Iz dežele sončnega sijaja in mesečevih senc", Beblerjeva indonezijska zbirka SEM. (foto M. Turk, september 1998)

napovedani letni cikel muzejskih delavnic, v katerem so se zvrstile delavnice: okraševanje sveč, izdelovanje pustnih mask, velikonočnih butaric, barvanje velikonočnih jajc, izdelovanje cvetja iz papirja, pletarska delavnica, delavnica učenja starih otroških iger, delavnice izdelovanja panjskih končnic, božičnih ter novoletnih okraskov in jasic iz testa. Tovrstno dogajanje v našem muzeju si je pridobilo lepo število že kar stalnih obiskovalcev, staršev z otroki (štirideset izmed njih jih je na primer zaprosilo za osebno obveščanje), in poleg njih številni obisk najavljenih predšolskih in šolskih skupin. Vrata pa smo odprli tudi zunanji sodelavki ga. Vinki Miklavčič in njenemu projektu slikanja na lesene deščice, "panjske končnice", ki ga s predšolskimi skupinami iz ljubljanskih vrtcev od junija dalje izvaja v SEM.

V okviru redne dejavnosti je treba omeniti še *nove pridobitve muzejskih predmetov*. Poleg manjših nakupov je izstopajoča zlasti nova pridobitev za našo zbirko Ljudske umetnosti, sedem izjemnih predmetov iz privatne zbirke gospoda Frančiška Podpečana. Za njen nakup smo pridobili zadevna namenska sredstva MK. Zaradi drugih pomenskih razsežnosti pa izstopa tudi nekaj donacij, poklonjenih muzeju še posebej zaradi novih prostorskih možnosti na Metelkovi, in sicer donacija 800 predmetov iz fonda podjetja DOM (izmed katerih jih bo nekaj mogoče uvrstiti v naše zbirke, preostale pa kaže uporabljati v druge, manj zahtevne namene), donacija celotne domače urarske delavnice in donacija posameznih delov noš (peč), delov bale (spodnjih kril ipd.) in nekaj dokumentarnega gradiva, dar gospe Bogomile Avčin-Pogačnik in slikarja gospoda Marjana Pogačnika.

V okviru naše redne dejavnosti kaže navesti še študijski potovanji v Antwerpen (mag. Mojca Terčelj in mag. Inja Smerdel) in Manchester (mag. Marjeta Mikuž); udeležbo z referatom na mednarodni konferenci

v Amsterdamu (dr. Nevenka Židov); aktivno udeležbo na Generalni konferenci ICOM-a v Avstraliji (Alenka Simikič, Nina Zdravič Polič); študijsko potovanje v muzeje igrač v Basel, Strassbourg in Colmar (Tanja Tomažič); pedagoško sodelovanje z Oddelkom za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete (vodeni obiski študentov po razstavah in depojih); sodelovanje (pisanje gesel) pri skupnem etnološkem projektu, Priročniku slovenske etnologije; predavanja posameznih kustosov v okviru Seminarja slovenskega jezika, literature in kulture (od 7. do 11. julija) na temo Odsev slovenskih pokrajin in razmerij vas - mesto v svetu opredmetene dediščine; udeležbe posameznikov na različnih konferencah, okroglih mizah in raziskovalnih taborih (npr. Polona Sketelj, Rezija) in na koncu, čeprav ne najmanj pomembno, kreacijo naše domače strani na internetu, kjer nas je (čeprav še ne z vsemi željenimi podatki) mogoče najti na naslovu www.etno-muzej.si.

Založniška dejavnost

Sedmi letnik naše znanstvene periodične publikacije **Etnolog**, ki ji zaradi ustreznega nivoja in uveljavljenosti tudi v tujini ne manjka člankov v uredniškem predalu, je - ponovno dokaj odebeljen (517 strani) - izšel s petmesečno zamudo. Predstavili smo ga na tiskovni konferenci, ki je bila 18. maja.

Druga dva letošnja večja založniška podviga, izdaja mape Šantlovih akvarelov noš (avtorici mag. Marjeta Mikuž in Raffaella Sgubin) in kataloga ob razstavi Beblerjeve indonezijske zbirke, sta bila uspešno izpeljana v juniju oziroma v septembru in juliju. Tiskovni konferenci sta bili 18. septembra ob izidu prvega albuma nove knjižne zbirke **Likovne sledi, Ciklus ljudskih noš: akvareli Šaše Šantla** in 16. julija ob izidu kataloga **Iz dežele sončnega sijaja in mesečevih senc** 16. julija.

Poleg navedenega pa smo natisnili še publikacijo ob razstavi sadja **Več od zlata in srebra nam sadno drevje da** avtorice Polone Sketelj, katalog poljske gostujoče razstave **Angeli in demoni v delih poljskih ljudskih umetnikov Muche in Chelmoškega**, tri plakate (Šantel, Indonezija, Angeli in demoni), zloženko (Indonezija), informativne lističe ("vizitke") o muzeju in o votivnih figurah z motivom konja, muzejske vstopnice, vabila (Šantel, Indonezija, Angeli in demoni) ter razmnožili tudi nekaj drugega informativnega gradiva o dogajanju v naši ustanovi (Šantel, Hommage svetovnemu dnevu Romov, O kamnih pod lipo ..., Židovske izrezanke).

Svojo založniško dejavnost smo (kot je bilo že omenjeno) med 24. in 29. novembrom predstavljali najširši javnosti na 14. Slovenskem knjižnem sejmu v Cankarjevem domu, kjer smo 26. novembra nastopili tudi na Odprtem odru.

Mednarodno sodelovanje

V sklopu mednarodnega sodelovanja sta nemoteno potekala oba večletna projekta, delo v etnološki delovni skupini za dokumentacijo v okviru CIDOC-a in delo v NET-u. Obe naši predstavnici (Alenka Simikič in Irena Keršič) sta se udeležili svojih delovnih sestankov (Antwerpen, Tallin, Melbourne in Krakow).

Naša uspešna prijava v lanskem oktobru pa nam je odprla sodelovanje v projektu EU **Raphael** na področju kulturne dediščine. Gre za tematski

projekt z naslovom **Linen on Net - the Common Roots of the European Linen Patterns**, pri katerem smo enakopravni partnerji s Finsko, Švedsko in Italijo, sodelujejo pa še Nemčija, Avstrija in (kot "nemi" partner) Rusija. Prvo delovno srečanje z italijanskimi partnerji smo imeli 1. marca, delovno srečanje vseh partnerjev pa je sledilo v zadnjih dneh marca in v prvih dneh aprila v Tolmezzu in v SEM v Ljubljani (s strokovno ekskurzijo v Belo krajino in ogledom zbirke v depoju v Škofji Loki). Projekt je financiran na sledeči način: na 50 % prikazanega lastnega raziskovalnega in drugega rednega dela dobi ustanova 50 % sredstev EU. Prve delovne izsledke smo partnerjem in finski strokovni javnosti predstavili (mag. Janja Žagar, Ana Motnikar in mag. Inja Smerdel) 18. septembra na simpoziju na Wetterhoff School of Crafts and Design v kraju Hämeenlinna na Finskem. Besedila predavanj vseh partnerjev bodo v kratkem natisnjena v skupni knjigi.

Drugo

V našem muzeju se je v letu 1998 poleg vsega navedenega, ki nikakor ne more biti popolno, saj so v poročilih sodelavcev SEM nanizana še mnoga bolj ali manj vidna delovna prizadevanja, še marsikaj dogajalo.

Naša nedvoumna želja po ustvarjanju živahnega in prijaznega kulturnega okolja, ki bo s svojo dejavnostjo privabljala različno radovedne obiskovalce, nas je vodila v organizacijo ali v soorganizacijo posameznih prireditelj in v odpiranje vrat dejavnostim, kakršna so na primer delovna srečanja s predavanji kulturnega društva Folk Slovenija in društva čipkaric, delovna srečanja in ciklus predavanj članov skupine seniorjev Društva za prostovoljno in preventivno delo, sestanki članic Sile ipd.

V naši ustanovi ima od preselitve dalje svoj sedež tudi Slovensko etnološko društvo, ki poleg svojih strokovnih sestankov mesečno prireja javne, vsebinsko različno obarvane "Etno večere".

Med različnimi prireditvami, ki so se v preteklem letu zvrstile v naši hiši, naj navedemo vsaj Prešerno po Prešernu (10. februar), koncert ljudskih pesmi v izvedbi Bogdane Herman, spremljan s predavanjem dr. Marka Terseglava; okroglo mizo o avtorskih pravicah izvajalcev ljudske glasbe (27. maj) v soorganizaciji s kulturnim društvom Folk Slovenija; predavanje dr. Svanibarja Pettana o romskih glasbenikih s Kosova (8. aprila) in lutkovno predstavo

Tobja (6. septembra dopoldan in popoldan) v sklopu festivala Lutke 98. Posebej kaže izpostaviti našo soorganizacijo (dr. Nevenka Židov) mednarodnega simpozija **Etnološki in antropološki vidiki preučevanja smrti/Ethnological and Anthropological Approaches to the study of Death**, ki je odmevno potekal v SEM od 5. do 9. novembra. Referati s simpozija bodo objavljeni v naslednjem letniku Etnologa.

Med "drugo" konec koncev sodi tudi naš simpatični projekt "Kamni pod lipo pred SEM", ki smo ga izpeljali v juniju, ob izjemnem navdušenju posameznih slovenskih kamnarjev in kamnolomov nad idejo svojske, s tradicijo zaznamovane predstavitve slovenskih naravnih kamnov.

Nekaj sklepnih besed

V Slovenskem etnografskem muzeju v letu 1998 ni bilo malo narejenega. Opazni so zelo pozitivni odmevi na naše delovanje, najsi gre za medije

Jerca Mrzel in mag. Inja Smerdel na kamnitih sedežih pod lipo pred SEM. (foto D.A.Gomez, junij 1998)

ali za posameznike. Pozitivni odmevi prihajajo tudi iz tujine. V poletnih mesecih so nas naprimer obiskali trije eminentni evropski kolegi: prof. dr. Alexander Fenton, direktor European Ethnological Research Centre iz Edinburgha, prof. dr. Gaetano Forni in dr. Francesca Pisani, direktorica svetovno znanega milanskega Museo Lombardo di storia dell'agricoltura, francoski kolegi pa so nas kot posebej vabljeni prosili za predstavitev nastajajočega muzeja v prvi številki kvalitetne nove revije L'Alp, ki od jeseni izhaja v Grenoblu.

Napredovanje projekta prenove Slovenskega etnografskega muzeja vzbujajo nemajhno pozornost. Tako smo bili konec julija preteklega leta obveščeni, da predsednik Republike Slovenije g. Milan Kučan "z veseljem sprejema častno pokroviteljstvo nad projektom novega Slovenskega etnografskega muzeja". Ob koncu leta 1998 smo s 25% finančnim deležem MOL v okviru akcije prenavljanja fasad (Ljubljana moje mesto) in s 75% finančnim deležem MK začeli s prenovo objekta 27., naše razstavne hiše. "Obsojeni" na čakanje na celovito prenovo smo kot dobri gospodarji začeli pri strehi, s tako imenovano peto fasado, ki je bila pred nekaj dnevi že končana.

O problemih v tem besedilu ne nameravam pisati. Kot kaže, bo potrebno vedno znova opozarjati na nujno čimprejnejše prenove naše razstavne hiše. Menim, da bi pri določanju prioritete na področju investicij v kulturi glede tega ne smeli pozabljati na eno izmed nedvoumno zapisanih obvez novega zakona o varstvu dediščine - na zagotavljanje njene javne dostopnosti.

Zdenka Torkar Tahir

POROČILO O DELU KUSTOSINJE - ETNOLOGINJE V MUZEJU JESENICE V LETU 1998

V Muzeju Jesenice skrbim za spominske in etnološke zbirke oziroma za nemoteno obratovanje Prešernove rojstne hiše v Vrbi, Finžgarjeve rojstne hiše v Doslovčah, deloma tudi za spominsko zbirko v rojstni hiši Matije Čopa v Žirovnici in Liznjekovo domačijo v Kranjski Gori. Skrbim še za zbiranje etnoloških predmetov za oblikovanje trenutno še depojske etnološke zbirke na sedežu muzeja.

V lanskem letu sem pridobila 172 novih predmetov (37 etnoloških, 67 kulturnozgodovinskih - Prešerniane in knjig za spominske zbirke, 61 predmetov iz opuščene obrata jeklarne) ter 56 enot arhivskega gradiva (gledališki listi). Več kot pol leta sem potrebovala za kompletno inventarizacijo muzejskih zbirk v Prešernovi in Finžgarjevi rojstni hiši (skupaj 835 inventarnih enot, od katerih je 385 etnološke vsebine, 348 kulturnozgodovinske vsebine in drugo).

V razstavnem muzejsko-galerijskem prostoru Liznjekove hiše sem organizirala gostujočo muzejsko razstavo panjskih končnic z naslovom Pripovedi s panjev ter dve likovni razstavi. Realizirala sem tudi lastno občasno razstavo 270-ih miniaturnih posnetkov zibelk (leseni izdelki) Staneta Zugwitza z Jesenic s spremljajočo zloženko in razstavljenimi teksti.

V Prešernovi hiši sem sodelovala pri prenovi stalne razstave knjig in likovnih del v galerijskem prostoru, ter delala na projektu za novo razstavo z naslovom Življenje in delo Dr. Franceta Prešerna, ki jo bom odprli v istem prostoru ob 200 letnici pesnikovega rojstva.

Organizirala in vodila sem tri muzejske prireditve oziroma spominske slovesnosti s kulturnim programom in pogostitvijo obiskovalcev ob

obletnicah smrti in rojstva pesnika in pisatelja, in sicer dve v Prešernovi in eno v Finžgarjevi rojstni hiši ter sodelovala pri organizaciji koledovanja v slednji.

V sodelovanju z Muzejskim društvom Jesenice sem organizirala in vodila muzejski večer v Kosovi graščini z avtorjem - izdelovalcem več kot 600 miniaturnih posnetkov zibelk vseh slovenskih pokrajin, držav Evrope, Azije in Amerike.

V prostorih rojstne hiše Matije Čopa sem z osmošolkami OŠ Koroška Bela izvedla etnološko delavnico mesenja in peke kruha v krušni peči. Za nov vodnik Prešernova Vrba, ki je izšel ob 8. februarju v zbirki Kulturni in naravni spomeniki Slovenije, sem opravila redakcijska dela. Objavila sem dva krajša članka (o razstavi zibelk v jeseniškem časopisu muzejskega društva in o muzejski zbirki v Prešernovi rojstni hiši za Delov Kazipot ter skrbela za sprotno medijsko obveščanje o vseh omenjenih muzejskih prireditvah oziroma razstavah.

To naj bi bilo na kratko vse. Seveda so bila še kakšna manjša opravila in posredovanja najrazličnejših podatkov obiskovalcem, predvsem šolarjem, dijakom in študentom ali pa posameznim inštitucijam.

Sodelavci Muzeja Jesenice smo se v lanskem letu odpravili na dve strokovni ekskurziji in si ogledali muzeje in njihove zbirke v Celju, Slovenj Gradcu, na Ravnah na Koroškem ter Železniški muzej v Ljubljani in Šmarno goro.

Zanimivo bi bilo zapisati tudi nekaj o raznovrstnem in plodnem delu ostalih strokovnih delavcev Muzeja Jesenice in sploh vseh zaposlenih ter o pomembnem deležu, ki je bil opravljen preko programov javnih del a to bi že presegljo zastavljeni okvir tega zapisa.

Ne bo pa odveč omemba števila obiskovalcev vseh muzejskih lokacij oziroma njihovih stalnih razstavnih zbirk in občasnih razstav. V letu 1998 beleži Muzej Jesenice 51878 obiskovalcev. Likovne in muzejske občasne razstave v Kosovi graščini na Jesenicah si je ogledalo 4093 obiskovalcev, železarsko zbirko v Ruardovi graščini na Stari Savi, ki je bila čez poletje zaradi nujnih del ureditve ogrevanja zaprta, si je ogledalo 2690 obiskovalcev, Čopovo spominsko zbirko 4492, Prešernovo rojstno hišo 20354, Finžgarjevo rojstno hišo 10993 in Liznjekovo hišo s stalno etnološko zbirko ter občasnimi razstavami 9256 obiskovalcev.

Damjana Fortunat Černilogar

TOLMINSKA MUZEJSKA ZBIRKA- LETNO POROČILO 1998

Tolminska muzejska zbirka je v osemindesetletnem delovanju pridobila bogat fond. V zadnjih letih se je tudi prostorsko in kadrovske okrepila (do leta 1995 je bil zaposlen samo en kustos, trenutno pa smo trije). V novih pogojih dela smo pričeli z organiziranjem različnih prireditev.

Poročilo o dejavnosti oddelka

V Tolminski muzejski zbirki sta zaposlena kustos etnolog Marko Grego, višja kustodinja zgodovinarica Damjana Fortunat Černilogar in od 1. septembra 1998 arheolog pripravnik Miha Mlinar. Iz programa javnih del so bili v muzeju zaposleni trije delavci.

Obnova muzejskih prostorov

V letu 1998 smo nadaljevali z obnovitvenimi deli. Investitor je bila KS

Tolmin. Dokončali smo vhodno fasado in izdelali napis Muzej. V kleti smo sanirali temelje in zidove ter izdelali betonsko ploščo. V pritličju smo obnovili galerijske prostore. V 1. nadstropju smo morali zaradi popravila tlakov in ometov (reklamacija) od 15. januarja do 27. februarja podreti del arheološke zbirke, zaradi česar je bil muzej v tem času zaprt za obiskovalce. V 2. nadstropju smo naredili novo splošno razsvetljavo, v mansardi pa uredili in na novo opremili štiri pisarne ter knjižnico.

Stavba muzeja je utrpela škodo zaradi posledic aprilskega potresa v Gornjem Posočju. Potrebna bo dodatna sanacija objekta. Nekaj škode je nastalo tudi na razstavljenih eksponatih.

Pridobitev novih prostorov za depo

V letu 1998 je bila podpisana pogodba o prenosu nepremičnin med Ministrstvom za obrambo in Ministrstvom za kulturo, s katero smo bliže dolgoletni želji po primernih depojskih prostorih. Muzej bo za ta namen pridobil stavbo v bivši vojašnici v Tolminu.

Pridobivanje novih muzealij

Kljub temu, da zaradi obnove, še nimamo urejenega depoja, smo pridobili nove muzealije - 490 predmetov. Obsežen fond smo pridobili zaradi posledic potresa, saj smo z odkupom pridobili zasebno etnološko zbirko Dane Ivančič iz Bovca. Ta zbirka vsebuje 360 predmetov. Odkupili smo tudi predmete (zlasti pohištvo), ki smo jih po ogledu predvideli za muzejsko prezentacijo domačije Cirila Kosmača na Slapu ob Idrijci. Precej gradiva so nam podarili. Inventarizirali smo 161 novih muzealij. Vseh nismo uspeli inventarizirati, saj smo bili po aprilem potresu v Posočju aktivni predvsem na terenu. V naših zbirkah je razstavljenih 415 predmetov, na občasnih razstavah pa smo imeli razstavljenih 8 muzealij.

Knjižni fond smo obogatili za 193 enot (skupaj 2442 enot). Večino knjig smo dobili v dar. Fotodokumentacijo smo sproti urejali. Popisanih je bilo 1337 negativov s pozitivni (skupaj - 2819, obseg fotodokumentacije se je močno povečal zaradi posledic potresa), 65 pozitivov in 866 diapozitivov (vseh je 1903). Sproti smo urejali hemeroteke. Obdelali smo časopise Delo, Primorski dnevnik, Primorske novice, Dom in občasno Oko. Urejeno je 136 enot krajevne hemeroteke, 286 enot imenske hemeroteke in 36 enot tematske hemeroteke.

Pridobili in delno inventarizirali smo še 50 knjig (muzealij), 20 zemljevidov, 38 plakatov, 83 skic, načrtov in risb ter kar nekaj arhivskega gradiva (družinska arhiva: Gabršček iz Tolmina in Rot - Kravanja iz Bovca; tipkopis Hinka Klavora (530 strani); poročilo o službenem potovanju l. 1947 (13 strani); osebni arhiv nadporočnika dr. Frana Spiller - Muysa; sezname pokopanih na vojaških pokopališčih I. svetovne vojne Bovec, Log pod Mangartom, Soča in Trenta; zbirko časopisov in revij (TV 15 - 734 kosov, Naša Obramba - 114 kosov, Vojaški informator - 22 kosov, Borec - 213 kosov).

Program prireditvev in razstav

V letu 1998 nam predvidenega programa ni uspelo v celoti izpeljati zaradi aprilskega potresa v Posočju in obnove galerijskih prostorov. Pripravili smo 10 prireditvev. Razstavno dejavnost smo pričeli z dvema likovnimi razstavama - razstavo del Poldeta Oblaka (13. febr. - 13. marec) in razstavo del Stane Sluga Pudobske (18. marec - 30. april) ter razstavo razglednic v sodelovanju s Filatelističnim društvom Franc Marušič iz Nove Gorice z naslovom "Razglednice Goriške in Tolminske" (11. nov. - 10. dec.). S slednjo smo na nek način obeležili tudi osemdesetletnico konca prve svetovne vojne.

20. januarja smo organizirali 2. akademski večer v Coroninjevi graščini. Gost je bil akademik prof. dr. Stane Gabrovec. Konec leta (11. decembra) smo gostili Dušana Krambergerja, arhitekta konservatorja iz Oddelka za arheologijo Filozofske fakultete, ki je predstavil projekt

Konservatorska dela 1996 - 2000 na gradu na Kozlovem robu v Tolminu. Za kulturni praznik smo z Zvezo kulturnih društev Tolmin pripravili literarni večer. Organizirali smo tudi štiri predstavitve knjig (3. in 11. junija, 17. septembra in 9. oktobra). Klub tolminskih študentov je v naših prostorih pripravil nekaj predavanj z diapozitivi.

Razstave izven Tolminske muzejske zbirke

Za razstavo del Toneta Kralja (22. 1. - 22. 3.) smo Moderni galeriji v Ljubljani *posodili* sliko Cirkus Nazi (1944, olje/platno), za razstavo del Rudija Kogejca v galeriji Rika Debenjaka v Kanalu pa šest del.

V Bovških Klužah smo z zgodovinsko sekcijo iz Bovca sodelovali pri postavitvi *časne razstave Kluže - Bovška vrata*. Kustodinja Damjana je z arhitektom Fedjo Klavoro pripravila scenarij za stalno postavitev. Kustos Marko in kustodinja Tolminske muzejske zbirke pa sta pričela zbirati informacije o še ohranjenih etnoloških predmetih na Bovškem, ki bi jih uporabili za stalno postavitev. Potres je načrte dobobra spremenil. Odločili smo se, da z delom nadaljujemo. Izdelali smo 13 panojev, ki prikazujejo razvoj prvotne, zgolj obrambne stavbe, ki je postala celo sedež bovškega glavarstva, in njeno usodo. V sodelovanju s Triglavskim narodnim parkom so panoje izdelali v tiskarni v Radovljici. Pri izvedbi je sodeloval tudi g. Dušan Kramberger. Projekt celovite predstavitve zbirke čaka na ugodnejše razmere.

Druga opravljena dela

Januarja smo *popisali* manjšo zbirko predmetov iz 1. svetovne vojne (43 predmetov) zasebnega zbiralca g. Darka Božiča na Mostu na Soči. Pomagali smo pri popisu zasebne zbirke Mirka Kurinčiča iz Drežnice. Inventariziranih je bilo 2731 predmetov. Zbirka vsebuje predvsem predmete iz 1. svetovne vojne, del zbirke pa etnološko dediščino.

Sodelovali smo z Agencijo Tolminska iz Tolmina in za njihove potrebe pripravili nekaj gradiva o naši zbirki in Tolminskem kmečkem uporu leta 1713. Kustodinja Damjana in etnologinja Karla Kofol sta 6. in 7. novembra *predavali* slušateljem Centra za gostinsko in turistično izobraževanje v Tolminu in sodelovali pri predstavitvi seminarskih nalog.

Kustodinja zgodovinarica se je oktobra *udeležila* 29. zborovanja slovenskih zgodovinarjev v Izoli. V Tolminu smo se 18. februarja *udeležili okrogle mize* o turizmu, na kateri sta gosta iz Irske g. Brendan Rusell in Willyan P. Lewis predstavila njihove dosežke na tem področju. Kustodinja Damjana je aktivno *sodelovala pri protokolarnem obisku* češke delegacije in ogledu spominske cerkvice sv. Duha na Javorci.

Delavci muzeja so za različne uporabnike *zbirali gradivo in dokumentacijo* in učencem oz. dijakom pomagali pri zbiranju gradiva za različne seminarske naloge.

V Tolminski muzejski zbirki smo razširili ponudbo muzejske trgovine, kar se je izkazalo kot dobra odločitev zlasti konec leta, saj se je prodaja spominkov močno povečala.

Sodelovanje kustosov pri drugih projektih

Kustodinja Damjana je *sodelovala z avstrijskim Črnim križem iz Salzburga* pri projektu obnove vojaških pokopališč vojakov, ki so v 1. svetovni vojni padli na Bovškem. Ob slovesni posvetitvi obnovljenih pokopališč je bila odlikovana s plaketo in znakom njihovega reda. Sodelovali smo pri *projektu sanacije gradu na Kozlovem robu*.

Kustos Marko in kustodinja Damjana sta kot *člana Komisije za oceno in popis škode po potresu na objektih kulturne dediščine* v občinah Bovec, Kobarid in Tolmin evidentirala in fotodokumentirala nastalo škodo. Preverili smo stanje dveh zasebnih zbirk - Ivančiča v Bovcu in Kurinčiča v Drežnici in ponudili pomoč. G. Ivančič iz Bovca je moral zaradi močno poškodovane stavbe vso zbirko deponirati na varno. Ko so pričele krožiti informacije, da so nekateri zbiralci že pričeli izkoriščati nastalo situacijo in pričeli nekontrolirano odnašati premično dediščino.

smo vse, ki smo jih spoznali tekom našega dela in niso bili sami prizadeti v potresu, angažirali, naj spremljajo stanje na terenu in nas o tem obveščajo. Na kraje premičnih smo z obvestilom opozorili vse štabe civilne zaščite. Muzej je na ta način rešil tudi nekaj zanimivih predmetov.

Karla Kofol je od 6. do 12. julija kot mentor sodelovala na 12. Mladinskem raziskovalnem taboru v Dolenji Trebuši. Raziskovali so odnos do smrti (običaji, vraževerje...). Ob 40-letnici posvetitve cerkve Marijinega obiskanja na Ponikvah je pripravila stalno razstavo o delu arhitekta Jožefa Plečnika.

Aktivno smo sodelovali pri pripravi, izdelavi in predstavitvi 2. zbornika Šentviška planota.

Obisk muzeja

V poletnih mesecih nas je obiskalo okrog 670 tujcev. Po potresu je močno izostal obisk učencev in dijakov, kljub temu pa se je v primerjavi z lanskim letom obisk povečal. Ob tem je treba poudariti, da je stalna postavitev zbirk v Tolminski muzejski zbirki še v pripravi in da investicija še ni zaključena. Prav zaradi tega v promocijo muzeja nismo vlagali veliko. Na muzej v Tolminu ne opozarjajo niti osnovne informacijske table oziroma smerokazi.

Promocija Tolminske muzejske zbirke

Predstavili smo se na sejmu Alpe Adria v Ljubljani (17. - 22. 3.), na mednarodnem sejmu gostinstva in turizma Gost Tur 98 v Mariboru (6. - 10. okt.), na Primorskem sejmu (27. - 31. maj) v Novi Gorici in na Mednarodnem obrtnem sejmu v Celju (11. - 20. 9.). V sodelovanju s Klubom Tolminskih študentov smo se predstavili tudi v K4 v Ljubljani. V katalogu L'Informavacanze '98, ki so ga izdali v Padovi, smo objavili oglas. Z oglasom smo sodelovali tudi pri izdelavi novega kataloga ponudnikov Gornjega Posočja.

Mediji

O delu v muzeju smo poročali za TV Primorko (22. 1.; 22. 6.) in TV Slovenija (oddajo Slovenski magazin 9. 11.). S TV Slovenija je Damjana aktivno sodelovala pri snemanju prispevka o cerkvi v Javorci (23. 11.) za oddajo Alpe Jadran. O delovanju muzeja in prireditvah je poročala tudi lokalna TV. Na radiu Alpski val v Kobaridu je kustodinja Damjana v polurni oddaji predstavila Tolminsko muzejsko zbirko (28. 11.).

Bibliografija

- mag. Damjana Fortunat Černilogar:
- Odnos bojujočih se strani na soškem bojišču do obstoječe kulturne dediščine, Nova revija 189, letnik XVII, januar 1998.
 - Goriški muzej - Tolminska muzejska zbirka. Letno poročilo 1997, SED 38/1,2 1998, str. 82 - 83.
 - Materialna kulturna dediščina. Muzealije naj spregovorijo, 2. zbornik Šentviške planote, 1998, str. 151- 158.
 - Preboj pri Kobaridu in posledice vojne za civilno prebivalstvo in kulturno krajino. Kobarid Caporetto Karfreit 1917 - 1997, Zbornik mednarodnega znanstvenega simpozija ob 80- letnici bitke pri Kobaridu, Kobarid 1998, str. 75 - 83 (Lo sfondamento di Caporetto e gli effetti della guerra sulla popolazione civile e sull'ambiente culturale, str. 211 - 220.)
 - Kobarid 1997, Ocene in poročila, Zgodovinski časopis 52, š.l. 1998, str. 151 - 153
 - Oddano za objavo: za Enciklopedijo Slovenije: gesla Trenta, Tolmin, Tolminska muzejska zbirka za Zgodovinski časopis ocena Tolminskega zbornika 1997

Karla Kofol:

- Po slehah nekdanjih poti, Zbornik Šentviške planote (ZŠP), Ponikve 1998, str. 75 - 88
- Dr. Peter Laharnar, pravnik in državni uslužbenec s Pečin, ZŠP, str. 175 - 178
- Cene in Janez Lapanja, ljudska umetnika s Ponikve, ZŠP, str. 179 - 182
- Janez Lipušček, "Urmohar" in orglarski mojster s Pečin, ZŠP, str. 187- 192
- Lapanja Ivan, zemljemerec in deželni poslanec s Ponikve, ZŠP, str. 193 - 196

Lucija Kos Bartol

RIBNIŠKI MUZEJ V LETU 1998

V letu 1998 sem v Ribniškem muzeju delala preko študentskega servisa študentka etnologije in zgodovine Lucija Kos Bartol.

Raziskovalno delo

Izpeljala sem anketo, katere namen je bil popularizirati muzej med domačini. Anketa je zajela dve starostni skupini. Starejša skupina je odgovarjala, kaj bi si v muzeju želeli ogledati (168 anket), osnovnošolci pa so odgovarjali, kako poznajo muzej in kako bi se v muzej še bolj vključili (91 anket).

Raziskovala sem izdelovanje in prodajo suhe robe nekdanj in danes v Ribniški dolini. Na terenu sem obiskala več kot 300 ljudi in izpolnila 380 vpisnih listov. Pridobila sem veliko dokumentarnega gradiva in 700 novih predmetov za razstavo.

Muzej je obiskala tudi bivša lastnica Miklove hiše (kjer se nahaja muzejska pisarna) Irena Arko in podarila predmete, ki govore o zgodovini te hiše. Ob obiskih sem popisala podarjene predmete in zapisala tudi spomine bivše lastnice.

Med letom sem obiskala več lokalnih prireditev in praznovanj.

Razstavno delo

V februarju sem predstavila 40 podarjenih fotografij o pustu v Ribnici iz leta 1953.

V muzeju smo ob prireditvi Srečanje v moji deželi v juliju pripravili gostujoči razstavi: Ribniški grbi avtorja Aleša Kersnika in razstavo srednjeveških glasbil Turističnega društva iz Škofje Loke.

Za ribniški sejem v septembru sem pripravila razstavo Suha roba pod ribniškimi krovi - današnji izdelki. Sodelovalo je 130 izdelovalcev. Za razstavo sem zbrala 700 predmetov, razstavo pa je obiskalo čez 800 obiskovalcev.

Dokumentarno in tehnično delo

Za muzej sem pridobila 749 novih predmetov, od tega 607 predmetov današnje suhe robe, 20 predmetov iz Miklove hiše, skupaj pa sem na novo vpisala 867 predmetov. Inventarizirala sem 57 predmetov. Posebej sem vpisala še 152 enot tiskovine, okoli 40 enot nove literature. Fototeka se je s št. 109 povečala na 280, negoteka pa s 742 na 945.

V mesecih juniju in juliju sem iz pisarne morala preseliti številne predmete. Ob tem sem naredila podroben pregled predmetov, ponovne popise in ocene stanja ter popise predmetov, ki še niso bili obdelani.

V mesecu oktobru so delavci spomeniškega varstva obnavljali grajski stolp, kjer je imel muzej tudi razstavni prostor. Ob tem sem podrla del razstave današnjih izdelkov suhe robe.

Sodelovanja

Posredovala sem na področju arheološkega dela. Domačin se je obrnil na muzej, ko je odkril dve lokaciji z arheološkimi najdbami. Opravila sem ogled in popis lokacij, obrnila pa sem se tudi na arheologa v Mestnem muzeju v Ljubljani in na LRZVNKD.

V mesecu aprilu sem obiskala številne muzeje v Skandinaviji.

V mesecu juniju in juliju sem v okviru muzeja sodelovala na prireditvi Srečanje v moji deželi, ki je bila organizirana v Ribnici.

Za lokalni radio Univox sem pripravila več prispevkov za oddajo Utrinki iz zaprašene skrinje.

Napisala sem več prispevkov za lokalni časopis Rešeto.

Poskrbela sem za popularizacijo muzeja v raznih revijah in časopisih.

Raziskovalcem, študentom in dijakom sem dala vpogled gradiva iz muzeja ali pa jim posredovala informacije za raziskovalno delo. V letu 1998 je bilo okoli 50 takih uporabnikov muzejskega gradiva.

Pedagoško delo

Sodelovala sem pri raziskovalni nalogi Mlini in žage v Ribniški dolini. Nalogo sta opravljala dva gimnazijca iz Kočevja.

Sodelovala sem pri predstavitvi Grčaric pri Ribnici, ki jih je opisal domačin.

Sodelovala sem z zgodovinskim krožkom iz ribniške osnovne šole, kjer so raziskovali današnjo suho robo.

Sodelovala sem s turističnim krožkom pri raziskovalnem in praktičnem delu.

Pripravila sem vodenja za različne šolske skupine, posebej še učne ure za 4. in 6. razred.

Mojca Šifrer Bulovec**POROČILO O DELU KUSTODIATA
ZA ETNOLOGIJO V LOŠKEM MUZEJU
ZA LETO 1998**

Spet je leto naokoli in prišel je čas, ko pod minulim letom potegnemo črto in pogledamo, kaj nam je prineslo.

V letu 1998 sem največ energije vložila v postavitev prenovljene in dopolnjene klekljarske in sitarske zbirke. Zanju sem napisala spremne tekste in pripravila ostalo gradivo. Prav pri pregledu le-tega sem ugotovila, da bo treba za celovit prikaz obeh obrti še veliko terenskega in arhivskega dela. Ker naj bi v uršulinskem samostanu v Škofji Loki redovnice s klekljanjem začele že v 17. stoletju, sem pregledala ves ustrezeni material, ki ga hrani Verski muzej v Stični, klekljarski zbirki v Žireh in Železnikih ter nekatere najstarejše čipke, ki jih hrani SEM v Ljubljani. Dokumentirala sem tudi bogate cerkvene čipke, ki jih hranijo župnišči v Železnikih in Žireh. Da bi lahko prikazala razvoj izdelovanja čipke, tako po tehnološki kot po oblikovni plati, so mi klekljarice iz Žirov in Železnikov naklekljale še nekaj čipk po starih vzorcih. Za sitarsko zbirko pa sem pregledala arhivsko gradivo v Zgodovinskem arhivu Ljubljana, enoti v Škofji Loki in Kranju. Zbirki smo za javnost odprli 28. oktobra 1998. Pri nastajanju klekljarske zbirke mi je strokovno pomagala etnologinja Tadeja Primožič, soavtorica te zbirke. Konec junija leta 1998 sem razvoj klekljarstva na Loškem v posameznih

časovnih obdobjih z diapozitivi predstavila na seminarju mentorjev za zgodovinske krožke v Cankarjevem domu v Ljubljani.

Na srednjeveškem sejmu v Škofji Loki sem na stojnici Loškega muzeja predstavila izdelovanje umetnega cvetja, orodje, ki so ga pri tem uporabljali in izdelke ter njih uporabo.

V preteklem letu smo začeli tudi s postopno obnovo Škoparjeve hiše, to je stare kmečke hiše, ki stoji na grajskem vrtu. Pred leti so v njej "ljubitelji starin" popolnoma uničili staro lončeno peč. Na terenu nisem našla nobene, ki bi bila tako dobro ohranjena, da bi jo lahko prestavili v to hišo. Tako je pečar postavil novo kmečko peč, ki je narejena po vzoru tiste iz Nacetove hiše v Puštalu, ki datira v 15. stoletje.

V mesecu decembru sem končala tudi scenarija za platnarsko in barvarsko zbirko, ki ju bomo prenovili in odprli spomladi 1999. leta.

To leto sem na novo pridobila 117 predmetov, diateka se je povečala za 140 enot, negativoteka za 36, fototeka za 36 in hemeroteka za 111 enot.

Bibliografija v letu 1998:

Šifrer-Bulovec, Mojca: Zgodovina klekljane čipke na Loškem. Zbornik obrti in našem kraju. Strokovni seminar za mentorje zgodovinskih krožkov. Ljubljana, 1998 str. 32-36.

Šifrer-Bulovec, Mojca: Zgodovina klekljanja na Loškem. Čipkarski bilten, Idrija 1998, št. 3, str. 38-40.

Šifrer-Bulovec, Mojca: Prenovljeni klobučarska in glavninarska zbirka v Loškem muzeju. Loški razgledi 1997, št. 44, str. 255-256.

Tita Porenta**POROČILO O DELU KUSTOSA
ETNOLOGA V TRŽIŠKEM MUZEJU V
LETU 1998****Razstavna dejavnost**

V poslovni avli tovarne obutve Peko v Trziču je bila od 19. novembra 1998 do 10. januarja 1999 na ogled razstava z naslovom "Andrej Tišler (1898-1973): čevljarški mojster in strokovni učitelj iz Trziča". Gospod Tišler je pritegnil našo pozornost kot vsestransko družbeno angažiran Trzičan, ki bi v letu 1998, če bi še živel, praznoval stoletnico rojstva. Ob tej priložnosti smo se mu želeli zahvaliti za vse, kar je napisal in podaril našemu muzeju. Z razstavo smo poskusili predstaviti njegovo življenjsko pot skozi predmete, fotografije in dokumente, ki so kakor koli povezani z njim in so na tak način dobili svoj nov pomen v zbirkah našega muzeja.

Raziskovanje življenjske usode Andreja Tišlerja je pomenilo svojevrsten izziv, še posebej zato, ker podpisana kustosinja Tržiškega muzeja nisem domačinka. Čas hitrih in korenitih družbenih sprememb, to je prve tri četrtine 20. stoletja, v katerem je Andrej Tišler živel in ustvarjal, je narekoval pregled in izbiro precej različnih virov, ki so pojasnjevali posamezna obdobja v njegovem življenju. Zbrano gradivo je prihajalo iz različnih institucij, precej gradiva (očetovo zapuščino) pa nam je posodil tudi Andrejev sin, gospod Jožef Tišler.

Razstava je po vsebini zajemala 9 sklopov. Začeli smo z rodbinskimi podatki družine Tišler, ki so med drugim razkrili tri generacije

čevljarjev. Sledila je družinska in osebna izkaznica gospoda Andreja Tišlerja, prikaz reševanja družinskega stanovanjskega problema, splošne in strokovne izobrazbe ter različnih načinov opravljanja čevljarstva poklica. Andrej Tišler je bil kot avstrijski vojak aktiven v 1. svetovni vojni in kot prostovoljec v bojnih za slovensko severno mejo. Obdobje med obema svetovnima vojnima je zanj pomenilo čas vsestranskega poklicnega izobraževanja in izpopolnjevanja. Po njegovi zaslugi lahko začnemo slediti tudi natančnim razmeram v čevljarstvu strokovnem izobraževanju v Trzinu. S poučevanjem čevljarstva vajencev je nadaljeval tudi po 2. svetovni vojni, ki jo je preživel kot internanec v koncentracijskem taborišču Dachau. Bil je tudi član trziškega muzejskega društva in neumorni pisec številnih strokovnih in poljudnih člankov. Razstavo sem pripravila v sodelovanju z etnologinjo Nadjo Gartner-Lenac, ki je raziskala rodbino Tišlerjevih, in bibliotekarko Špelo Jerala, ki je sestavila bibliografijo Andreja Tišlerja. Rezultati razstave in metodološke izkušnje pri opravljenem delu bodo služili tudi pri nadaljnjih načrtih Trziškega muzeja pri urejanju čevljarstva zbirke. Naša velika želja je podobno raziskati tudi druge trziške družine, ki so se tradicionalno ukvarjale s čevljarstvom. Pri tem bi radi zbrali čim več gradiva, ki nam bo omogočilo postavitev stalne čevljarstva zbirke po napisanem sporočilu Andreja Tišlerja. Poleg tega pa nas čaka tudi tiskana izdaja zbranih člankov, navedenih ob koncu publikacije, ki je izšla ob razstavi.

Nove pridobitve in dokumentiranje gradiva

V letu 1998 sem za muzej pridobila dva nova predmeta: čevljarstvo stroj za šivanje zgornjih delov obutve in copat znane trziške čevljarstva družine Gros ter čevljarstvo stolček za merjenje noge iz Tabora pri Vranskem.

Največ časa za dokumentiranje sem porabila ob razstavi o Andreju Tišlerju, ko sem popisala vse gradivo, ki nam ga je posredoval omenjeni gospod, in register gradiva, ki sem ga morala vrniti.

Bibliografija

- Porenta, Tita: Vse gre po istem starem kopitu, predstavitev zbirke čevljarstva kopit v Trziškem muzeju, prispevek za ARGO.
- Porenta, Tita: Luč na gavge, prispevek za GEO
- Porenta, Tita: Kratak povzetek zgodovine splošnega in strokovnega izobraževanja čevljarstva v Trzinu in njegova materialna dediščina, ki jo hrani Trziški muzej, prispevek ob 100-letnici ustanovitve Slovenskega šolskega muzeja za ŠOLSKO KRONIKO.

Pedagoška dejavnost:

Po stalnih muzejskih zbirkah sem vodila 122 obiskovalcev, od tega 4 skupine osnovnošolcev (80 učencev), 5 družin in eno odraslo skupino turističnih delavcev.

Izobraževanje:

V Tehničnem muzeju v Bistri pri Vrhniki sem si 1. septembra ogledala razstavo Ob sto letnici prihoda prvega avtomobila v Ljubljano, in se udeležila srečanj ob stoti obletnici ustanovitve Slovenskega šolskega muzeja, za katerega sem napisala tudi kratak prispevek.

Razno

Razstava o čevljarstvu strokovnem učitelju Andreju Tišlerju je odprla novo raziskovalno področje: splošno in strokovno šolstvo trziških čevljarstva. Tako sem uredila arhiv originalnih dokumentov, povezanih s to problematiko. S pomočjo kolegice iz Muzeja Jesenice Irene Lačen-

Benedičič sem transkribirala in prevedla 28 spričeval trziške Nedeljske - ponavljalne šole iz 19. stoletja, pisanih v nemški pisani gotici.

V našem muzeju poskušamo rešiti tudi perečo prostorsko problematiko. V lanskem letu sem sodelovala pri pripravi za ureditev "dokumentacijske sobe" in muzejske knjižnice, ki naj bi bila vitalno povezana s pisarnami kustosov, kajti samostojnega dokumentalista pri nas žal nimamo.

Helena Rožman

POROČILO O DELU KUSTOSA ETNOLOGA V KOZJANSKEM PARKU V LETU 1998

Muzejska dejavnost

Etnološka zbirka

V letu 1998 je bilo inventariziranih 379 predmetov, dokumentiranih pa še okrog 200 predmetov.

Žal v letu 1998 nismo uspeli odkupiti nobenega od predmetov, ki sem jih uvrstila v program dela; prebivalci Kozjanskega parka pa so nam podarili 25 predmetov. Med nove pridobitve lahko štejemo celoten fond predmetov s Fiketove domačije v Lesičnem 15 (gre za 1200 enot), ki so bili dokumentirani v okviru Raziskovalne delavnice Podsreda '98.

Razstave

V programskem letu sem pripravila razstavo "Cvetnonedeljske butare", ki je bila v Slovensko - bavarski hiši od 30. marca do 13. aprila 1998, ter slovenski del razstave "Stari vzorci pletenin iz Bavarske in iz Kozjanskega parka" v Slovensko-bavarski hiši od 30. aprila do 30. oktobra 1998. V adventnem času leta, ki je za nami, sem pripravila razstavo "Jaslice", ki je bila v Slovensko - bavarski hiši odprta med 4. in 20. decembrom. 8. in 15. decembra svo s kolegico Vesno Zakonjšek vodili delavnico, katere tema je bila izdelovanje božičnih daril in okraskov. Delavnica je bila izvedena v popoldanskem času in je bila namenjena družinam.

Pedagoško delo

Raziskovalna delavnica Podsreda '98

(poročilo je bilo objavljeno v prejšnji številki Glasnika SED)

Vodstva

V celotnem programskem letu smo imeli v Kozjanskem parku 12303 obiskovalcev, od tega 7454 na gradu Podsreda, multivizijsko predstavitev Kozjanskega si je ogledalo 2093 ljudi, mlin 1309, razstave v Slovensko - bavarski hiši pa 1447 ljudi. Običajno vodstvo skupine, ki ga opravlja kustos, zajema ogled multivizijske predstavitve Kozjanskega v KIC-u Kozjanskega parka, ogled Slovensko - bavarske hiše in Levstikovega mlina v Podsredi ter ogled gradu Podsreda.

Izobraževanje - strokovne ekskurzije, srečanja ...

Skozi vse leto sem spremljala strokovno literaturo in rezultate strokovnih srečanj. Med 19. in 26. avgustom sem se v Edinburghu na Škotskem udeležila seminarja "Expanding visions of culture: new developments in cultural policy, management and tourism", ki ga je organiziral The British Council. Poleg sodelovanja na seminarju sem obisk Škotske izkoristila tudi za številne ogled muzejskih in galerijskih institucij ter številnih predstav, ki so potekale v okviru Mednarodnega festivala v Edinburghu. Med muzeji in galerijami naj omenim le:

- House for an Art Lover, Bellahouston Park - Glasgow
- Burrell Collection - Glasgow
- St. Mungo Museum - Glasgow
- grad Kellie - seznanitev z delon Škotske nacionalne fundacije
- Scottish Fisheries Museum - Anstruther
- edinburški grad
- The Scotch Whisky Heritage Centre
- Museum of Childhood
- The People's Story Museum
- škotska narodna galerija modernih umetnosti
- instalacija Mone Hatoum

Glasbena dejavnost

Glasbeno poletje na gradu Podsreda je program, za katerega lahko trdimo, da je eden od temeljnih programskih sklopov, ki jih izvajamo v Kozjanskem parku. V letu 1998 je bil program "Glasbeno poletje na gradu Podsreda" sestavljen iz podprogramov seminarjev, koncertov domačih skupin in gostov iz Bavarske ter vrhunskih koncertnih dogodkov. Tudi v lanskem letu smo nadaljevali sodelovanjem z dvema zelo uveljavljenima mednarodnima festivaloma, in sicer z Drugo godbo, ki jo organizira GMS iz Ljubljane, in Glasbenim septembrom, ki ga organizira Narodni dom iz Maribora. Skupno smo izvedli 23 dogodkov, ki so se odvijali večinoma v atriju gradu Podsreda oz. v drugih grajski prostorih.

- 17. april: srečanje partnerskih glasbenih šol iz Rogaške Slatine in Chama na Bavarskem s koncertom Štajrskih rogistov in Jagdhornbläser iz Chama
- 23. maj: koncert APZ Tone Tomšič iz Ljubljane
- 7. junij: koncert tibetanske glasbe z Jungchen Lahmo (sodelovanje z Mednarodnim festivalom Druga godba, Ljubljana)
- 12. junij: koncert Trio Luwigana
- 20. junij: koncert MePZ Anton Aškerc iz Podsrede
- 3. julij: koncert Arcadia trio
- 10. julij: koncert slušateljev seminarja za violino
- 11. julij: Prestol poezije - literarni večer, na katerem sta poezijo Mete Kušar prebirala Vladimir Jure v slovenskem ter Alojz Svete v angleškem jeziku. Program so obogatili glasbeni gostje: Ana Pucar Jerič, Stanko Arnold, Boris Šinigoj, Andrej Jarc in Ljubljanski godalni kvartet.
- 16. julij: koncert Cirila Škerjanca in Mojce Pucelj
- 24. julij: koncert ansambla za baročno glasbo Musica Florea iz Prage
- 26. julij: koncert slušateljev seminarja za violončelo
- 31. julij: koncert Matjaža Drevenška, Dejana Prešička in Zoltana Petra
- 05. avgust: koncert slušateljev seminarja za klasični saksofon
- 15. avgust: "S čelom in športom po Sloveniji za pomoč tistim, ki so je potrebni" - dobrodelni koncert Jerneja Čopiča
- 19. avgust: koncert Branimirja Slokarja in Tadeje Liechti Perkavec
- 22. avgust: koncert slušateljev seminarja za pozavno
- 23. avgust: klavirski recital Arbo Valdma in Christiane Frucht
- 28. avgust: studio koncert slušateljev seminarja za klavir

- 29. avgust: studio koncert slušateljev seminarja za klavir
- 30. avgust: zaključni koncert slušateljev seminarja za klavir
- 9. september: Glasbeni september '98 - Irena Grafenauer, zbora Shola Cantorum in Cantate Domino; dirigent: Tone Potočnik
- 12. september: koncert Münchner Jugendorchester
- 13. september: Glasbeni september '98 - koncert Collegium Musicum, na katerem so sodelovali Arvid Engegard, Harald Sconeweg, Irena Grafenauer, Clara Dent, Dušan Krnjak, Dag Jensen, Miloš Mlejnik, Darko Kovačič in Janko Šetine

Podpis partnerstva

Med 4. in 7. avgustom sem se udeležila podpisa listine o partnerstvu med Kozjanskim parkom in parkom Oberer Bayericher Wald, ki ima svoj sedež v Chamu na Bavarskem. Listino sta podpisala vodja okraja Cham in predsedujoči naravnega parka Theo Zellner in direktor Kozjanskega parka Franci Zidar. Ob tej priložnosti je bila v samostanu v Walderbachu odprta razstava "Zavarovana območja v Sloveniji in Kozjanski park". Avtor razstave o Kozjanskem parku je Franci Zidar. Prirodoslovni muzej Slovenije pa je v sodelovanju z MOP pripravil tisti del razstave, ki predstavlja ostala zavarovana območja v naši državi.

Europarc

V Kozjanskem parku je bilo med 17. in 20. septembrom delovno srečanje skupine strokovnjakov, ki smo ga organizirali v sodelovanju z MOP, v okviru projekta Phare Europarc Expertise Exchange. Tema seminarja je bila "Smernice za trajnostne aktivnosti v kulturni krajini znotraj zavarovanih območij". Seminar, ki se ga je udeležilo 10 vodilnih strokovnjakov iz nacionalnih parkov vzhodne in zahodne Evrope, je potekal na lokaciji Ljubljana in okolica ter Kozjanski park, kjer smo v okviru programa predstavili tako naravno kot tudi kulturno dediščino, v okviru katere sem predstavila izbrane etnološke spomenike in dediščino.

Snemanje za oddajo o Kozjanskem parku z ekipo TV Slovenija

Ekipo TVS je pod vodstvom Boruta Mencingerja skozi celo leto 1998 pripravljala oddajo o Kozjanskem parku, ki predstavlja tako kulturno in naravno dediščino kot enakovredni sestavini parka. V snemanje oddaje smo bili vključeni vsi strokovni delavci v Kozjanskem parku.

Andrej Brence

POKRAJINSKI MUZEJ PTUJ - POROČILO O DELOVANJU ETNOLOŠKEGA ODDELKA V LETU 1998

Na oddelku je potekalo redno urejanje muzejske dokumentacije. Največ časa smo namenili ureditvi fonda pustnih mask. Poleg tega smo obdelovali zbirko slik na steklo, plakatov in preuredili oddelčno knjižnico. Očistili in zaščitili smo še številne manjše lesene predmete iz depoja.

Na terenu smo dokumentirali pustne prireditve v Ptujju in okoliških vaseh, letne sejme in druge prireditve v mestu. V jeseni smo pričeli z zbiranjem podatkov o vinogradništvu in viničarjih na območju Podlehnik ter o pustnem šemljenju v Zgornjem Gruškovoju v Halozah. V začetku leta smo za muzej pridobili številne pustne like in predmete za nastajajočo zbirko mask. V drugi polovici leta pa smo kupili kompletno skupino pustnih oračev (konjiča, pokač, pobirač, plug in koranti) iz Zgornjega Gruškova v Halozah in kopjaša iz Markovec na Ptujskem polju. (Omenjene like smo namestili v stalno zbirko in predstavili z zloženko na nedeljski matineji, 7.2.1999).

Pomagali smo pri ureditvi šolske etnološke zbirke v podružnični šoli v Stopercih v Halozah. Predmete zanjo so po domovih zbrali otroci in učiteljice.

Pri izdelavi spominkov smo sodelovali z oblikovalko Vilino Hauser iz Slovenj Gradca. Za izdelavo miniaturnih lesenih lutk pustnih oračev iz Lancove vasi, kurentov, picekov in vil se je navdušila po ogledu zbirke mask. Izdelki so bili jeseni leta 1998 nagrajeni s tretjo nagrado za spominek na sejmu GOST - TOUR v Mariboru.

S predlogom za izdelavo pustnih mask in spominkov smo sodelovali tudi pri programu PHARE za pospeševanje turizma v ptujski regiji.

Meseca decembra je RTV Slovenija snemala reportažo o zbirki mask in njenih novih pridobitvah. Reportažo je pripravil novinar Jadran Sterle.

Razstavna dejavnost

Januarja in februarja smo postavljali stalno zbirko mask z naslovom Zgodbe o tradicionalnih pustnih maskah. Jedro zbirke predstavljajo tradicionalni pustni liki s Ptujkega in Dravskega polja, s Haloz in Slovenskih goric, ki jim kot pustnemu sprevedu sledimo skozi pet razstavnih prostorov v drugem nadstropju gradu. Na ogled so pustni orači, ruse, medved, baba nosi deda, piceki, vile, plohariji, kopanja, haloški, jurek, cigani, hudič in koranti. Del zbirke je namenjen tudi sodobnemu in otroškemu maskiranju, kurentovanju in drugim pustnim prireditvam ter uporabi korantovega lika v umetnosti, filateliji, spominkarstvu in v druge komercialne namene. Pri postavitvi smo poleg obstoječega fonda muzealij uporabili tudi na novo pridobljene maske, ki smo jih kupili od folklornih društev in posameznikov. Poleg tega smo nabavili še nekaj sodobnih mask in ustreznih rekvizitov. Postavitev je dopolnjena z bogatim slikovnim gradivom, številnimi fotopovečavami, zvočno kuliso (glasba Milka Lazarja) in videofilmom. Natisnjeni so bili katalog, plakat in vabilo za razstavo. Avtorja razstave in tekstov v katalogu sta Andrej Brence in Aleš Gačnik. Uvod v katalogu je napisal

dr. Janez Bogataj. Zbirka je bila odprta na predpustni četrtek, 19.2.1998. Slavnostni govornik na otvoritvi je bil dr. Janez Bogataj, avtorsko glasbo pa je nastopil Lado Jakša iz Ljubljane.

Konec leta smo pripravili še razstavo Vinske etikete s preloma stoletja do druge svetovne vojne. Ta razstava sodi v serijo nedeljskih matinej, ki potekajo v muzeju zapovrstjo že drugo leto. Na njih posamezni oddelki predstavljajo posamezne sklope gradiva iz svojih fondov.

Tako smo 8. novembra v drugem nadstropju gradu razstavili vinske etikete ptujskih vinogradnikov in trgovcev z vinom od začetka 20. stoletja do konca druge svetovne vojne. Poleg teh je bilo razstavljenih še nekaj cenikov in vinskih kart, prav tako iz tega časa. Ob razstavi je bila natisnjena tudi zloženka. Avtor besedila in razstave, ki je bila odprta do 31. decembra 1998, je bil Andrej Brence.

S predmeti smo sodelovali tudi pri tujih razstavah. Za razstavo »Vom Hellequin zum Harlekin« Mythen und Masken v gradu Ebenau (Feistritz/Rosental) na avstrijskem Koroškem smo posodili osem pustnih mask oziroma rekvizitov. Razstava je bila odprta od 5.7.1998 do srede novembra 1998. Avtorica razstave je bila mag. Geraldine Klever iz Celovca.

Na oddelku smo bili konec leta 1998 zaposleni etnolog Andrej Brence, etnologinja - pripravnica Monika Simonič in dokumentaristka Smiljana Kovačec. Z mesecem majem 1998 je etnolog Aleš Gačnik zaradi odhoda v drugo ustanovo prenehal z delom v muzeju.

Magda Peršič

POROČILO ETNOLOŠKEGA ODDELKA NOTRANJSKEGA MUZEJA POSTOJNA ZA LETO 1998

Podobno kot že nekaj let tudi leto 1998 ni prineslo rešitve prostorske problematike Notranjskega muzeja, saj muzej še vedno nima razstavnih niti primernih depojskih prostorov. Zato tega je delovanje etnološkega oddelka omejeno, saj so onemogočene posamezne dejavnosti v sklopu redne dejavnosti.

V letu 1998 je etnološki oddelek Notranjskega muzeja pridobil 73 predmetov, katerih večina pripada bodoči depandansi muzeja - Fužini v Grahovem. Vsi pridobljeni predmeti so bili podarjeni.

V okviru **muzejske dokumentacije** je bilo evidentiranih 136 in dokumentiranih 41 predmetov, diateka se je povečala za 360 in fototeka za 52 enot. Opravljenih je bilo 23 terenskih dni.

Poleg etnološke dokumentacije sem kot bibliotekarka in vodja **muzejske knjižnice** odgovorna za inventarizacijo tekočega knjižnega gradiva.

V sklopu **pedagoško animativne dejavnosti** sem predstavila delovanje in problematiko muzeja posameznim skupinam ter individualnim obiskovalcem. Nekatere obiskovalce sem vodila po Polharski zbirki, depandansi muzeja na Pristavi, gradu Snežnik. Prav tako sem predstavila problematiko muzeja v lokalnih medijih (Radio'94, Radio Koper-Capodistria).

Februarja sem bila mentorica dvema študentkoma etnologije in kulturne antropologije (Martini Erjavec in Luciji Horvat), ki sta pri nas opravljali obvezno prakso.

Šestič zapovrstjo sem sodelovala v Zgodovinski komisiji za ocenjevanje raziskovalnih nalog mladih raziskovalcev zgodovine pri Zvezi prijateljev mladine Slovenije. Zaradi rekordnega števila nalog (143) mi je

ocenjevanje nalog z zaključnim srečanjem vzelo kar precej časa. Tudi zato smo se člani komisije odločili, da potek naslednjega srečanja, ki bo ob tridesetletnici raziskovalnega delovanja v okviru ZPMS, spremenimo oziroma razdelimo na regijska in republiško zaključno srečanje.

Nadaljevala sem s sodelovanjem z osnovnošolskimi krožki, s Kmetijsko svetovalno službo Postojna, z Društvi kmečkih žena Pivka in Postojna, s Turističnim društvom Loška dolina, Inštitutom za raziskovanje Krasa, s posameznimi muzeji in etnologi v Sloveniji in tujini.

Najnehvaležnejše je bilo sodelovanje s posamezniki - ljubitelji oziroma podjetniki in trgovci kulturne dediščine, ki so prihajali na etnološki oddelek po pomoč oz. informacije za svojo dejavnost. Več o tej problematiki sem napisala v poročilu za leto 1997 (Glasnik SED 38/1,2, 1998). Na tem mestu pogrešam Muzejsko sekcijo v okviru SED, saj me zanima, ali se tudi ostali kustosi etnologi soočajo s tovrstno problematiko.

Publicistično dejavnost sta obogatila dva strokovna prispevka; za Naturo Croatico sem prispevala članek "Dormouse hunting as part of Slovene national identity", v Glasniku SED pa sem objavila prispevek Mladi raziskovalci zgodovine pri Zvezi prijateljev mladine Slovenije.

IZOBRAŽEVALNO DEJAVNOST so v letu 1998 predstavljala:

- strokovna srečanja; muzeoforumi, Krasoslovna šola, srečanje slovenskih konservatorjev z dvodnevno ekskurzijo po postojnsko-pivški regiji in Vipavski dolini, obisk delavcev Goriškega muzeja,
- posvet SED o etnološkem delu zamejskih Slovencev, predstavitev 15-letnega delovanja Avdiovizualnega laboratorija pri SAZU, mednarodni simpozij o etnoloških in antropoloških vidikih preučevanja smrti,
- alternativno raziskovalno in avanturistično popotovanje po JAR, Namibiji in Botswani (v svoji režiji) z ogledom bušmanskih jamskih slikarjev v Namibiji (Twyfelfontein, Brandberg, Spitzkoppe) in obiskom Grmičarjev (Ncoakhoe) v Botswani (Kuru development center).

Saša Florjančič

MUZEJI RADOVLJIŠKE OBČINE - KOVAŠKI MUZEJ KROPA POROČILO O DELU V LETU 1998

V letu 1998 sva bila v Kovaškem muzeju v Kropi, ki deluje v okviru zavoda Muzeji radovljiske občine, zaposlena kustodinja Saša Florjančič, sicer etnologinja, in vodič-oskrbnik Joža Eržen. Kot vodička je z muzejem honorarno sodelovala še študentka zgodovine Metka Kavčič, pri vzdrževalnih delih in prezentaciji kovanja žebeljev v vigenjcu Vice pa je Joži Erženu občasno pomagal Marjan Dermota. Muzej je obiskalo 9282 obiskovalcev, od tega 7538 domačih in 1744 tujih. Zabeležili smo 451 vodstev po muzejski zbirki, starem trškem jedru in vigenjcu Vice, med obiskovalci pa so kot že vrsto leto doslej prevladovala šolske skupine. Vodniško-pedagoško delo, ki je pomemben del dejavnosti Kovaškega muzeja, je zato potekalo po že uveljavljenem redu, le da smo v preteklem letu večjo pozornost namenili predšolskim otrokom. Likovno delavnico na temo kroparskega kovaštva smo ob sodelovanju domačega vrtca vključili v aktivnosti ob mednarodnem dnevu muzejev (18. maj), v juniju pa smo skupaj z vrtcem pripravili manjšo priložnostno razstavo »Praznično leto v kroparskem vrtcu«.

V preteklem letu je muzej pridobil 76 predmetov, od teh so za načrtovano muzejsko predstavitev Kroepe v 20. stoletju pomembnejši zakonska spalnica iz začetka 20. stoletja in predmeti, ki smo jih odkupili po stečaju Tovarne vijakov Plamen Kropa. Tudi fototeka se je močno obogatila, kajti Miran Kambič, dipl. ing. arh. in fotograf, je zaključil naročeno fotografiranje arhitekture v Kropi in muzeju oddal 997 negativov z veliko dokumentarno vrednostjo. Skupno je bilo inventariziranih 290 fotografij, 1214 negativov in 66 diapozitivov. Število enot v muzejski strokovni knjižnici je naraslo za 55, poleg tega je Zgodovinski arhiv Ljubljana, enota Kranj, ob stečaju tovarne Plamen za muzej prevzel 155 izvodov tovarniškega glasila Plamen. Predsednik Slovenskega rodoslovnega društva Peter Hawlina je v računalnik vnesel novo različico računalniškega rodoslovnega programa Brother's Keeper in del že vnešenih podatkov o kroparskih družinah.

Pri raziskovalnem delu sem se ukvarjala z biološkimi in migracijskimi obeležji kroparskega prebivalstva v 19. in 20. stoletju in še posebej z vplivi pospešene industrializacije Kroepe v 20. stoletju na strukturo in fiziognomijo naselja. Med letom se je zvrstilo kar nekaj prireditvev in dve občasni razstavi. Dne 26. februarja smo predstavili zbornik »Kroparske družine od 15. do začetka 20. stoletja«. Ob tej priložnosti je Janez Šmitek, avtor dobršnega dela rodoslovnih raziskav o Kropi, obširneje predstavil kroparske Potočnike. Ob mednarodnem dnevu muzejev (18. maj) so se muzeji na Gorenjskem povezali in v skupni akciji popularizirali muzejsko dejavnost z raznolikimi prireditvami, delavnicami in kulinaricnimi predstavitevami. Kovaški muzej je tako v nedeljo, 17. maja, odprl vrata vigenjca Vice, kjer so se muzejski obiskovalci lahko preizkusili v kovanju žebeljev, popoldne pa smo jim postregli tudi z žonto - jetrno juho, ki je kroparska kulinarčna posebnost. Ob kovaškem šmarnu (2. julij, prvotno praznik kroparskih žebjarjev, zdaj krajevni praznik) smo v sodelovanju z radovljiško galerijo Šivčeva hiša v ciklu razstav »Naš kraj in ljudje« pripravili spominsko razstavo Kamila Legata (1935-1995), akademskega slikarja, po rodu iz Kroepe, ki je v slovenski likovni umetnosti zapisan predvsem kot krajinar. Septembra smo se z razstavo »Arhitekturna podoba Kroepe danes« vključili v prireditve ob Dnevh evropske kulturne dediščine, v preteklem letu posvečenih srednjeveškim mestom. S fotografsko razstavo, ki je zaradi obsežnega fotodokumentarnega dela Mirana Kambiča nastajala več let, in predavanji smo želeli opozoriti na problematiko življenja v spomeniško zaščiteni Kropi. Ob otvoritvi 26. septembra so predavali dr. Cene Avguštin (Umetnostnozgodovinski spomeniki Kroepe), Vladimir Knific (Spomeniškovarstvena služba) in dr. Peter Fister (Nekateri uspešni primeri revitalizacije starih bivalnih jeder pri nas in v svetu). Ob koncu novembra smo v prostorih domačega vrtca organizirali ustvarjalno delavnico - že šesto prednovoletno srečanje za kroparske žene in druge udeleženke. Petra Fon Škrjanc, likovna pedagoginja in keramičarka iz Bovca, je udeleženke seznanila z nekaj pristopi v keramiki, nakar smo izdelke delavnice 17. decembra predstavili tudi v Kovaškem muzeju, ko smo ob ponatisu božičnih razglednic z motivi jaslic iz Kroepe pripravili predavanje »Jaslice in božični čas«. Predaval je prof. Leopold Grčar, ki na številnih potovanjih sledi jasličnemu izročilu po vsem svetu, v drugem delu pa sem prisotnim predstavila ljudsko ustvarjalnost kroparskih in kamnogoriških izdelovalcev jaslic.

V preteklem letu sem si ogledala več muzejskih zbirk in razstav po Sloveniji in v tujini, od strokovnih srečanj pa sem se udeležila le posveta »Etnološko delo Slovencev v Italiji, na Madžarskem in Hrvaškem« v organizaciji SED v Ljubljani (15.-16. okt.). Sodelovala sem v aktivni kustosov pedagogov muzejev na Gorenjskem, ki je začel delovati junija lani.

Vzdrževalna dela na muzejskih objektih, ki so lani zadevala predvsem vigenjcu Vice, je opravljal vodič in oskrbnik Joža Eržen, pomagal mu je Marjan Dermota. Popravila sta vigenjski meh in ješo (kovaško ognjišče). Kot že leto poprej sta sodelovala na Erazmovem viteškem turnirju v Predjami (30. avg.), kjer sta na srednjeveški tržnici kovala žebelje in s tem popularizirala muzej in kroparsko kovaštvo. Za drugo

nadstropje Klinarjeve hiše, ki ga imajo Muzeji radovljiske občine v najemu od Občine Radovljica za načrtovano muzejsko predstavitev Kroke v 20. stoletju, je arhitekt Vladimir Grgurevič izdelal skico adaptiranih prostorov, kjer bi poleg dveh razstavnih prostorov pridobili tudi prostor za knjižnico in dokumentacijo.

Mirjam Gnezda

POROČILO MESTNEGA MUZEJA IDRIJA O ETNOLOŠKEM DELU V LETU 1998

V preteklem letu smo v Mestnem muzeju Idrija nadaljevali z zastavljenim delom. Za etnološko področje je skrbela Ivana Leskovec, višja kustosinja etnologinja in direktorica muzeja, od junija dalje pa sem ji pri tem pomagala Mirjam Gnezda, absolventka etnologije. Nekatere projekte smo izpeljali, mnogi - dolgoročnejši - pa še potekajo in jih bomo realizirali v naslednjih letih. Največjo skrb smo posvečali pedagoškemu delu z mladimi, ki jih je »kulture obiskovanja« muzejskih institucij še treba naučiti, pozabili pa nismo niti na odrasle obiskovalce muzeja - organizirane skupine in posameznike, ki smo jim bili vedno pripravljene nuditi strokovno vodstvo po naših razstavah in zbirkah. V letu 1998 si je stalno razstavo Pet stoletij rudnika živega srebra in mesta Idrija na gradu Gewerkenegg ogledalo 23971 obiskovalcev, Partizansko bolnišnico Franja v Dolenjih Novakih 20488 obiskovalcev, Bevkovo domačijo v Zakojci je obiskalo 2881 ljudi, muzejski oddelek v Cerknem 2563 in Partizansko tiskarno Slovenija 945 ljudi. Temu seštevku je treba prišteti še obiskovalce Kamšti, jaška Franciške, klavž na Idrijci in Belci ter Divjega jezera - muzeja v naravi. Po oceni si je vse objekte Mestnega muzeja Idrija v letu 1998 ogledalo okoli 60000 obiskovalcev.

Evidentiranje predmetov na terenu

V vasi Reka pri Cerknem smo evidentirali vso opremo kmečke hiše (bivalno okolje, kovačija) od 20. do 30. let tega stoletja. V letu 1999 nameravamo predmete pridobiti za naš muzej, ker so jih lastniki v celoti pripravljene prodati.

Evidentirali smo tudi zapuščino risarke vzorcev za idrijsko čipko Zorke Rupnik iz Idrije, ki obsega okrog 3000 kosov. V dogovoru z njenimi dediči jo bomo v letu 1999 odkupili za čipkarsko zbirko.

Pridobitve etnoloških predmetov

V preteklem letu smo pridobili 44 novih predmetov za mlekarsko zbirko, šivalni stroj, čevljarški šivalni stroj, 21 čipk, večerno obleko z všito čipko in t.i. Jovankin prt (3 m dolg in 1,8 m širok v celoti klekljan pogrinjek za 12 oseb, ki so ga leta 1977 izdelali v podjetju Čipka kot darilo za Jovanko Broz), ki sta ga za 2 milijona tolarjev odkupila Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije in Mestni muzej Idrija.

Etnološka fototeka, diateka in hemeroteka

Dokumentirali smo naslednje dogodke:

- Laufarija (Cerkno, 22. in 24.2.1998)
- XVII.Čipkarski festival (Idrija, 21.8.-28.2.1998)
- lastne priložnostne razstave in lastne gostujoče razstave
- ustvarjalne praznične delavnice za otroke (grad Gewerkenegg, 23.12.1998)

V etnološko hemeroteko smo uvrstili 47 enot.

Etnološka videoteka in knjižnica

Etnološko videoteko smo povečali za 4 enote, etnološko knjižnico pa za 37 enot.

Etnološka dediščina "in situ"

V rudarski hiši na Bazoviški 4 v Idriji smo dokončali obnovitvena in vzdrževalna dela (odvodnjavanje, električna napeljava, ureditev dostopnih poti). Uredili smo dostopne poti do Partizanske tiskarne Slovenija in zamenjali streho na elektrarni. V Partizanski bolnišnici Franja smo prekrili skladišče in jedilnico.

Raziskave

Študentskega etnološkega tabora Ledine '98, ki ga je julija organiziral Lokalno podjetniški center občin Idrija in Cerkno, sem se udeležila Mirjam Gnezda in na njem s kolegico raziskovala čipkarstvo v Ledinah in okolici. Na terenu smo preverjali informacije o t.i. Jovankinem prtu, najnovejši muzejski pridobitvi. V teku je zbiranje in proučevanje gradiva za projekt oživitve rudarske hiše na Bazoviški 4 v Idriji.

Razstave

Največ vsebinskega in organizacijskega dela smo usmerili v pripravo treh razstav čipk. K sodelovanju smo povabili še Čipkarsko šolo Idrija in trgovce s čipkami, ki so za razstave prispevali svoje eksponate. Ob tej priložnosti smo izdali zbirko, ki je vsebovala strokovno besedilo Ivane Leskovec o zgodovini čipkarstva v Idriji, s poudarkom na današnji podobi in uporabi čipke.

1. razstava "Idrijska čipka" je bila na ogled v Paviljonu poslovnega centra HIT v Novi Gorici od 9.4. do 4.5.1998.
2. razstava "Idrijska čipka" je bila postavljena v Državnem zboru RS od 15. do 31.7.1998.
3. razstavo "Idrijska čipka" si je bilo mogoče ogledati v Šivčevi hiši v Radovljici od 7.8. do 10.9.1998.

Prireditve

Kot članica Upravnega sveta Čipkarskega festivala je Ivana Leskovec sodelovala pri organizaciji največje etnološko-turistične prireditve v občini Idrija. Za posebne priložnosti si je idejno zamislila idrijsko nošo, ki je bila predstavljena na otvoritveni slovesnosti XVII. Čipkarskega festivala. V sodelovanju z Območno obrtno zbornico Idrija smo v teh dneh začasno oživili tudi rudarsko hišo.

Pedagoško delo

Delavci Mestnega muzeja Idrija smo sodelovali z osnovnima šolama Idrija in Spodnja Idrija pri izpeljavi kulturnih dnevoev z etnološko vsebino (rudarska hiša, življenje idrijskega rudarja, klekljanje, kaj je to - etnologija?). Ivana Leskovec je bila mentorica dijakom Gimnazije Jurija Vege Idrija pri raziskovalni nalogi "Čipke - zapuščina Zorke Rupnik".

Sama sem sodelovala z zgodovinskim krožkom na Osnovni šoli Idrija pri raziskovalni nalogi Društva v domačem kraju.

V okviru XVII. Čipkarskega festivala sem organizirala in vodila dvodnevno klekljarsko delavnico za obiskovalce muzeja.

Skupaj z Zvezo prijateljev mladine Idrija smo pripravili ustvarjalne praznične delavnice za otroke in obisk dedka Mraza na gradu Gewerkenegg.

Izobraževali smo dijake - vodiče za dežurstva in vodstva obiskovalcev po stalni razstavi in omogočili opravljanje obvezne prakse študentki etnologije.

Publicistika

Strokovne prispevke smo objavili v naslednjih publikacijah: Glasniku SED, Idrijskih razgledih, Čipkarskem biltenu, Filatelistu, ABC Biltenu, zborniku Vračanje v dediščino.

Z Antonijevim rovom smo založili in izdali komplet petih razglednic o turistični ponudbi Idrije in okolice.

V juniju je v knjižni publikaciji izšla raziskovalna naloga Firma Franc Lapajne, ki so jo pod mentorstvom Ivane Leskovec napisali dijaki idrijske gimnazije leta 1996.

Mestni muzej Idrija je meseca avgusta izdal domoznansko revijo Idrijski razgledi 2/1997.

Študijsko in strokovno izobraževanje

Udeležili smo se predavanj v sklopu Muzeoforuma, konference Pomen vizualnih informacij v znanosti (AVL ZRC SAZU, 27. in 28.10.1998) in si ogledali Čebelarski muzej v Radovljici ter razstavi Temna stran meseca in Jedilnica - srce doma in družine.

Mednarodno sodelovanje

Vključili smo se v projekt Korenine slovenske identitete, ki poteka pod okriljem British Know How Fund-a in Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano R Slovenije. S pomočjo dr. Božidarja Jezernika smo navezali stike s kustosi Zahodno kašubskega muzeja, Bytow, Poljska in se dogovorili za izmenjavo razstav. Aktivno smo sodelovali z OIDFO (Mednarodno organizacijo za šivane in klekljane čipke, odbor za prostoročno čipko).

Tanja Roženberger Šega

MUZEJ NOVEJŠE ZGODOVINE CELJE - KUSTODIAT ZA ETNOLOGIJO (V USTANAVLJANJU) LETNO POROČILO 1998

Evidentiranje in zbiranje gradiva

Zbiranje gradiva, razen zbirke	Predmeti	Fotografije
darilo	86	48
odkup	25	15
zbrano na terenu	25	
v hranjenje		
začasni prevzem		
SKUPAJ	130	63

Zbirka: ZBIRKA OBRTI

Način pridobitve	do 1997		1997		1998			
	Število	%	Število	%	Število	%	Število	%
dar	278	95	237	91	477	94,83	95,20	
odkup	5	5	20	9	26	5,2	4,7	
trajno hranjenje								
začasni prevzem								
SKUPAJ	283		257		503		1043	

Raziskovalno delo

Raziskovalno delo za nove projekte

- raziskava modistovske obrti (projekt Živeti v Celju)
- raziskava krojaške obrti (projekt Živeti v Celju)
- raziskava: cerkveno leto v celjski dekaniji
- snemanje za film o modistovski obrti
- scenarij za film Kaj se skriva pod klobukom

Ostalo raziskovalno delo

- delo za Muzejsko poletno delavnico Gaberje 98
- delo s Turističnim društvom Rečica v Sp. Savinjski dolini

Publicistično in izdajateljsko delo

- Igrače moje mladosti - tekst ob razstavi v Sp. Rečici
- Krojaška obrt - tekst za zloženko

Objave

- Cortona 97, Argo 41/1,2 1998
- Zbirka tehtnic v muzeju novejše zgodovine Celje, Argo 41/1,2 1998
- Pomlad v jeseni - uvodnik, Glasnik SED 38/1,2, 1998
- Raziskovalne naloge in muzej, Glasnik SED 38/1,2, 1998
- Muzejsko konservatorski odsevi - uvodnik, Glasnik 38/3,4 december 1998
- Fotografija je kronika trenutka, Glasnik 38/ 3,4, december 1998 (T. R. Šega, Dan Podjed)

Filmi

- scenarij, tekst, strokovno sodelovanje pri filmu Kaj se skriva pod klobukom?

Fotografsko gradivo

	fotografije - muzealije	fotografije - dokumentarne	negativi	diapozitivi	st. plošče
pridobljeno	167	1355	1455		
obdelano	167	1355	1455		
objavljeno					
razstavljeno					

Pridobljeno video gradivo

- snemanja po naročilu MNZC (3x beta + VHS posnetki)
- film Kaj se skriva pod klobukom
- 50 let AD Kladivar - presneto iz dokumentacije TVS
- intervju Milan Podlunšek, krojač
- FAIMP 98, Ouagadougou

Delo na terenu

4. lesostrugar Počivavšek, Celje
9. 4. lesostrugar Počivavšek, Celje
9. 4. modistka Mara Premšak, Celje
11. 4. velika noč, cerkev sv. Duha (snemanje)
12. 4. velikonočne igre - Spodnja Rečica, (snemanje)
27. 5. Spodnja rečica, Šentjanž - igrače moje mladosti (snemanje)
11. 6. telovska procesija, cerkev sv. Jožefa (snemanje)
24. 6. kresovanje, cerkev sv. Jožefa (snemanje)
24. 6. Radeče, prevzem eksponatov za frizerski salon (Ribič Zlata)
26. 6. spodnja Rečica, postavljanje razstave
27. 6. Spodnja Rečica, postavljanje razstave
3. 7. - 9. 7. MPD Gaberje 98
11. 9. postavljanje razstave Škarje in platno na MOS
16. 10. intervju Katica Mihelak, Gaberje
18. 11. krojač Meško, Celje
28. 11. Radeče, ogled frizerskega salona, razgovor za prevzem eksponatov
7. 12. snemanje - frizerstvo Maslo Tatjana, Celje

Pedagoško delo**Mentorstvo:**

- strokovni vodja pri razstavi Igrače moje mladosti TD Rečica
- mentor skupine za raziskavo društvenega in družabnega življenja v Gaberjah (MPD Gaberje 98)
- ocenjevanje raziskovalnih nalog 5. 5.
- predstavitev raziskovalnih nalog 6. 5.
- sodelovanje v komisiji za ocenjevanje pustnih šem

Razstave**Avtorstvo razstav**

- Naslov: KAJ SE SKRIVA POD KLOBUKOM?
Avtor: TANJA ROŽENBERGAR ŠEGA (KREATIVNA SKUPINA ZA STALNO RAZSTAVO)
Razstava odprta: 18. 5. - 30. 7. Število in vrsta razstavljenih predmetov: modistovska delavnica; 136 predmetov
- naslov: GLAVNI TRG V CELJU
Gostovanje v KIC Križanke, Od 4. 6. do 20. 6.
- naslov: IGRAČE IN IGRE MOJE MLADOSTI
MNZC, 10. 9. - 25. 9.

- naslov: ŠKARJE IN PLATNO (predstavitev krojaške delavnice)
MOS, 11. 9. - 21. 9.
- naslov: ŠKARJE IN PLATNO
MNZC, 24. 9. - 25. 10

Sodelovanje pri pripravi razstav:

- gostovanje razstave Zdenka Sertič in Etnografski muzej v Zagrebu
- razstava Igrače moje mladosti, TD Rečica ob Savinji, 28. 6.

Strokovno izobraževanje**Strokovne ekskurzije**

ekskurzija London - Birmingham - Liverpool - York - London
Ogledi razstav

Bidermajer na Hrvaškem (Narodna Galerija)

Homo Sum (Mestni muzej)

Fotograf Kerbler, Miheličeva galerija, 27. 2.

Stalna postavitev mask, Ptujski muzej, 27. 2.

Foitova zbirka, Velenjski muzej, 20. 3.

Kavčnikova domačija, 20. 3.

Kmečki muzej Vinska gora, 20. 3.

Klobučarska delavnica, Škofjeloški muzej, 2. 4.

Saša Šantel - SEM, 30. 6.

V deželi mesečevih senc, SEM, 2. 9.

Prvi avto v Sloveniji, Tehnični muzej Bistra, 2. 9.

Pokušanstvo v Hrvatskoj, EMZ, 26. 10.

Mestni muzej grada Zagreba, 29. 10.

Staro selo, Kumrovac, 29. 10.

Muzej motociklov, Vransko, 11. 11.

Strokovni posveti:

28. 10. simpozij Pomen avdiovizualnih komunikacij v znanosti AVL ZRC SAZU; predstavitev filma Kaj se skriva pod klobukom
13. 12. - 19. 12. Ouagadougou, Burkina Faso, udeležba na FAIMP '98

Leon Gregorčič

POROČILO O ETNOLOŠKEM DELU V BELOKRANJSKEM MUZEJU V LETU 1998

V Belokranjskem muzeju od leta 1996 nimamo zaposlenega kustosa etnologa. Za etnološko delo v glavnem skrbi direktorica Andreja Brancelj Bednaršek, ki je diplomirana etnologinja in profesorica umetnostne zgodovine. Pomagamo ji tudi vsi drugi zaposleni. V letu 1998 je bila direktorica večkrat odsotna z dela. To se pozna na etnološkem delu v našem muzeju.

Na stalni razstavi Belokranjskega muzeja v Metliki je na ogled 1270 etnoloških predmetov, v krajevni muzejski zbirki v Semiču 253 in v spominski zbirki Otona Župančiča v Vinici 19. Slednje smo prenovili in jo odprli januarja 1998. Oblikoval jo je arhitekt Marjan Loboda.

Poleg stalnih smo pripravili tudi gostujočo etnološko razstavo. V Osrednji knjižnici v Celju smo gostovali z belokranjskimi pisanicami. Razstavo, ki si jo je ogledalo 1136 obiskovalcev, je pripravila Andreja Brancelj Bednaršek, v njeni odsotnosti pa sta jo postavila Ana Gomolj in Leon Gregorčič. Razstavljenih je bilo 436 predmetov (pisanice, pribor za izdelovanje, vezenine, ...). Odprtje je spremljala lokalna TV

postaja VTV, ki je o pisanicah objavila prispevek.

V zimskih mesecih prejšnjega leta smo prenovili depoje Belokranjskega muzeja. Tako je tudi etnološki, ki je zdaj v dveh prostorih, dobil novo podobo. Ob tem smo prenesli, očistili in postavili na nove police 922 etnoloških predmetov. Ob koncu akcije smo depoje Belokranjskega muzeja za en dan odprli javnosti.

Poleti je bila v Belokranjskem muzeju na enomesečni praksi študentka etnologije Anita Matkovič. Seznanila se je z različnim delom v muzeju. Najbolj se je posvetila urejanju predmetov čevljarke delavnice, ki smo jih pred tem pridobili od zasebnika. Tako je bilo evidentiranih in urejenih 587 predmetov, ki bi jih radi čimprej razstavili na stalni razstavi v Metliki. Večdar pa uresničitev te želje ni odvisna samo od nas.

Obisk v Belokranjskem muzeju se je v letu 1998 spet povečal. Tako je naš muzej obiskalo 23918 ljudi. Mnogi so se posebej zanimali za etnološke predmete.

Ida Gnilšak

DELO V ČEBELARSKEM MUZEJU V LETU 1998

Glavno delo v preteklem letu je bila izdelava scenarija za multimedijo, ki bo predstavila čebelo in čebelarjenje na Slovenskem. Pomembna je tudi priprava okvirnega scenarija in idejnega načrta (z vključitvijo arhitekta) za novo postavitev stalne zbirke. Za novo postavitev je bila predvidena razširitev »vsebine« muzeja s temami, ki do zdaj niso bile ali pa so bile premalo predstavljene (pomembni čebelarji, čebelarsko slovstvo, obrti, povezane s čebelarstvom), zato je bil poudarek na proučevanju tovrstnega gradiva.

Muzej je nadaljeval z utečeno prakso predstavljanja gradiva tudi izven svoje stalne postavitev. Potujoča razstava, ki jo sestavlja 114 panjskih končnic, barvna slika čebelnjaka s kranjiči in 8 večjih fotografij tipičnih slovenskih čebelnjakov, je gostovala doma (Pokrajinski muzej Kočevje, Liznjekova hiša v Kranjski Gori, kjer bo gostovala še v začetku 1999) in v tujini (na povabilo sveta za kulturo občine Bressanone/Brixen v Italiji).

K boljšemu poznavanju muzeja sodijo manjše priložnostne razstave, dopolnjene s kratkimi teksti (Iz zgodovine čebelarstva v Portorožu v času mednarodnega simpozija Apimondie) in predstavitve v medijih (Oddaja o panjskih končnicah v Čebelariskem muzeju na TV Slovenija I, predstavitev muzeja na Radiu Kranj).

Občasne razstave, ki jih prireja muzej, so dopolnilo stalni razstavi. V letu 1998 je bilo na občasnih razstavi predstavljeno oblikovanje v vosku oblikovalke Marjete Pikelj iz Ljubljane.

Ena od nalog muzeja je dopolnjevanje muzejskega fonda. Muzej je dobil sredstva za odkup 14 panjskih končnic. Med odkupljenimi so večinoma končnice z motivi, ki v zbirki doslej niso bili zastopani.

Ob 18. maju, mednarodnem dnevu muzejev, je Čebelariski muzej v Radovljici dvema skupinama (6. razred) domače osnovne šole omogočil srečanje s čebelarjem v čebelnjaku. Dobra ura razlage je vsaki skupini predstavila čebeljo družino in čebelarjeva opravila. Srečanja s čebelarjem in s čebelami zagotovo obogatijo vedenje o čebelarstvu, ga popestrijo in seveda odlično dopolnjujejo delo muzeja. Žal priložnosti niso izkoristili tudi odrasli, za katere je bil organiziran obisk čebelnjaka v popoldanskem času.

Razveseljivo je, da se je v preteklem letu število obiskovalcev povečalo. Vodniško delo (vodstva po muzeju, učne ure z delovnimi listi in

delavnice slikanja panjskih končnic za predšolske otroke in učence nižjih razredov) je večinoma opravljala absolventka zgodovine in sociologije Katja Praprotnik.

Tatjana Dolžan Eržen

POROČILO O DELU ETNOLOŠKEGA KUSTODIATA GORENJSKEGA MUZEJA V LETU 1998

Prav na kratko se lahko pobaham s tistim, kar smo v prejšnjem letu uspeli narediti. Vsa prizadevanja so bila usmerjena v zaključevanje že začete in v načrtovanje bližnje prihodnosti.

Poleg redne inventarizacije, ki je obsegla prek 200 novih števil, in fotografiranja vseh inventariziranih predmetov, smo tudi urejali diateko, dokumentirali fotografije na kartonih za fototeko in urejali arhiv pisnega gradiva v arhivske škatle. Tako smo čistili zalogo iz preteklih let.

Pomembno delo pri urejanju arhiva je opravljal inž. Lojze Zavrl, sicer slušatelj Univerze za III. življenjsko obdobje v Kranju, ki se je lotil štirih škatel gradiva, prinesenega v muzej okrog l. 1982 iz zapušeine zdravnika dr. Volbanka iz Kranjske Gore. Izkazalo se je, da kar tri škatle vsebujejo korespondenco Volbankovega prijatelja sodnika Bregarja izpred druge svetovne vojne, največ z različnih front prve svetovne vojne. Skušali smo najti potomce učiteljske družine Bregar (starša in trije sinovi), ki je v prvih dveh desetletjih bivala v Sp. Šiški, a brez uspeha. G. Zavrl je delal redno enkrat na teden po tri ure skozi vse leto - za dvojno lastno zadovoljstvo; ker tako pomaga pri delu, ki sicer še dolgo ne bi bilo opravljeno, ter iz veselja do tovrstnega dela. Takšne prostovoljne pomoči bi si pri svojem muzejskem delu želela še veliko.

Nadalje je bilo nekaj ur posvečenih svetovanju pri nastajanju različnih raziskovalnih nalog učencev osnovne šole, gimnazije ter študentov etnologije. Redno pa se dogaja, da končni izdelek prinesejo v muzej samo na ponovne in ponovne prošnje in tako žal ni mogoe oceniti uspešnosti tovrstnega svetovanja. Nekaj malega je bilo tudi sodelovanja z delavci drugih muzejev (SEM, Loški muzej v Škofji Loki, Krajinski park Trebče), premalo, kajti takšni stiki so vedno dobro poživilo in velika vzpodbuda. Redno vsak teden smo se dobivali tudi člani študijskega krožka Odkrijmo našo deželo v okviru Univerze za III. življenjsko obdobje. Za člane krožka sem pripravila vee predavanj z diapozitivi - Planšarsko stavbarstvo in življenje na Gorenjskem. Keramično posodje v etnološki zbirki Gorenjskega muzeja, Notranja oprema gorenjskih hiš itd.

V jeseni, ko obiramo sadove, je dozorelo tudi uredniško delo pri Jezerski kroniki Andreja Karničarja, ki je izšla kot osma knjiga zbirke Gorenjski kraji in ljudje v močno prenovljeni podobi. Kot sedma knjiga je izšlo Kmečko stavbarstvo kolegov Anke Novak in Ceneta Avgušтина v velikosti A4, kot zbirka fotografij s krajšim spremnim besedilom. Jezerska kronika uvaja novo obliko monografij, kjer obsežnejše besedilo spremljajo fotografije, format smo zmanjšali na 18 X 25 cm in dodali barvno naslovnico in trde platnice. Takšno zasnovi predvidevamo tudi za vse naslednje knjige v tej zbirki.

Jezerska kronika prinaša razmeroma avtorski zapis ustnih izročil o zgodovini Jezerskega na meji med Koroško in Kranjsko. Andrej Karničar, roj. 1923 na Jezerskem, dolgoletni oskrbnik Češke koč, jih

je zbral, zapisal in preskrbel tudi prek sto fotografij o življenju nekdanj pri Jezeru, kot so Jezerskemu rekli še pred pol stoletja. Kronika ohranja spomin na nastanek in razvoj prav vseh domačij, tudi tistih nedavno zgrajenih, ter tudi stavb skupnega pomena, razgrinja izročila o starih poteh prek Jezerskega na vse štiri strani neba, o nekdanjem jezeru, kmečki delovni koledar v 19. stol., različne gospodarske panoge, tudi ovčereja, šege, društva itd. Knjigo smo predstavili na Jezerskem 4. oktobra, t.j. poldrugi mesec po avtorjevi smrti in tako zaključili dobrih deset let avtorjevega dela in štiri leta pripravljanja knjige za tisk.

V načrtovanje bližnje prihodnosti pa je sodilo pripravljanje razstave ob prelomu tisočletja - Gorenjska v 20. stoletju - skupaj s kolegico, kustosinjo za novejšo zgodovino Nado Holynski. Delo od jeseni dalje nadaljuje samo kolegica zaradi moje odsotnosti - porodniškega dopusta.

Ivica Krž

POROČILO O DELU ETNOLOŠKEGA ODDELKA DOLENJSKEGA MUZEJA V LETU 1998

V zimskih mesecih smo iz tovarne Keramika prevzeli gradivo nekdanje tovarne keramičnih izdelkov Klemenčič v Novem mestu in del gradiva, med katerim so prevladovali modeli iz že povojne proizvodnje tovarne Keramika. Gradivo je bilo shranjeno na podstrešju, zato smo ga morali pred transportom očistiti. Delo smo potem nadaljevali še v muzeju. Pri čiščenju in sortiranju pisnega in tiskanega gradiva in dela predmetov je pomagala tudi študentka etnologije Katja Macan.

Tovarno smo pred podrtjem tudi fotografsko dokumentirali, ter opravili tehnični izris peči za žganje keramike. Risarsko smo dokumentirali tudi staro, že opuščeno lončarsko peč Leopolda Kržana v Šentjerneju.

Junija sem sodelovala kot mentorica skupini dijakov na taboru UNESCA, ki ga je pripravila Gimnazija Novo mesto.

Konec februarja smo zaprli razstavo Novomeška amaterska fotografija, ki jo je etnološki oddelek pripravil junija 1997. leta. Na začetku februarja smo zamenjali malo priložnostno razstavo Jaslice v Ropasovi hiši, namesto nje pa razstavili moški in ženski nakit, del kmečke noše na Dolenjskem.

Perutnina Ptuj je izbrala del našega lončenega gradiva za objavo v letnem poročilu (motiv petelina), z njihovimi predstavniki smo obiskali tudi izdelovalce - lončarje na terenu.

V Ropasovi hiši, kjer v prvem nadstropju stoji stalna etnološka razstava, smo začeli s čiščenjem in urejanjem spodnjih prostorov, da bi za javnost v jeseni lahko odprli levi del pritličja.

Delo s strankami je obsegalo pripravo in svetovanje literature ter slikovnega gradiva (zlasti študentom, dijakom in poslovnim naročnikom).

V drugem polletju je interno delo slonelo na pregledovanju in izpisovanju pridobljenega pisnega gradiva tovarne Keramika iz Novega mesta in preučevanju medicarske in svečarske obrti na Dolenjskem. Na terenu pa smo začeli iskati originalne izdelke predvojne Keramike Klemenčič in Tovarne keramičnih peči Appe iz Kandije. Nekaj predmetov smo celo pridobili (pečnice), nekaj pa le evidentirali. Nadaljevali smo tudi z raziskavo lončarstva v samem Novem mestu po arhivskih virih (za konec 18., začetek 19. stoletja).

page 4 *Alenka Barber-Keršovan*

Summary Cultural identity of the Slovenian rock music

In this paper the cultural identity of the Slovenian rock music has been questioned. The article is based on the album "Za domovino - z Agropopom naprej" ("For Our Homeland - On with Agropop") by the group "Agropop". The analysis of the songs showed that the cultural identity of the Slovenian rock music is a fabric of complex texture in which different layers of the Slovenian tradition have been re-contextualised in a number of different ways and on a number of different levels.

Although these elements cannot be reduced to a common denominator, cultural identity seems to be coded predominantly in verbally transmitted issues. Not only were all of the analysed songs written in the Slovenian language. They include topics, names, verbal codes and political slogans which are also known to those strata of population that cannot be traced back to their original sources. Since in Slovenia literature acts as a crucial part in the construction of the cultural/national identity, it is not surprising that as with a number of other pop groups such as "Martin Krpan" and "Deseti brat" (The Tenth Brother), in the songs by "Agropop" some clear references to the Slovenian literary tradition can be found as well.

Further elements include musical quotations of different origins such as folk songs, 19th century choir tradition, partisan songs etc. In some cases whole songs were adopted, in others only the characteristic tunes, rhythms, melodic phrases or harmonic connections. Iconographic elements have played an important role as well.

Physiognomic variables form another cluster of elements constituting the cultural identity of the Slovenian rock music. They refer to unconscious values and implicit behavioural norms and patterns. Highly emotionally charged, these variables can be considered as parts of the collective personality, encompassing the social memory of a group. They convey the awareness of the Self as a part of a certain community and polarise the reality into "domestic", "Slovenian", "belonging to us" versus "foreign", "alien", "imported" respectively "to be excluded from the Slovenian culture".

However, rather than being a static, fixed entity, cultural identity is subject to continuous construction, deconstruction and re-negotiation. As in the case of rock music in Slovenia, it can incorporate elements which had been originally alien to the prevailing tradition but were then adopted and overloaded by a new public with new and sometimes contradictory messages and meanings. Hence, through decades of recontextualisation, rock music has been "Slovenised" to a degree at which it started to serve as a significant medium of consolidation and reinforcement of the Slovenian cultural identity on a mass basis.

page 10 *Nataša Rogelja, Špela Pogorelec*

Salt-smuggling from the Sečovelje salt pans between the two World Wars (until 1945)

Istria, the peninsula where the data about illegal trading in salt were gathered, has been characterized throughout the history by continual changes of its frontiers and authorities. The newly arisen situation accompanying each change naturally affected the Istrian daily life, which can be seen clearly from even a small part of the history of Istria. After the collapse of the Austro-Hungarian empire the area was occupied by Italians. In 1922 the Julian March was constituted; it was divided into two zones in 1945. Two years later the STO was established. Due to the rapid alterations in government adaptability was crucial to the survival of Istrians. The illegal trading or smuggling was one of the peculiarities triggered off by political as well as economical circumstances of the period between the two World Wars. The retail trade in salt was just one of the many variants of illegal earnings in the time of crises.

Abstract

This article is a summary of our diploma thesis entitled "Salt-smuggling". The central part of the thesis is based on oral information about salt-smuggling between the two World Wars. Apart from that, we have presented the smuggler character as appearing in selected Slovene prose fiction. Rather than restricting the illustration solely to salt-smugglers, the examples cover a more general image of the smuggler both in the local sense and in the sense of the type of activity. The thesis provides a glance at the continuity of legal as well as illegal trade in salt in a Slovene ethnic area and offers an analysis of the smuggling phenomenon in the twentieth-century Istria. The results of the research and our field-work experiences are presented briefly in this article.

BALKOVEC DEBEVEC

MARJETKA

dipl.etnologinja in prof.zg., višja
kustodinja
Šolski muzej

BARBER -KERSOVAN ALENKA

dipl.muzikologinja
Hazstenbek - Nemčija

BEZEK BENJAMIN

Gimnazijec Kamnik

BRENCE ANDREJ

kustos
Pokrajinski muzej Ptuj

DOLŽAN ERŽEN mag. TATJANA

kustodinja
Gorenjski muzej Kranj

FLORJANČIČ SAŠA

dipl.etnologinja kustodinja
Kovaški muzej Kropa

FORTUNAT ČERNILOGAR

mag.DAMJANA
višja kustodinja
Tolminska muzejska zbirka
Goriški muzej

GNEZDA MIRJAM

absolv. Oddelka za etnologijo in
kult.antrop.
Filozofska fakulteta Ljubljana

GNILŠAK IDA

dipl.arheologinja, višja kustodinja
Čebelarski muzej Radovljica

GREGORČIČ LEON

kustos
Belokranjski muzej Metlika

HABINC, MATEJA

dipl.etnologinja in novinarka
LJ -Dravlje

HAZLER Dr. VITO

oddelek za etnologijo in kult.antrop.
Filozofska fakulteta
Zavetiška 5 Lubljana

HOHNEC TANJA

dipl.etnologinja in prof.soc.
konservatorica
ZVNKD Celje

KANOP MAJA

dipl.etnologinja in prof. zgodovine
Maribor

KERŠIČ IRENA

dipl.etnologinja, muzejska svetovalka
Slovenski etnografski muzej

KOS BARTOL LUCIJA

dipl.etnologinja in zg., kustodinja
Muzej v Ribnici

KRIŽ IVICA

dipl.etnologionja, kustodinja
Dolenjski muzej Novo mesto

KRIŽNAR dr.NAŠKO

Avdiovizualni laboratorij
ZRC SAZU Ljubljana

Mag. INJA SMRDEL

direktorica
Slovenski etnografski muzej

MOLIČNIK VESNA

mlada raziskovalka
AVL ZRC SAZU

NEMANIČ dr .JULIJ

sodelavec
Kmetijskega inštituta Slovenije

PEDIČEK TERSEGLAV DAMJANA

dipl.etnologinja, konservatorica
LRZVNKD Ljubljana

PERŠIČ MAGDA

dipl.etnologinja, kustodinja
Notranjski muzej Postojna

PFEIFER DAVID

študent oddelka za etnologijo in
kult.antrop., Filozofska fakulteta
Zavetiška 5, Ljubljana

PODJED DAN

študent oddelka za etnologijo in
kult.antrop.
Filozofska fakulteta Zavetiška 5,
Ljubljana

POGORELC ŠPELA

dipl.oddelka za etnologijo in
kult.antrop.
Trzin

POLIČNIK VERA

TD Rečica ob Savinji

PORENTA TITA

dipl.etnologinja, kustodinja
Tržiški muzej

ROGELJA NATAŠA

mlada raziskovalka na ISH
Ljubljana

ROŽENBERGAR ŠEGA TANJA

dipl.etnologinja, višja kustodinja
Muzej novejšje zgodovine Celje

ROŽMAN HELENA

dipl.etnologinja, kustodinja
Kozjanski park Podsreda

ŠIFRER BULOVEC MOJCA

dipl.etnologinja, kustodinja
Loški muzej Škofja Loka

TERCELJ OTOREPEC MOJCA

dipl.etnologinja in soc.kult.,
konservatorica
ZVNKD Kranj

TORKAR TEHIR ZDENKA

dipl.etnologinja., kustodinja
Muzej Jesenice

Dnevnik etnološke prakse

ČETRTAK, 19. 8. 1989
Udarca etnološka trojka se poda na pot
v škocjansko faro. Sposobijo Luzarjevega ateta je led prebit. Oboroženi
z informacijami, ki jih daje od ga veselo roljajo dalje. Ne ustajajo
se niti brhkih škocjanskih dečkov, ki jim skušajo prekrizati našrte.

PEVREK, 15. 8. 1989
Za spoznanja preveč, se s jutranj zamudijo z osebni opravlili.
Tako se prikažejo na terenu šele, ko sonce že neusmiljeno nabija.
Prvo kavo s izjemno (malo) kvaliteto) pijejo pri Janežičevi
Stanki. Veselo dekle jim vljuje dobre volje in z nasmehom na
ustnicah, se snajdejo pri Plankarjevi Tončki in Francki.

SOBOTA, 17. 8. 1985
Zaradi objektivnih razlogov je dela prost dan. Grejo se domov

NEDELJA, 18. 8.

Okrepitveni se, kljub nedelji zastavijo delovni plan. Njihova pot
jih vodi skozi most, ki je tehniški spomenik. Dej se neusmiljeno
sipa in njih nasmeh je vse bolj grenak. Brulčev ta mlad jim pono-
sno razkaže kolarko delavnico, a jih ne prevzame preveč. Niti
zaključek je tu teran MIRNO populoma neustrezen, še več - karkoli
se gra ene izmed 7-jev razgledovat po svezdnatem nebu, nakar privabi s
svojimi vzdihljaji o nebesnih nepetah na plano še drugi del etnološkega
kadra v uku. Le-ta opazi na južni strani nebes drobno preslikajo se piči
ce, ki je postajala vse večja in večja. Sledi radovednost z rastodim
etnološka strahom, ko se UFO poveča v sidnem obzoru na cel decimeter in
naljjo del double-ja zbrlje v satohiš štibic, nakar tudi Ostali
gledajo iz svojih prostorov s trzavi izrazom
obklada namreč vse rojstne, smrtne iz še kakšne letnice (da o hišnih
številkah ne govorimo) na pasat;
na to dejstvo nas je kar dvakrat opozoril med družno vožnje z možno brnčo
katro oči Boroj

POSEDELJEK, 19. 8.

Etnološka vest jih še zarana dvigne iz ležišč. Zjutranje meglo v srcih
se zauro v Zloganjki klanec. Dobe nekaj informacij o Andrejiševi
sojškri. Vrščajevu kolarju in Trastetovu kovaču. Pri njem jim je
najbolj všeč naključek, ko se spravi na sočna jabolka. Za spoznanje pre-
danek počitku se gostijo pri slati z mami KEBERTIC. Za dokaj odste-
močna kava jih iz sušja trpa prestavi v spenaj trip. Za dokaj odste-
kani se oglase še pri obrševi ta sladi. Piler jih nato zapusti, uka
željne aladež, ki ostane v suviljivem ostraču škučojana, se za relaksacijo
odpravi po jurje. Sledi totalni kaos. Abstrakcija duha in stališ
krematorij, sarkastični gasilci, kuškar, v fišku dirjačoji firnci,
sirene. Zalog, rdeče bela gasilska cisterna, zopet sirene, na štriki
dirjačoji firbec, sončni prah, v katro dirjačoje vanke starešine,
zastupljenje vonja, vsaki kavboj na snežju, spoznanje lažnega alarma
razobčarana kolopna v lahna drncu.

TOREK, 20. 8.

Brez jutranje doze kave se odpravijo na teren. Filing je krmeljiv in
rahlo zatežen. V najjužni vročini fotografirajo grif stole, sufklinke,
poranje, ajnosklinke, šnajtarserje, durne, ponke, čoke, šraufštuke in
še in še. Po Janitovi polenti jim kavo skuha pletilja Krašna Danica.
Polg etnologov se gredo še psihologe in čutno sledijo nje pripravde.
Spoznanje krutosti življenja in introvertni je zapuste.

(nadaljevanje opombe No. 1)
polovici uplanske znamenstva- astronomsni pogum in še naslednji moment
after" se zdj tudi sama utripajoče skrivje se utripajočema 2-ju na krilo,
V škripajočem svetu, zobjava za trikrat zaklenjena vrati pobegneta v
mirnejši svet - svet (an j) obrti.

ŠREDA, 21. 8.

Dokaj zatežen se odpravijo k Janežičevemu kovaču. Prijatelj dobre
kasplice je dopoldan še zmolen kaj povedati. Opozvali smo ga pri
kovaškem opravilu- kovanju magode. Popoldanski informator je bil
Barboričev zbir.

ČETRTAK, 22. 8.

Škocjanski etnološki klanec, ga še zarana šibno v
odslajeno Staro vas. Zdej, ko so okrepitveni z možkimi etnološkimi
silami, je situacija precej spremenjena. Markičko se spomni, da se
željni. Tako se že pri prvem informatorju priljeplje na sedek, poln
aladekega mošta, in vse poti vodi v WC. Situacija se še naključje
pri šmarci, ki jim jo toki brhka dosorodkinja, da o borovničevu šnopou
ne govorita. Izdatno lonkati ga, se prošiljeni, saj borovnice zapirajo.
Sledi konfuzen večer. Ekstremna konfuzen. Moški dek jih radosten zapusti
sledi pa nov obisk in bur se bres odmor nadaljuje.

SOBOTA, 24. 8. 1985

Jutranji nasmeh je tak kakor, da ne bi bilo nikoli nič narobe.
Potem se vse tri delajo, da je vse v najlepšem redu, da nikoli ni bilo
zobuhlih obrazov, zaspenih oči, utrujajočega pogledu.
Poslova se.
1.
2.
3.
Mi tride smo že rolali po tem šudni tnen škocjani. Koliko smo dopri-
nele trenosti se že ne ve. Najbrž ne veliko, tramo pa lahko le, da
je vse bilo delano iskreno in s srcem.
Poslavljamo se s občutkom, ki je podoben občutku, ko po 20 - letni
koloniji zapušča vrtnike in se vrneta v obliem staršev.

New Page 1 - Microsoft Internet Explorer

Address: www.sed-drustvo.si

SLOVENSKO ETNOLOŠKO DRUŠTVO

- PREDSTAVITEV
- GLASNIK SED
- NOVA ŠTEVILKA
- STARE ŠTEVILKE
- BUREDNISTVO
- IPOŠTA
- SNAPOTKI AVTORJEM
- BNAROCILA
- KNJIŽNICA
- IPRIREDITVE
- IVODSTVO
- IPOŠTA
- IPOVEZAVE

Slovensko etnološko društvo deluje od leta 1975 kot osrednje stanovsko društvo, ki združuje strokovjake in znanstvenike s področja etnološke vede na Slovenskem. Naloge društva so, da organizira strokovne in znanstvene posvete, izdaja strokovno glasilo Glasnik SED in strokovne publikacije, pospešuje in usklajuje raziskovanje slovenskega etničnega ozemlja, spodbuja evidentiranje in zbiranje etnološkega gradiva in se zavzema za ustrezno varstvo etnoloških spomenikov in kulturnega okolja ter pomaga pri izobraževanju etnološkega kadra.

doc. dr. Duša Krmel - Umek,
predsednica SED

New Page 1 - Microsoft Internet Explorer

Address: www.sed-drustvo.si

38/3,4 1998

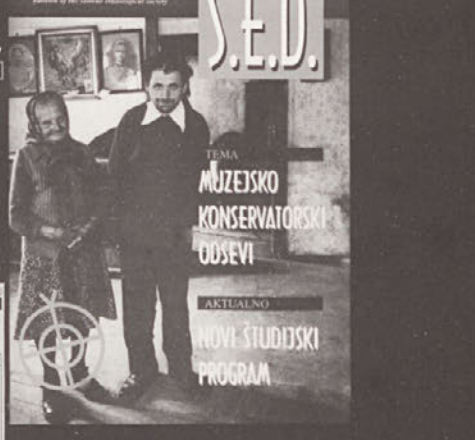
glasnik etnološkega društva
bulletin of the slovenian ethnological society

S.E.D.

- PREDSTAVITEV
- GLASNIK SED
- NOVA ŠTEVILKA
- STARE ŠTEVILKE
- BUREDNISTVO
- IPOŠTA
- SNAPOTKI AVTORJEM
- BNAROCILA
- KNJIŽNICA
- IPRIREDITVE
- IVODSTVO
- IPOŠTA
- IPOVEZAVE

TEMA
**MUZEJSKO
KONSERVATORSKI
ODSEVI**

AKTUALNO
**NOVI ŠTUDIJSKI
PROGRAM**

Desktop/Internet/sed/Glasnik My Computer

New Page 1 - Microsoft Internet Explorer

Address: C:\WINDOWS\Desktop\internet\sed/index.html

KAZALO 38/3,4 1998

- PREDSTAVITEV
- GLASNIK SED
- NOVA ŠTEVILKA
- STARE ŠTEVILKE
- BUREDNISTVO
- IPOŠTA
- SNAPOTKI AVTORJEM
- BNAROCILA
- KNJIŽNICA
- IPRIREDITVE
- IVODSTVO
- IPOŠTA
- IPOVEZAVE

UVODNIK

Leda Dobrina ERAZOVA ZEBUKA V LOVANJU	Vito Hazler AVTORSKA PREDSTAVITEV DOKTORSKE NALOGE "RZODOVINSKI RAZVOJ, ANALIZA IN MODEL ETNOLOŠKEGA KONSERVATORSTVA NA SLOVENSKEM"	Mateja Habac O ŠKEMPU PENSALNEM ANTROPOLOŠKI VEŠCI FREDNEVANJA IBIŠIT	Verna Mohorak POROČILO Z MELNABOJENE KONSERVANCA OB 10 LETNICI ARHEOLOŠKARNA LABORATORIJA ŽUP SACU ŠPOMEN VIRUALNI SOPRAČU V DIANOTT
---	--	---	--

AKTUALNO

Anja Taka RUBENIŠKI PLEŠENI V PUSTIŠKEM BUNČARJU	Željka Delak Košič BULETINA ZA NACIONALNI PROGRAM VARNOSTI IN KRAJINSKE ETNOLOGIJE	Martina Fiko DALLANSKOV DAN 1998: POVZET ETNOLOGIJE VZGOJNEGA PROCESA	Tača Habac PRENOVA STANOVARNE TRSE ESTRUKCIJEM
---	--	---	---

New Page 1 - Microsoft Internet Explorer

Address: C:\WINDOWS\Desktop\internet\sed/index.html

SODOBNO OBLIKOVANJE IZ KORUZNEGA LIČJA

Aleš Gačnik

- PREDSTAVITEV
- GLASNIK SED
- NOVA ŠTEVILKA
- STARE ŠTEVILKE
- BUREDNISTVO
- IPOŠTA
- SNAPOTKI AVTORJEM
- BNAROCILA
- KNJIŽNICA
- IPRIREDITVE
- IVODSTVO
- IPOŠTA
- IPOVEZAVE

Jesen označuje čas velikih pričakovanj, veselja in bridkosti, zmage in porazov nad naravo in njenimi darovi. In prav ta čas je bil na svojstven in simboličen način zaznamovan tudi s 1. oktobrom leta 1998, ki si ga bomo zapomnili kot dan, ko smo v razkošnih prostorih romanskega palača na Ptujskem gradu pospremili na pot nekonvencionalno »modno revijo« in razstavo, ki priča o odličnih in izvirnih dosežkih sodobnega slovenskega oblikovanja. In to takšnega, ki je obeleženo s pridihom lokalne in nadnacionalne kulture, ki je zazrto tako v preteklost kot v prihodnost.

File [C:\WINDOWS\Desktop\internet\sed\] Vol: My Computer

New Page 1 - Microsoft Internet Explorer

Address: C:\WINDOWS\Desktop\internet\sed/index.html

Vito Hazler AVTORSKA PREDSTAVITEV DOKTORSKE NALOGE "RZODOVINSKI RAZVOJ, ANALIZA IN MODEL ETNOLOŠKEGA KONSERVATORSTVA NA SLOVENSKEM"

38/3,4 1998

- PREDSTAVITEV
- GLASNIK SED
- NOVA ŠTEVILKA
- STARE ŠTEVILKE
- BUREDNISTVO
- IPOŠTA
- SNAPOTKI AVTORJEM
- BNAROCILA
- KNJIŽNICA
- IPRIREDITVE
- IVODSTVO
- IPOŠTA
- IPOVEZAVE

V spomeniškem varstvu je etnologija organizirano zastopana šele od konca druge svetovne vojne. Najprej so bile njene naloge in vloge omejene zgolj na obravnavanje tako imenovanega ljudskega stavbarstva oziroma etnografskih spomenikov. Z razvojem etnologije v sodobno humanistično vedo se je postopoma spreminjal tudi njen položaj in spomeniški službi. Vse bolj se je uveljavljalo zanimanje za raziskovanje vsakdanjega načina življenja, zato se je razširil tudi predmet varstva z etnološkega zornega kota. To je v marsičem razrahljalo tradicionalna razmerja v delu dela med posameznimi strokami v spomeniškem varstvu. Prav etnologija je s svojimi metodami prepoznavanja in vrednotenja dediščine vnesla v konservatorstvo nove in sodobne varstvene oblike.

Done My Computer

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

č 121

II 131 829 1999

999902699,1

COBISS

